

सुधेन्दोरशुभिर्याप्त या विभञ्जि विकम्बम् ।
 करे पद्मचिह्नेन धाया तां मौमि देवगाम् ॥८॥
 परोपदमप्रवलो मादुगोऽपि प्रजायते ।
 धप्रभावाधमस्तेभ्य मदुगुह्यो विग्रेयत ॥९॥
 इत्य कृतमस्कार शान्तविघ्नविनायक ।
 विवक्षितायमन्ताव रक्षयिष्ये निराकुल ॥१०॥
 इहातिदुष्टम प्राप्य गामुध्य भयजन्तुना ।
 तत कुलादिमामपीमामाद्य शुभकमणा ॥११॥
 हेयं हानोचितं सर्वं कर्त्तव्यं करणोचितम् ।
 ह्यार्थं ह्यार्थोचितं वस्तु श्रोतव्यं श्रवणोचितम् ॥१२॥
 यत् किञ्चिद्विज्ञानमाहित्यकारण मोक्षवारणम् ।
 ममोवाककायकर्मह हेय तत्त्वचित्तैपिणा ॥१३॥
 हारनीहारगोघोरकुन्देन्दुविगाद मन ।
 छत यत् कुरुते कम कत्तव्यं तत्त्वनीपिणा ॥१४॥
 ह्यार्थनीय पुनरित्य विग्रहेनान्तरात्मना ।
 चिन्तोकनायकाहर्मा ये च तत्र व्यवस्थिता ॥१५॥
 १ श्रोतव्य भावत सार अद्वाभ्युद्बुद्धिना ।
 नि ग्रेषदोषमोषाय वच सर्वज्ञभाषितम् ॥१६॥
 तद्वच प्रसृत तावत्तदेव जगते हितम् ।
 श्रोतव्यमिति सचिन्तय वच सर्वज्ञभाषितम् ॥१७॥
 ततस्तदनुसारेण महामोहादिसूदनी ।
 निदिष्टभवविधारा कथ्येयमभिधास्यते ॥१८॥

पदमा दृष्टम् ।

नयादि ।

पद्यायवमहादोषा इषोकार्णा च पद्यम् ।
महामोहयुतानां च महादोषाः ।

महामोहयुताङ्गां च कषायाणां चतुष्टयम् ॥१८॥

निष्पत्त्यामरागदोषादिरूपं यथाभारं वक्तुम् ।
नदोषावेदकं सर्वं रूपं ।

महोपावेदक सर्वं वषः सर्वत्रभावितम् ॥१०॥
मया ॥

मध्य ३

ज्ञानमयस्यारिषमतोऽप्यप्रमात्तकम् ।
नप ध्वनमया निरालम्बम् ॥

तपश्चयमसत्यादिभटकोटियमाकुलम् ॥११॥
यद्यानार वन तस्य मन्त्राणां

यथागार वन तत्र तुल्यभारगौरवम् ।
यथायत्न्य केनच नयम् ।

वयस्यस्य जैनस्य वचनं हि पदे पदे ३०९॥

नथर ३

एषादिभेदेन तु भवमनन्तरम् ।
भवपक्षे कैवल्यं भवम् ।

अवपपद्य केनर्त्त वचन कथयत्यलम् । १०४ ।
चनर्त्ता भित्तिमाश्रित्य

अन्यथा भित्तिमादित्य आदृष्टनापि कल्पितम् ।
वाक्य जेनेष्टधित्वा नानिष्टम् ।

बाक्य जेनेइधिविद्वान्नामिष्यन् इति आश्रयताम् ॥१॥

॥ १ ॥

१. सर्वं कामं च धर्मं च गन्तां सर्वोत्कृष्टताम् ।
आश्रित्य कर्तते लोकाः सर्वे ॥

[illegible]

शान्तिपादादिपञ्चमः ।

वर्थापादानपरमा कथायन्त्र प्रकीर्तिना ३० ६६

या द्विष्टविलक्ष्यमात्मापथव्यवहारिका ।
तेन द्युतिवत्तया ।

तेन सुगतिरसम्भवा प्रापके प्रवृत्ता जाता । १०८

कामोपादामगर्भाया वयोदाक्षिण्यसूचिका ।

अनुरागेद्विताद्युत्था कथा कामस्य वणिता ॥२८॥

सा मलीममकामेषु रागोत्कर्षविधायिका ।

विपयासकरी तेन हेतुभूतैव दुर्गते ॥२९॥

दयादानचमाद्येषु धमाद्वेषु प्रतिष्ठिता ।

धर्मोपादेयतागमा धुर्धर्मकयोच्यते ॥३०॥

सा शुद्धचित्तहेतुमात्पुण्यकमविनिर्गरे ।

विधत्ते तेन विज्ञेया कारण नाकमोचयो ॥३१॥

चिवगसाधनोपायप्रतिपादनतत्परा ।

थानेकरसभारार्था सा सकीर्णकयोच्यते ॥३२॥

चिवाभिप्रायहेतुनादनेकफलदायिका ।

विदग्धताविधाने च सा हेतुरिव वक्तते ॥३३॥

ओतारोऽपि चतुर्भेदास्तासा मलीह मानवा ।

तेषा मचेपतो वक्ष्ये छदण तस्त्रिवोधत ॥३४॥

मायाशोकभयक्रोधलोभमोहमदाञ्चिता ।

ये वाञ्छन्ति कथामार्थी तामसास्ते नराधमा ॥३५॥

ये रागघृणमनसो विवेकविकृता नरा ।

कथामिच्छन्ति कामस्य राजसास्ते विमथ्यमा ॥३६॥

मोचकाक्षेकतानेन चेतसाभिस्रवन्ति ये ।

शुद्धा धमकथामेव सान्त्विकास्ते नरोत्तमा ॥३७॥

ये शोकदयसापेसा किञ्चित्सत्त्वश्रुता नरा ।

कथामिच्छन्ति सकीर्णां श्रेयास्ते वरमथ्यमा ॥३८॥

तपैव सिद्धे ॥

रजसामोगुणा यत्ना स्वयमेवार्थकामयो ।
 रज्ज्मो धर्मशास्त्रारमबधूय निवारकम् ॥६८॥
 रागद्वेषमहामोहरूप तेषां त्रिभिषयम् ।
 अथकामकषायपिराङ्गता बद्धंते परम् ॥६९॥
 केकायिन मयूगाणां यथात्कष्टकवर्द्धनम् ।
 पापेषु बर्द्धितोत्साहा कथा कामाद्ययोस्तथा ॥७०॥
 कथा कामाद्ययोस्तथा च कुर्वीत कदाचन ।
 कं चने चारनिषेध विद्ध्योत विषयश्च ॥७१॥
 परापकारशीलेन कृतम् तत्कर्मोपिना ।
 दितं यमस्तज्जन्तुभ्यो येनेह ज्ञादमुच्यते ॥७२॥
 तेन यद्यपि लोकाभ्यानिष्टा कामाद्ययोः कथा ।
 तथापि विदुषा तथान्या येन पयस्तदाहया ॥७३॥

तदेतद्वगम्य ॥

इहामुच्यते च जन्तूनां सर्वेषामयतोपमाम् ।
 यद्वा धर्मकर्मा धन्या कुर्वन्ति हितकाम्यया ॥७४॥
 चाचेपकारणी मत्वा सकीर्णमपि सत्कथाम् ।
 मागावतारकारिणात् केचिदिच्छन्ति मूरय ॥७५॥
 किञ्चाप्यो यथा जन्तु ग्रस्यते बोधभाजनम् ।
 कर्तुं तथैव तद्बोध्ये विधेयो हितकारिभिः ॥७६॥
 नवादौ सुगधबुद्धीनां धर्मा मनसि भासते ।
 कामाद्यकथनाच्चेन तेषामाधिष्यते मनः ॥७७॥

आचिन्तासो तत श्रद्धा धर्मं धारयितु मरा ।

विशेषद्वारतन्त्रेण रुकीर्णा मत्कथोच्यते ॥४८॥

तस्मादेया कथा शुद्धधर्मस्यैव विधास्यते ।

भजनौ तद्गुणापेक्षां कश्चित्कौण्डरूपताम् ॥५०॥

अन्यच्च ॥

संस्कृता प्राकृता चेति भाषे प्राधान्यमहंत ।

तच्चापि संस्कृता तावदुविदग्धश्चदि क्षिता ॥५१॥

बालानामपि सद्वोधकारिणी कणपेक्षता ।

तच्चापि प्राकृता भाषा न तेषामपि भासते ॥५२॥

उपाये सति कत्तव्य सर्वेषां चित्तरञ्जनम् ।

अतस्तदनुरोधेन संस्कृतेय करिष्यते ॥५३॥

न चेयमतिगूढाया न दीर्घैर्वाक्यदण्डकै ।

न चाप्रसिद्धपद्यांस्तुतेन सवजनोचिता ॥५४॥

कथाशरीरमेतस्या नास्यैव प्रतिपादितम् ।

भवप्रपञ्चो व्याजेन यतोऽस्यामुपमीयते ॥५५॥

यतोऽनुभूयमानोऽपि परोक्ष इव लक्ष्यते ।

अयं सभारविस्तारस्ततो व्याख्यानमहति ॥५६॥

अथवा ॥

सतिबीजप्रबोधनम् ।

॥५७॥

प्रथम प्रकार ।

प्रस्तावास्तावदष्टाव विधाष्टमे परिष्णुता ।

प्रत्यक तेषु वनस्था योऽप्यसौ निवस्यते ॥१८॥

प्रस्ताव प्रथमे तावत्किञ्चिद्वा यत्न हेतुना ।

इयं कथा मयदृष्टा न हेतु प्रतिपाद्यते ॥१९॥

द्वितीये भव्यपुरुषा मानुष्य प्राप्य सुन्दरम् ।

यथात्मवित्तजिज्ञासु समामास्य मदागमम् ॥२०॥

तदन्तिकस्थं सवारिजोवप्य चरितं यथा ।

कुलाग्रहीतमकताद्याज्ञानमेव दृष्टितम् ॥२१॥

नियम्बनव्यतावहं भार्द्वं प्रज्ञाविज्ञाकथा ।

विचारयति निश्चयं तद्विदं प्रतिपाद्यते ॥२२॥

कुलकम् ॥

तथा द्वितीयप्रस्ताव विद्याभाष्यज्ञानम् ।

स्वप्नेन्द्रियगुह्यं यथा दुर्मेविद्याधितम् ॥२३॥

सवारिजोव सवारे भ्रष्टो मानुषजनकान् ।

इदं सवारिजोवप्य पुनमेव निवस्यते ॥२४॥

पुन्यम् ॥

पुनश्चतुर्थप्रस्ताव मानजिह्वागतपुं श्री ।

एतत् सवारिजोवोऽप्यौ यथा दुर्मे मपोहितम् ॥२५॥

भूयदानकामभारमपारं दुःखपूरितम् ।

यथा भ्राता इह सर्वं अविश्वं निरूपयते ॥२६॥

पुन्यम् ॥

प्रस्तावे पञ्चमे तत्र विपाक स्तेयमाययो ।

उक्त सप्पारिजीवेन तथा प्राणेष्वियस्य च ॥६८॥

तथाच षष्ठप्रस्तावे लोभमैथुनचक्षुषाम् ।

विपाको वक्ष्यते तेन योऽनुभूत सुरात्मना । ॥६९॥

दुग्धम् ॥

प्रस्तावे सप्तमे सर्वं महाभोजविजृम्भितम् । ॥७०॥

परिग्रह्य ओषेण सहितस्येह वर्णितम् ॥७०॥

कितु ॥

तृतीयात्मप्रभ यावदत्र प्रस्तावपञ्चमे ।

तस्य सप्पारिजीवस्य यदुत्तान्तकदम्बकम् ॥७१॥ २॥३८

तत्किञ्चित्तस्य मप्यत्र किञ्चिदन्येनिवेदितम् ।

तथापि तत्प्रतीतत्वात्सर्वं तस्येति वर्णितम् ॥७१॥

दुग्धम् ॥

चष्टमे मौलित सर्वं प्रस्तावे पूर्ववर्णितम् ।

तेन सप्पारिजीवेन विहित चात्मने हितम् ॥७२॥

तस्य सप्पारिजीवस्य दृप्त भवविरक्षणम् । ॥७३॥

आकृष्ट भव्यपुरुष प्रबुद्ध इति कथ्यते ॥७४॥

तथा सप्पारिजीवेन भूयो भूय प्रचोदिता ।

बुद्ध्याऽप्यौतस्येता दृष्ट्वाऽतिनिवेद्यते ॥७५॥ ५ ॥३९

आशाद्य निमलाशये केवलाशोकभास्करम् ।

धमस्तोऽप्यात्मवृत्तान्तं दृष्ट्वा प्रिष्टोऽवधारित ॥७६॥

मया कदापि न दृष्टं भूयो न च विदितम् ।

एव तावद्वत्ता इव मनोऽपि प्रतिपादितम् ॥३३॥

वचनम् ॥

इदानीमाहुर्लोकानां कृत्स्नं कल्पो ममागमम् ।

विवाहो वधून्मया हि धरत्वा कथितं कथा ॥३४॥

मा न ददा न विदितं मनोऽप्येवमुक्तम् ।

अपमाद्वारम् अर्वा बोधाथ वा निवेदिता ॥३५॥

यत् ॥

मया नृपमया किञ्च पुत्रितो यत्तु दृष्टम् ।

अथ नृपमया न किञ्चान्तेऽप्युक्तम् ॥३६॥

तदा हि यदा यदा ॥

वाचेन मुद्रागोचरम् पुण्यमावर्त्तयन् ॥

एतां यदा हि बोधाया नागदन्तवदानम् ॥३७॥

तदा ॥

पिप्लवदाया मया न कदापि निवेदिताम् ।

अनन्तरा यदा हि दृष्टम् पुण्यमावर्त्तये ॥३८॥

अनन्तरा यदा हि दृष्टम् पुण्यमावर्त्तये ।

अथ हि पुत्रियुक्तं तद्विज्ञेयमुपमा यत् ॥३९॥

तदेतदन्तरा यदा हि दृष्टम् पुण्यमावर्त्तये ।

अथ हि पुत्रियुक्तं तद्विज्ञेयमुपमा यत् ॥४०॥

पुत्रविदेन मया नृपे पुण्यमावर्त्तये ।

अथ हि पुत्रियुक्तं तद्विज्ञेयमुपमा यत् ॥४१॥

स च स्वायुष्कपर्यन्ते निजदेजदिदृशया ।
 विनिर्गतो विष्वासेन प्राप्त ग्रन्थपुरेऽन्यथा ॥८६॥
 तत्र चित्तरणोद्याने मनोनन्दननामके ।
 जैने समन्तभद्राख्या सूरयो भवने स्थिता ॥८७॥
 अभुञ्ज तत्समीपस्था महाभद्रा प्रवृत्तिनी । २५७
 तथा सुजलिता नाम राजपुत्री सुमुग्धिका ॥८८॥
 तथान्य पौण्डरीकाख्या समीपे राजदारक ।
 आसीत्समन्तभद्राणां तदा समस्त पुष्कला ॥८९॥ ।

ततश्च ॥

इतभूरिमहापाप दृष्टा त चकवृत्तितम् ।
 आनास्ताकेन ते धीरा सूरय प्राकुरीदृगम् ॥९०॥
 यच्च कोलाहलो लोके श्रूयते नीयतेऽधुना ।
 सधारिजीवनामाय तस्करो वध्यधामनि ॥९१॥
 एतभूरेव च युवा महाभद्रा व्यविनयत् ।
 कथियरकगम्येव लोवा योऽवनि सुरिभि ॥९२॥
 तत वा कहलापेता तत्समीपमुपागता ।
 तद्वदनाच्च वज्रात ज्ञान तस्य स्वगाथरम् । ९३॥
 ततो विज्ञाय वृत्तान्त तत्प्वराकारधारक ।
 भूत्वा वैद्विचलब्धायौ तथा साद्वृत्तमागत ॥९४॥
 तत वा राजपुत्री त पदच्छ विवितात्रम् ।
 अग्रेष्वौपट्ठान्त साऽप्युत्तमज सुरिणा ॥९५॥

भवप्रपञ्चमात्रोप तस्या शोधविधिसूत्रा ।

अपमाद्वारत प्राह त्रीन् सवेगकारणम् ॥८६॥

श्रुत्वा च त प्रबुद्धोऽपौ लघुकर्मतया स्वयम् ।

पौण्डरीक चण्णदेव प्रसगस्रवणादपि ।८७॥

सा पुन कथितेऽप्युच्चैः प्राचीनममदोषत ।

अपुण्यमाभा तेनैव भूयो भूय प्रशोदिता ॥८८॥

अथ दृष्टेण साध्येष मरुद्वा विहितं तत ।

सर्वैरवात्मन पथ्य मतानि च शिवास्तयम् ॥८९॥

कदाचरीरमेतच्च धारणीय स्वमागमे ।

प्रलावे चाष्टमे सवमिद् व्यक्तीभविष्यति ॥९०॥

एव स्थिते ॥

यत स्रग्शक्तिद्वान्तवचनमागृतवागरात् ।

निन्द्यन्दिबिन्दुभूतेषमाकृष्टा परमापत ॥९१॥

ततो दुजगवर्गोऽस्या सकल नाशमवति ।

कामकूटविष मेव पुञ्जतेऽमृतबिन्दुना ।९२॥

अतो दुजगवर्गेष्य तेह दोषविचारणम् ।

क्रियते पापकारिणा पापानी कथयायनम् ॥९३॥

सुतोऽपि दुजग माथे दोषमेव प्रकाशयेत् ।

निन्दितस्य विज्ञेयं पुनातोऽस्यावधीरणा ॥९४॥

अथवा ॥

निन्दापामातादौजन्यं स्ववेऽप्यनृतभाषणम् ।

भवेदुजगवर्गस्य ततो पुनापकणना ।९५॥

लगेऽद्यसुखमात्रं धीरनीरधिनिभा ।
 मदीरददा मया वधना कवयोपिता ॥६॥
 तेभ्योऽपि न कदा नित्या नपि प्रथमम् ।
 मीमेवे हर वेद्यवेद हन कारयम् ॥७॥
 लगेऽद्य मया वधना मया निनाम् ।
 लगेऽपि सुखरसेन मया मया मया ॥८॥

विष ।

वदन् वदिते कथे वदन्ति सुखमयया ।
 लगेऽद्य मया वधना मया वधना ॥९॥
 वदन्ति मया वधना मया वधना ।
 वदन्ति मया वधना मया वधना ॥१०॥
 लगेऽद्य मया वधना मया वधना ।
 लगेऽद्य मया वधना मया वधना ॥११॥
 लगेऽद्य मया वधना मया वधना ।
 लगेऽद्य मया वधना मया वधना ॥१२॥

रुद्र वीर्यम् ।

वदन्ति मया वधना मया वधना ।
 वदन्ति मया वधना मया वधना ॥१३॥
 वदन्ति मया वधना मया वधना ॥१४॥
 वदन्ति मया वधना मया वधना ॥१५॥
 वदन्ति मया वधना मया वधना ॥१६॥
 वदन्ति मया वधना मया वधना ॥१७॥
 वदन्ति मया वधना मया वधना ॥१८॥

कोटीकोटी पुराणा ये पास्तयन्ति निराकुला ।
 यामकरानमण्याश्च व्याप्त तादृगनियुक्तकै ॥४८॥
 येऽन्यन्तवत्सला भर्तुंगाढ विक्रमशालिन ।
 चाकीर्ण तादृग्भैरव सूरिभिस्तत्त्ववर्गिकै ॥४९॥
 प्रमत्तप्रमदाशोकनिवारणपरायणै ।
 निवृत्तविषयासक्तै राजते स्यविराजते ॥५०॥
 अनेकभट्टसघातैराकीर्णं तत्त्वमतत ।
 तत्त्वद्विज्ञासिन्मोघार्थैर्निजितामरधामकम् ॥५१॥
 कलकण्ठे प्रयोगश्रेणाद्यद्विर्गायने परे ।
 वीणावेणुरवोन्मिषे ओषानन्दविधायकम् ॥५२॥
 विचित्रचित्रविन्द्यासैश्चिन्ताशेषविधायिभि ।
 यदूपैरतिशौन्दर्याभिसूक्ष्मीकृतसोचनम् ॥५३॥
 चन्दनागशकपूरमृगनाभिपुर धरे ।
 चतिगन्धोदुरेद्रथैर्जाणमोदनकारणम् ॥५४॥
 कोमलाशुकतुल्यादिस्तम्भनाशोकयोगत ।
 स्रग्ध्रमुदिताशेषतद्योग्यजनवृन्दकम् ॥५५॥
 मन प्रीतिममुत्पादकारणे रसनोत्सवे ।
 स्रस्त्रीभृतापिस्तम्भाजिस्तघात भोजने परे ॥५६॥
 समस्तोद्भ्रियनिर्वाणकारण वीर्य तत्त्वत ।
 स रक्कद्विभाषत्येव किमेतदिति विस्मिन ॥५७॥
 सोमनादमास जानाति विशेष तस्य तत्त्वत ।
 तथापि हृदयाकृते गुरित सञ्चयेतस्य ॥५८॥

॥ १८ ॥ दृष्टते राजभवन वनतोत्तमम् ।
 दारपाण्ड्यादेव न मया दृष्टपूर्वम् ॥ १९ ॥
 यत्र वि वज्रं पूर्वमद्य दारि परिभ्रमम् ।
 दारपालेर्महापापं माम् मामो निराहन् ॥ २० ॥
 यत्र निष्कृत्योत्थोति त्रैलोक्ये देवदुःखम् ।
 न ह्येवम् न चोपायो दृष्टमात्रं मया हन् ॥ २१ ॥
 कदाचिद्यत्र न ह्यत्र मोहापह्नवेन च ।
 क्रिदात्मात्रमप्याधोन् वीर्यं राज्यमभिरम् ॥ २२ ॥
 निगीतक्यापि ह्येषा विलासादविधायकम् ।
 यत्र मे वरमो वभ्रुर्जनेह दत्तितं मम ॥ २३ ॥
 एते धन्यमा कौता वरद्वयविरजिता ।
 ग्रहद्वयिता मोदन्ते वनत येन मन्दिरे ॥ २४ ॥
 पारस्य विलासयेव द्रुमको लब्धयेन च ।
 नावदत्तं च धनं नदिदानीं निवाधत ॥ २५ ॥
 प्रासादद्वारे रम्ये वनये भूमिवातसे ।
 तत्रान्नं नीलपाथोन् च राजा वरमेव ॥ २६ ॥
 यथाहं नित्यं लब्धं नानाधाणारम्यमा ।
 जगत् वनतान्नं समन्तादवकोकवत् ॥ २७ ॥
 न किञ्चिद्वनतं तत्र बहिष्तं यत्नं दत्तम् ।
 यत्नं यत्र भवेद्दृष्टीं वरस्यैव यत्नम् ॥ २८ ॥
 वनं प्रविष्टं न तौ नादधीममद्वयम् ।
 महारोगभराकालं मिष्टानां कदाचिदम् ॥ २९ ॥

रोग हन्ति वाहानि धूमोद्भूतानामपि ।

नगोऽनुरागो जगोऽपि भवने तेन वीर्येण ॥८॥

नरप इमवाकार विधाकोऽप्युना न्युटम् ।

राजावकोवनादव वद्युत मनिपद्यते । ८९॥

रगदावक्य नगदी कल्याणकोऽभवत् ।

नर नरपुत्रे कोरे यत् राजा नवा मन्त्रा ॥९॥

कनारवागलूक नर नृपमुपागमत् ।

एतेहि दोषन तुभ्यगमेव नमरोचन ॥१०॥

वदन्नायमायता पदावता पुरावता ।

दुर्लभविद्या ते नर दृष्टा न ते पञ्चायिता ॥११॥

मिवावरोक्षिते देवे व न नीला मयज्जन ।

धमवाधकरलक्ष्मी दानाय जनसादिनम् ॥१२॥

वद्याधि नरवा नाम दुर्दिता नर सुन्दरा ।

वा नरवन्मवाक्य धाम्नेन समुत्तिता ॥१३॥

वमलनर्दनिर्जाति वर्योत्र पुष्टिबहुनम् ।

पुनश्च पुरव विग्ध देवैरप्यतिदलभम् ॥१४॥

महावद्याकर्म नाम परमाद्य मनोहरम् ।

वा नरादाय वनेन तस्यभीषमुपागता ॥१५॥

इतद्य नीपमानाऽपि इमञ्च पथचिन्तयत् ।

तुल्याभिवाचकस्त इकयाकुलमानव । १६॥

यदय मा धमादय सुखयो नयति स्वयम् ।

मिवाय कित नवेतम् सुन्दर मम भावते ॥१७॥

क्लेश विना सदाकाल प्रयच्छामि यथेच्छया ।
 परमाद्यमिदं तुभ्य गृहाण तमभाकुल ॥५८॥
 समुलकाय कश्चिन् सर्वव्याधीनिदं हि ते ।
 तुष्टिं पुष्टिं बलं वर्णं वीर्यादीन् वर्द्धयत्यपि ॥५९॥
 किं धानेनाद्यो भूत्वा सततामन्दपूरितः ।
 यथायमाक्षो रालेष्ट स्यास्यस्येतदस्मान्नया ॥६०॥
 ततो मुद्याद्यहं भद्रं त्यजेदं रोगकारणम् ।
 गृहाणेदं महानन्दकारणं परमौषधम् ॥६१॥
 स प्राह त्यक्तमाचेऽस्मिन् विद्येऽहं स्वेहविभ्रमात् ।
 भङ्गारकं ततो देहिं सत्यस्मिन्ने स्वमेवश्रमम् । ॥६२॥
 ततो विज्ञाय मिर्वन्धमितरं पर्यकल्पयत् ।
 नैवास्मिन् विषण्णोपायो विद्यतेऽन्योऽधुना स्फुटम् ॥६३॥
 ततोऽपि विद्यमानेऽपि दीयतामिदमौषधम् ।
 पद्यादिज्ञातमद्भावं क्षयमेव विशास्यति ॥६४॥
 इत्याकलय्य तेनोक्तो गृह्यतां भद्रं साधनम् ।
 परमाद्यमिदं सद्यो गृहीत्वा शीघ्रमुच्यताम् ॥६५॥
 एवं भवतु तेनोक्ते भजिता तेन तद्गया ।
 दर्शनं गया गृहीत्वा तस्मै तथैव भक्षितम् । ॥६६॥
 ततस्तदुपयोगेन बुभुक्षा शान्तिमागता ।
 गृह्णा इव गदमाता चेऽथ सवाङ्ममभवा ॥६७॥
 पासावधनमपाद्या या च या भलिष्णाद्भवा ।
 सुखादिका चराचरस्य धामन्तगुणतां गता ॥६८॥

यत्तु न दुर्भवद्विजितान्तरं प्रमोदित ।

यत्तु न दन्ताव नाभ्योऽक्षि नाभ्यो न भवतो दिना ॥६८॥

दन्तोऽनुपहर्तव्ये भवद्विभक्तिवर्जित ।

यत्तु कर्वाधमोऽप्येवमतावदनुकपित ॥७०॥

इतन् माह यद्यवमुपविष्ट यत्तु तथा ।

दूयतां यदहं वक्ति दूया तद्यत्तु समाचर ॥७१॥

यत्तोपविष्टे विद्यन्त तद्विन्त माह चादभि ।

गतं प्रह्लादकृतं वचोभिहितकाम्यया ॥७२॥

यदभ्यधाति भवता नाभ्योऽन्यो नास्ति मीधुना ।

तत्तु वाच्यं यत्तु क्षामो तत्तु वक्ति नृपोऽयम् ॥७३॥

यद्यदि भगवाक्कापो भुवनेऽपि चराचरे ।

विद्येयत्तु सुतर्क्येभ्यो भवने कलि जलव ॥७४॥

येऽप्येव विवरतां यान्ति नरा कल्याणभागिन ।

तेषामप्यन्ये कालेन भुवनं किकरायते ॥७५॥

येऽप्यन्यथापि यत्तु येनैव सुखभाजनम् ।

ते चराचरा नरेन्द्रा नामाप्यन्ये न जानते ॥७६॥

ये भाविभद्रा दूयन्ते मद्मेऽप्ये महात्मन ।

तेषां स्वकमविवरो ददात्येव प्रवेद्यकम् ॥७७॥

वस्तुन प्रतिपद्यन्ते तेषु नास्त्येव मया ।

विद्येयान्जानते मुग्धा यद्यन्ते कथितं मया ॥७८॥

तद्विष नाप्यस्ते भद्रं जात एव नरेन्द्र ।

यत्तु प्रगृहि पश्येऽस्मिन् प्रविष्टस्तु सुपुण्यत ॥७९॥

केवल ॥ विशेषेण मदक्षमा प्रपद्यताम् ।

यावज्जीवमय नाथो भवता शुद्धचेतसा ॥८०॥

विशेषतः पुनर्येऽस्य गुणास्तानवभोक्ष्यसे ।

यथा यथा गदा देहे चाप्यस्ति तव तानवम् ॥८१॥

अथ च तानवीपायोऽमीषां नाशे च कारणम् । २५६

भेदजचितयस्यास्य परिभोग क्षणे क्षणे ॥८२॥

तत्सौम्य स्वीयतामच भवने मुक्तसमयम् ।

तथा चयमिदं पुण्या मुद्धानेन प्रतिक्षणम् ॥८३॥

ततस्तु दक्षिणाश्रेयसरोगप्राप्तो नरेणरम् ।

विशेषतः समाराध्य भवितासि नृपोत्तम ॥८४॥

इयं च तद्वा तुभ्य दास्यत्येतद्दिने दिने ।

किमपि वञ्चनोक्तेन भोक्तव्यं भेदजचयम् ॥८५॥

ततः प्राप्तादितः स्वान्तो वचनैस्तस्य कोमलो । १०६

स्वाकृतमुररीकृत्य न एव द्रुमकोऽग्रवीत् ॥८६॥

इदं नाद्यापि शक्नोमि पापस्यक्तु कदम्बकम् ।

अन्यस्तु यन्मया किञ्चित् कर्त्तव्यं तत्तुमादिश ॥८७॥

तच्छ्रुत्वा स्फुरितचित्ते धामबोधकरे तदा ।

भुल्लेदं चयमिदं किमेव वत भाषते ॥८८॥

आशातमेव तुष्टत्वदिव चिन्तयते यदि ।

भोजनत्याजगार्थो मे यतोऽयं विभ्रता गिराम् ॥८९॥

किञ्चित्चित्तो जगत्सर्वं मन्यते दृष्टमानयम ।

शुद्धाभिषयय मये शुद्धचित्तं विज्ञानतः ॥९०॥

ततो विरक्त तेनैक साधेयोर्भट्ट विचन ।
 नापुना नाप्यामीदमद्यमधि निराकुल । ८१८
 चरमत्ताञ्च पुत्र तत्रेव दिनवाग्दया ।
 यदि नो रोचन तुभं तुज्जीभासोऽय मे मत । ८१९
 यदेतदुपदिष्ट ते प्राक्कलकनया मया ।
 तदत्र भगता किञ्चिन् कि मद्यगवधारितम् ॥ ८२० ॥
 भोऽप्रवीक्षेव तयाच किञ्चिज्जपित मया ।
 वरज दोषाकापेन्नावहेमौदितो यदि । ८२१ ॥
 चरमपराङ्मार्गादि मतां कुल चरयन्ती । ८२२ ॥
 चेतोऽतिमुद्गरणेन प्रोत्थयन्तेव डिरिनाम् ॥ ८२३ ॥
 चरम चेतसो म्याय नयने तव समुदये ।
 विरटिचन कर्त्तव्यं वरो घातीतरेण मे । ८२४ ॥
 यदाच मनसा नाप वैभुर्धे मम चारणम् । ८२५ ॥
 तत्प्राप्त मयापापान् कथयामि निराकुल । ८२६ ॥
 यदा द्वाकारित पुत्र भवद्भि कक्ष्यापरे ।
 चरमपदाजाये तदा मे यदि वसते । ८२७ ॥
 काष्ठोऽय वशिषीता सामक भाजन नर ।
 तदापुनश्चाद्वाट ध्याता चेतनतां गत । ८२८ ॥
 यदा प्रवीधित पदाद्वयेन सुवत्सले ।
 भवद्भिदिमित्त दृष्ट नष्टामीति तदा मया ॥ ८२९ ॥
 यदा तु तापयानेन प्रीतोऽस्य वपुमम ।
 हन मभावण जायेकदा विश्रममागत ॥ ८३० ॥

चिन्तित च मया योऽय ममैवमुपकारक ।
 न महाभूतिमप्य कथ म्याटश्वहारक ॥१॥
 विमुञ्चेद गृहाणेद् यदा नाथे प्रजन्यितम् ।
 सदा किं करवाणीति चित्तेनाकुलतां गत ॥२॥
 नैव तावत्स्वयं स्याति त्याजयत्येव केशवम् ।
 त्यक्तुं नैतच्च शक्नोमि किं वदामि तदुत्तरम् ॥३॥
 सत्यस्मिन् देहि मे भोज्यमित्युक्ते दापितं स्वया ।
 तदास्वादात्पुनश्चाति ममायमतिवत्सल ॥४॥
 तत् किमप्य वच कुर्वन् सुखामोद स्वभोजनम् ।
 मरिच्ये न तु मुक्तेऽस्मिन् मूढ्याकुलचेतन ॥५॥
 अथ वक्ति हि तत्त्वेन शक्नोऽत्यस्य न मोचने ।
 अहो व्यसनमापन्न ममेदमतिदुस्तरम् ॥६॥
 एवमाकुलचित्तस्य यन्नाथेवडभाषितम् ।
 तन्मे भूतघटस्थेव लुठित्वा पाशतो गतम् ॥७॥
 नाधुना त्याजयामोति भवद्विर्घातमानसे ।
 इदानीं पुनरादिष्टे मनांश्चातो निराकुल ॥८॥
 तद् ब्रूत माप्रत नाथा कस्यच पापकमला ।
 यन्मयेदृशचित्तेन येनाहमवधारये ॥९॥
 तदाकण्ठ दयास्थेन यदुक्तं प्राक् समासत ।
 सविस्तरतरं तस्यै तत्पुन प्रतिपादितम् ॥१०॥
 ततोऽञ्जनजलाशाना मरेन्द्रस्य विग्रेवत ।
 प्रायोऽज्ञातगुणं ज्ञात्वा न प्रतीदमभाषत ॥११॥

ये नादित प्रपद्यन्ते बलाद्येषा विगान्यते ।

कामक्षेपेष ते ज्ञेया कृच्छ्रमाध्यास्त्वयानुगा ॥१४॥

येभ्यो न रोषतेऽप्यर्थं न कामति नियोजितम् ।

देष्टारो दातृकेऽप्यस्य ते स्वमाध्या नराधमा ॥१५॥

तदेतद्भ्राजराजेन मम यक्षप्रदायितम् ।

तेन ते कृच्छ्रमाध्यत नक्षत्रेण विभाज्यते ॥१६॥

अन्यच्च ये प्रपद्यन्ते भवतोऽसु नरेश्वरम् ।

धावञ्चोव विग्रेपेष नाय नि शक्यमानसा ॥१७॥

अचिन्त्यवीचकपूणा नि ग्रेपगदबहिष्णी ।

तेषामेव गुण धत्ते मदौघा भेवप्रक्षित्या ॥१८॥

अतस्तु प्रतिपद्यन् माधत्वेन नृपोत्तमम् ।

भावधार महात्मानो भद्रियाद्या यत स्रता ॥१९॥

अनन्तास्तात रोगार्ता भक्तितोऽसु नृपोत्तमम् ।

प्रपद्य क्षामिभावेन चष्टा जाता कृतक्षिया ॥२०॥

वक्षिणस्तावका रोगा अपथ्ये जम्बट मम ।

महापद्म विना नाच जसते गदमस्य ॥२१॥

तदस्य प्रयतो भूत्वा हत्वा च निदम मम ।

क्षिप्वा निराकुक्षाऽप्येव धितते राजमन्दिने ॥२२॥

आदाय कन्दकाहलाग्रयुष्मान् क्षणे क्षणे ।

भेवप्रचयमेतत्तु कुम्भाराग्यमात्मन ॥२३॥

ततस्तपति भावेन गृहीत तेन तदप ।

तेनापि गदया गच्छ विचिता परिचारिका ॥२४॥

[illegible]

कचिच्छूल कचिद्दाह कचिन्मूष्का कचिञ्ज्वर ।
 कचिच्छर्दि कचिज्जाद कचिदुद्धत्यार्थवेदना ॥४६॥
 कचिदुन्मादसन्ताप पथ्ये कचिद्रोचक ।
 ते रोगैर्विक्रियापन्ने शरीरस्य प्रजायते ॥४७॥
 कदाचित्तद्वया वृद्धा न विकारैरुपहतम् ।
 आक्रन्दन् लपोपेता संचिन्त्येन्यमभावत ॥४८॥
 कथितं तात तातेन यदस्य तव वचनम् ।
 एतन्निमित्तका सर्वे रोगास्तवशरीरके ॥४९॥
 तथापि वृष्टिजनान्ता माभूदालुप्तता तव ।
 तद्वचनं वृद्धापि भवन्त नैव वारये ॥५०॥
 परमस्त्रास्यहेतौ ते प्रेषिष्य भवजन्त्रये ।
 एतत्तु रोचते तुभ्य सर्वधनापकारणम् ॥५१॥
 अधुना क्रन्दतो नास्ति हेतुः स्त्रास्यस्य कारक ।
 अपथ्येऽप्यथ वृद्धाणां न लगत्येव भेषजम् ॥५२॥
 अपशब्दो ममाप्यथ यतस्ते परिचारिका ।
 प्रत्यहं न च शब्दोमि कर्तुं स्त्रास्यं तवाधुना ॥५३॥
 इतरं प्राह वप्रेव वारण्योपस्रवामुत ।
 अभिसाधातिरेकेषु न त्यक्तुं क्षममुत्सहे ॥५४॥
 कदाचित्तद्वयाभावेन शोकशोक विमुच्यत ।
 वयस्यामेऽपि शक्तिर्मे कदस्य भविष्यति ॥५५॥
 बाधु बाधूदित भद्रं पुत्रमेतद्वशादुग्राम् ।
 एतद्ग्राधिवज्रमग्नं वा कदस्य न्यवारयन् ॥५६॥

नगण्यपरिवारक रोगा वाप्यस्य नागवम् ।

न च दन्तेऽधिका पीडा भग्यद्वे च भेषजम् ३४ ७।

वेरक वा ददाभर्त्त तदा पथेन निवृत्ति ।

अप्यस्यममद्वानि जायते तेन दाहना ३४ ८।

यदा नु वा विदुरस्या ज्ञान्यदातामकरकम् ।

भृदि निर्धेयक बोद्धि जेवाधोर्ध्व पीयते ३४ ९।

इत्यस्य तदया तेन धमबोधकरेण वा ।

मार्गवाटिबोधक पात्रकने निजोद्धिता ३४ १०।

वाजनायनवद्वान्तदापारकरचोद्धता ।

मन्त्रे विविधवागे देवदाज यमुत्कम् ३४ ११।

अप्यस्यममद्वानि च जेनचिद्वारित ।

विचारैर्वाप्यते भुयसे दरापे च भेषका ३४ १२।

यदाचिन्तोद्धिता इष्टो धमबोधकरेण वा ।

बोद्धादीन् किमिदं भद्रं च चाट्टेय म्देदयन् ३४ १३।

इत्यसि तदया निजं न मत्पार्थिवनिवृत्ते ।

तदेवमस्य मे रोगा ममवन्ति विमेषत ३४ १४।

तस्यावाप्यताया दूय कुरध यप्रमुत्तमम् ।

यदा पीडा न मे द्वे अग्रान्तोऽपुपजायते ३४ १५।

च माह वक्ष्यते पीडा वाप्यतेऽप्यस्येवनात् ।

इत्यस्य तदया यथा कर्मान्तरनिवोगत ३४ १६।

वा वारच विधत्ते मे यदेवाप्यममगत ।

यदि आत्मादुग्धो काचित् कियते परिचारिका ३४ १७।

भद्रे किमिदमाद्यर्थं शरीरं मम वर्तते ।
 एतद्दुःखाकरं पूर्वं यत्सुखाकरता गतम् ॥८०॥
 सा प्राह आतमेतत्ते सम्यक्पथनियेवणात् ।
 समस्तदोषमूलेऽस्मिन्नहिते लौक्यवशनात् ॥८१॥
 मत्प्राप्तिध्यायते ते भद्रं भुञ्जानस्य कदम्बकम् ।
 प्रागभ्यासवशाच्चित्ते लज्जात्यर्थं प्रजायते ॥८२॥
 क्षज्जया तस्य सम्भोगोऽकायरूपं प्रकाशते ।
 ततश्च गृह्ययोगेन कामचारो निवर्तते ॥८३॥
 ततस्तद्गुणमप्यङ्गे भात्यर्थं रोगवद्गुणम् ।
 तेनैषा ह्यादसवेद्या जाता तव सुखाधिका ॥८४॥
 इतरस्ताह यद्येव सर्वथापि त्यजाम्यहम् ।
 अहं कदम्ब मे येन जायते सुखमुत्तमम् ॥८५॥
 सा त्वाह पुण्यते किन्तु सम्यगाप्तोऽस्य सत्यज ।
 नाभूत्ते चेहदोषेषु प्रागिवाकुलता पुनः ॥८६॥
 यदि त्यक्ते पुनस्तोऽपि चेहावन्मोऽनुवर्तते ।
 ततोऽप्यागो यद्द कस्मान् चेहोऽस्मिन्नोगरुधक ॥८७॥
 अस्याप्यमग्रतोऽप्येतद्देवजयमेवनात् ।
 चांप्रत यायता तेऽलिं वापि चात्यन्तदुर्लभा ॥८८॥
 सर्वत्यागं पुनः कृत्वा यस्यात्तदभिलाषुक ।
 यायतामपि आप्नोति स महामोहदायक ॥८९॥
 तदेतत्सम्यगाप्तोऽस्य यदि चेत्तपि भासते ।
 ततोऽपि सर्वथा त्यागो पुण्यते कतुमुत्तमे १४०० ॥

अद्भुतेन्द्रिय सुखा भोगान् होनायित मन ।
तत् किं करवाकोति नाधि वदन् विनिदय ॥१॥
अदरा परिशुकोद्देशरावकारक वद ।

ननु वदथ तत्तत्तेन दाति भोजया किम ॥२॥

तत् अदकयत्तमान् अद्भुते अविधानत ।

तत्तत् तेनोद्दिष्टे तदानी प्रतिभायते ॥३॥

अतो दुःखमस्य अदनीय मनाविजम् ।

बीभत्स विरथ निष्ठ अदोषीयभाजनम् ॥४॥

इव मे भोजन मोहकयापि न निरतते ।

नेतादागादृते मये निष्ठ सुखमाप्नते ॥५॥

तत्तेऽपि दुःखनीकेन कदाचित्ते अतिभवेत् ।

अद्भुता अपि दुःखीयकारिणेति निवेदितम् ॥६॥

अदमे दुःखजनधौ अदरा अेषमद्यथा ।

तदथ किं करोमीति पापीऽहं अत्यर्जित ॥७॥

अथा ॥

किमेते विपते मोहादानाकविचिन्तने ।

सुखमि अरुणापीद यद्वाह तद्विदिति ॥८॥

अदा किमथ यद्वाह न भवत्येव मे सति ।

अतो नाम राक्षसाया अरेषणाकरपताम् ॥९॥

अति निदिन तेनोक्ता अद्भुति चास्यस मे ।

अद्भे भाजनमेतत् दिना अरुदयम् ॥१०॥

तयोक्तं पृच्छत्यर्ता तावद्धर्मबोधकरस्त्वया ।
 कालेन विक्रियां याति सम्यगाम्बोध्य यत् कृतम् ॥ ११ ॥
 ततः सदैव सद्बुद्ध्या धर्मबोधकरान्तिने ॥
 गत्वा सर्वोऽपि वृत्तान्तस्तेन तस्मै निवेदितः ॥ १२ ॥
 साधु साधु कृतं भद्रं धर्मबोधकरोऽग्रवीन् ।
 केवलं निरूप्य कार्या येन नो यासि शान्तिताम् ॥ १३ ॥
 सोऽवादीत् किमिदं नायो भूयो भूयो विक्रयते ।
 एष मे निरूपयस्तस्मिन्मनोऽपि प्रवर्तते ॥ १४ ॥
 ततोऽग्रेयजनैः साङ्गे पर्यालोच्य विचक्षणः ।
 अत्याजयत् तत्पात्रं सञ्जये पथप्रोधयत् ॥ १५ ॥
 महाकल्याणकण्ठोद्धेतुस्तत्पुनः पथपूरयत् ।
 प्रमोदातिप्रयागं दिने वृद्धिमकारयत् ॥ १६ ॥
 धर्मबोधकरोऽष्टभार्या प्रमदोद्भुरा ।
 वरुद्धिवर्द्धितागच्छा मुदितं राजमन्दिरम् ॥ १७ ॥
 प्रहसन् जनैः वादी सोऽयं राजावलोकितः ।
 धर्मबोधकरोऽष्टभार्यापरिपालितः ॥ १८ ॥
 वरुद्धाभिहितो नित्यमपश्यत्यागकारकः ।
 भेषजप्रयवेतिमाहो गोघैर्मुक्तकण्ठकः ॥ १९ ॥
 स नो निष्पुण्ड्रः किन्तु महातमैश्च वपुण्ड्रकः ।
 ततज्जदेव वज्रानां नामाप्तेति वपुण्ड्रकः ॥ २० ॥
 कुत पुण्ड्रविहीनानां यामग्नौ भवतोद्भूयो ।
 अरुदारिद्र्यभाजं नेत्रं चक्रवर्त्तिमभाजनम् ॥ २१ ॥

[illegible]

तत सच्चिन्मयायेव वितीर्णं यदि सम्भवे ।
 इदं सकलकल्पकारणं भेषजत्रयम् ॥२३॥
 इदानीं चारुपात्रेभ्यः प्रयच्छामि विज्ञेयत ।
 पुनर्जन्मान्तरे येन कथ्येतेदमधयम् ॥२४॥
 तस्य चाधमउष्ट्रश्चो राजराजावलोकित ।
 धर्मबोधकरश्चेष्टस्तद्दयापरिपूजित ॥२५॥
 द्वाघितः सवसोऽवेन सद्बुद्धेर्गाङ्गवन्धन ।
 अहं सपुण्यकलेन लोके वर्त्तं किञ्चित्तम ॥२६॥

ततश्च ।

यदि मां कश्चिदागत्य प्रापयिष्यति मानव ।
 तद्वास्यामीनि मन्थानो दित्तुरण्येष तिष्ठति ॥२७॥
 अद्यन्त निर्गुणोऽप्यत्र महद्भिः क्षतगौरव ।
 मूढं सजायते गवो यथाय द्रुमकाधसः ॥२८॥
 तत्र ये मन्दिरे लोकास्ते सर्वे पथभोजना ।
 तद्भक्षादेव निधिनता सजाता परमेधरा ॥२९॥
 प्रविष्टमात्रा विद्यन्ते तादृशा येऽपि निःस्वका ।
 तेऽन्धेभ्य एव तद् भूरि लभन्ते भेषजत्रयम् ॥३०॥
 ततो न कश्चित्तन्मूले तदप्यमुपतिष्ठते ।
 स दिक्षु निक्षिपत्यपुर्वापमानं प्रतीक्षते ॥३१॥
 क्षितापि कालं भूर्यापमस्तम्भप्रापकस्ततः ।
 सद्बुद्धिः पुनरप्येव तदर्थं परिपृच्छति ॥३२॥
 सा प्राह भद्रं निर्मात्य घोषणापूर्वकं मया ।

होयता यदि यज्ञेषु वैशिष्ट्यादतिशयम् ॥४२॥
 ततोऽपि योजयत्युपेगदोष भेषत्रयम् ।
 कोष्ठा यज्ञोत्तमं यज्ञोत्तमं यज्ञे तस्मिन्निष्ठायते ॥४३॥
 ततः पुनरुत्तमं यज्ञोत्तमं यज्ञोत्तमं यज्ञोत्तमं ।
 य तत्र तदिष्टा वैशिष्ट्येषां तु यदि धितम् ॥४४॥
 यज्ञो यज्ञो दृष्टदारिद्र्यो दौरोऽर्थं मत्ततां मतः ।
 राजवत्तमेनायान् पादयत्तात्मभेषम् ॥४५॥
 ततः वैशिष्ट्येषु वैशिष्ट्येषु वैशिष्ट्येषु तम् ।
 यज्ञे पराङ्मुखोऽपि तिष्ठति विनतादरा ॥४६॥
 यद्य न तादृशं योऽपि दामोद्याद्विवाधकम् ।
 जनस्यापारमानन्दं वरुणे कथयत्यपि ॥४७॥
 यज्ञेन द्रुमका भद्रे न यज्ञेन मदाग्रता ।
 समेष्ट्या यदि वर्षेयामेतेषामुपपद्यते ॥४८॥
 यज्ञोत्तमे दृष्ट पटवो यज्ञे विमलेष्वे ।
 तद्वचं हेतुविद्येन पादयेत्त महात्मनाम् ॥४९॥
 तदाकथं महावार्धं नियुक्तादमनेन भी ।
 विनयनी महावार्धं प्रविष्टा वा विनयवा ॥५०॥
 यद्य निदित्य गर्भाय काययेत्यममायतः ।
 एक यथाच हेतुः काद पादयेत्त वरुणम् ॥५१॥
 राजाजिदे विभागेद् काष्ठपाद्यां जनास्तुते ।
 वस्तुय विभागायां तिष्ठ विनयमानम् ॥५२॥
 यद्यमेव परोक्षानि शून्यं दृष्टा तदपि न ।

स्मरन्तो रोरमाव हि लङ्कारात्ते न शृण्वते ॥५३॥

आदद्यान् कश्चिदेकोऽपि यदि तत्कृतुणो नरः ।

तेन श्यात्तारितो मन्ये यत एतदुदाहृतम् ॥५४॥

किञ्चिज्ज्ञानमय पाप किञ्चित्पाप तपोमयम् ।

आगमिष्यति तत्पाप यत्पाप तारयिष्यति ॥५५॥

ततोऽप्यौ बद्धिमानन्दक्षण्या वचनकौश्लमैः ।

विधत्ते तत्तद्वेति तत्वेदमभिधीयते ॥५६॥

प्रयुक्त तादृशेनापि ये ग्रहीष्यन्ति मानवाः ।

ते भविष्यन्ति नीरोगा यत्रार्थं तत्र कारणम् ॥५७॥

अथ ।

यावदये निष्ठुष्टगाद् एतत्ते तदनुपपत्ताम् ।

अनुपपत्तापरस्तत्र धर्मस्तथातुमर्हति ॥५८॥

एव तावत्तमायेन दृष्टान्तः प्रतिपादितः ।

अधुनोपमर्थं द्रष्टुं बध्यमानं निराधत्त ॥५९॥

अदृष्टमस्तदप्यत्र कथं कथितं पुरम् ।

बोध्यं कथारविश्वरीऽदृष्टपारं प्रतीयताम् ॥६०॥

अरामोहरताऽनन्तदुःखमातो विदुषश्च ।

पुनैः प्रदीयन्तोर्ध्वं च रोर इति श्रद्धताम् ॥६१॥

भिरध्वरतश्च श्रद्धां यत्तत्र चन्द्रपरम् ।

तदाधुनोऽदोहश्चमात्रमण्डिवमते ॥६२॥

दिकं अधुनोऽदोहश्चमात्रमण्डिवमते ।

रोगा रोगदहश्चैवाऽत्रोर्ध्वं चमयदृष्टम् ॥६३॥

भोगा पुष्पकण्ठाद्या यद्य सवारकारणम् ।
 तज्जीवयद्भिहेतुमात् कदम्बमभिधीयते ॥६५॥
 यदापौ सुप्तिर्नाम महाराज मकाग्रित ।
 जानोत परमात्मान सर्वज्ञ त जिनेश्वरम् ॥६६॥
 यद्य तज्जनितामन्द गदित राजमन्दिरम् ।
 यत्तन्मूर्तिरुपपन्न तज्जज्ञेय जिनप्राशनम् ॥६७॥
 स्वकर्मविवरा नाम य श्लोको दारपासकः ।
 दासीयकर्मविच्छेदो यद्यार्योऽप्यानुदाहृत ॥६८॥
 ये चान्ये सुचिन्तास्तत्र दारपासकप्रवेशकाः ।
 ते मोहाज्ञानभोगाद्या विज्ञेयान्नलविशक्तैः ॥६९॥
 दायायास्तत्र राजान उपाध्यायाः सुमन्त्रिणः ।
 गीतापटवभा घोडू गद्यविद्यानियुक्तकाः ॥७०॥
 क्षामान्यभिषार सर्वे विज्ञेया मूलशक्तिकाः ।
 दार्यास्तु तत्र वदन्ते मन्त्राणां धारिणो जनाः ॥७१॥
 भट्टाद्या आहूयान्तास्तद्दत्तावहमानवाः ।
 श्रेया विज्ञातगौरवा भक्तास्तत्रमदानवाः ॥७२॥
 शस्त्रादिविषयानन्दवर्णन पुनरत्र यत् ।
 तदेवमप्यहर्मात्रायते तेषां सुन्दराः ॥७३॥
 धर्मबोधकरा श्रेय सूरियो मन्त्रबोधकः ।
 तद्व्या तस्य चा जाता समोपरि महाहाराः ॥७४॥
 ज्ञानमध्यममुद्दिष्ट सम्यक्कल असमुप्यते ।
 चारित्र्यमत्र विज्ञेय परमाद्य मनीषिभिः ॥७५॥

मदबुद्धि शोभना बुद्धि सन्मार्गं या प्रवर्त्तिका ।

काष्ठपात्री प्रयाकारा वक्ष्यमाणा कथोच्यते ॥ ७६ ॥

एषा समामतस्तावत् कृता धामान्ययोजना ।

विशेषयोजनायक गद्येनोदाहरिष्यते ॥ ७७ ॥

तत्रेह तावत्तत्त्वविदुषामेष मार्गो यदुत तेषा कक्ष्याणाभिनिवे-
शितया निष्प्रयोजनो विकल्पो न चेतसि विवर्त्तते । अथ कदाचिद्
भावितावस्थाया विवर्त्तते तथापि ते न निष्णिमित्तं भाषन्ते । अथ
कदाचिदतत्त्वज्ञजनान्तगततया भाषेरन् तथापि न निर्हेतुकं चेष्टन्ते
यदि पुनस्ते निष्कारणं चेष्टेरन् ततोऽतत्त्वज्ञजनधार्यादविशिष्टतया
तत्त्वविद्वत्ता विशीर्यते तस्मात्तत्त्ववेदिभ्वात्मगोन्तर्भावमभिष्टयता सक-
लकास्त सर्वेषु स्वविकल्पजन्याचरणानां साधकत्वं यद्वत् परिचिन्त-
नीयम् । तदेदितां च पुरतः कीकृतनीयम् ते हि निरपेक्षेष्वात्म-
विकल्पजस्पृष्टापादेषु सार्धकत्वबुद्धिं कुवन्तमनुकम्पया धारयेयुरिति ।
अतो मयापि स्प्रष्टव्यं साधकत्वमावेदयते मासुपमितिभवप्रपञ्चा-
भिधानां कथामारभ्युक्तामेव कथानकं दृष्टान्तदारेण निवेदितं तदेत-
द्यद्यवधारितं भो भव्यास्ततो मदनुरोधेन विहाय विचेष्टान्तरमप्य-
दाष्टान्तिकमयमाकर्णयत । तत्र यन्नावदद्दृष्टमूषपर्यन्तं नाम नगर-
मनेकजनाकुलं यदास्यायुकमाख्यातं सोऽयमगादिनिधनोऽविच्छिन्न-
रूपोऽमन्तजन्तुप्रातःपूरितं धारां द्रष्टव्यं ।
तथाहि ।

धुष्यतेऽस्य नगरस्य नगरता कल्पयितुं यतोऽपि धवलयहा-
यन्ते देवलोकादिस्थानानि । इहमागायन्ते परापरजल्पकृतयः ।

मदुबुद्धि शोभना बुद्धि सम्पन्न

काष्ठपात्री चयाकारा वक्ष्यमाण ।

एषा समाप्तस्तावत् कृता सामान्यः

विशेषयोजनायक मद्येनोदाहरित्यते ।

तत्रेह तावत्तत्त्वविद्युयामेष भागेऽयद

द्वितीया निष्पद्योजनो विकस्यो न चेत्तमि वि

भावितादध्याया विवर्त्तत तथापि ते न लिपि

कदाचिदतत्तुत्रनाम्नर्गततया भाषेरन् तथापि

पट्टि पुनर्ले निष्कारण चेहेरेन मतोऽस्तमशान् ॥ २५ ॥

तत्त्वविद्वत्ता विमोच्येत तन्मात्रतत्त्ववेदिव्याख्यायोग्यभावात्

अथाहं दर्शितं धर्मिकपुत्रकल्याणरक्षणां कार्यकृतम्

नोयम् । नडेदिना च एत नोर्त्तनोयम् ते च

द्विचन्द्रमण्डपादौ नाथसमवृत्ति १

अतो ज्ञेयसि यत्तु ज्ञेयं तत्तु ज्ञेयं तत्तु ज्ञेयं

भिषगो बभामरत्नमामेव कथामर्चं दृष्टान्तदारेण

दृष्टभाविन भू भवसागरी मदनुरोधेन ।

दाह^{१५}कृमिपदम^{१६}वृषदम^{१७} । मय

अनेकजन-मुक्त व हाथ्यात आणल्यात श्री.पद्मनाथ

६५५ अथवा अथवा अथवा अथवा अथवा अथवा ।

॥ १ ॥

बुद्धते च ममरस्य ममरता

ଅନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତାନ୍ତର । ସଦୃଶ,

मगरेऽपरापरजक्रमणेषु उदावसेषु गेहेषु विषयकदृष्टाणां प्राग-
वग्रीहतोऽन्तारत भ्रमतीति । घटपुनस्य भिन्नाधार घटघपर-
माख्यात तदस्य जीवद्रुमकल्यायुक्त विज्ञेय यतश्चदेव तदुपभोग्यस्य
विषयकदृष्टादेष्टारिचमहाकल्याणकादेष्टायथो वृत्तते । यतश्च तदेव
मृहीना भूषाभूषोऽस्मिन् समारमगरेऽप्य जीव पचटतीति ।
ये तु तस्य द्रुमकस्य दुदान्तद्विभक्त्याता यष्टिमुष्टिमहाभाह
प्रहारि चले चले तावथमा उरीर जर्जरयन्तीति निदर्शिताऽप्य
जीवस्य दुविकल्याणकमुपाटका कुलकपन्थासम्पत्तेतारो वा कुनीधिया
विज्ञेया । ते हि यदा यदाऽसु जीव वराक पचटन्ति तदा तदा
कुपतुङ्गममुद्ररथागप तैरस्य तमाभिमुखकप उरीर जर्जरयन्ति ।
ततश्च तैजजरितमरीरोऽयं जीवा न जानीते कार्यावाधविचर न
जन्तयति भय्याभयनिःप न कलयति पेयापेयकल्प मादमुष्ण
श्रेयोपादेष्टविभाग जायमन्वति छपरचागण्टावनिमिमागिति
ततोऽप्यो कुलकयाकाविलाद्विजायति माद्वि परकावा न विद्यते
कुमलाकुमलवचणी यन्म न भगवति वच्ययमाता जीवपचते वरु
न पचते तदुपदिष्टो मायमान इति । ततोऽभावतमाभिर्निरा
चिन्नो हिमन्ति माद्विभो भाषतऽजीवमादभे परधन वमान
धेनुमे परदारेष वा यच्छाति परिद्वष्ट न वरति चेष्टापरिगत
भदयति मागमाकादयति माघ न यच्छाति यदुप र प्रवाहयति
कुमार्ग निन्दति वन्दनोदान वन्दन वन्दनोदान गन्धति छपरयो
गुणदोषनिमित्तमिति वदति परावणशदमाचरति यमलप तदा
नोति । ततो वध्नाति निविष्ट भूरिक्मज न पनलव कोशो

मिथ्यात्वं पटुदृष्टिरूपतया गृह्यते । नरकपातहेतुभूतामण्यविरति
 प्रमोदकारणमाकलयति । अनेकानर्थसार्थप्रवर्तकमपि प्रमादवद्-
 म्बकमत्यन्तधिगमिषहृन्दमिव यम्यति । धसधनहारितया चरट-
 कक्ष्यामपि दुष्टमनोवाक्काययोगान् पुचानिव बहुधनार्जनशीलान्
 मन्यते । निषिडबन्धनोपमानमपि पुचकलवधनकनकादीना-
 म्हादातिरेकहेतून् पर्यालोचयतीति । यथाऽसौ द्रुमको दारि-
 श्रोपहतस्तथायमपि जीव बहुमवराट्टिकामाघेषापि गृह्यत्वाद्दा-
 रिश्राकान्तमूत्तिः । यथासौ रोर पौरुषविकसस्तथायमपि जीव
 स्त्रकमहेतूष्पेदवीर्यविकसतया पुरुषकाररहितो विशेष । यथाऽसौ
 द्रुमक पुच्छामशरीरस्तथायमपि जीव सकलकाल विषयबुभुक्षा-
 निवृत्तेरत्यन्तकर्षितशरीरो ज्ञातव्यः । यथाऽसौ रोरोऽ नाय
 कथितस्तथायमपि जीव सबन्धरूपनायाप्रतिपत्तेरनाथो द्रष्टव्यः ।
 यथाऽसौ द्रुमको भूमिश्रयणेन गाढ दृष्टपाशचिक प्रतिपादित-
 स्तथायमपि जीव सदातिपरुषपापभूमिविलोढोऽन गितरा
 दलितसमस्ताङ्गोपाङ्गो द्रष्टव्यः । यथासौ द्रुमको धूलिभूसरसवाङ्गो
 दग्धितस्तथायमपि जीवो बध्यमानपापपरमाणुधूलिभूसरसमस्तशरीरो
 विशेषः । यथासौ रोरखीरिकाजालमालितो गदितस्तथायमपि
 जीवो मोहकसालसृणामिलघुपेलपताकाभि समन्तात्परिकरित-
 मूर्त्तिरतीवशीभस्वदर्शनो वर्त्तते । यथासौ द्रुमको निन्द्यमानो दौन-
 द्याख्यातस्तथायमपि जीवोऽवासविवेकैर्निन्द्यते सद्धि भयशोकादि-
 क्लिष्टकमपरिपृणतया चात्यन्तदौनो विशेषः । यथासौ तत्र
 नगरेऽनवरत गृहे गृहे मिर्चा पचटगीत्युक्तस्तथायमपि जीव ससार-

परोत्कपदर्शनेन जीर्यते प्राग्भ्रष्टतत्प्रमादभरणेन दन्दद्यतेऽस्त्राधी-
मामरसन्दरीप्रार्थनेन ग्रन्थते तच्चिदाचित्तनेन निन्दते महद्विक-
देवदन्देन विलपत्यात्मनश्चवनदश्वन आकन्दति गाढप्राप्तास्य-
मृत्युं पतति समस्ताशुचिनिदाने गभकलमल इति ।

एव स्थिते । यद्भूमक वषयताऽश्वधापि यदुत यथाद्विष्महा-
घाततापानुगतचेतन हा मातस्यायतामित्य हैन्यविकोशविक्रव
इति । तदद्यापि जीवस्य तुल्यमेव द्रष्टव्यम् । तस्मादस्या सवस्या
महानपपरम्परायाद्यात्मगता कुविक-पास्तक्ष्मादका कुदभन-
यद्यालप्रपेतारस्य कुतोपिका कारणमिति । यत्तन्मादादयनस्य
भूमकस्य रोगा निद्रिष्टास्य जीवस्य महामोहादयो विज्ञेयाः ।
तच्च मोहो मिथ्यास्य तदुन्माद इव वसते समस्ताकायप्रवृत्तिहेतु
तथा च्चर इव रोग यथाद्विष्महाघातापनिमित्ततया शुलभिव
द्येपो गाढदृढवेदनाकारणतया यामेव कामस्त्रीमविषयाभिलाष
कण्डूकारितया गलत्कुष्ठमिव भयप्रोकारतिमस्याद्य हैन्यम् ।
जनशुश्रूषाहेतुतया चित्तोदेगविधायितया च नेचरोग इवाज्ञान
विवेकदृष्टिविघातनिमित्ततया जलोद्वरमिव प्रमाद सद्गुहानो-
त्साहघातकतयेति । ततद्याय जीवो मिथ्यात्वादिभिरेतैर्भावरोमै-
र्विक्रमोहतो न किञ्चित्तेतयते । ततय यदेतत् साभ्यतमेव न
जागौते भक्ष्याभक्ष्यमित्याद्यनध्यवसायरूप महातम प्रतिपादितम् ।
ये च नाम्नि परलोक इत्यादयो विपर्यायविकल्पा प्रतिपादिता-
स्तैऽप्य द्रव्यस्याप्युत्पत्तौ बाध्या कुतकयन्दादय सहकारिकारण
भावेनात्पादकाः । एते ॥ रागद्वेषमोहादय आभरा उपादान-

नरकेषु । तत्र च पतित पथ्यते कुभीपात्रेण विपाद्यते ककुचपाटनेन
 चारोह्यते वज्रकण्टकाकुलासु ग्रीष्मशीषु पाय्यते मन्दशत्रैर्भुज
 विहृत्य कलकलायमान तप्त चपु भक्ष्यते निजमांसानि भक्ष्यतेऽप्य
 मममांसभास्त्रेषु सार्यते पृथ्वसाहधिरक्लेदमूत्रात्मकसुपां वैतरणी
 क्षिद्यतेऽभिपचनेषु स्वपापभरमैरितै परमाधामिन्नसुरैरिति ।

तदा मममांसुद्धमराग्निभक्षणाऽपि गोपमाम्यति बुभुक्षा । नि-
 त्रेपञ्चसधिपानेऽपि नापगच्छति तत्र । अभिभूयते ग्रीतवेदनया
 कटघ्नते तापातिरेकेण तपोदीरघन्ति च तदभ्यनारका नाना-
 थाराणि दुःखानि । ततश्चाय जीवो गाढतापानुगतो वा मातृहा
 नापात्तादध्वं चापध्वमिति विक्रयमाकोशति न चान्य तत्र गात्र-
 चापह कदिदिद्यते ।

कचक्षिदुन्नीनाऽपि नरकादिवाध्यते तिथयु वचमान । कर्ष
 वद्धते भारं कुच्यते जङ्गुटादिभि क्षिद्यन्तेऽप्य कणपुच्छादय
 क्षण्डते हर्ममन्त्रे चरते बुभुक्षां धिद्यते विपायया लुच्यते नाना
 क्षारक्षान्नाभिरिति ।

तत्र कचक्षिद्व्याघ्रमनुष्यभात्रोऽप्यथ जीव योद्यत एव दृमे ।
 कच नृदुष्टन । हेहयन्तेन रोगत्राता अत्ररघन्ति जराविकारा
 द दुःखं दृमनः विष्टकयमीष्टविष ना पर्वदवन्त्यमिष्टमप्रयोगा
 विष्टकयन्ति धनहरणानि च कुलकानि क्षत्रममरकानि विष्टक-
 यन्ति जन्मदहन नीति ।

तथा । कचक्षिद्व्याघ्रमनुष्यभात्रोऽप्यथ जीव योद्यत एव नाना
 हरणभि । तथा हि । चाक्ष्माद्यन विष्टक कटादिभि विष्टन

मदाग धर्माभ्यसुखायमाधनविक्रमश्च कीदृशी खल्वस्य पुरुषतेति
तेषामगादरदृष्टे । तथा ।

बालानां मिथ्यानाद्यातयेतर्था तथाविधलोकानां कथञ्चिद्वा-
नविषयसुखमवानो भवत्येवाय पापिष्ठजीव श्रीदमावाप्तो दृश्यन्ते
हि धनमर्वाद्दुरचिकैलपाविधकककराटयो मानाप्रकार विगम्य-
माना । तथा पापककलां कलप्रकपणावसरे भवत्येव विधो जीवो
दृष्टात् । तथा हि । भगवन्तं पापकामाणि दृश्यन्तो भव्यज्जन्तो
सर्वेभज्जन्तायमीदृशजीवानेव दृष्टान्तयन्तीति । यत्पुनरवाचि यदुत ।

अन्येऽपि बहवः सन्ति रोरान्तव महापुरे ।

अथ तद्दृष्ट्वा प्रायो नास्ति निभाग्यमेव ।

तदेतदानीयजीवकालात्पुनरपिपरीतचारितामनुभवताभिहित म-
था । योऽयं मदीयजीवोऽधरितजात्यन्वभावोऽस्य महामोहोऽयं
हानितनरकतापोऽस्य राग । उपमागाचरातीतोऽस्य परेषु देव ।
अपहसितवैश्वानरोऽस्य क्रोधो लघूतमहागैररात्रोऽस्य शान्ति
विनिजितभुज्जन्तितानतिरस्य माया दृष्टितस्वयदुरमलनागर-
लघुभावोऽस्य क्रोधः स्वप्नपिपासाकारमस्य विषयनामस्य भग्न
सुमप्राप्ति प्रागाधोऽस्वमवेदनमिदुमेतत् । अहमेव नृकयामि कैव
मुख्यणदोषताप्रायोऽस्यजीवानां यदा चैतस्योपपन्निक भवति तयो
त्तरव प्रतिवाधावसरे विस्तरेणाभिधास्याम ।

यत्नून यदाऽही रोरस्तबाहुलमुलपयन्तेनगरे प्रतिभवन भिन्ना
मटपेव चिन्तयति । यदुत अमुकस्य देवदत्तस्य बन्धुभिषस्य जिन
दत्तस्य च गृहेऽहं विद्यां गृही बह्वी सुखकृता भिन्ना जस्ये तादाव

कारणभावेन जनकास्तस्मात्पूर्वोक्ता भवन्निचपरम्परा परमार्थतो
गाढतरमेतन्नन्यापि विज्ञेया । किञ्च कुशास्त्रमस्कारादय कादा-
चित्का एते ॥ रागादयस्तदुत्पादने सकलकामभाविन । अन्यच्च ।
कुटानयवणादयो भवन्तोऽपि भवेयुवानयपरपराकारण न वेति
अभिधारिणः । एते तु रागादयो भवन्तोऽवगन्तया महानर्पणक्षपात
कुवन्त्येव माह्व्य अभिधारो यतस्तैरभिभूतोऽय जीव प्रविशति
महान्तोऽज्ञानरूप विधत्ते नानाविधविषयसविकल्पान् अनुतिष्ठति
कदनुष्ठानश्रुतानि मञ्जिनोति सुहृतरकमभार ततस्तत्परिणत्या
हविष्जायते सुरेषु क्वचिदुत्पद्यते मानुषेषु क्वचिदासादयति पशु-
भाक् क्वचिपतति महानरकेषु । ततश्च । तदेव प्राक्प्रतिपादित-
स्वरूप महादुःखमन्तानमनसरतमरघट्टघटीयमन्यायेनानकाशोऽनुभ-
वहारिण परावभयतीति । एतच्च स्थिते यत्तद्रमकण्ठने प्रत्यपादि
दन्त श्रोतोकान्तरमक्रकण्ठपिपासापुण्ड्रवेवाधमानो महाघोरम-
रकापमवेदन इति । तद्वच जीवरोगे समगच्छतर मन्तव्यमिति ।
अत एव च यदुक्तं यन्तापो द्रुमस्त ।

हृन्तापो मनी कुष्ठो वाक्यव्यान न मानिनाम् ।

वाक्तापो कोहन वासो कुष्ठान्ता पापकमलाम् ॥

तत्रापि जीव वरुण योजनीयम् । तत्रापि । अतस्तमपात
हृदिपातदन्ते च जीवाः क्षुब्धमानाः क्षुब्धमानाः भूतपद्ममशुभरमाना
भरुनाः वरुणः भवन्त्येव कथास्थान क्षुब्धमानेषु सकलकाम
वरुणभावनभाविनः कलवाप्तेनां तथा मानिनामिव वीररक्षणनेन
तद्वरुणवरुणादुत्तमनीनां वरुणवपनानां भवन्त्येव जीवा वाक्ता-

स्वाग धर्माग्यपुरुषायमाधनविक्रमश्च कोदुग्धी क्षमश्च पुन्यतेति
तेषामगाढरदृष्टे । तथा ।

यान्नामां मिथ्यान्नाध्यातचेतसां तथाविधलोकार्णां कथञ्चिदवा-
प्रविष्यसुगमवानां भवत्येवाथ पापिष्ठजीव क्रीडनावामो दुग्धन्ते
हि धनमर्वाद्भुरचिस्तेषां विधकम्पकरादयो नामाप्रकार विन्ध्य-
मानाः । तथा पापकर्मेणां फलप्रवृत्त्यावसरे भवत्येव विधो जीवो
दृष्टान्तः । तथा हि । भगवन्ता पापकामाणि दृश्यन्तो भयजनानां
भयजननायमीदृग्भयजीवानेव दृष्टान्तयन्तीति । यत्पुनरवाचि यदुत ।

अन्येऽपि बहव सन्ति रोरान्तश्च महापुरे ।

बल तादृश प्रायो नास्ति निर्भाग्यमेवम् ॥

तदेतदात्मीयजीवव्यात्यन्तविपरीतचारितामनुभवताभिहित स-
था । योऽय मदीयजीवोऽधरितजात्यन्धभावोऽस्य महामोहोऽप-
ह्नितनरकतापोऽस्य राग । उपमागोचरातीतोऽस्य परेषु द्वेष ।
अपह्नितवैश्वानरोऽस्य क्रोधो लघूक्तमहागैस्तरात्रोऽस्य मानो
विनिजितभुज्जगद्विनाशतिरस्य माया दग्धितस्त्रयक्षुरमण्यमागर-
लघुभावोऽस्य लोभ स्वप्रपिपासाकारमस्य विषयसाम्यस्य भगव-
द्धमप्राप्ते प्रागाभीरुस्वमवेदनमिदूमेतम् । अहमेव तदयामि नैव-
मुत्पन्नदोषताप्रायाऽन्यजीवानां यथा चैतस्योपपत्तिक भवति तथो-
त्तरश्च प्रतिवाधावसरे विसरेणाभिधास्याम ।

यत्तु यथा, सौ रोरन्ताश्चादृष्टमुन्मययन्ते नगरे प्रतिभवन् भिक्षा
मटत्रेव चिन्तायति । यदुत अमुकस्य दिवदत्तस्य बन्धुमित्रस्य जिन
दत्तस्य च गृहेऽहं विरथा गृह्णी बह्वी, सुपुत्रतां भिक्षां लभ्ये तादृश

पुष्पगन्धमपि न लघुयिष्यन्ति मम कदाचिदाद्यां करिष्यन्ति मे
 यतः चित्तानन्दातिरेक प्रसादयिष्यन्ति मां इति हृदिमकोपवि-
 कार विधास्यन्ति कामोत्क्रोचकरवद्वनि चाटुश्यानि प्रकटयिष्य-
 न्नीगिताकारैर्मे वदयसङ्गाव हरिष्यन्ति नानाविकारविष्योक्तैर्म-
 मानस हरिष्यन्ति मामनवरत तां परम्परेभ्यः साभिमायं कटा-
 यविसेपैरिति । तथा भविष्यति मे विनीतो दृष्ट श्रुति सुखो-
 ऽवधारणो वदयसाहो मय्यनुरक्त समनोपचारकुण्डल ग्रीष्मादाय-
 वन्द्य मकलकलाकौटलापेत प्रतिपत्तिनिपुणोऽपहसितप्रकपरि-
 कार परिकर इति । तथा । भविष्यति मे निजयय शुभ-
 सुधाधवलतया क्लृप्तमविभा वदयसतया च विमगिरिषङ्गाद्या
 विविचविचोत्पन्ना दितानमालोपशामिता शालभक्षिकाद्यनेक-
 लघुलानन्दकारिकपरचणकसिता वद्विधमाला विद्याला नाना-
 प्रकारप्रकोटविन्दासा चतिविस्तीर्णनिकाकारधानमण्डपपरिकरिता
 समताम्रहासकारपरिचिता अपहसितविबुधाधिपावाद्या वद्वभूमि-
 कादयो भूषांस प्रासादाः । तथा करिष्यन्ति मे भवने यतः प्रकाश
 मरकतेन्दनीलमन्मथनीलकर्णेनपद्मरागवज्रोदूर्ध्वेणुकान्तसूयकान्तवू-
 ङामणिपुष्परानादिरत्नराशयः । तथा विराजिष्यन्ते मम मन्दिरे
 वसन्ताम्पीतोद्यातमादयवक्तो चाटककुटा । तथा भविष्यन्ति मम
 मन्दनेलकतया हरिणधान्यकुण्डादिकमनाम्याद्यानम् । तथा नन्द-
 यिष्यन्ति मे वदय मुकुटाङ्गदकुण्डलप्रालम्बादया भूषणविशेषाः ।
 तथा जनयिष्यन्ति मे चित्तरति चीनाङ्गकपडाङ्गकदेवाङ्गक-
 प्रभृतयो वदयविभाराः । तथा वद्वयिष्यन्ति मे मानसानन्द मणि-

प्राणिन परितप्यते वृक्षभावेन बाध्यते बीजनाशेन तथा विधत्ते
घाणिज्य भाषतेऽलौक मुष्णाति विग्र्यभमुग्धलोकान् याति देश-
नारेषु सहेत शीतवेत्ना चमते तापमन्ताप तितिचते बुभुजा
न गणयति पिपासामनुभवति आसायासाढीनि दुःखगतानि
प्रविशति महारौद्रसमुद्रे प्रलीयते यामपाचभङ्गेन भवति भक्ष्य
जलचराणां तथा भ्रमति गिरिकन्दरोदरेषु आस्कन्दत्यसुरविव-
राणि निभाक्षयति रसकुपिका भक्ष्यते तटा रचराचमे तथा-
ऽवलम्बते महामाहम याति रात्रौ स्रग्गानेषु वहति मृतकलेवराणि
विक्रीणाति महामास साधयति विक्रमवेतास निपात्यते तेन
कुपितेन । तथाऽभ्यस्यति खन्यवाद् निरीक्ष्यते निधानलक्षणां
तुष्यति तद्गुणेन ददाति रात्रौ तदुपहृणार्थं भूतवलि दूयते
तदङ्गारभूतभाजनवीक्षणेन । तथानुशीलयति धातुवाट समुपहरति
नरेन्द्रवृन्द गृह्णाति तदुपदेश मौल्यति मूलजालानि समाहरति
धातुमृत्तिका समुपढौकयति पारद क्रिग्नते तस्य जारण-
चारणमारणकरणेन धमते रात्रिन्दिव पुष्करोति प्रतिक्षण
ह्वयति पीतसेतक्रिययोर्लिंगमिद्धौ खादत्यहनिग्रमाग्रामोदकान्
अथीकरोति तदर्पं शेषमपि धनमत्र भायते द्वासाधितकमवि-
भ्रमेण । तथा विषयोपभोगसम्पत्तये धमाथमेव चाय जीव कुरुते
शौच रमते घूतमाराधयति यचिशी परिजपति मन्त्रान् गणयति
ष्योतिषी प्रयुक्ते निमित्त आवर्जयति लोकहृदय अभ्यस्यति
मरुत कक्षाकक्षाप किं वड तक्षाप्ति यच्च करोति तच्च विद्यते यच्च
वदति तच्च सम्भवति यच्च चिन्तयति न च तथाप्यवमनवरतमितयेतय

तदर्थं यन्मन्त्रमात्रं प्राग्निविहितपुण्याशुन्यं यन्मन्त्रविहितार्थस्य तिल-
 मुषचिभागमात्रमपि प्राप्नोति केवलं स्वचित्तमन्त्रापमार्शरौद्रधाम्ने
 गुह्यतरककभारं तद्वारेण दुर्मतिं चात्मनोऽभिवद्रयतीति । यदि पुन
 कथञ्चित्पुनर्विहितपुण्याशुन्यं आत् ततोऽयं जीवन्मुदयेन धनसहस्रा-
 दिकं वा अभिसन्तभार्थं वा स्वशरीरसन्दर्भं वा विभीतपरिजनं वा
 धान्यसद्यथ वा कतिचिद्व्यामसभुत्वं वा रात्र्यादिकं वा प्राप्नुयादपि ।
 ततश्च । यथाऽप्यौ द्रुमकं कदम्बलेप्रमाचलाध्यातुष्टथायमपि जीवो
 मायति इदं च मन्त्रविपातयन्तद्दयस्य नाकर्णयति विज्ञापयति
 न पश्यति श्रेयलोकं न भामयति जीवो न भायते प्रगुणवचने
 अकाण्ड एव निमोहयति चक्षुषो अपमानयति गुह्यमहतिमपि
 अतोऽप्यनेवविधतुष्टाभिप्रायहतस्वरूपो जीवो ज्ञानादिरत्नभरप
 रिपुणतया परमेश्वराणां भगवतां मुनिपुङ्गवानां शुद्धद्रुमकभ्योपध-
 मतमं कथं न प्रतिभायते । यदा यदभावे नरकपुं वा वक्तव्येऽयं
 जीवन्मुदा विज्ञेयतो द्रुमकोपमामतिलचयति यतो विवेकधर्माणां
 महर्षीणां य एते किञ्च श्रद्धादयो देवा महर्षयो महापुत्रयो
 निदपचरितश्रद्धादिविवयोपभोगभाजनं द्वाप्योय क्तितिकामोऽपि
 यदि यन्त्रकदम्बरस्यविकलां श्रुत्वा महादारिद्र्यभराक्रान्तमृत्तयो
 विद्युत्ताविन्मन्त्रचटुम्जीविताय प्रतिभायन्ते किं पुन श्रेया
 यमारीदरविकरयन्तिनां जन्मवदिति । यथा चाप्यौ द्रुमकोऽप्यथा
 जनेदन्त तत्कदम्बं भुञ्जानं श्रद्धादपि श्रद्धते यदुताय ममेतद्दा-
 नयिष्यति । तथायमपि जीवो महामोहोपहतस्तद्विष्कलकादिकं
 कथञ्चित्तावता स्तेयजालेनोपाजितं यदानुभवति तदा विभेति

तत्करेभ्य चम्यति भरपतिभ्य कस्यते मयेन टापाटिभ्य उद्विजते
 थाचकेभ्य कि बज्रनाच जल्पितेनात्यन्तानि गृहमुनिपुत्रवेभ्योऽपि
 शङ्कते । यदुगैते महता वचनरचनाटोपेन मां प्रताप दूनमेतद्ग-
 हीमुभिच्छन्ति तथाविधगाढमृच्छाविद्याभिभूतचित्तद्विन्नायत्येव वृत्ता
 धृष्यते समैतद्भविष्यजात चित्रभानुना याचयिष्यत वा मलिनप्रवा-
 हेन हरिष्यते वा चारादिभि अत सुखित करोमि ततोऽसहाय
 शोपजनाविश्रान्तया राचावुत्याय खनत्यतिदूर भूतल निधत्ते
 तत्तत्र निभूतमद्यार पुन प्ररयित्वा गत्तं कुरुते मम भूतल वि-
 किरति तस्योपरि धूलिकषवरादिक सत्यादयति किन्नालक्ष्य स्ताकृ-
 तेन मा पुनग ज्ञास्यामि स्वदेशमिति विधत्ते विविधानि चिह्नानि
 प्रयोजनान्तरेण तद्देशेन सञ्चरन्तमपर जग मुञ्जमुञ्जनिभालयति
 कथञ्चित्तद्देशे यान्ती तद्वष्टि शङ्कते आ ज्ञातमेतेनाता मृच्छादन्द-
 मानमानसो न लभते राचो मिद्रा पुनस्त्याय तत्प्रदशान्तदुत्सव-
 नति निधत्ते च प्रदेशान्तर निरीचते पुन पुनदिगन्तरेषु समथ
 निधिपद्यु । यदुत मा कश्चिद्ब्रूयतीति व्यापारान्तरमपि च केवल
 कायेन करोति चेतन्तु तत्प्रतिबन्धबन्धमयद् तत स्यानादन्यत्र
 पदमपि न चक्षतीति । अथ कथञ्चित्तथाविधयज्ञशतैरपि तेन
 रक्ष्यमाणमपरो लवयेत् गृहीयाच्च ततोऽसावकाण्डवज्रपातनिह-
 न्तिशरीर इव हा तात हा मातहा भ्रातरिति विक्लवमाराध्य-
 मान सकलविवेकिनीक करुणापरोतचित्तता प्रापयति । अति-
 मूच्छायाप्राप्रातचेतनो विषते वा । तदिद धालवप्रतिपद्चेतोवृ-
 त्तीनां विस्तमितमुपदर्शितम् । तथा गृह्णीतप्रतिबन्धप्रदगृहीतवि-

पक्षोऽपीयाग्रस्यवितुषमाममानव सन्धिष जीवमाणा परवौचरस-
 णासलिक मय निमरति गेहात् । न स्वपिति रजन्ता लज्जति
 मातापितरौ मिद्विषयति वभ्रुवगान् न टदाति परमसुहृदोऽपि
 स्वयहे डौकम् । अरधीरयति धवकायांश्चि न गलयति आकवच
 मीयतां केरल तद्या एव सुयमनवरतमोक्षमाणामेव च परमा-
 क्ममृत्तिमिव योगी निदृष्टाग्रेषयापारो ध्यायधेशमे । तस्य च
 यदेव वा सुवते तत्सुन्दर यदेव वा भायते तदेवानन्दवारि
 यथा चित्तयति तदेवेद्विताकारैर्विज्ञायाधौ सत्पाटनायास
 मन्यते । एवद्याकलयति मोहविडम्बिनेन मनसा । यदुतेष शमा-
 नुरता हितकारिणी न चान्येदृशी चान्दयीदाघधीभाग्य दिगुण-
 कलापकजिता जगति विद्यते । अथ कदाचिन्ता मातेति भगि
 नीति द्वितेत्यपि मन्दमान परो वीक्ष्यते ततोऽनौ मोहात्
 मृध्यतीव विरलीभवतीव मृष्यतीव सिध्यत इव कि करोमीति न
 जानीते । अथ वा विपुष्यते सिध्यते वा ततोऽभावस्याकन्दति
 परिदेवते सिध्यते वा अथ वा वयश्चिदु ग्रीमलया परपुष्यया
 रिणी ज्ञात् परपुष्यया वा वनात्तां समावम्य शक्नीयु । ततोऽनौ
 मरामोहविश्रम्भो यावज्जीव ददयदादेन लीयते प्राप्तेर्वा विद्युन्ते
 द्वाग्निवातिवैजलेति । तदेवमेकेववस्तुयतिबन्धवदुदयोऽयं
 जीवो दुत्परमरागाकादयति । तद्यापि । विषयस्तथा तद्रूप-
 प्रवणमना वयदा शङ्कते समेदमथ हरिष्यतीति । यदा च
 तस्य रोरक तिम कदम्बेनोदरपरपरितक्तापि न स्ति भवयते ।
 प्रत्युत प्रतिक्षण सुतरां बुभुक्षाभिवधन इत्युक्तम् । तद्याद्यापि

जीवस्थानेन धनविषयकलवादिना कदम्बप्रायेण पृथमाणस्यापि
 नाभिलाषविच्छेद किन्नाहिं गाढतरमभिवद्भूते तत्तर्प । तथाहि
 यदि कथञ्चिद्विषयत धन्ययते तत बहुलमभिवद्भूति । अथ
 तदपि सञ्जायते ततो लक्षमाकाचति तत्सम्पत्तावपि कोटौ-
 मभिलषति तन्नाभे राज्य प्रापयति । अथ राजा जायते ततद्यक-
 वत्तौल मृगयते तत्सम्भवेऽपि विबुधत्वमन्विच्छति । अथ देवत-
 मय्यास्कन्देक्षत शक्रत्वमपेक्षयते । अपेक्षतामपि लभते ततापुत्त-
 रोत्तरकस्याधिपतित्वपिपासापर्यासितचेतनो नास्त्वेवास्य जीवस्य
 मनोरथपरिपूर्ति । यथा हि गाढयोशे समन्ताद्ब्रह्मदाहतापि
 तद्गरीरस्य पिपासाभिभूतचेतनस्य मूच्छया पतितस्य कश्चचित्प-
 थिकस्य तथैव स्वप्नदग्ने सुवद्भ्यपि प्रबलकमोक्षमालालुप्तानि
 महाजलाशयकदम्बकानि पीयमानान्यपि न तवापकथक मनागपि
 सन्पादयन्ति । तथास्यापि जीवस्य धनविषया दीनि । तथाह्य-
 नादो ससारे विपरिवृत्तमानेनामन्तश्च प्राप्तपूवादेव भवेपु निरुप-
 चरितशब्दाद्युपभोगा आद्यादितान्धनन्तानर्घ्यरत्नकूटानि विल-
 क्षित खण्डितरतिविभ्रमे बह्व विनाशिनीघार्षे क्रीडित विभु-
 धनातिग्रायिनीभिर्नागाक्रीडाभि । तथाप्यय जीवो महाबुभुक्षा-
 क्षामोदर इव शेषदिनभुक्तवृत्तान्त न किञ्चिज्ज्ञानाति केवल
 तदभिन्नापेण श्रुयतीति । यत्तूक्तं यदुत तत्कदम्ब तेन द्रमणेन
 लौन्धेन भुक्त जीयति जीयमाण पुनर्वातविषूचिकां विधाय त रोर
 पीडयतीति । तदेव योजनीयम् । यदा रागादिपरीतचित्तोऽय
 जीवो धनविषयकलवादिक कदम्बकस्य स्वीकरोति तदास्य कथमस्य-

एतद्वैद्यमजीक संपद्यते । ततश्च । यदा यदुदयदारेण जीर्येति
तदा मारकतिथ्यदनरामरभव्यमणनवर्णा वातविषूचिकां विधा-
पेन जीव नितरां तत्कद्वयति । यथा च तत्कद्वय तस्य सर्वरोग-
गाणा निदान पूर्वोपधरोगाणां चाभिद्विद्विकारणमत्ययमभिहित
तदेवमपि रागयक्तचित्तेमानेन जीवेनोपभुज्यमानं विषयादिक
महामोहाद्विषयानां ग्राह्यपर्वणितानां समस्तारोगाणां भविष्यतां
कारण पूर्वनिर्वणितानां पुनरभिद्विद्विहेतुभूत वक्षते । यथा च
म रोरस्तदेव कुभोजन चाह मन्यते सुखादभोजमायाद तु स्वप्ना-
मोऽपि वराको मोष्यभत इत्युक्तम् । तपामपि जीवा महा-
मोहपक्षचेतोवृत्तितया यदिदमग्रेषदोषराशिद्विषितमुपवर्णितमित्या
विषयधनादिक तदेवातिमुन्दरमात्माहितश्च चेतसि कस्ययति
यत्पुन पारमाथिक स्नाधीननिरतिग्रधानम्वसन्दोषटापक महा-
कल्याणभूतस्यारिरूप परमाण तदय वराको महामोहनिद्रा-
तिराहितसद्विवेकलोचनपुगलो न वदाचिदाभादयति । तथा हि
यद्ययमनादौ भवभ्रमणे पुवमेव तत् कचिदजस्यत ततोऽग्रेवहेम-
राशिच्छेदकचणमोचावाग्निर्मेघमन्त वाज यावत्सुसारगह्वने पयटिथ
ततद्यायमद्यापि बभ्रमीति । ततो जामेन मदीयजीवन महरणकप
महोजन प्रागवाप्तमिति निखीयते । यत्पुनरभ्यासि । यथा तद-
बुष्टमूलपथमन्त मगरमुखावेषेषु मेहेषु चिकचतुष्कचमरादिषु जामा-
रूपासु च रम्यासु पथटताऽनवरतमन्तान्तचेतसाऽन रारेणानमन्
परावर्तितमिति । तदपि यवमच समान मिश्रेय यतोऽमुनापि जीव-
नामादितया काकस्य भ्रगतामन्तपुद्गलपरावता पयन्त नीता ।

यदा च तस्य भ्रमतो द्रुमकस्य तत्र नगरे न शायते कियान् कामो
 अधिन इत्युक्तं तथा जीवभवध्रुमणकास्तकलनमपि न प्रतीतिगो-
 चरचारितामनुभवति निरादितया तत्परिच्छेदस्य कर्तुमशक्येति ।
 तदेवमथ समारनगरोदरे मदीयजीवरोरोऽयं कुविकल्पकुनककुती-
 दिकल्पचैतुंदान्तद्विभक्तयानेभ्योऽभिमुख्यरूपे इतीरे विषयमवसा-
 दनसत्त्वयदा ताडनया प्रतिष्ठं ताडयमाने महामोहादिराम्प्रातप-
 ष्टप्ररीरसादयेन नरकादियातनभ्यानेषु महावेदमोदयदलितस्य
 कपोल एव विवेकविमर्शोभूतचेतसां हृदाभ्यामप्यौषधपयस्यलोचन
 विह्वलान्करकतया तलाडयोधविमलहोऽयं एव प्रायः मयजीवेभ्यो
 कथयन्तमेत एव धनविषयादिकपयदप्यदुराशापापप्रगीहण कथ-
 रितवेदकाभ्युद्येऽपि तेन प्रपन्नेनासादुपाजनशून्यभरणप्रतिवृद्धा-
 न्नादरदरदूरेषु च यद्योतनिविद्युद्वराष्टमकारकमभारकपाणि-
 हिमन्तव्येदकादुपभोग्यदारेण विह्वलमानरागादिरोतनकपोहित-
 कल्पेऽपि विह्वलचित्ततया तेषां नरक भुञ्जामोऽप्राप्तद्वारिचकप-
 ररक्तचक्षुःदोषदुष्टदोषव्यादादनात्मपुद्गलपरावर्तनमगम्योनि-
 कल्पव्यवहारैरेव दग्धं इति । यन्मा पुनरप्ययमवस्थं
 नृभिर्वेदते । इह च । चिकित्साविवदतया न्य कतिपयस्य विषयया
 हस्तहस्तमिधार्दभरपि प्रवृत्तेषु यथा वि कथाप्रवृत्ते भिर्द्वय
 यन्मो इहयः । यतो विषयया कारकव्याप्ताऽपि वस्तुमिधार्दस्य
 कदेऽपि हस्तनि नमकप प्रवृत्ता दृष्टाभ्युद्ये इहयि । यथा
 दोऽयं हस्तो नमकप चवृत्तदुष्टान् तत्र कृपाभ्रमवयव यथा
 भिर्द्वय भिर्द्वय वा हने क्वेति नमकप नमकपि क्वेति क्वेति

वस्तुनि विरहादेन साधयो भवन्तीत्युक्तमप्रस्तुतविमारेणेति । तत्र
 योऽनौ तत्त्वभावतया समस्तभूतमयातात्पर्यमवस्थानद्वय प्रत्यात-
 काभिन्नमित्यगरे सुस्थिताभिधानो गद्यमरेन्दो ददित स दृष्ट
 परमात्मा जिमेन्दो भगवान् भवतो विशेष । स एव हि प्रसी
 नादिपद्मेशराजितधाननाशानदङ्गनबोधतया निरुपचरितस्वाधीन-
 निरतिशयानन्तानन्दचन्दोऽस्मद्वत्तया च परमार्थेन सुस्थितो
 भवितुमर्हति न चेदा अविद्यादिकेशराजिवशवर्तिनोऽतिदुःखि-
 तत्वात्तेषाम् । स एव च भगवान् समस्तभूतमयातयापि सुस्फुरत्-
 चोपदेशदायितयासेधमोक्षदायणप्रवणप्रवचनाप्रवेष्टतया च स्वभावे-
 भैवातिवचनद्वय । स एव च प्रत्यातकीति निमेषासरनरवि-
 मरणापके पुद्गलचक्रवर्थादिभिः । यत स एव प्रशस्तमनोवाङ्माय-
 व्यापरपराधैरनवरतमभिरूपते । अत एव चापापेशविवश महा-
 राजशब्दमुदाहृतमर्हति । यथा च स रोर यद्यत्कस्य मन्दिरद्वार
 कथञ्चिन्नात । तत्र च छक्रमविवरो नाम द्वारपालमिहति तेन च
 ह्वायानुतया तत्र राजभरो प्रवशित इत्युक्तम् । तदेवमिह योज
 नीयम् । तत्र यदास्य जीवन्माणादिमता यथाप्रवृत्तमद्येन करणेन
 कथञ्चिद् प्रपन्नपूजनन्यायेनापुष्टवर्जितानां वशाना कमप्रवृत्तीनां
 क्षिप्ते समन्ता अपि चागरोपमकोटोकोटय पयस्तरनिनीसेका
 चागरापमकाटीकाटि विहाय लघुमुपगता भवन्ति । तस्या अपि
 कियदाच चीर्णं तदाऽय जीवन्माणात्मनूपते समन्त्रि यदेतदा-
 चारादिदुष्टिवादपयस्तदादशाङ्गपरमाणमरूप तदाधारभूतचतुर्वण-
 नमण्यर्धपण्ड्य वा मन्दिर तत्र द्वारि प्राप्नोऽभिधीयते । तत्र च

तन्नाभे तेषामिति निश्चिता युद्धिनास्यत पर प्राप्त्यमिच्छाक
 लय्य विहित प्रतिपूर्वमनोरथ चेत् । अत एव तेषा पारमेष्ठर-
 मतवर्त्तिनां जन्तूनां नाभ्येव शोको न विद्यते दैन्य प्रजीनमौक्त्य
 व्यपगतो रतिविकारः जुगुप्सनीया जुगुप्सा अपभवी चित्तोद्दे-
 शतिदूरवर्त्तिनी दृष्ट्या मनुष्यकायकपित मन्त्रास किन्ताश्च तेषां
 मनसि वृत्तते धीरता कृताम्पदा गभीरता अतिप्रबलमौदाये निर-
 तिप्रयोऽनष्टम् स्वाभाविकप्रममसुषामृतामवरतास्वादनजनितवि-
 चित्तोक्त्या च तेषां प्रउत्तरागकलाविकल्पानामपि प्रवर्द्धते रतिप्रकर्ष
 विनिवृत्तमदगत्यानामपि विवृत्तते चेत्तसि ह्यः समवासी चन्दनकल्पा-
 नामपि न मन्त्राद्यानन्दविच्छेदः । ततश्च जौत्तयाद्यनस्यायिनो
 भद्रमया स्वाभाविकव्यपनकषमोदितहृदयतया गायन्ति प्रतिघण
 पददक रम्यान् चररचद्याजेन नृयन्यानायादिदमविधवेय्याद्या-
 नुशास्त्रादेन वचनानि श्रितजगताभिषेकमगमरणपूजनयायादिम-
 न्द्रादन्दायस्परतया पुराणविद्वन्मादागेनि विज्ञानन्दकायाणि
 दृष्टवन्ति सारशास्त्रिन्परास्तरणचतुष्टयाविधाना । कविश्चमरे
 दान्द्रादन्तवन्तान् वान्द्रादन्तः भगवतामपरकान्तागेष्टाज्ञान
 निश्चयकृतेषु पदेषु गह कल्याणकामेषु । तस्यान्ति गौरीश
 इत्येव दान्द्रादन्तः प्रभोनाद्वयमन्त्राप न जानेन जीयन् कविदयोर्ह
 दान्द्रादन्तः भावपरतया भवधमममद्वारात्तव निश्चोयते । भावमार
 केन्द्राभे हि प्रमेव मन्त्राग्नि सपद्येन तन्मन यत्तद्वागभवन्त्य
 दान्द्रादन्तः कविदेवद्वयमद्वारः । यत्तुताद्वयमन्त्राग्निविधिव-
 द्वापमन्त्रः । तन्त्राग्नि दान्द्रादन्तमन्त्राग्नि दान्द्रादन्तः । दान्द्रादन्तः

यत्क राजाभाष्यमहायोधनिपुणकतलवगिकैरधिष्ठितमिति तद-
 ष्यापि विदुषण निदङ्गते । तथेह भगवत्प्राधनमन्दिरे राजान
 सुरयो विद्वेदा । न एव हि यतोऽन्त्यात्मता महातपक्षेत्रमा प्रल
 योभृतरागादिगुणवर्णा बहिष्य मशान्तयापारतया जगदानन्द-
 तत्र । न एव सुकरयपरिपुणलोकमध्ये प्रभुत्वयोगितया निहप-
 रितराजगद्वाद्या । तथा मन्त्रिषोऽधोपाध्याया द्रष्टव्या । यतस्ते
 विदितवोतरागागममारतया थाद्याद्वृतममगभुवनयापारा मशया-
 बन्धानरागादिवैरिषमया राक्षसिचय्येवु कौशलशालितया सम-
 क्षणोतिशायना इत्युच्यन्ते । न एव च सुपुष्टिविभ्रवपरितुलित-
 भुवनतया अविकलममात्यगद्गुहहन्तो राजन्ते । तथा महायोधा
 दृश्यन्ते गीतादृष्टयभा दृग्मा । यतस्ते सन्भावनाभाषितचित्ततया
 न सुभ्यन्ति देविकाद्युपसर्गेषु न विभ्यन्ति पारपरीषहेभ्य । किञ्च-
 ज्ञाना । वैशद्यतपद्मागमपि परमुपद्रवकारिण पुरोऽभिवोध्य न चा-
 धमुपगच्छन्ति । अत एव ते गच्छकुलगतसमागतां द्रव्यचेष्टकाभाष-
 यन्तिमग्नानां परपरावरणद्वारेण निस्तारकारिण इति देतोमहा-
 योधा प्रोच्यन्ते । निपुणका पुनरत्र गणचित्तका धाद्या । न एव
 यतो बालदृष्ट्या न मायूषकाद्यनेकाकारमहिष्णुपरियास्यपुदयसमा-
 बुक्ता सुलभममपदपा पुरकोटीकोटीगच्छरूपाश्चामद्वययामा-
 करान् गीतायतथाश्रयापवादयो ध्यानविनियोगनिपुणा प्राप्नुकैष-
 योयभनपानभेषज्योपकरणापाश्रयमपादनद्वारेण सकलकाल निरा-
 कुला पालयितु क्षमा । न एव चाविपरीतक्षित्या चापायनि
 योगकारितया निपुणकध्वनिनाभिधेया भवितुमहन्ति । तलवगिका

निबुधाधारभूतस्यास्य निरुपचरितशब्दादिविषयोपभोगविमहसुन्द-
रता न दुरुपपादा । तद्वचनेन चैतन्मन्त्रणीयं यदुत भोगान्तावपु-
च्छोदयेत् कथञ्चनो किन्तु तदेव पुण्यदिविधपापानुबन्धिपुण्या-
नुबन्धि च । तत्र ये पुण्यानुबन्धिपुच्छोदयसत्त्वाद्या शब्दाद्युपभोगान्त
एव सुमल्लतमनोहरपद्याद्यवसुन्दरविपाकतया निरुपचरितशब्दा-
दिभोगवाच्यतां प्रतिपद्यन्ते । ते हि भुज्यमाना न्योततरमाश्रय
यथादयन्ति ततश्चोदाराभिमायोऽसौ पुरुषो न तेषु प्रतिपन्न
विधत्ते । ततश्चासौ तान् भुञ्जानोऽपि निरभिष्वङ्गतया प्राग्वद्दु-
पापपरमाणुमस्यैव शिथिलयन्ति पुनश्चाभिनव शुभतरविपाक
प्रागुपुष्पभारमात्मन्याधत्ते च चोदयमाप्नो भवविरागसत्त्वादनद्वारेण
सुखपरम्परयोत्तरक्रमेण मोक्षकारणत्वं प्रतिपद्यत इति हेतो
सुन्दरविपाकान्तेऽभिधीयन्ते । ये तु पापानुबन्धिपुच्छोदयजनिता
शब्दादिविषयानुभवान्ते सद्योधातिविषोपदिग्धमोदकवद्द्वारुणपरि-
णामतया तत्ततो भोगा एव बोध्यन्ते यतस्ते महमरौचिकाजल-
कमोला इव तदुपभोगाय धावत पुरुषस्य विफलश्रमसत्त्वादनैव
शाढतरं दृष्टान्मभिवद्ध्यन्ति न तु यथञ्चनो । कथञ्चित्सम्याक्ता
अपि ते भुज्यमाना क्लिष्टमाश्रयं जनयन्ति । ततश्च । तुच्छा-
भिमायोऽसौ पुरुषोऽन्वीभूतबुद्धिस्तेषु नितरां प्रतिपन्नं विधत्ते ।
ततस्तान् कतिपयदिवसभाविनी भुञ्जानस्तत्रत्यादकं प्रागुपनिबद्ध
पुष्पमत्रैव श्वकलयन्ति । पुनश्चोदयगुह्यतरपापभरमात्मन्याधत्ते ।
ततश्च तेनोदयमाप्तेनानन्तदुत्तरजलचराकुलं क्षसारसागरमनन्तकाल
च जीव परावसते । तेन ते पापानुबन्धिपुच्छसत्त्वाद्या शब्दादयो

दारुणपरिणामा इत्यभिधीयन्ते । येषां तु ससारोदरविवरवर्तिनां
 जन्तुसघातानामवग्रतया ये शब्दादिविषयोपभोगा सुन्दरपरि-
 णामास्तौ नियमतौ भगवच्छासनमन्दिरादुक्तन्यायेन न बहिर्भूता
 वृत्तन्ते । तस्मादन्तरिपि प्रेक्षापूर्वकारिभिराशेषेण मौखप्रापकेऽपि
 भगवन्मन्दिरे भावत स्वेयम् । अथ स्थितानामनुपपन्न एव तेऽपि
 सुन्दरतया भोगादय वृत्तन्ते न तेषामपि सम्पादकोऽन्यो हेतुरि-
 त्युक्तं भवति । अत एव चेद परमेश्वरदर्शनसदनमप्रतिपातिसुख-
 परम्पराकारणतया सततोत्सवमभिधीयते । तदेव यथा धावदि-
 श्रेयसकलापयुक्तं च तद्भ्राजमन्दिरं तेन कथामकोक्तेनावलोकितं
 तथा तावदिश्रेयसकलापोपेतमेवानेनापि जीवेनेदं सब्रह्मासनसद-
 नमवलोक्येति स्थितम् । यथा च स कथामकोक्तं सततानन्दं तद्भ्रा-
 जमवनमुपलभ्य किमेतदिति विस्मितश्चिन्तयति न चाधौमोक्षा-
 दतया तद्विश्रेयगुणास्तान्नतो जानातीत्युक्तम् । तथायमपि जीव
 सब्रह्मासनं सद्भातकमविवरं कथञ्चिदुपलभ्य किमेतदिति जिज्ञा-
 सते न चायं मिथ्यामात्रेणैव तदन्तरिनुवृत्तमाभेक्ष्य तदवस्थायामस्य
 जिनमतश्चेमे विश्रेयगुणास्तान्नतो जानीते । यथा च तस्य कथा-
 मकोक्तस्य तात्पर्यवशेन सत्यचेतसः सतो हृदयाकुले परिष्फुरित
 घटुत घटेतद्भ्राजमन्दिरं सकलाद्यधधाभास्य सक्रमविवरद्वारपालस्य
 प्रसादेन मयाधुना दृश्यते । अथ नूनमेतस्य मया कदाचित्पूत्रं दृष्टम् ।
 प्राप्तोऽहमस्य दारदेष्टे यद्वत् पुत्रं केवलं मम मन्दभाग्यतया येन्ये
 द्वारपालाः पापप्रकृतयस्तत्राभूवन्क्षीरं प्राप्तं प्राप्तं कदप्यपिवा नि-
 र्धाटितं इति । तदेतच्च जीवेऽपि समानम् । तथा हि । भवस्य

पद्मासक्तमविद्याद्वय कदाचिदुपाय कदाचिदुपायनमविदिततदुपायवि-
 षयस्यापि मागीनुपायितया भवत्येवविधोऽभिप्रायः । यदुतात्ताहुत-
 मिदमवदन् यतोऽपि तिष्ठति ये लोकास्ते सर्वेऽपि शुद्ध इव
 धान्य इवैकप्रयोजना इव समुचितदद्या इवेकात्मका इव परस्पर
 वृत्तान्ते । तथाऽनन्तरा इव निरुद्धे इव निरौत्तुता इव मोक्षादा
 इव परिपूर्णमनोरथा इव समस्तजन्तुव्याप्तचित्तोद्यतचेतस्य सक्त-
 लकात्त इवन्ते । तस्मान्मुन्दरमिदमद्य मया विज्ञात न पूर्वं
 विमर्शभाषात् । अन्यथाय जीवोऽनन्तरावराण्डिप्रदेश यावन्मात्रो
 न चाऽनेन तद्देहादेक कदापि स्वप्नप्रपञ्चमवभासित यतो
 राजदेवमोक्षादिभि कुरदारपालकभ्येभ्यो भूयो निराल इत्येता-
 वतांमनेदमुपदर्शित न पुनस्तस्यामवस्थापामसु विभागमद्यायय जीवो
 जामीते दिग्यति वा । यथा च । तस्य कथानकीकृत्य पर्याप्तो-
 त्तमपरायणहृत्ते यत सुनरिद परिस्पुर्तित यदुत येन मया
 पृथग्निद नयनानन्दकारि राजसठन न दृष्ट न वाच्य द्यौनार्थे
 कदाचिदुपाय प्राप्तिदित सोऽह वय निष्पुष्टक एव । कीदृश
 राजमन्दिरमिति जिज्ञासामात्रमपि ममाऽध्वन्यस्य कदाचिदपि
 पूर्वं नासीत् । येन चानेन महात्माया स्वरूपविवरदारपालेन
 कृपापरीतचेतसा भाग्यकलाविकसलापि ममेद दर्शित चाऽपि मे
 परमवन्भूतो वृत्तते । एते च धन्यतमा जना येऽन राजमन्दिरे
 यदा नि शेषदम्भदिता प्रमुदितचेतसाऽवतिष्ठन्ते तदेतदपि
 समस्तमय जीवे योजनीयम् । तथा हि । शुभध्यानविशुध्यमाना-
 थ्यवस्थापस्थान्यापि जीवस्य विवृत्तते चेतसोद् सर्वं स्वप्नदृशमनोचर

[illegible]

प्रत्यामन्नभविष्यद्भूत कश्चिदुपलभ्य सर्वज्ञासनमविदिततद्गुणवि-
शेषस्यापि सागानुभारितया भवत्येवविधोऽभिप्रायः । यदुतात्तद्गुत-
मिदमद्भूतं यतोऽपि तिष्ठन्ति ये लोकास्ते सर्वेऽपि सुखद इव
यान्त्रा इवैकप्रयोजना इव समपितद्भूया इवैकात्मका इव परस्पर
वर्तन्ते । तथास्तुतद्भूता इव निरुद्धेना इव निरौत्सृष्टा इव मोक्षदा
इव परिपूर्णमनोरथा इव समस्तजगुषघातहिताघतचेतस्य सव-
लकाश्च दृग्गन्ते । तस्मात्सुन्दरमिदमद्य मया विज्ञातं न पूर्वं
विमर्शाभावात् । अन्यथाय जीवोऽनन्तवाराधन्यमदश्च धारणाशी
न चाग्नेन तद्देहद्वारेण कश्चिदपि स्वज्ञासनमवलोकितं यतो
रागद्वेषमोहादिभि ब्रूहदारपाण्डकण्ठैर्भूयो भूया निरम इत्येता
वर्तामिनेदृशुपदशितं न सुमलस्यामवस्थाधामसु विभागमद्यायर्थं जीवो
जानीते चिन्तयति वा । यथा च । तथा कथानकीनस्य पर्यालो-
चनपरायणवृत्ते मत् सुनरिदं परिष्कृति यदुत येन मया
पूर्वमिदं नयनामन्दवारि राजसटनं न दृष्टं न वाच्यं दृष्टव्यं
कश्चिदुपायं प्राप्स्यति चोऽपि सत्यं निष्पृथक् एव । कौटुम्भ
राजमन्दिरमिति जिज्ञासामात्रमपि ममाऽध्यवस्था कदाचिदपि
पुत्रं नाभीत् । येन चाग्नेन मद्यात्मना स्वस्वविहरदारपादेन
हृषापरीतचेतसा भाग्यकलाविकल्पायि ममेदं दर्शितं चाऽपि वी
परमबन्धुभूमी वलते । एते च धन्यतमा जना येऽपि राजमन्दिरे
सदा नि ग्रेषद्वरहिता ममुदिनचेतसोऽवतिष्ठन्ते तदतदपि
ममस्तमच जीवे ध्योजनीयम् । तथा हि । शुभध्यानविशुध्यमाना
ध्वन्यायस्थायापि जीवस्य विवर्तते चेतसोदं सर्वं सर्वद्वन्द्वमनोर

दारुणपरिणामा इत्यभिधीयन्ते । येषां तु ससारोदरविवरवर्तिनां
जन्तुस्रघाताभामवग्रातया ये शब्दादिविययोपभोगा सुन्दरपरि-
णामास्तो नियमतो भगवच्छासनमन्दिरादुक्तन्यायेन न बहिर्भूता
वृत्तन्ते । तस्मादन्यैरपि प्रेषापूवकारिभिराद्येण मोक्षप्रापनेऽपि
भगवन्मन्दिरे भावत स्त्रियम् । अथ स्थितानामनुपपन्न एव तेऽपि
सुन्दरतया भोगादय सपद्यन्ते न तेषामपि सत्त्वादकोऽन्यो हेतुरि-
त्युक्तं भवति । अत एव चेद परमेश्वरदग्धनसद्गमप्रतिपातिसुख-
परम्पराकारणतया सततोत्सवमभिधीयते । तदेव यथा चावदि-
शेषणकलापयुक्तं च तद्वाजमन्दिरं तेन कथामकोक्तेनावसोक्तित
तथा तावदिशेषणकलापोपेतमेवानेनापिजीवेनेद् सवज्ञासमसद-
नमवसोक्त्येति स्थितम् । यथा च स कथामकोक्तं सततामन्द तद्वा-
जभवनमुपसक्तं किमेतदिति विस्मितश्चिन्तयति न चासौशोभा-
दतया तदिशेषगुणास्तत्त्वतो जानातीत्युक्तम् । तथायमपि जीव
सवज्ञासन सञ्जातकमविवर कपश्चिदुपसक्तं किमेतदिति जिज्ञा
सते न चायं मिथ्याताग्रेदन्नादकल्पैरनुवक्तमामैस्तस्यामवस्थायामस्य
जिनमतस्येमे विशेषगुणास्तास्तत्त्वतो जानीते । यथा च तस्य कथा-
नकोक्तस्य तात्पर्यवशेन सत्यचेतस्य सतो ब्रह्माकृतैः परिष्कुरित
चदुत यदेतद्वाजमन्दिरं सकलाद्ययधामास्य स्वकमविवरद्वारपालस्य
प्रसादेन मयाधुना दृश्यते । अथ नूनमेतस्य मया कदाचित्पूर्वे दृष्टम् ।
प्राप्तोऽहमस्य द्वारदेशे सङ्गम्य पृथक् केवलं मम मन्दभाग्यतया येऽन्ये
द्वारपाला पापप्रकृतयस्तवाभूवन्तैरहं प्राप्तं प्राप्तं कदर्पयित्वा नि-
र्धांष्टि इति । तदेतत्सर्वं जीवेऽपि समानम् । तथा हि । भयस्य

प्रत्यासन्नमविविधद्वन्द्वं कथञ्चिदुपलभ्य सर्वज्ञज्ञानमविदिततद्गुणवि-
शेषस्यापि भागानुसारितया भवत्येवविधोऽभिप्रायः । यदुतात्तुत-
मिदमवदन् यतोऽत्र तिष्ठन्ति ये लोकान्ते सर्वेऽपि सुखद इव
बान्धवा इवैकप्रयोजना इव समर्पितहृदया इवैकात्मका इव परस्पर
वृत्तान्ते । तथाऽतद्वत्ता इव निरुद्धेता इव निगूतस्तुत्या इव मोक्षादा
इव परिपूर्णमनारया इव समस्तजन्तुष्वघातहिताद्यतचेतस्य सक्त-
लकाश्च दृग्गन्ते । तस्यास्तुन्दरमिदमद्य मया विज्ञातं न पूर्वं
विमर्शाभावात् । अन्यथाय जीवोऽमन्तवाराद्यन्मिदं यथावत्तामो
न चाऽनेन तद्देहदारेण कचिदपि सर्वज्ञज्ञानमवलोकिता यतो
रागद्वेषमोहादिभिः क्रूरद्वारपातकस्त्रैर्भूयो भूयो निरन्तर इत्येता-
वताग्नेरुदसुपदग्निता न पुनस्तत्तामवस्थापामसु विभागमद्याप्य जीवो
जानीते विस्तपति वा । यथा च । तथा कथामकोरुद्ध पर्यालो-
चनपरायणवृत्ते यतः पुनरिदं परिष्कुरितं यदुत यत मया
पुनरिदं नयनानन्दकारि राजसदृशं न दृष्टं न वाच्यं दग्नाद्यं
कचिदुपायं मान्विहितं योऽत्र मयि निष्पुण्यक एव । कौटुम्भ
राजमन्दिरमिति जिज्ञासामात्रमपि ममाऽध्वन्यस्य कदाचिदपि
पुत्रं जायमान् । येन चाग्नेन महातामसा स्त्रकस्यविवरद्वारपालेन
हृतापरीतचेतसा भाग्यकलाविकलस्यापि ममेहं दग्निं योऽयं ते
परमवन्धुभूतो वृत्तते । एते च धन्यतमा जना येऽत्र राजमन्दिरे
सदा नि शेषद्वन्द्वरहिताः प्रसुदितचेतसोऽवतिष्ठन्ते तदेतदपि
समस्तमत्र जीवे धीजनीयम् । तथा हि । शुभशानविशुध्यमाना
ध्वषायस्थाप्यापि जीवस्य विवृताते चेतसौदं यत्र सर्वज्ञदृशनगोचरं

चिद्वारे वसते । स एव हि परमेश्वरो युगपदमु समस्तसार-
 विचार विविचनगराध्यापाराकारमशोकावाग्रह तद्विभिगकल्प
 वेदनालोकेन वरतनगततामसवन्द्यायेनावलोकयति । स एव चान-
 नावोद्युतपरिपूतया मततानन्दो लोकया जलते नापरो भव-
 गतामध्यपतितजल्लोकाजलनय परमाप्तो विद्वन्नाकपलात् ।
 यथा च स कथानकोज्ज्वलेन महाराजेन महारोगभराक्रान्ततया
 गाढवीभक्तदग्ध इति कृता कल्पया विवेकेनावलोकित इत्युक्तम् ।
 तद्वैव द्रष्टव्यम् । यदायमात्मा निजमव्यतादिपरिपाकवमादिता-
 वती कोटिमध्याकटी भवति तदाप्य भवत्येव भगवदनुग्रह न
 तद्विनिरेकेण यतो मागानुसारिता धपयते । तदनुग्रहेणैव भवति
 भावतो भगवति वज्रमानी ज्ञान्यया । सकमवयोपशमादीनां त्रैव-
 ६द्वन्नाममधानत्वात् । ततोऽयमात्मा तस्यामवस्थायां वक्ष्यमानो-
 ऽमुमयमाकल्प्य भगवता विवेकेनावलोकित इत्युच्यते । स एव
 परमेश्वरऽचिन्त्यशक्तियुक्तया परमाधकरणीकतानतया चाप्य जीव-
 य मोक्षमागप्रवृत्ते परमो हेतुरित्युक्त भवति । समस्तजगद्-
 नुग्रहप्रवृत्त हि भावता निष्कलमपि रूपमिति परिभाषनीय
 वेदस्त तथापि तन्वीरभयतां कथकाकलसभावतियगादिक च
 सप्तकारिकारणवलापमवेष्टा जगदनुग्रहे व्याप्रियते तेन न योग-
 यत्नेन समस्तप्राणिनां समारोक्षार इत्यालोचनीयमेतदागमानुसारे-
 येति । तस्याद्वयत्वेव भाविकव्यापक्य भद्रकभावे वक्ष्यमानस्याप्य
 जीवस्य भगवदवलोकना । यथा च तां महाराजदृष्टि तत्र रोरे
 निपतन्तो धमबोधकराभिधानो महानधनियुक्तो निरोधितवानि-

तुम्हें तथा परमेश्वरावस्थोक्ततां मन्त्रोक्तं भगवतो धर्मबोधकावस्थोक्तं
 धर्मबोधकर इति अथार्थाभिधानो मन्त्रार्थापदेशक सूरि व
 निरीक्षते स्म । तथा हि । मद्भ्यामवन्नेन विमलोभूतात्मान पर
 दितैकनिरतचित्ता भगवन्तो ये योगिन एवमेव देशकालव्य-
 दितानामपि जन्तूनां कृपस्यावस्थायामपि वक्तव्यमा दृष्टोपयोगा
 भगवदवस्थोक्तताया योग्यतां पुरोवर्तिनां पुन प्राणिनां भगवन्
 गमपरिकर्मितमतयोऽपि योग्यतां कथयन्ति तिष्ठन्तु विग्रिष्टज्ञाना
 इति । ये च मम मदुपदेशदायिनो भगवन्त सूरयन्ते विग्रिष्ट
 ज्ञाना एव यत कालव्यवहितैरनागतमेव तैश्चात ममज्ञोऽपि
 मदीयज्ञाना स्वसंवेदनमभिदुमेतदग्राकमिति । यत्पुनस्तेन धर्म-
 बोधकरेण साकृतमानसेन यता तदनन्तर चिन्तित यदुत किमेत
 दाद्यर्थं मयाधुना दृश्यते यतोऽयं सुस्थितो महानरेन्द्रो यस्योपरि
 विशेषेण दृष्टिं पातयति च पुरुषस्त्रिभुवनस्यापि द्रागेव प्रभु
 सञ्जायत इति सुप्रसिद्धमेतत् । अथ पुनर्व्याधुनाह राज्ञो
 दृष्टेर्गोचरचारितामनुभवानुपलक्ष्यते च द्रमको दैन्योपहतो रोग-
 पक्षदेहोऽक्षक्षीभाजनभूतो मोक्षोपहतात्मातिवीभत्सदर्शनो जग-
 दुद्देगहेतुस्तत्कथं समस्तदोषराशेरस्य परमेश्वरदृष्टिपातेन सादृ-
 सत्त्वत्त पौर्वापर्येण विचार्यमाणो न दृश्यते न कदाचनापि दोष-
 तरदौगत्यभाजिना गेहेषु अनर्घ्यरत्नदृष्टयो निपतितुमुत्सहन्ते ।
 तत्कथमेतदिति विस्मयातिरेकाकुलं चेत् । तदिदं स्वमत्रापि
 जीवविषयं बहुधाचार्यचेतसि वक्तव्यं योजनीयम् । तथा हि ।
 यदाऽयं जीवो नितरां गुरुकमतया प्रागवस्थायां समाचरति सम-

स्वप्नकानि भावते निर्वेषाद्यधोक्तवचनानि न सुच्यतेऽनवरत
 रौद्ररूपेण च एव चाकाश एव कुतश्चिन्मिताभ्युभयमाचार
 एव च्यमिषवद् एव प्रमानवित्त एव पुनर्लक्ष्यते तदा भवत्येव
 पौर्वाण्यपराशोचनचतुराशी विवेकिनी मनसि वितर्का यदुत
 ॥ तावत्सुम्भरा मनोवाङ्मायप्रवृत्ति चद्रमसाधिका भगवदनुपह-
 त्यतिरेकेण कष्टचिन्मपद्यते चय चेह भव एवातिस्फिष्टमनोवाङ्माय-
 प्रसरोऽवधारिताऽस्माभिः । तदिदं पूर्वापरविच्छेदमिव प्रतिभासते ।
 यत कष्टमेवविधयाधोपहतमन्त्रे भगवद्वचनोक्तता प्रवर्तते । सा हि
 प्रवर्तमाना जीवक मोक्षमत्यादकत्वेन चिन्मवर्तनायसमन्वेयेण जन-
 यति । तस्मात्तत्र तस्या बन्धवो ज्ञयन्ते । यतश्चाय सुन्दरमनोवाङ्मा
 यप्रवृत्तिलेपो दृश्यते ततोऽन्धानुपपत्त्या भगवद्वचनोक्तताया सद्भा
 वोऽय निदीयते । तदिदमवस्थान्द्वन्द्वविच्छेदकारणम् । अस्माक
 मनो दोषाद्यते किमिदमाद्यर्धमायाकृते । यथा च । तेन तात्प-
 र्थ्यं पर्याशोचयता महानमनियुक्तत्वेन पराशिक्षितम् । यदुत
 बन्धवताऽय इमकस्य हे कारणे महानरेन्द्रावस्थावनापादेन पुक्ति-
 शुक्त एवाय परमेश्वरस्य पारमेश्वरो दृष्टिपातम्व । यस्मादेव
 सुपरौचित्यकारिणा स्वस्वविचरेण द्वारपादेनाय भवने प्रवेशित
 तेनोचित एवाय विविदुष्टेरित्येक कारण यथा यस्मैतद्भवना-
 शोच्य नरस्य मन प्रसादो जायते स महानरेन्द्रस्यात्यन्तबन्ध इति
 प्रागेव विनिश्चितमिदं मया यथातथाय मन प्रसादो ज्ञयन्ते यतो
 नेत्ररोगपीडाभराकान्त्रे अपि लोचने भवन्दिदृशया प्रतिचक्ष-
 मयमुन्नीयति तद्वन्नेन बीभत्सदृशनमप्यस्य वदन् यवथा प्रसाद-

ममत्तेर्दंगनीयतामासादयति धूलिधूमराणि चास्य मवाद्गोपाङ्गानि
 पुस्तकोद्भेदभाञ्चि दृग्गन्तो । न चैतदन्तर्विवर्त्तमानहपयतिरेवेष्ट
 मपद्यते तस्मादिदमस्य शृपभवनपक्षपातलक्षण परमेष्ठाराश्लोक-
 नाथा द्वितीय कारणमिति । तदेतत्सर्वं बहुमावाथा अपि जीव-
 विषय पद्यालोचयन्त परिकल्पयेत् । तथा हि । यो जीवो
 हेतुभिर्लक्ष्यते यथा सञ्जातकर्मविवरोऽय तथा भगवच्छासनमुप-
 क्षभ्य यच्च प्रादुभवति मन प्रसादं स च भगवन् कल्प्यते प्रतिपद्य
 मेचोन्मीजनकल्पया जीवादिपदायजिज्ञासया विभाव्यते प्रवच-
 नाधनवाधिगमे विक्रमिवटनकल्पेन सवेगदग्नेन निक्षीयते च
 धूलिधूमरिताद्गोपाङ्गरोमाश्चाकारेण सटनुष्ठानलेप्रवृत्तिविलोकनेन
 तस्य जीवस्य सम्पत्त्या भगवद्वल्लोकनेति निर्णयते । तस्मादिहापि
 निवृत्त्यकारणे तदस्यैव हेतुद्वयं यदुत मञ्जातकर्मविवरता भग-
 वच्छासनपक्षपातयेति । यथा च तेन महानमनियुक्तमेव द्रुम
 कगीचरमेतच्चिन्तितं यदुत यद्यपीदानीमेव रौराकारमाविभक्तिं
 तथापि महानरेन्द्रावल्लोकनादेवोत्तरोत्तररूपेण सभक्त्युत्थापय-
 न्तरं काकान्तरे वस्तुतः प्रतिपद्यते सत्येव नास्त्यत्र मन्देह इति ।
 तथा सट्टमगुरवोऽपि परमात्मावल्लोकना जीवे विनिश्चित्य तस्य
 भविष्यद्भद्रतां विगतमन्देहा स्वहृदये ध्यापयन्त्येव । यथावाभौ
 महानमननियुक्तकृष्णच द्रुमके महानरेन्द्रावल्लोकना निर्णय तदनु-
 वृत्तिवशेन कल्याणप्रवणं सत्यम् । तथा जीवेपि परमात्मावल्लोक-
 नामाकल्प्य सट्टमगुरवस्तटाराधनपरायणतयेव कल्याणप्रवणमानसा
 यथाधत्ते । तदनुकल्पया तैरपि भगवानाराधितो भवतीत्यप ।

[illegible]

कावद्यापकपितभुवनो जरागरणविकारविकल काय धर्म एव
 धर्मसमाप्ताये शुभग्रहद्वयचतुर शौच धर्म एव भुवनालोकनधर्मे
 मन्त्राण्डाने शौचने धर्म एव मनःप्रमोदहेतवोऽनर्घ्या रत्न-
 राज्य धर्म एव विज्ञाद्याद्विधायिनो विद्ययातनाद्यष्टगुणोपेता
 मनककुटा धर्म एव परमिराकरणद्वय चतुरङ्ग धर्म धर्म एवानना-
 रतिधामरावगाहनरेतुभूतानि विश्रामस्थानानि । किं वञ्चना
 कल्पितेन धर्म एवैको निविग्रानन्तसुखपरवराकारण नापर कि-
 ञ्चिदपीत्येव च कथयति मधुरभाषिणि भगवति धर्मसुरौ भग-
 वतस्य शौच्य मनान् विज्ञायेव तद्व्येन विस्तारयतीत्यष्टगुण
 दमयति वदनप्रसन्नतां त्यजति विकारादौ नि विद्येयान्तराणि कश्चि
 द्वाभितद्वयो विधत्ते वक्षित वक्तुश्चर ददाति मन्त्रपाटिकां ततो
 भगवन्तः सुरयो मनान् प्रविष्टरम गमाकल्पयेत्यमभिदधते । यदुत
 शौच्य च धर्मस्य विधा भवति । तद्यथा दानमय शौचमयस्योमयो
 भावनामययेति । अतो यदि भवतोऽस्ति सुखाकाङ्क्षा ततोऽयम-
 पुष्पात्तु चतुर्विधोऽपि युज्यते । भवता दीयतां सुपायेभ्यो यथाशक्त्वा
 दानं कियतां धर्मस्य पायेभ्यो वा शूलपायेभ्यो वा प्राणानिपातादा
 श्रवावादादा शौचकरणादा परदारगमनादा अपरिमितपक्षणादा
 रात्रिभोजनादा मद्यपानादा मांसभक्षणदा वज्रीवक्त्राद्यादादा
 मित्रद्रोहादा शत्रुहृन्नागमनादा अन्यथादाशयपरिहारादिहृनि
 तथा विधीयतां यथाशक्ति कश्चित्तपोविशेष आच्यतामनवरत
 शुभभावना भवता येन ते उपपन्नो निःस्पृहनिहासुष च सकल
 कल्याणनीतिः । तद्व्येन यत्तदुक्तमासीत्कथानक यथा महानघनि

युक्तकृत् रोर समाह्वय भिवाचरोचिते भूभागे स्थापितम् ।
 ततस्तद्विधादानार्थं परिजनमादिष्टवान् । तदनन्तरं तद्वा नम
 तद्दुहिता सा परमात्ममादायातिसुन्दरं लरया तद्वापापुत्र
 द्यतेति तस्मै योजितं विज्ञेयम् । तथा होह धर्मगुणवर्णनं जीव
 द्वाकारणकस्य विज्ञेयं तच्चिन्तासेपो भिवाचरोचितभूभागव्यापन
 तुभ्यो द्रष्टव्यं धर्मभेदवर्णनं परिजनादेशमद्यतं मन्त्रस्य तस्यैव सुरोर्वा
 जीवत्येपरि हृषा यैव तद्वा नाथो दुहिता विज्ञेया । अतुभि
 धर्मगुणानकारणं सुन्दरपरमात्मपदव्यवस्थानं विज्ञेयं तच्च महिमं
 चयं नृक्षम्यैव जीव प्रत्युपडौकयति नापरो चेतुरिति विज्ञे
 यम् । यत्पुनरभिहितं यदुत्तकारणमनन्तरं तं तथाभूतमया-
 दसमन्त्रेण च रोरद्युत्तमपति का यथा मामन्तरा भिवा प्राथं
 मन्त्रमन्त्रेण केवा निराकुर्यान्ति तिरस्कारपुत्र वा किञ्चिदिति ।
 यधुवा पुनश्च गुरुो नरन्त्राकारं पुत्रं स्वयमागत्य मामा
 च रोरन्त्रं भिवा ते होवत इति च मानुषप्रणोभयति तत्किमिह
 ज्ञातुं न शक्यं भवाद्यन्त्रेण यथाज्ञोपयत्तस्य चेतसि परिस्फुरितं
 दलं नोपलब्धं मम प्रीतिभावनं मन्त्रोक्त्या चक्षुष्यं भारभो
 दतो भूयःकर्म भिवाका भाजनं मामन्त्रेण तद्वा विज्ञे
 येन मन्त्रं विज्ञेयमेतद्दुष्टमन्त्रं च । एतच्च विज्ञेयं किं मयाधुना
 विज्ञेयं विज्ञेयं ह्येव कानात् कथमा न्यामि यथाप्राप्य ताप-
 दृष्टव्यं मन्त्रं मन्त्रं च न च ह्यन्त्रं कथये मम भिवायन्त्रं
 प्रीतिप्रदं विज्ञेयं मन्त्रं न च कानां किं वा कथयिनेन पुनश्च
 कथयन् कथयन् प्रीतिप्रदं च न कथयन् ममाकाकायां भूयःकर्म

न आने पावदेन निहितकुविकल्पमाकाकुलचेतादिनायति ताव
 तस्य प्रवर्त्तते प्रवण भय प्रमर्षाणि दृष्ट्या दृश्यति हृदय विह्वलीभ-
 वत्यन्तरात्मा क्षब्धातिरेकाभिभूतचित्तवृत्ते मरचणानुबन्धि मातुर्भूत
 महारौद्रधाम निरुद्ध कष्टाणामपमर मीक्षिते विक्षोभने
 गृष्टा चेतना न जागोते काह नीत कुच वा स्थित केवल निष्ठात
 काष्ठकोल दूबोद्धाकारोऽतिष्ठते या तु तदया मृदापिदं भोज-
 नमिति भूया भूय समाकुला व्याहरति स्म । तथापि न निष्पु-
 ष्यको द्रमक वधरोगकर तुच्छ धनदात्रीय कदम्बन तत्परचणा-
 नुबन्धेन गृष्टात्मा तां कन्यकां समनरोगहरामृतास्त्रादपरमाश्रदा-
 भाये व्याहरन्ती वराको नावबुध्यते तदिदं समस्त जीवेऽपि समा-
 नमवगन्तव्यम् । तथा हि । यदाऽप्य चित्तचिकीषया भगवन्त
 बद्धमगुरवो विस्तरेण धर्मगुणानुपपन्न पुनस्तुविधधर्माहुडानमुप-
 दिशन्ति तदाऽप्य जीवो मिथ्याज्ञानमहातम काचपटकतिमिर-
 कामसावनेपमुन्नविवेकलोचनपुगलदोषितिप्रसरोऽनादिभवाभ्यस्तम-
 चामिथ्यामोक्षादवज्ञापविभुरितहृदय प्रवर्त्तचारिचमोदनीयरोग-
 कदम्बकविश्लेषेतमक्षय विषयधनकल्लादिकया गाढमूढ्याभिभूत-
 चित्तवृत्ति सन्नेव चिन्तयति पावद्व पूर्व धर्माधर्मविचारपर्यवर्णा
 नावय तावदेते समजा क्वचिदुपलभ्यमाना अपि न सम वाक्तांसपि
 दृढवन्तो यद्यपि क्वचिन् क्वचिदवधरे मां धर्मगोचर किञ्चिद्
 ब्रूयु तथाप्यनादरेण वचन वा हे वा इदानी पुनर्मां धर्माधर्म-
 जिज्ञासापरमवगम्य गतायमस्माकमादेशगाचरमति मत्ता स्वगल-
 तानुग्रोचमवगणय्योर्ध्वेनिना महता वचनरचनाटोपेन स्वयमवष्ट

एवैष लोहजकाशः श्रमणो मम पुरतो धर्मं गुणानुसन्धयति
मांसादिप्रचित्तमुपलभ्य दानं दापयति शीघ्रं दाहयति तपसा
रयति भवनां भावयति तदियतोऽकाष्ठ एव स्फुटाटोऽप्यन्य
इति श्री भगवत् पञ्चातमसि श्री सुन्दरकण्ठस्य द्वादश विंशति
श्लोकाकारो द्वाविंशतिवर्षः समावर्ति भूरिक्वपो ध्यानशास्त्रात्
मम हि मन्त्रं चतुष्टयकुण्डलिकं नूनं तज्ज्ञातमेतेन तदेवोक्तं
सन्त्यक्तं यदुक्तं वीर्यं ते दीयते रजसो पात्यते बीजराशमे
विद्यते सुर निरुद्धरत्न विधेहि शुक्लपादपूजनम् निवेद्य कर्तव्यं
स्यधनकर्मदादिकं कर्मण्यर्थं शुक्लपादेभ्यः । पुनर्दीप्यमानं तज्ज्ञातमनु-
सन्त्यक्तं विदधानं विपुलातेन शिष्योभविष्यतीति वचन-
तस्तदा तस्मात् श्रीभगवत् इव मामेव श्रमणको सुमुनिरिति
वदति श्री भूरिक्वपो शुक्लपादं मन्त्रोक्तं गोदानमन्त्रं शिष्योऽपि
कर्मणः शुक्लपादपूजनमन्त्रं वेदपारमे कालं यदि पुनर्गीर्ति
शुक्लपादं विदधानं शुक्लपादं कर्मण्यर्थं रजसपूजा
वेदपूजा 'विदधानं' वीर्यं तेन तज्ज्ञातमेतेन तदेवोक्तं
वैदिककर्मणः शुक्लपादे तेन दत्ता भवति वा वाच्यव्यवसायं
इत्यं शुक्लपादपूजाते शुक्लपादपूजाते विदधानं विदधानं
'विदधानं' मन्त्रोक्तं श्रमणो मे द्वाविंशतिवर्षं शिष्योऽपि । अतः वा ।
श्रमणो रजसोऽप्यन्यं विदधानं कर्मणः तेन कर्मण्यर्थं पुनर्गीर्ति
शुक्लपादं 'विदधानं' दत्तं मेतेन कर्मण्यर्थं विदधानं कर्मण्यर्थं
शुक्लपादं 'विदधानं' कर्मण्यर्थं विदधानं कर्मण्यर्थं विदधानं कर्मण्यर्थं
कर्मण्यर्थं कर्मण्यर्थं विदधानं कर्मण्यर्थं विदधानं कर्मण्यर्थं विदधानं

बुद्धधर्मोपदपरारण एव ते सर्वतोऽपिराद् बुद्धपद भविकतीत्येव
 वाचान् विरचितमायाजामेनात्मीयगाम्यसन्दर्भेण रक्तभिधुरिव मां
 विप्रवाद्य निश्चितमेव यमणो मदीयवत्सलं जातुगभिकाद्घति ।
 घटा । विद्यतां मद्दयमक्त भोज्यन्तामृषयो दीयन्तां सुन्दरमाद्यानि
 उपनीयन्तां सुससेपणानि दानमेव ब्रह्मस्य परमो धर्मः तत एव
 मयाद्यं मयारोत्तार इत्येव मामुपमकोभ्य स्वशरीरपोषणपरो
 दिगम्बर इव मदीयधनमेव यमणो निर्वाहयिष्यति । अन्यथा
 कथमेव विधोऽयं ममोपरि प्रपञ्चकपनरूपोऽप्यादरं शान्तिदिदमिह
 तत्र तावदेवैते सुन्दरा यमणा धावन्त्योपलभ्यन्ते धावन्त्येतेषां न
 वञ्चवर्तिभिर्भूयते वञ्चवर्तिनः पुनमुग्धजनः अहानुमवगम्येते माया-
 विनो जाना वचनरचनया विप्रवाद्य मदीयवत्सलमपहरन्ति नास्त्यथ
 मन्देह । ततो मयाऽधुनानेन यमणेन प्रारब्धेन मता किं विधेय-
 मित्यालोचयामि । किमदन्तमतिवचनं समुत्थाप्य गच्छामि । उत
 नास्त्येव धर्मानुष्ठानकरणे मम शक्तिरिति दीपयामि । आहोस्त्रि-
 चौरहरणादिभिः प्रलीनं मे द्रव्यजातं नास्त्येवाधुना किञ्चित्
 दीयते पात्रेभ्य इत्येव प्रत्युत्तरयामि । अताहो न कार्यं मे तावत्त-
 धमागुष्ठानेन ॥ पुनमद्य किञ्चिद्भवता कचनीयमित्येवमेव यमण
 निराकरोमि किं वा अकाण्डकचनजनितक्षौधसूचिकां भृकुटि जग-
 यामोति । न जाने कथमेव यमणो मद्दचनप्रवचमणा निवर्त्तार्था-
 दुरधवशायागम मोक्ष दास्यतीति । न पुनरसौ वराको गाढमूढा-
 त्ततया सन्नेतव्यवति यद्येते भगवन्तः सद्गुमाचाया विदितसुव-
 मुष्टिनि मारयमार्गमार्गां चतुलसक्तोवागृतस्तत्तात्त करणा अवगत-

विषयविधविषयमविपाका मोक्षकाङ्क्षैकतानेन ऐतद्या सर्वत्र समस्त-
 तयाऽत्यन्तनिःस्पृहतया च सम्मागोपदेशदाने प्रवर्त्तमाना सक्तो न
 देवेन्द्रद्रुमकयोर्विशेष लक्षयन्ति न महर्द्धिविवुधनिर्द्धनपुरुषयोवि-
 भाग कल्पयन्ति न चक्रेधररोरघोरन्तर दर्शयन्ति मोदारपरमेश्वर
 हृष्यनरयोरादरानादराभ्यां प्रवर्त्तन्ते समानमेवां चेतसि विवर्त्तते
 परमैश्वर्यं दारिद्र्येण तुभ्या महाहरद्वराग्रयो ज्वरठपाषाणनिकरेव
 सदृशा उत्तमहाटककूटा सोष्टपूगेन सदृशा चिरच्छतोमा भूमि
 पुद्गेन सन्निभो धान्यनिषय चारराग्नेस्तुल्य चतुष्पदक्षुष्यादिक
 नि मारकचवरेण न विग्रेषो निजितरतिरूपाभिरपि कलितजल
 नाभि मह ज्वरत्काष्ठस्तम्भानामिति । एवञ्च स्थिते । नैतेषां
 परहितकरणैक्यमनितां विमुच्यापरमदुपदेशदाने प्रवर्त्तमानानां
 कारकमुपलभ्यते । यत स्थापनस्यादनमपि परमायत स्थाप्याय-
 ध्यानतपश्चरणादिना दारान्तरेणैव सम्पद्यत एव । न तदर्थ-
 मप्येतेषामत्र भवति । दुरापास्तानकाशा काभादिका श्रेयाकाङ्क्षा ।
 न चैतदेवकोऽभ्यान्धीकृतमुद्भिर्जांतीते । ततोऽप्य जीवोऽनवगतसङ्कु-
 दाराग्रघोऽयन्तानुच्छिन्नदुष्टताऽनुगानेन तक्षितमपि तथाकथ
 हरिश्चलदम् महामोहवशेन तानमदशमे शैवदिजातिभो रक्तभिषु-
 दिन्मरादिभिष्टुभ्यान् कल्पयति । सम्भवन्ति च भिन्नकर्मपत्यैरपि
 दर्शनमोहनीयपुद्गलचक्ररेण यथा पुनर्मिथ्यात्वपुद्गे वसन्तेऽप्य
 जीवस्तदेवविधा कुर्वित्त्या इति । ततश्च । तेराकुन्धीकृतदृष्टपद्याय
 जीवश्च पुनः प्रवर्त्तति मिथ्यात्वविषय ततस्तद्वृत्तगोऽप्य जीव शिथिल-
 इति भौमैन्द्रदहनपञ्चगात विमुञ्चति यथायजिज्ञासात्मनो रयति

मद्वर्त्मनिरत जन मङ्गमन्वते निविचारकम्लोक प्रमादयति प्राग्
 मद्यत्त सत्कृत्यस्येष्टं परित्यजति भद्रकभाव रण्यते नितरां विषयेषु
 पश्यति तत्त्वबुद्ध्या तत्साधन धनकनकादिकं श्रद्धाति ततोपदिशन्त
 शुभं वस्तुबुद्ध्या नाकर्णयति तद्वचन भाषते धर्मावयवादान्
 सद्व्यवहृति धर्मगुणानां मर्मस्थानानि क्षणति प्रतीप कृतवादेन
 निराक्रियते पदे पदे शुद्धिभिः । ततथासौ चिन्तयति सुरचित-
 धन्यप्रपञ्चा एते यमस्या न निराकर्तुं मादृगे पापमे ततो मामसौ
 कविकल्पजालेन विप्रमाद्य पुनः करिष्यन्त्येते सायावितपात्रभक्ष्य
 स्थानमतो दूरत एव मयेते वर्जनीया स्वयत्वादारणीया दृष्टा
 अपि न सम्भाषणीया नामापि न मोक्षयमेतेवामित्येव कटक्षकल्प-
 धनविषयकलवादिक् मृच्छितवृद्धयन्तस्वरचषप्रपञ्चोऽथ जीव सदुप-
 देशदायकान् महामोहवशतो वस्तुत्वेन कल्पयन् रौद्रध्यानमा-
 पुरयति ततो नष्टविवेकचेतनसो मद्वर्माचार्यैर्दध्वाकारनिघातकाष्ठ-
 कौलककल्पो लक्ष्यते । अत एव च तेषां मन्त्रधिया दयया दीप-
 मान तटानी सुन्दरपरमाक्षकल्प मदनुष्ठानोपदेश वराकोऽथ जीवो
 न जानीते न चेत्त पर विवकिर्ना विप्रमथकरमस्मि । पदेथ जीवो
 महानरकमभयातङ्गती धनविषयादिकं श्रद्धात्मानन्तसुखमोहादेव-
 कारणं मदनुष्ठानं सद्व्यवहृद्योपनीतमवधीरयति । यथा च तेन
 महानमनियुक्तकल तत्तथाभूतममभास्य श्रुतिकरमप्रभोक्ष्य चिन्तित
 घटुत किं पुनरेव रोरो दीपमानमादरेच्छेद परमाक्ष न श्रद्धाति
 नूनमयमस्य पापोपहतात्मतया न योग्य इति । तदप्यपि तुभ्य
 विज्ञेयम् । तथा हि । सद्व्यवहृत्यामपि न तथाविध विचारधर्मोप-

देशनयाऽन्यथा वा विनष्टमद्रकभाव विपरीतचारिण जीवमुपलभ्य
 भवत्येवमूतो भावो यदुत न भाजनमेवोऽकृष्टाणभाजनतया भगव-
 द्भूमय मोक्षितो कुगतिगामितया सुगतिगमनस्य न परिकर्मणीयो
 दुर्दंष्टकल्पतया बहुमचेतनां ततोऽपि मोक्षोपहतचेतसि विप्रलो मे
 परिश्रम इति । यथा च पुनर्विच्छिन्ना तेन रमयतीपतिना निश्चित
 यदुत नाप्य वराकल्याण दोष यतो बहिरक्षयाय रोगजासेन
 परिवेष्टित इति ज्ञत्वा वेदनाविह्वलो न किञ्चित्चेतयति । यदि
 पुनरेव नीरोगः स्यात् ततो योऽपि कदम्बलवनाभेनावि तुष्यति
 योऽप्यनाद्यादमेतत्परमाद्य दृष्योमान कथञ्च म्रक्षीयादिति । तदे-
 तदाचायन्तापि पयानोचयतो मनसि वक्तव्य एवेति । यदुत ।
 यदेव जीवो म्रक्षति विषयादिवु गच्छति कुमार्गेण नादत्ते
 दोषमान मदुपदेय मेवेऽप्य वराकल्याण दोष किं तद्वि मिष्या-
 नाहीना भाषोनापी तैर्विषयुजचेतनोऽयं न किञ्चित्जानोते यदि
 पुनरेव तद्विषयः स्यात् तत्कथमात्मानो हितं विमुच्यात्तादिते
 श्रवणेन । यद्य तेन गच्छानवनिगुणेन पयचित्ति । यथा कथं पुनरेव
 राजा मे रोगः स्यात् ततो मनसि निरूपणता तेन पुन पयंकलि ।
 यद्ये विदुः सव न्य वाननिगच्छत्य पाय । यतोऽस्ति मम चार्हमेव
 ज्ञानस्य लक्षणा इह तत्रैवमकाकाक नाम परमाश्रय तद्विधानेन
 इदुज्जमान समस्तनेचरामाश्रयति सुखमव्यवहितानां तभाविभाव-
 शिष्येकमप्य वदु यथादयति । तथा द्वितीय तत्त्वोत्तरक नाम
 कल्पार्थे इह तत्पुनर्विधिना व्यादमान समस्तमन्त्रागत ११ १५५ ।
 दुहेय विदुः तत्रावद्वयव्यवहृतं दुर्गत विदुः पुनर्व्यामुराज

पुनरत्र परमात्मवगन्तव्य तस्यैव सद्नुष्ठान धम सामयिक विर-
तिरित्यादय पर्याया । तदेव मोक्षलक्षणमहाकल्याणव्यवहित-
कारणतया महाकल्याणकमिति गीयते । तदेव च रागादिमहा-
व्याधिकदम्बक समूलघात हन्ति । तदेव च वणपुष्टिष्टतिबलमन-
प्रसादौजित्यवयव सत्त्वबौद्धतातुल्याभात्मगुणान् समस्तानाविर्भावयति ।
तथाहि । तज्जोवे वत्तमान प्रभावो धैर्यस्य कारणमौदायस्याकरो
गाभीयस्य शरीर प्रममस्य स्वरूप वैराग्यस्यातुल्यहेतुवैर्योत्कवस्य
आययो निदन्दताया कुलमन्दिर चित्तनिर्वाणस्य उत्पत्तिभूमिद-
यादिगुणरत्नाना कि चानेन यत्तदन्तज्ञानदग्गनवीर्यान्न्दपरिपूर्ण-
मवयमप्यायमप्याधाध धाम तदपि तत्सन्नायमेवेति अतोऽजराम-
रत्वमपि तज्जनयतीत्युच्यते । तस्मादेनमने । ज्ञानदग्गनचारिणवयेण
मन्यगुपकस्य जीव क्लिष्टकमकलाजासामोचयामीति सद्धर्मगुरुरपि
चित्तेऽवधारयति । ततो यथा तेन रमवतीपतिना शलाकापे
तदध्मम विन्दस्य तस्य द्रमकस्य गाढमाधूनयतो यौवामञ्जिते लोचने
तदनन्तरमेव तेन प्रन्हादकतया ग्रीततयाऽचिन्त्यगुणयोगितया
चाञ्चल्य पुनयेतना ज्ञाया ततस्योन्मीलित चक्षु प्रमाना मनाद्
नेषवाधा विग्नितेन च तेन किमेतदितिचिन्तितम् । तदध्वेव
योजनीय यदाऽय जीव प्रथम प्रतिपद्य भद्रकभाव रोचयित्वा
भग्वच्छासन गमच्छायाहदिमानि पयुषास्य माधुमोक्त विधाय
धमपदापजिज्ञासां हन्वा दानादिप्रवृत्तिमुत्पाद्य धमगुण्यामात्म-
विरयां पाचबुद्धि पुन क्लिष्टकर्मोदयेन विस्तरधमदेशनादिक
किञ्चिद्विभिक्तगाथाद्य परिधृष्टपरिणामो भवति । ततश्च न गच्छति

चेद्यानये नाकीयते साधूपासये न बध्यते दृष्टमपि साधुभोक्त
 नामनायति आचक्रजम निवारयति स्वयच्छे दानादिमहति यथायते
 दूरदृष्टेभ्योऽपि धमदृष्ट्य विधत्ते दृष्टतत्त्ववर्णशटादिक ततस्त
 तपाभूत महविवकचेतनमवगम्य सुरव अनुद्धिप्रजाकायां तपति
 बोधोपायाभ्याम निरुधत्ते । कथं बहिभूमादौ कथं सिद्धकाण्डदृष्ट्य
 कुवन्ति शिष्यभाषण द्वायेयन्ति चित्तबुद्धि प्राप्यापयन्त्याद्यमभाव-
 शुभ्यादयन्त्यविप्रतारकमत्यय पुरुषविशेष तद्भावं बोधयन्त्य वदन्ति
 न भद्र किं नागम्यते साधूपासये किञ्च विधीयते भवतात्प्रहित
 किं विवकीकियते अनुव्यभव किञ्च विज्ञायते शुभाशुभविशेष
 किमेतन्नुभूयते पशुभाषो भवता वयं हि भवत एवेद पथ्यमिति
 भूयोभूयोऽभिदध्यत तदिदं यत् प्रजाकाश्यामप्यनकस्य विशेष
 सम्प्रदानहेतुतया कारणकायोपचारादिति । तदेतदाकस्य ततोऽभा-
 वदोक्तताति विरचयन्नेव प्रुयात् भी भी यमना गाढमक्षयिकाऽह
 न धरति मे भगवन्ममोपमागच्छन्तो निर्यापारायां हि धर्मचिन्ता
 भवति सादृशो पुनरन्यत्रगतानां बोद्धति क्षुद्रुमादिक न प्रवर्तते
 मृदेऽतिकल्पयतेति न बहति कापिष्य न सपद्यते राजपथ विस्त-
 रयति ह्यधिकमादिकमिति । तदेतत्तमस्य शिराधूनममभिधीयते ।
 ततस्तद्वचनमाकस्य कवणापरीतवदया सद्गुमहुरवो धाम्न्येय
 वराकोऽस्तनपुच्छकर्मा दुगतिमिक्ततो नोपेक्षणीय इत्यासोच्येत्य-
 माचक्षीरन् वक्ष्यथयेव तयापि मदनुरीधेन कियतां यदहं वक्षि ।
 तद्वचनमेक द्रष्टव्याभ्युपार्जयमभ्येऽस्त्य तयोपाश्रयमागत्य सहसा
 धव इति । मृद्यतामभिधत्ता नान्यदहं किञ्चिदपि भवन्ता भवि

य्यामि । ततोऽमौ का गतिं प्रतिप्रवेगे पतित इत्यालोच्य तमभिपश्य-
 गच्छीयात् । तदिदं बहुस्वचनप्रतिपत्तिकरणं प्राग्बोधनाञ्जनपातन-
 तुल्यं बोद्धव्यं तत्तत्काममति तदुपायश्च गच्छत प्रतिदिनं सुमाधु-
 सपक्षेण तेषां निष्कृतिमानुष्ठानदर्शनेन निस्पृहतादिगुणानासोकयतो
 निजपापपरमाणुदलनेन च तस्य याविवेककला संपद्येत सा मष्टा
 सती चेतसा पुनरागता इत्यभिधीयते । यत्तु । भूयो भूयो
 धमपदायजिघांसनं तत्तद्यमोन्मीलनकल्पं विज्ञेयं यस्तु प्रतिक्षणम-
 ज्ञानविषयं च नेचरोगबाधोपशमस्तुल्यो मन्तव्यः । यः पुनर्बाधमहावे-
 मनाक् वित्ततोषं च विस्मयाकारोऽवगन्तव्यः । यथा च तावति-
 व्यतिकरे सम्पद्येऽपि यत्तस्य द्रमकस्य तद्विचारक्षणलक्षणमाकृतं
 यद्भक्त्याभावाभाभिनिवेशनप्रवर्त्तमानं न निश्चेयतयाद्यापि निवृत्तते ।
 तद्विभूतचित्तस्य न पुरुष तद्वाहितया पुनः पुनः शङ्कते ततो
 नष्टमभिलषति तदिहापि सम्भवतीत्यवगन्तव्यम् । तथा हि ।
 यावदेयोऽद्यापि जीवः प्रथमसवेगनिर्वृदानुकम्पास्तिक्याभिव्यक्तिरक्षणे-
 नाधिगमजमस्यग्दगनमाप्नोति तावद्भ्रवहारतः श्रुतमात्रप्राप्तावपि
 स्वल्पविवेकतयाद्याच धनविषयकलषादिने कदम्बरूपे परमाय-
 बुद्धिर्न व्यावृत्तते तदभिभूतचेतनस्य स्वचित्तानुमानेनातिनिस्पृह-
 यदयानपि मुनिपुत्रवाक्यामेते प्रत्याभभवन्ति किञ्चिन्मृगयिष्यन्
 इत्येव मुहुमुहुराशङ्कते ततस्तैः सह गाढपरिचयं परिजिहीषन्
 तत्समीपे चिरं तिष्ठतीति । यत्पुनरभिहितं यदुत स महानप-
 न्दियुक्कृतं द्रमकमश्नन्माहात्म्येन अत्रातचेतनमुपलभ्याभिहितवान्
 भद्रं भिन्दमुदकं येन ते स्वस्थाता संपद्यते स तु न जानेऽनेन

यो तेन मम किं स्वयस्यत इति श्रद्धास्तुत्याकृतस्तत्समस्ततापोपशम-
कारणमपि तत्त्वप्रौतिकर मोघ न पातुमिच्छति स्म । ततस्तेन
रूपापरीतचित्तेन धर्मात्कारेणापि चित्त विधेयमिति मत्वा
स्वमाभ्यर्थेन मुमुक्षुत्वात् तस्य तत्त्वज्ञानं ग्राहितं तत्त्वज्ञानादभ-
यगमनार तस्य महोन्मादो नष्ट इव श्रेयसरोगाशानव गता इव
दाहान्तिरुपशान्ता चेति इत्या स्मर्यचित्त इवाधौ विभाष्यते स्म
तदिदं लोकेऽपि समानमवगन्तव्यम् । तत्र यदा शब्दीतवचनं सुधा-
धूपाद्यपमागच्छन्त तत्त्वज्ञानेन अपचद्रव्ययुतमाभतया यथातविभेक-
णव विभिष्टनममहानविकल धनविषयादिषु परमार्थदशिन
तन्मूर्च्छया सुभाधूनपि तन्मार्गं यतया श्रद्धमानमत एव प्रबन्धधर्म-
कथाकथन परिहरन्तमेव जीवमुपसभक्तो धर्मसुरय । तदा तेषां
दयालुतया भवेदभिमानि यद्येष विभिष्टतरगुणभाजनं यद्यते
ततस्ते कचित्समोपवर्तिनं तमवगम्य तस्याकथयतोऽन्य जनमुद्दिश्य
सम्यग्दर्शनगुणान् वक्ष्यन्ति तस्य च युक्तभर्ता प्रख्यापयन्ति तदङ्गी-
कुर्वता स्वर्गापवर्गादिकं कथमुपदर्शयन्ति इह लोकेऽपि परमचित्त-
निर्वाणकारणतां तस्य वृत्तयन्ति तदेतत्त्वव यथातचेतन्यद्योदक-
निमज्जयकस्य विज्ञेय ततोऽधौ तद्धमस्यवचनं निश्रम्य दोषाद्य-
मानबुद्धिरेव चिन्तयेदेष यमयो ब्रह्मात्मसौपरम्यदर्शनस्य गुण-
जातमुपवर्णयति केवलं यदौदमवमङ्गीकरिष्ये ततो मामात्म-
वशवर्त्तिनमवबुद्धं धनाद्यादिकं प्रापयिष्यति तत किं प्रयोजनं
ममानेनादृष्टाग्रयादृष्टाग्नौ जलक्षणेनात्मवचनेनेति विचिन्त्याकथयुत
इत्या तदाङ्गीकुर्वते तदिदमुदवनिमन्तिगच्छ तत्पानानिच्छासमान

मवबोद्धव्यम् । ततो धर्मगुरवस्त्विन्तयन्ति क पुनर्बोधोपायोऽस्य
भवित्यतीति । तत पर्यालोचयन्त निजहृदये विनिश्चित्यैव विद-
धते । कश्चिदवधरे त साधूपाययमागामुकमवगम्य जनान्तरोद्देशे
नादिमतरां प्रारम्भते मागदेशना यदुत भो भो लोका विमुच्य
विशेषान्तरमाकलयत यूयम् । इह चत्वारः पुरुषार्था भवन्ति तद्यथा
अर्थं कामो धर्मो मोक्षयेति । तथाप्य एव प्रधानं पुरुषार्थं इति
केचिन्नन्दन्ते । अचान्तरे स आगच्छेत्तत्तत्तत्साकण्यतो वदन्ति
गुरव । तथा हि । अयमिष्यकल्पितं पुरुषो लोके जराजीव-
शरीरोऽपि उन्नतपद्मविग्रहिकतरुणनराकारं प्रतीयते । अति-
कातरचटयोऽपि महासमरमण्डलनिर्गुणसाहसोऽतुल्यनपराक्रम इति
गीयते । सिद्धमात्रकापाठमाचशक्तिविकल्पबुद्धिरपि समस्तशास्त्रा-
धावगाहनचतुरमतिरिति वन्दिभि पश्यते । कुरुपतया नितराम-
दृशनीयोऽपि चाटुकरणपरायणे मेघकनरैरवश्रितगकरकेतुरिति
देतुभि ध्यायते । अविद्यमानप्रभावगन्धाऽपि समस्तवस्तुमाधनप्रवण
प्रभाशोऽयमिति प्रवच तद्वनमृद्वुद्धिभि प्रकाशते । जपन्यघटदा-
धिकतनयोऽपि प्रध्यातोऽसतमहावशप्रसृतोऽयमिति प्रवधिजनै
श्रूयते । आसन्नमकुलवन्मुताधमन्त्रविकल्पोऽपि परमवन्मुद्गाध्या-
रोपचमस्तुं दैष्टद्यते तदिदं समस्तमयस्य भगवतो विलम्बितम् ।
किञ्च । समाने पुरुषत्वे समस्तव्यावयवा पुरुषा यदेते दृश्यन्ते
आवे यदुत एवे दायका अन्ये तु पाचका तथैव नरपतयोऽप्ये
पदानय तथैव निरतिशयशब्दाद्युपभोगभाजनमन्ये तु दुष्पूरोदर-
दरोपराचकारोऽप्यशका तथैव पोषका अन्ये पोष्या इत्यादयो

निजेष्विषोद्या निजमद्वावावद्वावाभ्यामर्थेनैव अथाद्यन्ते तस्यादथ
एव प्रधानं पुत्रपाथ ।

अत उच्यते ॥

अर्थात् पुत्रार्थाऽथ प्रधानं प्रतिभासते ।

इष्टादपि तस्य लोके धिगपरहितं नरम् ॥

तदेतदावाचवदनविनिगतमपवप्यनमनुमुत्तं च जीवद्विमायेत्
अथे शोभनं प्रकाशं प्रारब्धं कथयितुं ततोऽवहितं इष्टुयात्
इष्टवन् बुध्येत बुध्यमानं स्वबोधसूचनाये जीवां चासयेत् शोचने
विष्कारयेत् वदनं विष्कारयेत् चाह चाकृकमिति ग्रमे ग्रमेरभि-
दध्यात् । ततस्तेनैवै मजातमध्यवप्यदुद्वहन्मिति भगवन्तो धम
शुर्वस्तु जलपथु । तत आदरतर पुनस्ते ब्रूयु भो भो लोका काम
एव प्रधानं पुत्रपाथ इत्यन्ते मन्वन्ते । तथा हि । न तन्नु लमितस-
लनावदनकमलमकरन्दास्त्रादनचतुरस्ररीकताचरणमगारेण पुत्र्य
परमापत पुत्र्यतां लोकोदते । किं चार्थनिषयश्च कक्षाकौशल्यश्च
धमाजनश्च जन्मनश्च काम एव वस्तुतः परमं फलम् । कामविकसे
पुन किमेतै सुन्दरैरपि कियते । अन्यच्च । कामासेवनप्रवणचेतसां
पुत्रपाथां तत्सत्त्वादका धनजनककल्लादयो योग्यतया स्तन एवो-
पतिष्ठन्ते अरुणन्ते भोगिनां भोगा इति गोपालराक्षावसादोर्ना
सुपविष्टमिहम् ।

अपिच ॥

श्रुति न ललेण वयो न कोटिमि-

न काटिज्ये मविन्नाममाचितम् ।

अवाप्यते ऽन्यैरदयोपगूह्य

न कोटिकोटयापि तदस्ति कामिनाम् ॥

अत किञ्च पर्याप्तं तेषां तस्मात्काम एव प्रधानं पुरुषाय ।

अत एवाभिहितम् ॥

कामाख्यं पुरुषार्थोऽयं प्राधान्येनैव गीयते ।

गौरसः काष्ठकस्य हि धिक्कामविक्रमं गरम् ॥

तदेतदाकथं च जीवो हर्षप्रकर्षेण स्वहृदयादप्युत्कलित-
प्रकाशमेव ब्रूयात् साधु साधूदित भट्टारके बहो काष्ठाढ्य-
सुन्दर व्याख्यानमारब्धं यद्येव दिने दिने कथयय ततो वयमक्ष-
णिका अपि सन्तोऽवहितचित्ततयाकर्षयाम इति । तदेतद्भूमगुह्यं
स्वसामर्थ्येन तस्य जीवस्य सुखमुद्घाटितमित्यवगन्तव्यम् । एव च
वदति तस्मिन् जीवे धमगुरूणामिदं मनसि वक्तव्यं । यदुत पश्य-
ताहो महामोहविजृम्भितं यदेते तदुपहता प्राणिनः प्रसङ्गकदि-
तयोरव्ययकामकथयो रन्ध्रान्ते न पुनर्यत्नतोऽपि कथ्यमानायां धर्म-
कथायाम् । तथा ह्रीहास्याभिरयकामप्रतिबद्धचेतसां बुद्धप्राणिना-
मभिप्रायो वणितः । अथ तु वराकमन्त्रेण सुन्दरतानुद्धिं विधत्ते ।
तथाप्यस्य श्रवणाभिमुखीकरणेन सक्तोऽस्मत्परित्यक्तं स्वयां मस्ति-
न्तितप्रतिबोधोपायबीजेन मुक्तोऽङ्कुरो भविष्यत्यस्य मागावतार इत्येव
स्वचेतस्यवधाय तैरभिधीयते । भद्रं वयं यथावस्थितवस्तुस्वरूप-
प्रकाशनं कुम एव नास्तीति जल्पितुं जानीमः । ततोऽधौ प्रत्या-
यितचित्ततया ब्रूयादेवमेतद्भगवन्प्राप्त्यर्थं सन्देहं गुरवोऽभिदधु-
यद्येव भद्रं तत्किमवधारितं भवतायकामयोमाहात्म्यं सोऽभिदधीत

शरद्वर्षादिभिः ततो ह्यथो वदेत्तु वीर्येते चत्वारः पुरश्चादा
 चरद्वर्षा इव ना तमेव ह्यथो वदेत्तु वीर्यमभिहितमधुना ह्यथोपस्था-
 भिधोद्यते तदप्येवद्विषयः भवतावपनीयः यः चरद्वर्ष इत्यादि
 धानोऽपि चरद्वर्षा भवताव । ततो ह्यथो वदेत्तु । भो जीवा
 धम एव धर्मः पुरश्चाद इत्यर्थे भवताव । तदा वि । ततो
 जीवमे विमित्येके पुरश्चाद इत्यर्थमाप्तमविधोपचितेषु भुवनर-
 विषयान्तरमभ्यध्यास्य निःशेषमन्तरविधेयं कुमेष्टुपजायते
 विमित्येकं चामे पुरश्चाद एव धर्ममभ्यध्यास्य विधेयं भवताव
 भवतावमेव भवतावनिमित्येके कुमेष्टुपजायते । तदा किमित्येक-
 जननो जननतया वयोदरघोषमलघोष इत्यो पुरश्चादोरेव विधेयो
 वृद्धते यदुत्तमकथोभ्ये वयेष भोजनवैतनायते मयान्तया भुमि
 जनायते वृद्धिर्विभवेनाभयकुमारायते गभीरतया वीरनीरेषरायते
 क्षिरतया घृमेवद्विषरायते ग्रीष्मे धनक्षयायते धनेन धनदायते
 क्षानेन वर्यायते वीरोक्तया वृद्धदरीरायते प्रमुदितचित्ततया
 गवद्विबिधुभायते । ततश्च निःशेषमन्तरविधेयं कलापककितोऽथो
 वृद्धजननतयमनीमन्तरो भवति । द्वितीयः पुनरो भवत्प्रगतया
 भुवनमुद्वेजयति दृष्टेष्टतया मातापितरवपि वृद्धाययति मूष-
 केष्टरतया इत्यो विजयते तुष्टतया कलापककितोऽथो वृद्धजननतया
 वानरयोऽथो विजयति कामरतया मूषककदम्बकमधरयति मिर्दुंन
 तथा रोरकारमाविभक्तिं लपयतया वृद्धजनोऽपानतिलायति
 महारोगभरावास्ततया विक्रमः नन्दमानो जगतोऽप्यात्मनि काश्च-
 सुत्यायति दैन्दिग्याकाशपुष्टतया चोरमहानरकाकारं

मन्ताप खीकुहते ततश्चैन समन्तदोषभाजनतया लोके पापिष्ठो-
ऽदृष्टोऽयमिति निन्द्यते ।

अन्यच्च ॥

इथो पुरुषयोरनुपहतसत्त्वबुद्धिपौरुषपरकमयोर्नि ग्रैयविग्रैषे-
स्तुल्यकक्षयोरर्थोपाजनाथं प्रवर्त्तमानयो किमित्येको यद्यदारभते
कपि पाशुपान्य वाणिज्य राजोपशेवामन्यद्वा तदथ कम तत्तत्स-
फलतामुपगच्छति । इतरस्य पुनस्तदेव कम न केवलं विफलं सपद्यते
किन्तुहि पूर्वपुरुषोपाजितमपि धनसर्वं वैपरीत्यापत्या प्रत्युत
नि ग्रैययति । अन्यद्येदमपि चिन्तनीयं यदुत इथोरेव पुरुषयो-
निरूपचरिता यद्यप्रकारा शब्दादिविषया कविदुषनमन्ते तत्र
तथोरेक प्रयत्नशक्तिं प्रवृद्धमानभीतिसामानशरतमनुभवति । द्विती-
यस्य पुनरकाण्ड एव किमिति कापक्षरोगादिक कारणमुत्पद्यते येन
वाञ्छयदि तानेव भोक्तुं न शक्नोतीति । न ह्येवविधानां विग्रेषाणां
जीवसु आप्यमानानां परिदृष्टं किञ्चित्कारणमुपलक्ष्यते न चाकारण
किञ्चिद्वदितुमश्नति यदि पुनरकारणा एवविधा विग्रेषा भवेयु
तत भवता भवयु यथाकाश न वा कदाचिद्वेद्युर्थंवाशशविषा-
वाद्या यतयेत कचिद्वदन्ति कचिच्च भवन्ति तथाभेदे निष्कारणा
इति शब्दते । अथान्तर गृहीताय न जीवो ज्ञेयात् भगवन् किं
पुनरेतेषामुत्पादक कारणं ततो धमनुरवो वदियु भद्राकण्ठ
समज्जानामपि जीवगतानां सुन्दरविग्रेषाणां धम एवान्तरङ्ग कारणं
भवति । न एव हि भगवानेन जीव मुकुनेषूत्पादयति नि ग्रैव
गुह्यमन्दिरतां नयति समज्जानुष्ठानान्यस्य सफलमिति उपपन्नभोगा-

मन्ताप खौकुरुते ततश्चैन समस्तदोषभाजनतया लोकै पापिष्ठो-
ऽदृष्टोऽयमिति निन्द्यते ।

अन्यच्च ॥

द्वयो पुरुषयोरनुपहतसत्त्वबुद्धिपुरुषपराक्रमयोर्नि ग्रेषविशेषै-
स्तुल्यकक्षयोरर्थोपार्जनाय प्रवर्त्तमानयो किमित्येको यद्यदारभते
कश्चि पाशुपान्त्र वाणिज्यं राजोपसेवामन्यदा तदय कर्म तत्तत्स-
फलतामुपगच्छति । इतरस्य पुनस्तदेव कर्म न केवल विफल सपद्यते
किन्तहि पृवपुरुषोपाजितमपि धनसत्त्व वैपरीत्यापत्त्या प्रत्युत
नि ग्रेषयति । अन्यच्चैदमपि चिन्तनीय यदुत द्वयोरेव पुरुषयो-
निहपचरिता पञ्चमकारा शब्दादिविषया कश्चिदुपनमन्ते तत्र
तयोरेक प्रयत्नशक्ति प्रवर्द्धमानप्रीतिसान्निभरतमनुभवति । द्विती-
यस्य पुनरकाण्ड एव किमिति कापथ्यरोगादिक कारणमुत्पद्यते येन
वाञ्छस्यपि तानेव भोक्तुं न शक्नोतीति । न श्लेष्मविधानां विमेषाणां
जीवेषु जायमानानां परिकुष्ट किञ्चित्कारणमुपसृज्यते न चाकारण
किञ्चिद्ववितुमश्नति यदि पुनरकारणा एवविधा विमेषा भवेयु
तत सवन् भवेयु यथाकाश न वा कदाचिद्ववेयुयथाग्निविदा-
द्यादयो यतयेते कश्चिद्ववन्ति कश्चित् भवन्ति तस्याधेते निष्कारणा
इति गम्यते । अत्रान्तरे गृहीताय स जीवो ब्रूयात् भगवन् कि
पुनरेतेषामुत्पादक कारण ततो धमगुरवो वदेयु भद्राकण्ठ
समस्तानामपि जीवगतानां सुन्दरविमेषाणां धम एवान्तरा कारणं
भवति । स एव हि भगवानेव जीव सुकुञ्चेयुत्पादयति नि ग्रेष-
दृष्टमन्दिरतां नयति समलानुष्ठानान्यस्य यत्नयति उपनतभोगा-

मवरत भोजयति अन्त्याद्य समस्तशुभविशेषान् मपादयति तथा
 सर्वेषामपि जीवगतानामशुभविशेषाणामधर्म एवास्तरङ्ग कारण
 ३ ॥ चि दुरन्तोऽमु जीव दुष्कूलेषूपपादयति नि श्रेयलोपनिवा-
 मतां प्रापयति मय्यव्यवसायामस्य विफल्यति उपमत्तभोगोपभोग-
 विग्रभूत शक्तिरैक्य जमयति अपराधामनाज्ञानन-ताम् विविपानस्य
 जीवव्याधने तन्माद्यदलेभेता ममन्मन्यद् न एव धर्म प्रधान
 पुरुषाय अथकामौ हि वाञ्छतामपि पुरुषाणां न धमस्यतिरेकेण
 नपद्येते धमवतां पुनरतकितौ स्त एवोपनमेते । अताऽर्थकामा
 पिभि पुरुषे परमापतो धर्म एवोपादात्त युक्तमन्मात् एव प्रधान
 इति यद्यप्यननाज्ञानदमनवीयानन्दात्मकजीवस्वरूपावस्थानस्य-
 दतुर्थोऽपि मोक्षरूप पुरुषार्थो नि श्रेयस्केयरागिबिष्येदरूपतया
 स्वाभाविकस्वाधीनानन्दात्मकतया च प्रधान एव तथापि तस्य
 धमकायमान् तन्माधान्यवगनेनापि परमाथभूत सत्त्वस्यादको धम
 एव प्रधान पुरुषाय इति दक्षित भवति । तथा चाभ्यधाधि भगवता
 धमदो धनाधिना धम कामाधिना स्वकामदो धर्म एवापवमस्य
 परमर्धेण साधक इति । नात प्रधानतर किञ्चिदस्तीत्युच्यते ।

धर्मास्य पुरुषार्थोऽथ प्रधान इति गम्यते ।

पापघ्न पशोस्तु अ धिग धमरहित नरम् ॥

तदिदमाकण्ड स जीवोऽभिदधीत भगवसेतौ तावदयकामौ
 साक्षादुपलभ्येते योऽय पुनभगवद्विधर्मो वणित न नाप्याभि
 कचिद्वृष्ट । ततो निदग्गतामस्य यत्स्वरूपमिति । ततो धममूरि
 राचधीत । भद्र मोहान्धा यस्मेन न पशन्ति विवेकिना पुन

प्रत्यक्ष एव धर्मः । तथा हि । मामान्येन तावद्धर्मस्य बीजैव
 रूपाणि द्रष्टव्यानि भवन्ति । तद्यथा । कारण स्वभाव काय च ।
 तच्च सदनुष्ठान धर्मस्य कारण तद् दृश्यत एव । स्वभाव पुनर्द्वि-
 विधः सायवोऽनायवश्च । तच्च सायवो जीवे शुभपरमाणूपचयरूपः ।
 अनायवस्तु पूर्वोपचितकर्मपरमाणुविलयमाचनक्षणः । स एव द्विविधो
 ऽपि धर्मस्वभावो योगिभिर्दृश्यते अस्मादुग्रैरप्यनुमानेन दृश्यत एव ।
 कार्यं पुनर्धर्मस्य यावन्तो जीवगता सुन्दरविशेषास्तेऽपि प्रति-
 प्राप्तिप्रसिद्धतया परिष्फुटतर दृश्यन्त एव । तदिदं कारणस्वभाव-
 कार्यरूपचय पश्यता धर्मस्य किं न दृष्टं भवता येनोच्यते न दृष्टो
 मया धर्म इति । यस्मादेतदेव तृतीय धर्मध्वनिनाभिधीयते
 केवलमेव विशेषो यदुत सदनुष्ठान कारणे कार्योपचाराद्धर्म
 इत्युच्यते । यथा तन्मुलान् वर्षति पञ्चम इति । स्वभावस्तु य
 सायवो निगदितः स पुष्पानुवन्धिपुष्परूपो विज्ञेयः । य पुनर-
 नायवः स निजरात्मको मन्तव्यः । स एव द्विविधोऽपि स्वभावो
 निरुपचरितः साक्षाद्धर्म एवाभिधीयते ।

यत्त्वमो जीववन्ति समस्ता अपि सुन्दरविशेषास्ते कार्ये कार-
 णोपचाराद्धर्मग्रन्थेन गीयन्ते यथा भवेद् शरीर पुराण कर्मेति ।
 तत पुनरेव जीवो ब्रूयात् भगवन्न च ये कतमत्पुन पुरुषेणोपा-
 देय भवति । ततो धर्मगुरुरभिधीयते । भद्र सदनुष्ठानमेव तस्यै-
 वेतरदयसम्पादकत्वात् । स ब्रूयात् । किं पुनस्तत्सदनुष्ठानम् । तत
 सद्धर्मसूरयोऽभिधीयते । सोम्य साधुधर्मो गृहधर्मश्च । तस्य
 पुनर्द्विविधस्यापि मूल सम्यग्दर्शनम् । ततोऽय जीवो वदेत् ।

भगवदुपदिष्टमाधोदतसम्यग्दर्शनं प्राप्यवता विभुः तदा मया
 नावधारितं तदधुना कथयत विमल्य स्वरूपमिति । तत्र बहुपेण
 प्रथमावस्थोचितमस्य पुरतो धमगरव सम्यग्दर्शनस्वरूपं वक्ष्येयम् ।
 यथा भद्रं यो रागद्वेषभोधादिरहितोऽज्ञानाज्ञानद्वन्द्वबीर्यान्मदा-
 त्मकः धमन्जननदनुपपन्नवत् चकलनिम्बलरूपं परमात्मा स एव
 परमायतो द्वे इति बुद्ध्या तस्योपरिपक्षक्रियतया तथा तेनैव
 भाविता ये जीवा जीवपुच्छपापाश्वधरनिजरा बन्धमोक्षाय्या
 नवपटायास्ते अविनया एवति या प्रतिपत्तिस्तथा तदुपदिष्टे ज्ञान
 दर्शनचारिचात्मा मोक्षमार्गे ये प्रवर्तन्ते साधवस्त एव गुरवो
 बन्धनीया इति या बुद्धिस्तस्यैव दर्शनं तत्पुनर्जोदं वक्ष्यमाणं प्रथम-
 मवगतिर्वेदानुकम्पाक्षितं अभिव्यक्तिवर्धकैवाद्याल्लिख्यते तथा तद-
 व्हीकृत्य जीवेन सम्यग्दर्शनं अधिकमिष्टमाणा विनयेषु मैत्रीप्रमोदका-
 रणमाध्यस्त्यानि समाचरणोद्यानि भवन्ति तथा स्थिरता भगवदा
 यतनसेवा चागमकुशलता भक्ति प्रवचनप्रभासना इत्येते पञ्चभावाः
 सम्यग्दर्शनं लोपयन्ति । तथा श्रद्धाकाङ्क्षाविचिकित्सापरपापघ-
 णासाधकव्येते तु तदेव दूषयन्ति तदेव सकलकल्याणावशो
 दर्शनमोक्षनीयकमवयोपग्रमादिनाविभूतं स्वस्वात्मपरिणाम एव
 विद्युद्भवस्य दर्शनमभिधीयते । एवञ्च कथयता भगवता धमसुरिणा
 सम्यक्प्राप्त्यायितमाममदनुभावादव विमानक्रिष्टकममलं सा इयं
 जीव सम्यग्दर्शनं प्रतिपद्येत् । ततश्चैतन्मत्तोपोदकमिव तन्वयोति-
 करं धमसुरमिवलाङ्घ्यन्तिमित्यवधेयं यतश्च तत्प्रयत्नं तत्प्रतिपत्तौ
 मिथ्यात्वं यदुदात्तमाश्लोत् तत्तदोषं चापुनरनुदोषं तदुपशान्तावस्थां

भगवत्पुत्रपदमोदीतसम्यग्दशन प्राप्तिवता किन्तु तदा मया
मावधारित तदधुना कथयत किमस्य स्वरूपमिति । ततः सङ्क्षेपेण
प्रत्यसावस्थोचितमस्य पुरतो धर्मगुरव सम्यग्दर्शनस्वरूपं वक्ष्येयम् ।
यथा भद्र यो रागद्वेषमोहादिरहितोऽनन्तज्ञानदर्शनवीर्यान्महा-
त्मकः समस्तशरीरदुःखप्रवणः सकलनिवृत्तकृप परमात्मा स एव
परमायतो देव इति बुद्ध्या तस्योपरिपङ्क्तिकरणं तथा तेनैव
भाविता ये जीवा जीवपुण्यपापाच्चवचरनिजरा बन्धमोहाद्या
नवपदावासे अवितथा एवेति या प्रतिपत्तिमाया तदुपदिष्टे ज्ञान
दर्शनचारिचात्मक मोक्षमार्गे ये प्रवर्तन्ते साधवस्त एव गुरवो
बन्धनीया इति या बुद्धिमासम्यग्दर्शन तापुनर्जीवे वक्तव्यं प्रथम-
सर्वगनिर्दानुकम्पाभिराभाभिर्यत्किञ्चनैवाद्यान्निर्दिश्यते तथा तद-
बुद्ध्या जीवस्य सत्त्वगुणाधिकमिष्टमाना विनयेषु भैषीममोदका-
दद्यामाध्यात्म्यानि समाचरणौघानि भवन्ति तथा स्थिता भगवदा-
यतनसत्वा आत्मसत्त्वशक्त्या भक्ति प्रवचनप्रभासना इत्येते पट्टभावा
सम्यग्दर्शनं दीपयन्ति । तथा श्रद्धावाह्याविचित्रिकापरपापवत्
प्रमादपापयेतं तु तदेव दूषयन्ति तदस्य सकलकल्याणवहा
दर्शनगोहनीयकमवधोपशमादिनाविभूत कल्याणपरिणाम एव
विद्युद्बलसम्यग्दर्शनमभिधीयते । एवञ्च कथयता भगवता धर्मगुरोरा
सम्यक्प्रत्याघितमानससदनुसारादेव विनियोगितकर्ममत्तं स एव
जीवः सम्यग्दर्शनं प्रतिपद्येत् । ततश्चैतस्यतोदोदकसिद्धिं लब्ध्वा
कर धर्मगुरुभिरन्त्याह्वयितमिच्छावत्तय यतश्च तत्प्रवृत्तिं तत्प्रवृत्तौ
मिष्टानाम् पदुदात्तमाशौचं तत्प्रेषं दत्तुमनुदीये तदुदात्तमाशौचं

गत केवलं तदपि प्रदेशानुभवेनानुभूयते तदेव चात्र महाकाद-
 स्तस्मात् नष्टमायो नैकान्ते नाद्यापि नष्ट इति बोद्धव्यं न
 सम्यग्दर्शनलाभे समस्तान्यपि श्रेयकमाणि तनुतां गच्छन्ति ताव-
 च गद्भूतानि । अतोऽयं जीवन्तप्राप्तौ सजातान्दग्दतानव वि-
 श्यते । यतश्चराचरजन्तुसंघातदु खदाहदक्षनत्वादत्यन्तग्रीतं स्वम्
 दग्धनपरिणामोऽयमतस्तत्सम्पत्तावय जीवो विगतदाहाक्तिः स्व-
 मानमो लक्षत इति । यथा च तेन रोरेण स्वस्थौभूतपेतक-
 चिन्तितं यदुताय पुरुषो समान्यन्तवत्सलो महानुभावस्यापि
 मया मोहोपहतेन पूर्ववच्चकोऽयं हरिश्च्यत्यनेन प्रपञ्चेन मामव-
 भोजनमिति कल्पितस्ततो धिङ्मा दुष्टचिन्तकम् । तथा हि ।
 यद्यद्यदितोद्यतमतिर्न स्यात् तत किमित्यञ्जनप्रयोगेण मम पु-
 द्गृष्टितां विहितवान् किमिति वा तोयपानेन स्वस्थतां संपादितवान्
 न चायं मत्तं कथञ्चिदुपकारमपेक्षते किं तर्हि महानुभावतैवेकाग्र-
 प्रवृत्तिकेत्युक्तं तदेतज्जीवोऽपि सजातसम्यग्दग्धनं सत्तादायमोचर-
 चिन्तयत्येव । तथा हि । यथावस्थितायदग्धितया तदायं जीवो
 विमुञ्चति रौद्रतां रहयति मदाम्भता परित्यजति कौटिल्यातिरेक-
 विजहाति गाढलोभिष्टतां शिथिलयति रागप्रकषं न विधत्ते ईष-
 त्कृपं अपचिपति महामोहदोषम् । ततोऽस्य जीवस्य प्रमोदति मातृ-
 विमलौभप्रत्यन्तरात्मा विवहृते मतिपाटव निवर्त्तते धनकनक-
 सखादिभ्यः परमायबुद्धिं भजायते जीवादितत्त्वेष्वभिनिवेशं तनु-
 वन्ति हि श्रेयदोषा ततोऽयं जीवो विजानीते परगुणविशेषं लक्षयति
 स्वकीयदोषजातमनुष्मरति प्राचीनामात्मावध्यामवबुध्यते तस्मात्त-

३।१५५ इति विहितप्रपञ्चमवगच्छति । तन्माहात्म्यमभिनामात्प्रयोग्यता
 ततो यो लोको मादृशं प्रागल्भ्यमिष्टपरिणामनया धमगुहादि-
 विषयस्य न कस्यचित्करणपरमभूत् य तदा न्यविवेकद्विनायति
 यदुताहो मे पापिहता अहो मे महामोहात्मना अहो मे निर्भा-
 रयता अहो मे कापल्यातिरेक अहो ममाविचारजन येन मया-
 ग्लानमृष्यधनमवादिमन्निबद्धान्तरणेन यता स एते भगवन्त
 मरुता परहितकरणनिरतमनसो निदोषमलोषपोषितवपुषो मीच
 सुयज्जलानि धनधनाजनप्रवणान् करणासुषुष्टिनि वारमवार-
 विज्जारदग्निं स्वर्गरोरपधरेऽपि ममनबुद्धिरविता मढीमधम
 रुद्रप्रधनस्य बाधक किं ते हरिष्यन्ति ममानेन धमकथादिप्रपञ्चेन
 उदतया मां विप्रताप भूयसेते धनकनकादिकमिति प्रागतेकग्र
 परिकल्पिता । ततो धिक् मामधमाधमदुष्टविकल्पकमिति । यदि
 ह्येते भगवन्तो मां प्रति परमोपकारकरुणपरायणा न भ्रान्त
 किमिति सुगतिनगरगमनसम्बन्धवन्धुरमय्यभिचारिणं मागमादिश-
 यन्त धमग्भानदानयाजेन महानरकवर्त्तनीप्रवृत्तचेतोदृष्टि मां
 निशारयन्ति यः किमिति वा विषयावयवाधितचेतसो मे सम्यग्-
 दग्धनधन्यादनद्वारेण निजग्रेमुद्या निग्रेवदोषमोषविग्रेव विग्रेवतो
 विन्धति यः । न चेते निम्बहतातिग्रयेन समलोदहाटका पर-
 हिताचरणयवनितया प्रवक्ष्यमाना कदाचिदुपकार्यामकाप्रात् कश्चि
 म्प्रत्युपकारमपेक्षन्ते । न चेतेषां परमापकारकारिणो भगवतां
 मादृशे स्वजीविन्ययेनापि प्रत्युपकारं कस्तु पायते चास्तां धन-
 धानादिनेति । तावदेव जीवन्मदां वञ्चातसम्यग्भाव पूर्वविहित-

गतमेवञ्च तदपि प्रदेशानुभवेनानुभूयते तदेव चात्र महान्नाद-
 स्तस्मात् नष्टप्रायो नैकान्ते नाद्यापि नष्ट इति बोद्धव्यं यत्
 सम्यग्दर्शनसाधने समस्तान्यपि श्रेयकमाणि तनुर्ता गच्छन्ति ताव-
 च गदभूतानि । अतोऽयं जीवस्तन्नाशौ सजातान्यगदतानव इत्य-
 च्यते । यतश्चराचरजन्तुसंघातदुःखदाहदक्षगतादत्यन्तशीतं सम्यग्-
 दर्शनपरिणामोऽयमतस्तत्सम्पन्नावय जीवो विगतदाहान्तिं स्व-
 मामघो लक्षत इति । यथा च तेन रोरेण स्वस्थोभूतचेतसा
 चिन्तितं यदुताय पुरुषो ममात्यन्तवत्सुखो महानुभावश्चपापि
 मया मोक्षोपहृतेन पृथक्पृथकोऽयं हरिष्यत्यनेन प्रपञ्चेन मामक-
 भोजनमिति कल्पितसुखो धिक्मां दुष्टचिन्तकम् । तथा हि ।
 यद्ययं हितोद्यतमतिर्न स्यात् ततः किमित्यञ्जनप्रयोगेण मनः पटु-
 दृष्टिर्तां विहितवान् किमिति वा तोयपानेन स्वस्थतां संपादितवान्
 न चायं मत्तं कथञ्चिदुपकारमपेक्षते किं तर्हि महानुभावतैवैकाग्र-
 प्रवृत्तिर्युक्तं तदेतज्जीवोऽपि सजातसम्यग्दर्शनं ब्रह्माचार्यगोचर-
 चिन्तयत्येव । तथा हि । यथावस्थितायदग्रितया तदायं जीवो
 विमुञ्चति रौद्रतां रहयति मदाम्बता परित्यजति कोटिष्पातिरेक-
 विजहाति गाढलोभिष्टतां शिथिलयति रागप्रकथं न विधत्ते द्वेषो-
 त्कथं अपचिपति महामोहदोषम् । ततोऽयं जीवस्य प्रसीदति मामघ-
 विमलोभवत्यन्तरात्मा विवर्द्धते मतिपाटव निवर्त्तते धनकनकक-
 लपादिभ्यः परमायबुद्धिः सजायते जीवादितत्त्वेष्वभिनिवेशं तनुभ-
 वन्ति निःश्रेयसदोषा ततोऽयं जीवो विजानोते परगुणविशेषं लक्षयति
 स्वकीयदोषजातमनुस्मरति प्राचीनामात्मावस्थामवबुध्यते तत्काष्ठ-

स्त्रकोयदुयरितानुस्मरणेन पद्यान्तापमनुभवति भवमागदादिनां च
 गुरुणामुपरि विपरीतग्रहा विरहयति तदानेनैतदुक्तं भवति ।
 इये खल्वमी कुविकल्पा प्राणिनो भवन्ति । तद्यथैके कुशास्तपस्व-
 वामनाजनिताः । यदुताण्डमसुद्धतमेतन्निभुवनं ग्रहादिहतं प्रकृति
 विकारात्मकं क्षणविनश्यत् विज्ञानमात्रं शून्यरूपं वा इत्यादयश्चे-
 द्वाभिन्नस्कारिका इत्युच्यन्ते । तथान्ये सुखमभिनयन्तो दुःख
 द्विषन्तो द्रविणादिषु परमाद्यनुद्भवसाधिनोऽत एव तत्परचरणप्रव-
 र्त्तमानोऽदृष्टतत्त्वमार्गम्यास्य जीवस्य प्रवतन्ते यैरेव जीवोऽग्रहणीयानि
 ग्रहते अचिन्तनीयानि चिन्तयति अभाषितयानि भाषते जना-
 चरणोयानि समाचरति । ते तु कुविकल्पा महाजा इत्यभिधीयन्ते
 तथाभिन्नस्कारिका प्रथमसुगुह्यरूपकप्रभावादेव कदाचिन्निर्णी-
 रयेते पुन महाजा यावदेव जीवो मिथ्यात्वोपपुनरुद्दितावन्न
 कथञ्चिन्निरतन्ते । यदि परमधिगमप्रपञ्चमद्वयमेव प्रादुर्भूतमेता-
 निरुक्तयतीति । यत्पुनरभिहितं यदुत तस्य द्रमकस्य तन्निश्चय-
 वलितत्वापत्तेः पुनरेव मन्त्रातवियमन्त्रापि महोपकारिता चिन्तयन्
 ह्यपि तथात्मोपे कदम्बकं यात्यन्तमृदा वा नाडं भावितवाच-
 कथञ्चिन्निरतन्ते इति । तदतश्चोवेऽपि योजनीयम् । तथाचि ।
 यद्यपि सर्वोपपन्नगतं ज्ञानावरणं दृश्यमोक्षनीयं च समुपपन्न-
 वन्द्यज्ञानं वन्द्यदृश्यं च । अतएव निवृत्ता भवप्रपञ्चगोचरा
 तत्त्वबुद्धिः सज्जानो जीवादितत्त्वाभिनिवेशं त्यज्यतां परमोपकार-
 कारितया वन्द्यज्ञानदृश्यत्वादिना भगवन्ना बहुभगुरव । तथा
 एव मोक्षो यावन्ने समुत्थो कदापदादृश्यकं यावन्ने प्रवक्तव्यमपि

नो कदाचनैव तावद्वन्दिभवन्त्याववाक्यं पठयत्तादत्तगदा
 प्रवत्तमानमेतेषु धनविषयकषादिषु कटककषेपु मन्त्रमेव जीवो
 न निवारयितुं पारयति यतोऽपि जीवस्य सुप्रामादयकस्त्वारज
 महापुत्रकुलं विभुशमेनदित्यादयो मोहवितकं प्रवत्तमे । ते
 च वदन्त अपि धनविषु परमर्हद्विजया तस्मिन्पुत्रैरा
 वदन्तौपेयपि तुषादिषु इहकारितो निष्पट्टात्तेष्टव्यमव
 कदभिन्ना प्रदुर्भवन्ति ते मरुमरीचिकादभ्युदित इव उक्त-
 कक्षेत्रमात्रप्रतिभाविनो निष्पट्टानविद्या । तन्मदनीकैरेव
 स्थापयेन प्रमत्तमरेण वदमाना वदन्तौपेयकिसाहे निव
 कमे । यं पुनरेव धनविषयादिषु मन्त्राकषणो मोहं वं पुत्रकपे
 यतोऽपि दिव्यमोह इव तन्मधिषावि पादुमदायन एवमे । यनेन
 हि मोहितोऽपि जीवो जगत्पि वदन्त सुप्रामादयकस्त्वारज न
 वन्तीते । यमत्तपि धनपरमपुत्रमरुदिव न वदन्तीव । यदु
 मन्त्रेऽपि कद्वुद्धिरिव वेदते । वदन्तप्रमत्तविश्वरदोऽपि मन्त्र
 मूलपुत्रमर्पित इव वदन्ति । तन्मदाह जीवस्य प्रतिभाति तुषक
 चारिता रोचते तस्मै वदेहवेदा विभेदय प्रमत्तमर्पितमर्पित
 विमलकमेव न प्रमोदय जीवकदा वावमर्पितमर्पित दपि मरुज
 विधातुमिति । इव च विदते वदन्तु वदन्त रोर मन्त्र तन्मद
 पुन पुन वदन्तमर्पितमे दृष्ट एतन्मदपुत्रमर्पित व धनविषया
 भिन्ना एवगीर्णितमर्पितमर्पितमर्पित मन्त्रा वदन्तमर्पित
 मर्पितमर्पित चरे इमं वदन्तु वदन्त मर्पित विषयमर्पितमर्पित
 विमलोद परममर्पित वदन्तमर्पित दपि मन्त्र मन्त्रमर्पित

भवन्त्यन्येऽपि पापिनो रोरा केवलं भवता सदृशोऽन्यो निभाग्यो
नास्तीति मे वितर्कः । यस्त्वमत्र तुच्छे कदम्बके प्रतिबद्धचित्त
सच्चमृतास्वादमेतन्मया दाप्यमानमपि परमास्रं न गृह्णाति ।
अन्यच्च । यतस्त्वमत्र भवने प्रविष्टस्तथेदं दृष्ट्वा मनागान्हादित ए
मेश्वरेण चावलोकितं तेन कारणेन भवन्तं प्रत्यादरोऽस्माकं ये
पुनरस्मात्सद्गुणो बहिर्वर्त्तन्ते जन्तवो ये चेदं विलोक्यमानं मोदन्ते
ये च राजराजेन न निरौचितास्तेषां वयं न वार्तामपि पृच्छामो
वयं हि सेवकधर्ममनुवर्त्तमाना एव कश्चिन्महानुपतेर्वर्त्तमानैव
बालभ्यमाचराम । अथ चास्माकमवष्टभोऽभ्युत्थिन्नामूढकक्षोऽयं
राजा न कदाचमापाचे मतिं कुरुते चावता सोऽप्यस्मदवष्टभोऽधुना
भवता विपरीतचारिणा वितथ इव सम्पादितः । तदिदमवगम्य
त्यजेदं वैपरीत्यं हित्वेदं कदम्बं गृह्णाणेदं परमास्रं यन्महात्म्येनैते
पश्य सर्वेऽपि सद्गुणं वक्ष्यमाना जन्तवोऽस्त्यतद्वत्ता इव मोदन्त इति
एतदपि समस्तमत्र जीवन्त्यतिकरे सुगुरुराचरत्येव । तथाहि ।
यदायं जम्बुराविभूतज्ञानदग्धोऽपि कमपरतन्त्रतया न श्लोकमात्र
मपि विरतिं प्रतिपद्यते तदायं तत्राभूत विषययुगाढं भूदित
चित्ततयाभिरममाणमुपलभ्य सद्गुरुगुणं भवत्येवविधोऽभिधत्ति ।
यदुत केयमस्यात्मवैरिता किमित्यथ रत्नदीपप्राप्तनिर्भाग्यपुरुष
इवानिर्घर्यरत्नराशिसदृशानि अतनियमाचरणान्यवधीय जरत्काच-
शकलकल्पोषु विषयेषु प्रतिबन्धं विधत्ते । ततस्ते गुरवः प्रादुर्भूत
प्रणयकोपा इव न प्रमादपरं जीवमित्यमाचरते । अथि ज्ञान-
दग्धविदूषकं केयं भवतोऽनात्मज्ञता किमिति प्रतिषणमस्मान्-

एतद्वदमानान् भवति ननु इति दृष्टा वदन्तो ऽस्माभिरन्येकपक्षात्-
 भङ्गमभूतां प्राप्तिं केवलं तेवामपि मध्ये ईषरादित भवता
 यतस्तु जायतेऽपि भगवद्वदन कदाचित्पि जीवादिपदाप्यर्थं
 विदमानेऽपि मादुमे मोक्षाद्वे कदाचित्पि दृष्टमामया सुदुसभतां
 भावद्वयपि कदाचिदुत्पत्तां परिकल्पयन्तपि कमदाद्वयतां बुद्धमानो-
 ऽपि रोगादिरौद्रतां तथापि समन्तामप्यप्यवयवेषु कतिपय-
 दिवसवर्तिषु त्वमुष्टिनिष्ठारेषु विषयेषु कतत रम्ये न पुनरस्मा-
 भिरनप्यस्तपानि भवन्ममगम्य दययोपदिष्टमानामेतां सकल-
 क्रोधावविरेककारिणो भगवतो समस्तपवित्ररिति भवामवहेल-
 यापि विष्ठाकयति अन्यथेतदपि न क्वचित भवता यदर्थमेवो-
 ऽस्माक भवन्म मति महानादरं तदाकर्णं यथापि यन्कारण
 यतस्तु मज्जानद्वयमप्युक्तया वदन्ममवयवमन्तरभूतो वक्तव्ये । यतश्च
 प्रथमावधरेऽपि भगवन्ममवयवोक्त्या जातमे प्रमेदं । तद्दमेन च
 क्षितितास्माभिरन्यपि भवन्तो परमात्मावयवोक्त्या ततो वय भगवदनु-
 ष्ठसौतायमिति कृत्वा तत्रोपयाद्वरवन्म । दृश्यते च भगवदनुचराणां
 तदभिमतेषु यद्यथा कत्तुम् । ये तु जीवा वदन्ममवयवमन्तर-
 मद्यापि नावगाहन्ते कदाचित्प्रविष्टा अपि तत्र न तद्दमेन
 वदन्ति अत एव च परमात्मावयवोक्त्या वदन्मता कदाचित्
 तास्माभ्यामनन्तानपि जीवान् पश्यन्तोपि च यदुदासीनभाव
 भवामहे नोचितान्ते यत्नाद्वरवन्म । अथ चेदन्न काल दाव-
 दवृत्ताऽस्माकमासीत् । किन्तामुनपाद्येन योग्या वदन्मावतर-
 ण्येति निदीयते । ते न कदाचन दमिचरन्ति यावता भवता-

इयमेकमन्त्रेण सुनिश्चितोऽप्यस्माभिरुपायो विपरीतमाचरता कश्चि
 चारितो वर्तते । ततो भो दुर्मेते मेव विधेहि कुहमाभुषे
 यदह वच्मि परित्यजेद् दौ शीघ्रं विहाय दुर्गतिपुरीषतंगीरुष
 मविरतिमुररीकुह निर्द्वन्द्वानन्दमन्दोद्ददायिकां सर्वशोषकां ज्ञान
 दानयो यन्मभूतां विरतिमितरथा परमार्थतो ज्ञानदग्ने च
 निष्कले कपस्येते । इय हि भागवतो गृह्योता मय्युपायमना
 मकमकस्याणपरम्परां मपादयति । यदि वा तिष्ठन्तु तावत् पार
 लौकिककल्याणानि किं न पश्यति भयानिदानोमेवेति भगवद्व
 विरतिरतश्चिन्ता सुमाधुर्यो यदमन्तामृतरमदग्ना इव स्वय्यां वदा
 मानमेनावेदयितारो विषयाभिलाषजनितानां कामविकलतयौसु
 ष्यप्रियविरहवेदनानामनभिज्ञातारो लोभमूलाणां निष्प्रपायतया
 धनभ्रतरक्षणाग्रदुःखानां वन्दनोपास्तिभुवनस्य संसारमग्नरा
 दृजोत्तमेशकालं मन्मथानां वडा मोदको । तदेव भूतगुणैर्
 शिरित किमात्मैरितिवा नादोषते भवतेति । तद्वैतद्वैतगुर
 वचनमहं यथाधौ इमकस्याग्निरुदये मज्जाताविशानोऽपि
 तत्त्वैर्भूतैर्नचयऽपि यथात्यन्तहितकारो ममाय पुनरिति ।
 तत्त्वैर्न तस्य कदम्बस्य त्याजनवचनं विज्ञप्नोभूतो देवमा
 कन्देन्दमभिहितवान् । यत्न यद्वद्वन्ति नायेकसमस्तमपि
 इत्यर्थे मे चेन्न । अथमेक वचनं विज्ञापयामि तदात्र
 वचनं यत्न यत्नं भूतं त्याजयन्ति भवनासन्नामेवो व्यभोदयन्
 यत्नैर्नैव यत्नं यत्नं लोकां मयना च छेदन् मयेऽनुपा
 दयति किं च क च क च क च निरादह ममेतद्वैतदीपस्य पुनर्भाजनक

न जागेऽहं स्वरूप किं ज्ञानेन समैकदिनभाविनेति । तत्किमत्र
 यज्जना लब्धितेन एव मे निदयो मेवेदं भोजन माश्रय यदि
 विद्यमानेऽप्यस्मिन्मातृय भवद्भिर्भोजन दातु युक्तं ततो दीपतामित-
 रथा विनेव तेन परिच्यतेति । तथाप्यसपि जीवः कथपरतन्वतथा-
 विद्यमानपरतपरिणामस्यद्वयमगुह्यमप्यत समस्तमपीदृशं ज्ञाप्यते
 चक्ष्येव तदाहं गुह्यं विद्यमं भवद्भिर्भोजन दातु युक्तं ततो दीपतामित-
 तथापि न निवर्तते धनादिभ्यो गाढमूर्च्छा धनगुरवधारिण
 यादयन्मातृयाग कारयन्ति । ततोऽहं जीवस्य सजायते दैन्यं ततोऽहं
 ब्रूते यद्यमेतत्सर्वं यदाज्ञापयन्ति नगवन्तः । किन्तु यूयतां भवद्भि-
 र्जेका मदीया विक्रयिका स्यद्भोऽप्यमात्मा मदीयो गाढ धनविषया
 दिषु न प्रवर्तते तेभ्यः कथञ्चिच्चित्रस्तयितुं श्रियेऽहं त्यागे भुज्जने
 तेषाम् । महता च क्षेत्रेण भवेते समुपाजितास्तत्कथमहमेतानकाष्ट
 एव मुञ्चामि । किं च । मादृशा प्रमादिना न युष्माभिर्नृपदिष्टाया
 विरते स्वरूपमवमुच्यते । किन्तहि मादृशमिदमेव कालान्तरेऽपि
 धनविषयादिकं चित्ताभिरतिकारणं युष्मदीयं पुनरनुष्ठानं राधा-
 वेधकस्य किं तेन मादृशां भगवतामप्यन एवायं निबन्धः ।
 तथाहि ।

महतापि प्रयत्नेन तस्मै शिष्टेऽपि पश्चिते ।

प्रवृत्तिर्यानि भूतानि प्रयासतोऽनु निष्पद्यते ११३

अथैवमपि स्थिते भगवतामापहं ततो दीपतामेतेषु धन-
 विषयादिषु विद्यमानेषु यदि देयमातृय चारित्र्यमितरथा पयात्र
 समानेनेति । ततश्चैव वदति सत्यस्मिन् जीवे यथा तेन रक्षतेति

पतिना त द्रुमक परमाश्रयहृणपराद्मुखमवलोक्य चिन्तित वदुत
 पश्यताहो मोहसामर्थ्यं यदेव रोर सबव्याधिकरेऽव कदम्बनेन
 बुद्धिर्मानक परमाश्रमवधोरयति निश्चित च प्रागेव मया दृष्टा
 नास्य वराकषाय दोष किं तर्हि चित्तवैधुर्यकारिणा रोगाशम् ।
 अत पुनरेन शिष्यामि विमेषेण वराक यद्यय प्रत्यागतचित्तः
 परमाश्रमिद् गृहीयात् ततोऽप्य महानुपकार सपद्येतेति । तथा
 सद्धमगुरवोऽपि चिन्तयन्ति यदुतापूर्वरूपोऽयमस्य जीवसाहो
 महामोह यदायमनन्तदुःखहेतो रागादिभावरोगदृष्टिकरेऽकि-
 निषयधनादिके विनिविष्टबुद्धिर्ज्ञानस्यपि भगवदचनमज्ञानम् एव
 अहधानोऽपि जीवादितत्त्वमग्रहधान इव न मयोपदिश्यमाना
 नि श्रेयस्तेष्वविच्छेदकारिका विरतिमुररौकुर्वते । यदि वा नास्याव
 तपस्विनो दोष किन्तार्हि कर्मणामिति । तान्येवैन जीव वि-
 श्रुत्ययन्ति । अतो नास्याभिरेतत्प्रतिबोधनप्रवृत्तैरस्याविधेयतानुप-
 लब्ध निर्वेद काय ।

तथाहि ।

अनेकञ्ज्ञाता कुर्याद्देशना जीवयोग्यताम् ।

यथा स्वध्यानमाधत्ते शिष्यायामपि गृह्णते ॥१॥

यं समारगतं जन्तु बोधयेज्जिनदेशिते ।

धर्मे हितकरस्तस्माद्यान्यो जगति विद्यते ॥२॥

विरति परमो धम सा चेन्नतोऽप्य जायते ।

गत प्रयत्नसाधकश्च किं न क्षम्य मया भवेत् ॥३॥

अन्वयः ।

महाभामयमाश्रित्य यो विधत्ते परियमम् ।

तन्मिद्वौ तस्य तोष स्यादभिद्वौ वीरर्षोष्ठितम् ॥४॥

तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पुन प्रत्याय्य येमत्ते ।

वचनैर्बोधयाम्येन सुदृष्टित्तैःप्रधारयेत् ॥५॥

ततो यथा तेन रूपकारेण तस्यै भिन्नाचराय निवेदता
पुनर्विशेषतः कदम्बदोषा उपपादिता तस्य पुनरित्याख्यरूपता
दूषित काष्ठान्तरे तदभिप्रेत तस्य निवाहकत्वं प्रमथितमात्मनो
परमाद्य प्रकटित तस्य मधदा दास्य समुत्पादिता महाप्रभावाद्यन-
वशितदायकमनिदृशनेनात्मविद्यभातिरेको ऽभिहितस्याभौ ब्रह्मक
किं ब्रह्मनामेन सुखेद सभोजन इत्यादिमहत्कल्प मदीयमव-
मिति । तथा ब्रह्मसूरयोऽपि खै कुर्वन्ति ।
तथाहि ।

तेऽपि जीवाय निवेदयन्ति धनविषयकल्लादि रागादिहेतुतां
दोषयन्ति कमलसुयकारकतां प्रकाशयन्ति दूरन्तानन्तमन्तार-
निमित्ततां वदन्ति च यथा भद्रं यत् एव क्लेशेनापाय्यन्ते खल्वेते
धनविषयादयः क्लेशा नानुभूयन्ते पुनर्यागाग्निन क्लेशस्त कारण-
भाव भजन्ते । अत एवेते परित्यागमहन्ति । अन्यथा । भद्रं
तदाप्येते मोहविषयाग्निवन्तसि सुन्दरबुद्धि जनयन्ति यदि पुनस्त
चारित्र्यरसमास्वादयसि ततोऽस्माभिरनुक्त एव नेतेभ्यो मनामपि
स्पृष्टमे को हि चकणकाऽऽहत विहाय विषमभिप्रायति चापुनरस्य
टीयोपदेशप्रपादस्य चारित्र्यपरिणामस्य काटाचित्कमेनानिर्वाहकत्वं
धनविषयकल्लादिषु प्रकृतिभावगमनेन यदा भावितया च निर्वाह-

भाष्ये च धनविषयादिकं चान्यत् नोक्तं वारयामि यद्यपि विद्य-
मानेऽपि भवति किञ्चिद्वारिकं तस्य दीयतामिति । ततो यथा
विज्ञाप्य तत्तद् शोच्यमाणविशेषं च दूरिदिमयति यत् नाप्येदानी-
मन्यं विद्यापाषाणं ततोऽस्मिन् मध्येव दीयतां पदाभ्यास-
मदीयान्तरं स्वयमेवेतत्कदम्बमेव विद्यायति । एव च विविक्त-
दायितं ततो न भुक्मिनरेण तदुपयोगेन ज्ञाना बुभुक्षा तन्मूढता
रोगा मवर्द्धितमप्यनसक्तिजनितादधिकतरं पुनः जातो मन-
प्रसादं मादुभुता तदाप्येव तच्च पुनरेव भक्तिं च अभिहितद्वारा तैव
यथा भवति मे नाथो येनाह भाग्यविक्रान्तोऽप्येवमनुकम्पित
दाति । तथा धनगुरवोऽप्येव बहुपद्वेनामुच्यति धनविषयादि-
कमच जीवे परिकल्पयति न प्रपद्यते तावदप्यमिदानीं सर्वविरति
पादयितुं तदेव स्थिते देशविरतिस्तावदसौ दीयतां तत्पासनेनोप-
कर्मगुणविशेषं स्वयमेव सर्ववद्वपरित्यागं करिष्यतीत्याकलय्य तथैव
बुवन्ति तद्मेमेतदुक्तं भवति ।

अथमत्र क्रमः प्रकृत्य प्रथमं प्रयत्नतः सर्वविरतिं ततः चक्षणा
तत्करणपराद्भुक्तमुपलभ्य जीव देशविरतिं प्रकृत्यैवा देया
वा प्रथमं पुनर्देशविरतिप्रकृत्ये विद्यमाने तस्यामेव प्रतिबन्ध
विद्वद्भादय जीव वाधोय सुकृपायातिपातादावनुमति स्यादिति
तत्तत्तदा देशविरते पासने परमाद्यक्षेत्रमचणत्स्य विधेयं तदुप-
योगेमेवाह जीवस्य प्रशान्तिं मनसि विषयाकाङ्क्षाक्षणा
बुभुक्षा तन्मूढता रागादयो आवरोगा मवर्द्धते ज्ञानद्वयम-
वपादितान् समगलतरं स्वाभाविकस्वास्थ्यरूपं प्रथममुखं ध्यायते

सद्भावनाया मनप्रसाद प्रादुर्भवति तदायत्नेषु गुरुषु परमोप-
कारिणो भवन्ति इति भावयतो भक्ति अभिधत्ते च ताव-
जीवस्तदानीम् । यदुत यूयमेव मे नाया यैरहमेव दुटाहन्-
तया गाढमकर्मण्योऽपि स्वसामर्थ्येन कर्मण्यता प्राप्य गुणभावना
नोत इति ।

ततस्तदनन्तरं यथा तेन सूदेन त वनौपकमुपवेश्य मधुराले-
स्तस्य मनप्रसादयता वणिता महाराजगुणा दग्धितयात्मनोऽपि
तद्गुणभाव पादित सोऽपि विशेषतस्तदनुचरत्वं समुत्पादित तत्र
महानृपतेरेव विशेषगुणेषु कुल्लक्ष कथितस्तत्परिज्ञानहेतुयाधि-
तनुभाव प्रकाशित तस्यापि कारण भवजन्म्य समादिष्टं प्रतिष्ठ-
तस्य परिभोग दीपित तत्परिभोगवलेन महानरेन्द्राराधनं प्रति
पादित महानरेन्द्राराधकानां तत्समानमेव महाराज्यमिति ।
तथा धर्मगुरवोऽपि ज्ञानदृश्यनक्षपञ्च प्रतिपन्नदेशविरतिमयेन जीव
मुपलभ्य विशिष्टतरस्येयमन्यादनाय समस्तमेतदाचरन्त्येव ।

तथाहि । ते ॥ प्रत्येव ब्रूयु यथा भद्रं यदुक्तं भवता यदुत यूयमेव
मे नाया इति युक्तमेतद्गवाद्गुणां किन्तु साधारणं नैव वक्तव्यं एतौ
भवतोऽस्माकं च परमात्मा भवति एव भगवान् परमो नाय च इ-
हि चराचरस्यास्य त्रिभुवनस्य पालकतया नायो भवितुमर्हति
विशेषतः पुनर्यं तत्प्रणीतेऽथ ज्ञानदृश्यनक्षारिचप्रधाने दृश्यने वस्तु-
जन्तवस्तेषामसौ नायः । अथैव किङ्करभाव प्रतिपन्न महत्मान-
वत्सराज्याभादनेन भुवनमप्यात्मकिङ्करं कुर्वन्ति । ये पुन पापिष्ठा
प्रापिनस्तेऽथ भगवतो नामापि न जानते । भाविभद्रा एव यन्मा

सकमविवरेणास्य दृश्यमासादयन्ति । यतश्च समेतावती कोटि-
मध्याब्दोऽतस्त्वया प्रतिपद्य एव भावतो भगवान् । सेवस्त तार-
तम्यभेदेन सदस्यातीतानि तस्य प्रतिपत्तिस्थानानि तेन विशेषप्रति-
पत्तिनिमित्तमेवोऽस्माकं यत्र यत सामान्येन जानतेऽप्येन भगवन्त-
जन्तव । सुगुरुव्यमदायमन्तेरेण न विशेषतो जानते तदेव ते
गुरुवस्तु जीवस्तु पुरतो भगवदुपायं वक्ष्यन्ति तथात्मानमपि
तत्किञ्च दृश्यन्ति त च जीव विशेषतो भगवन्त नायतया
प्रापयन्ति भगवदिशेषगुणेषु तस्य कौतुकमुत्पादयन्ति तज्ज्ञानो-
पायभूतं रागादिभवरोगतानत्र कथयन्ति तस्यापि कारणं ज्ञान-
दृश्यनसारिरूपकथय दीपयन्ति तस्य च प्रतिपन्नमासेवनमुपदिशन्ति
तदासेवनेन भगवदाराधनं निवेदयन्ति भगवदाराधनेन परमपद-
प्राप्तिं महाराज्यावाप्तिकर्षां प्रतिपादयन्ति । एवमपि कथयन्ति
हितकारिणि मूर्खीतगुणस्विरताविधायिनि भगवन्ति धर्मसुरौ
यथाऽसौ वनीयकं सूयकारवचनमवगम्यात्कीयाकृतवशेन तदमभिहि-
तवान् । यथा नाथा किमङ्गनोक्तेन न ङ्कोम्यह कथयन्तेदं वदथ
मोक्षमिति । तथायमपि जीवसारिचमोहनीयेन कमणा विह्वली
भूतबुद्धिरेव चिन्तेयत् । अथे यदेव महता प्रवृत्त्यं पुन पुनरेते
भगवन्तो मम धर्मदेशनां कुर्वन्ति तन्नूनं मां धर्मविषयकमपदि-
कमेतदेते त्याजयन्ति न चाह त्यागुं शक्नोमि तत्कथयाम्येषां वद्वार-
यम निष्कारणं भूयो भूयो भगवन्त स्वगन्तानुशोधमेते विदधते
ततस्तथैव च जीव साभिप्रायं रुदन्त्य कथयेदिति । ततो यथा
तेन रचयतीतिना चिन्तितं न मयायं स्वभाजनस्यागं वारितं

किन्तुर्होद भेषजत्रयमामेवस्वेत्युपसात्किमेवनेप भाषते । श्वे
 स्वाभिप्रायविडाम्बितोऽय जानीते मदीयान्नत्याजननिमित्तमेतत्
 समस्त वागाडम्बरमिति । ततो विहस्य तेनोक्त मद्र निराकुला मव
 नाधुना भवन्त किञ्चित्प्राजयामि तवैव पथ्यमेतत्प्राजमितिह्वा
 वय ब्रूमो यदि पुनर्भवते ॥ रोषते ततोऽर्चयं अत प्रभति
 तूष्णीमाग्रिथ्यामहे यत्पुनरेतदनन्तरमेव तव पुरतोऽस्माभिर्महा-
 राजगुणवर्णनादिक विहित कर्त्तव्यतया च तव किञ्चित्समादिष्ट
 तत्तथा कि किञ्चिद्वधारित वा न वेति । तथा धम्मगुरवोऽपि
 सवमिदं चिन्तयन्ति वदन्ति च तच्च स्पष्टतरमिति स्वबुद्धेव घोषणीय
 ततो यथाऽसौ वनीपकोऽवादीत् यथा नाथ न मया किञ्चिद्व
 भवत्कथितमुपलक्षित तथापि तावकै कोमलास्त्रापैरुज्ज्वितो मनाग्
 मनसि प्रमोद निवेदितस्य तेन वनीपकेन नाधुना किञ्चित्प्राजया-
 मौद भवन्त भोजनमिति सूदवचनश्रवणादृष्टभयाकूतेन सता स्वसे-
 तसो वैधुयकारणभूतसस्य सूदस्य समचमादित प्रभति समस्तो-
 ऽप्यात्मवृत्तात्म अभिहितयासौ सुपकारो यदुतैव स्थिते यन्मया
 विधेय तठाज्ञापयन्तु नाथा येनाधुनावधारयामीति । तथाचापि
 विदिततच्चित्ता यदा धम्मगुरवो वदन्ति । यदुत न वय भवन्तम-
 श्नुवन्त सवयद्वात्याग कारयाम केवल यदिदंभवत क्षिरोकरपाथ
 मनेकयो भगवद्गुणवर्णनादिक वय कुम् । यच्च सम्यग्दर्शनज्ञाना-
 देश्चरिचाणामङ्गीकृतानामेव भवता सातत्यमनुपालनादिकमुपदि-
 याम । तद्वच भवान् किञ्चिद्वधारयति वा न वेति । तदा वदथैव
 जीवो भगवन्नाह सम्यक्किञ्चिद्वधारयामि । तथापि यौगन्धेय-

प्रेमस्वप्नेमोदितचित्तो यदा यदा कथयन्ति भगवन्तस्तदा तदा
 शून्यहृदयोऽपि विस्फारितेषु किम् बुद्धमान इवेत्याकण्यमिष्टमि
 स्तुत पुनर्मादृशां विग्रहितत्वाभिनिवेशो यतोऽह महतापि
 प्रयत्नेन तन्वमाग आचक्षणेषु भगवसु सुप्र इव सप्त इवोक्त
 इव मन्मूच्छनज इव शोकापन्न इव मूर्च्छित इव सवया शून्यहृदयो न
 किञ्चिद्वचयामि यद्य मे चेतसो वैमन्मुक्तधारण तदाकण्यन्तु
 भगवन् । ततः मज्जातपस्यान्तापाऽप जीवो गुरुममघ गहते
 खदुचरितानि जुगुप्सते स्वदृष्टमापितानि प्रकटयति पृथक्क-
 भाविन ममस्तानपि कुविकल्पान निवदथायादित प्रवृत्ति नि श्रे-
 यमात्मवृत्तान्तमिति । वदति च जानाम्यह भगवन्तो मम हितकर-
 णलासवा ममो वज्रो निन्दति विपद्यादिक वक्ष्यन्ति षड्रत्याग
 प्रममन्ति तच्चक्ष्णो मज्जातपस्यान्तिरेक आचक्षते तन्वायभूत परमपद
 तथापि कमपरतन्ततथाह भवितवज्जमाह्वयदधिष्ठिताकमथात इव
 निद्रा पीतामस्तपूततीमविष इव विह्वलता धनविषयादिमन्ना
 दिभवाभ्यासवशेन भवन्ती मृच्छा न कथञ्चिद्विचारयितु पारयामि ।
 तथा च विह्वलीभूतचेतसो मे भगवतां समन्विनो धमदृष्टा
 मज्जातिद्रावण्यहृदयस्यैव पुहवन् प्रतिबाधकनराधारिता उभ्वपर-
 परा समाकण्यतोऽपि गाढसुदगकारिणीव प्रतिभासते । अथ च ।
 तस्या माधुय गाभीयमुदारतां परिणामसुन्दरतां च पद्यालोचयत
 पुनरन्तरान्तरा चित्ताद्यादाऽपि वपयते । एतदपि पृथक् यद्
 भगवद्विरभ्यधापि यदुत माउक्तवन्त भावन् वय षड्रत्याग वारयाम
 इति । ततो मया नष्टमयवेधुर्ध्वं भगवतां पुन न वक्ष्यितु

शक्तिमितरथा यदा यदा भगवन्तो देयनाया प्रवर्तन्ते स्म तदा
 तदा मम चेतसि विकल्प प्रादुरभूत् । अये स्वयं निस्पृहाम्हावदेते
 केवलं मा धनविषयादिकं त्याजयन्ति न चाहं हातुं शक्नोमि
 तदेव व्यर्थं प्रयासोऽमीषामित्येव चिन्तयन्नपि भयान्तिरेकात्
 स्वाकृतमपि प्रकटयितुं पारितवानिति । तदेव स्थिते यन्मया
 विधेयमेवविधशक्तिना तच्च भगवन्तं प्रमाणमिति । ततो यदाचौ
 पौरोगवस्तस्मै वनौपकायं पुनः प्रपद्यतो निवेद्य प्राचीनमन्त्रे-
 मयं ततः स्वकीयभेषजचयस्य योग्यायोग्यविभागं पूर्वं महा-
 नरेन्द्रप्रदायितमाचक्षते । न चोवाच यदा भद्रं दृष्ट्वाथस्त्वमतो
 महायज्ञमन्तरेण न रोगोपग्रमने दृश्यते तस्मादप्येव राजमन्दिरे
 प्रयतो भूत्वा ध्यायन्ननवरतमेन समस्तगदोद्वेगनक्षमशीयातिशय
 महाराजेन्द्र भेषजचयोपभोगं चाहनिष्यं कुशाणस्तिष्ठ । इयं च
 तद्वया तव परिचारिका ततः प्रतिपद्य समस्तं तेन स्थितं क्रियन्त-
 नपि कालं विधायैकदेशे तद्विद्याभाजनमनारतं तदेव पाक्षयश्चिति
 तदिदमप्येव योजनीयम् । यदायं जीवः प्रागुक्तन्यायेन निवेद्य
 स्नाभिप्रायं गृह्यन् पुनरुपदेशं चाचरे तदा ते तदनुकम्पया
 पृथगेकं पुनरपि समस्तं प्रतिपाद्य पद्याभक्त्यं श्रुत्वादनार्थं देवाय
 काम्नाम्तरेणापि न श्चमिचरतीति धमसामया सुदुर्लभतां दग्ध-
 यन्तो रागादीनां च भावरोगाणामतिप्रदक्षतां श्लापयन्त स्ना-
 तन्मपरिजिह्वोपया चात्मनः सांजघमित्यमाचक्षते यदा भद्रं
 चादृश्यो वामलो भवतः सपत्न्या नाधन्यानामोदृश्यो कचक्षन् वपद्यते
 न हि वयमपात्रे प्रयासं कुर्मः यतो भागवतोऽयमाशा ध्यायेभ्य एव

‘जीवेभ्यो ज्ञानदर्शनधारिणां हि ज्ञानाणि नाद्योग्येभ्यः च योग्यदत्तानि
हि तानि न कदाप्युपाधकानि उपाधमेव प्रत्युत वैपरीत्यापन्नानर्थ-
कम्पति बह्वयम् ।

तदा चोक्तम् ।

धर्मानुष्ठानवैतद्याप्रत्युपाधो महान् भवेत् ।

रौद्रदुःखौघजनको दुःखमुकादिवौघधान् ॥१॥

ज्ञान साक्षाभिभववदादिह सुगुह्यपरमार्थान् जात भगवत्प्रसादा-
दिव तदुचितानुचितानां जीवानां अथवा यत्तान्तेव हि ज्ञानदर्शन-
धारिणां भगवता तेषां जीवानां बहुवपरिच्छेदकारकाणि
प्रतिपादितानि न च येषामाद्यावद्यायामपि कथ्यमानानि तानि
प्रीति जनयन्ति तन्मेविलक्ष्यते प्रतिभायन्ते ये च सुखेनैव तानि
प्रतिपद्यन्ते येषां कथ्यमानानि च द्रामेव विशेष दृश्यन्ति ते
लघुकर्माणः प्रदायकमोघाः सुदारुद्रूपनिर्माणश्च तेषां योग्यास्तथा
भावरोगोच्छेद प्रति सुखाध्यासे विद्येता । येषां पुनराद्यावदरे
प्रतिपद्यमानानि तानि न प्रतिभासि तदनुष्ठानपरावर्णाशान्यान्
येष्वधीरयन्ति बहुवचिहितमहाप्रयत्नेन च ये प्रतिबुध्यन्ते । तथा
कथ्यमानानि तानि येषां काष्ठसेवेयं विशेष दृश्यन्ति पुनः
पुनरतिचारकानियत्नेन ते शुद्धकर्मणो अवहितमोघा मध्यम-
दारुद्रूपनिर्माणश्च बहुवपरिशीलनया ते योग्यता प्रतिपद्यन्ते ।
तथा भावरोगोपशम प्रति ते ह्यष्टाध्यासा ममत्या । येष्व पुनरे-
तानि निवेद्यमानानि न कथञ्चन रोचन्ते प्रयत्नशतैरपि स्थाप्य-
मानानि येषु न कस्यो तदुपदेष्टारमपि प्रत्युत ये दिवन्ति ते

महापाया अभया अत एवैकान्तिन तेषामयोग्या । तथा भाव
 व्याधिनिवर्हण प्रत्यमाध्यास्तेऽवगन्तव्या इति । तदिदं मौम्य यद्
 भगवत्पादप्रसादेनास्माभिर्लक्षणमवधारितमनेन लक्षणेन यथा तमा-
 त्मस्वरूप कथयसि यथा च वयं भवत्स्वरूप लक्षयाम तदा त
 परिशीलनागम्य कृच्छ्रसाध्ये वृत्तसे एव च स्थिते न भवतो
 महाप्रयत्नव्यतिरेकेण रागादिरोगोपशममुपलभामहे तस्मादस्य
 यद्यद्यापि न भवत सर्वसङ्ख्यागशक्तिर्विद्यते ततोऽच वितते
 भागवते प्रवचने कृत्वा भावतोऽविचलमवस्थान विहायाशेषकाङ्क्षा-
 विशेषान् भगवन्तमेवाचिन्त्यवीयातिशयपरिपूर्णतया नि श्रेयदोष-
 शोषणसहिष्णुमनवरत चेतसि गाढभक्त्वा व्यवस्थापयन् देशविरत
 एवावतिष्ठस्व केवलमनवरतमेतदेव ज्ञानदग्धगचारिचरूपपथमुत्त-
 रोत्तरक्रमेण विशिष्ट विशिष्टतर विशिष्टतम भवता यत्नेनाधेवनी-
 यमेवमाचरतस्तेन भविष्यति रागादिरोगोपशमो नान्यथेति । या
 चेद्यमौद्गुणो षडुपदेशदाने प्रवक्तमानानां भगवता षड्गुणरूपणामस्य
 जीवस्योपरि दद्या मैवाश्रम्य परमार्थत परिपालनक्षमा परि-
 चारिका विज्ञेया । ततोऽय जीव प्रतिपद्यते तदानीं तद्गुणवचन
 करोति यावज्जीव मयेतदेव कथयामिति निश्चय तिष्ठति देश-
 विरत कियन्तमपि काश्चिन्मय भगवन्नातमन्दिरे पालयति धन-
 विषयकुटुम्बाद्याधारभूत भिक्षापात्रकस्य जीवितस्य तस्मिन्प्रवरे ।
 एव च तिष्ठतस्तस्य यो हृत्तान्तो धोऽधुना प्रतिपाद्यते । तच्च यदुक्तम् ।
 यदुत सा तदद्या ददाति तस्मै तस्मिन्तयमहमिदं केवलं तच्च कदम्बे
 मृच्छितस्य वनोपकस्य न तस्मिन्नादर इति । तदिहापि तुल्यमेवा-

मप्य सेवते तदा ते रोगा कचिदात्मैर्य विकार द्रष्टव्यं
शूनदाहमूर्च्छारोषकादीनि जनयन्ति ततमेरमौ बाध्यत इति ।
तदचापि जीवे समानमवबोद्धव्यम् ।

तथा हि । यथा कचिन्वसरे चातुमामकादौ दयापरीतचित्ता
गुरवोऽस्य जीवस्य पुरतो विग्रिष्टतरविरतियहणार्थमणुव्रतविधि
विस्फारयन्ति तदाप्य जीव प्रवणचारिचावरणतया मन्दवीर्या
ज्ञाधसौम्रसवेगेन कानिचिदेव प्रतानि गृह्णाति तदिदं बहोदत्तस्य
स्तोकभक्षणमभिधीयते । कानिचित्पुनर्व्रतानि दयापरीतगुरुपरोधेन
ममसोऽमभिमेतान्यङ्गीकरोति सोऽयं श्रेष्ठस्य भोजने निषेपो
द्रष्टव्यः । तच्च व्रताङ्गीकरणं मन्दमवेगेनापि क्रियमाणमनुपपन्नं एव
विषयधनादीन्यत्र भवे भवान्तरे वाभिवर्द्धयति तदिदं परमात्म-
सन्निधानेनेतरस्याभिवर्द्धनमभिहितम् । ते च तत्प्रभावसपञ्चा
विषयादयो दृढकारणतयानवरत भुञ्जानस्यायस्य जीवस्य न मिठां
प्रतिपद्यन्ते । ततोऽयं जीव सुरमरमवेपु वक्ष्यमानस्तथाभूता-
मात्मविभूतिमुपलभ्य हर्षमुदहति । न चायं वराको लक्षयति
यथेते धनविषयादयो धनमाहात्म्येन ममोपनमन्ते तत्किमत्र हर्षण
स एव भगवान् धर्मं कर्तुं युक्त इति ततोऽयमलक्षितसद्भाव-
स्तेषु विषयादिषु प्रतिबद्धचित्तो ज्ञानदेशनदेशचारिचाणि शिथि-
लयति । केवलं जानन्नयजानान इव मोहदोषेण निरर्थकं काल-
मतिवाहयति । एव चास्य वर्त्तमानस्य द्रविणादिषु प्रतिबद्धमान-
सस्य धमानुष्ठाने मन्दादरस्य भृत्यापि कालेन रागादयो भाव-
रोगा नैव सन्निधन्ते किं तु तावतापि सदनुष्ठानेन गुरुपरोधतो

मन्दमवेगतथापि विधीयमानेनैतावान् गुणं वपद्यते । यदुत ते
 भावरोगा पाप्यतां नीयन्त इति । य १५७ रय जीवोऽनात्मज-
 तथा गाढतर विषयधनादिषु गृह्ण विधत्ते ततश्चादत्ते भूरिपरि-
 ष्य भमारभते महाजालकस्य चाणिज्य समाचरति हृद्यादिक
 विधापयति तथाविधानन्यायं यद्वारभान तदा ते रागादयो
 भावरोगा प्रसङ्गसङ्कारिकारणकलापमासाद्य नामाकारान् विका-
 रान् दृश्यन्त्येव नामादरविहितमनुष्ठानमाच तत्र चाणम् । तत-
 श्चाय जीव कश्चित्पीडयते अकाण्डशून्यकल्पया धनव्ययचिन्तया
 कश्चिद्भयते परेषांदाहेन कश्चिन्मूर्धुरिव मूर्च्छामनुभवति स्वस्व-
 चरणेन कश्चिद्वाध्यते कामस्वरमन्त्रायेन कश्चिच्छादिमिव कायते
 वसादुत्तमर्षेणहीनधननिर्घातनां कश्चिज्ज्ञाद्यमिव रूपयते जानतो-
 ऽप्यथैवविधा प्रवृत्तिरिति प्रवादेन लोकमध्ये मूलतः कश्चित्ताम्यति
 ज्ञापाश्वदनातुष्टया दृष्टविद्योगानिष्टमन्ययोगादिपीडया कश्चिन्मभ-
 यति प्रमत्तस्य पुनरपि मिथ्यालोकादवन्ताप कश्चिद्भवति यदनु-
 स्तानसङ्घे यथे भूयतरमरोचक तद्देवमेवविधैर्विकारेस्तावती
 कोटिमय्यादृढोऽपि सन्नेव जीवोऽप्यथेवनासको बाध्यत इति ।
 ततस्तदनन्तरं यदश्चि यदुत न वनीयकक्षया विकारेदपहतो
 दृष्टस्तद्वया तताऽप्यमभोजितामधिकृत्योपलब्धमया तेनाक नाह
 मभिजायातिरेकस्य स्वयमेतत्परिचयमुक्तहे । ततोऽमुनोऽप्यथेवना-
 दारणीयोऽह भवत्या । प्रतिपन्न तथा ततस्तद्वचनकरणेन जातस्तस्य
 मनाम् विशेष केवलं वा यदराभ्यर्त्तनदेवाथौ तदप्यथ परिचरति
 नान्यदा । ना चानेकसम्प्रतिज्ञागरणाकुलोति न यददा तत्कश्चि

भवति । ततोऽसौ मुत्कलोऽपथ्यमासेवमान पुनरपि विकारै
 पीड्यत एव । तदेतदप्यत्र जीवव्यतिकरे मद्गुणं वक्तते । केवलं गुरोरा
 जीवस्थोपरि दया । सैव प्राधान्यात्पायक्येन कचौ विवक्षिता ।
 ततश्चायं परमायसो गुरवो दयापरीतचित्ता प्रमादिनमेव जीव-
 सुपलभ्यानेकपौडापयाकुलतया क्रन्दन्तमेवमुपालभन्ते । यथा भा-
 कथितमेवेदं प्रागेव भवतो न दुःखभां स्त्रमु विषयासक्तचित्तैर्मन-
 सन्तापा । न दूरवृत्तिन्यो धनाजगरक्षणाप्रवणानां नामा व्यापदः ।
 तथापि भवतस्तत्रैव गाढतरं प्रतिबन्धः । यत्पुनरेतदग्रेष्वेकैरग्राहि-
 महाऽग्रीर्णैर्विरेककारितया परमस्त्रास्थकारणं ज्ञानदग्धनचारिचक्षय-
 तदनादरेणावलोकयसि त्वं । तदत्र किं कुर्मो वयः । यदि किञ्चिद्
 ब्रूमस्ततो भवानाकुलौभवति । ततो दृष्टृत्तान्ता वयं भवन्तमनेकोप-
 द्रवैरुपद्रूयमानं पश्यन्तोऽपि द्विणीमास्मेहे । न पुनराकुलताभया-
 द्भवन्तममागे प्रस्थितमपि वारयामः । आदरवतामेव पुत्रा विरुद्ध-
 कर्माणि परिहरता ज्ञानदग्धनदेशचारिषाश्चनुतिष्ठतां तानि
 विकारनिवारणायैव नानादरवताम् । यदा शास्त्राकं पश्यामपि
 ॥ रागादिरोगैरभिभूयसे तदा भवद्गुरव इति कृत्वा वयमप्यु-
 पालमभाजनं लोके भविष्याम इति । सोऽयं तद्व्यावर्तितस्तदु-
 पालम इत्युच्यते । ततोऽयं जीवो गुरुगभिर्दधीत भगवद्वनादि-
 भवाभ्यन्ततया मां मोहयन्ति मे दृष्ट्यालोभ्यादयो भावा ततस्त-
 दग्धगोऽहं न सदारमपरिग्रहं जानयामि तद्दोषविपाकं मोक्षं
 यच्छोमि । ततो भगवद्विनाहमुपेक्षणीयो निवारणीयो यन्नतो-
 ऽसमप्रवृत्तिं कुत्रापि कदाचिद्भवन्नाहाह्येनैव मे लोकलोका

दोषहरति कुत्रापि परिणतिविशेषेण चरदोषानिर्दिष्टि इति
 व्यपन्न इति । ततः प्रतिपन्नं तद्वचनं हरव । चोदयन्ति प्रमा
 दना वचिदवधरे व्यपन्ने प्राक् प्रवृत्तिपीडोपशमं तद्वचनकरणेन
 प्रवृत्तौ ज्ञानादयो रुक्माक्षप्रभादेन चोदय तद्व्यावचनकरणेन
 मनागारोदकल्लव मज्जातो विरोध इत्युच्यते । चैवमप्य जीवो
 विविष्टपरिधानविवर्जनया यदेव ते चोदयन्ति तदैव स्नाहितमनु-
 चेष्टते तद्योदनाभावे पुन इद्विजयति वाक्कर्तव्यं प्रवर्तते निर्भर
 भूयो महारभपरिग्रहकरणे । ततद्योवचन्ति रागादयो जनयन्ति
 मनःशरीरविविधबाधा । ततस्तद्वच्यैव विवर्जनेति तेषां तु भगवतां
 रुक्मणाम् । यथाय प्रवृत्तमोह चोदनादानद्वारेण परिपाकशया
 वदोन्मेषि तदाविधा विद्यते । ततश्च समस्तानुपपन्नवशात्ते
 कदाचिदेव विवर्जितमोहचोदनामाचरन्ति प्रेयकाक तु मुक्तमनया
 स्नाहितमनुतिष्ठन्मतेन न कश्चिद्वारयति । ततदायमनकारोक्तोऽन्य
 व्यपन्न इति । चोदय तद्व्यावधिधानविरहादप्यवेवनेन पुनः
 रोगविकाराविभाज इत्यभिधीयते । ततो यथा पुनस्तौन इममेव
 तस्यै पुनराय स्नातान् निवेष्टेदमभिहितं यदुत नापास्तया यतश्च
 यथा न मे स्नातान्तिऽपि पीडा जायते ततस्तोक्तम् । इयं तद्व्या
 व्यपन्नमा न चम्बक् तदाप्यनिवारणं विधत्ते ततः करोम्येतां
 निश्चयां तव परिचारिकां चैवञ्च तद्वचनकारिणा भवता भाव्य
 ततः प्रतिपन्नं तन्नेन दत्ता तस्यै निधाधारणा यद्वद्विनामपरि-
 चारिका सूदेन । ततस्तद्वच्येन निवृत्तं तस्याप्यप्यप्य ततस्तनू-
 भूता रोगा निवृत्तमापास्तदिकारा यपन्ना मनाम्

सुखादिका वद्धितत्त्वानन्द इति तथैव व्यतिकरो जीवेऽपि समानो वर्तते ।

तथा हि ।

यथा धावन्मो भित्तिस्तन्नादौ सन्धास्कोटो वेदनाविहङ्गना-
मास्कोटवेदनां परस्मै कथयति । तथायमपि जीवो यदा गुरु-
निवारिताचरणेन दृष्टापायत्नात् सजातप्रत्ययो भवति तदा तानैक-
प्रकारानपायान् गुरुभ्यो निवेदयति । यदुत भगवन्नहं यदा पुत्र-
निवारणया न शक्नोमि सेनाहत न करोमि विद्वद्भ्राजानिकम
नाचरामि वेद्यादिगमन नानुतिष्ठामि तदाविधमन्यदपि धर्मलोक-
विद्वद् न शक्नोमि महारभपरिपश्यो तदा मां लोका वाधुतया
शक्नोति मयि विग्रह विभक्ते छायां चाचरति तथा न जानामि
शरीरापाद्यजनित दुःख वपश्यते हृदयस्त्रास्य धर्ममेव तिष्ठतां
सुगतिप्रापको भवतीति भावनया भवति चित्तानन्द इति । यदा
तु पुत्रनिवारणया न भवति भवती वा तामनपेक्ष्य निवन्धतया न
जानन्ति मां गुरुव इत्यभिप्रायेण धनमूर्च्छनया शक्नोमि सेनाहता-
दिक विषयलोलोप गच्छामि वेद्यादिक समाचरामि तादृशमन्य-
दपि भगवन्निवारितं तदा लोकादछायां राजकुलाम्बुजहरण
शरीरखेद मनसापमपराध समस्ताननर्पानिह लोका एव प्राप्नोमि ।
पापस्य दुगतिगन्तपातहेतुरेव वर्तमानानां भवतीति चिन्तया दम्ब-
हृदयानहृदयं च यमपि सुख न लभेऽहमिति । तस्मात्पापास्तथा
गुरुषु यूप यथाहमनश्नत पुत्रहृदयनाचरणयत्नादेन वततमेतस्मा-
दनपहरणाच्छाद्द्विजो भवामीति । ततस्तदाकण्ठ गुरुवो ब्रूय भद्र

द्देशमत्परमार्थेनाकार्येण न वादाचित्त्वमेतत् केवलं तथापि हि य
 म-पक्ष मध्येतरस्य च दृष्ट एव भवता दिव्ये । इयं चानेकपत्नी-
 पचारकरपक्षस्य न सदा सन्निविता भवन्ता वारयितुं पारयामः ।
 एव च स्थिते न चावद्वयत श्रुतीया बहुद्वि वचना तावदेवा
 श्रुतिवारितापरलक्षित्यन्यत्राप्यपरम्परा भवन्ती न विनिवृत्तते
 बहुद्विरेव हि परमार्थमनपेक्ष्य स्वपक्षेनेव जीवमकार्याविशार-
 यति । ततो मुच्यते इत्येव इति । ततोऽप्य जीवो ब्रूयान् । नाया
 भावि भवन्त्यादादेव यदि परं मम उपपद्यते नात्यया । ततो
 गुरवोऽभिदन्तु भद्रं दीयते बहुद्वि वचनायत्ता हि या मादृशां
 वक्तुं केवलं दीयमानापि वा पुण्यभाजामेव जन्तूनां धन्यत्वं परिच-
 यति नेतरेषां यतः पुण्यभाज एव तस्यामादरवन्तो जायन्ते नापरे
 तदभावभाविनो हि देविनां सर्वेऽपि तदायत्ताव्येव वक्तव्य-
 कथायानि तस्यामहं च ये महात्मानो यतन्ते । त एव भगवन्त
 यवशमाराधयन्ति नेतरे तत्सपादनाय कल्पेव मादृशां वचन
 मपद्य । बहुद्विविक्रानां हि पुरुषाणां व्यवहारतः सजाताव्यपि
 ज्ञानादीनि नावगतेभ्यो विनिवृत्तान्ते श्रुत्यांकरणात् । किञ्चक्रमो-
 क्तेन बहुद्विविक्रं पुरुषो न पश्यन्तिमेते तस्यापदि तेऽस्ति
 सुखाकाङ्क्षा दुःखेभ्यो वा यदि विभेद्य ततोऽप्यामग्राभिदीय-
 मानायां बहुद्वौ यथा विधेयः । तस्यो हि यवयता यमाराधित
 वचनं वक्रमो भुवनभर्ता परितोषिता वयमङ्गीकृत लोकोत्तरयान
 परित्यक्ता लोकमग्रा यमावेविता धमचारिना समुत्तारितो भर्ता-
 दधिरात्मा भवतेति । ततो भगवतां बहुमश्रुणामेवविधवशोऽमृत-

प्रवाहप्रज्ञादितद्वदयोऽय जीवस्तदधन तथेति प्रतिपद्यते । ततस्ते तस्मै दधुरूपदेशे यदुत शौम्येदमेवाच परमगुह्य सम्यगवधारणीय भवता यदुत यावदेव जीवो विपर्यासवशेन दुःखात्मकेषु धनविषयादिषु सुखाधारोप विधत्ते सुखात्मकेषु वैराग्यतप सयमादिषु दुःखाधारोप कुरुते तावदेवास्तु दुःखसन्तप । यदा पुनरनेन विदितं भवति विषयेषु प्रवृत्तिर्दुःख धनाद्याकाङ्क्षानिवृत्तिं सुखं तदायमशेषेच्छाविच्छेदेन निराकुलतया स्वाभाविकसुखाविभावात् सततानन्दो भवति ।

अन्यच्च । भवतोऽय परमाय कथ्यते यथा यथाय पुरुषो निःस्पृहो भवति तथा तथास्य पापतया सकला सपद सपद्यन्ते । यथा यथा सपदभिज्ञाषी भवति तथा तथा तदयोग्यतामिव निश्चित्य तास्ततो गाढतर दूरीभवन्ति । तदिदं निश्चित्य भवता सर्वत्र सांसारिक-पदापसार्धं नास्तीति विधेया । ततस्ते स्वप्नदशायांमपि पीडागन्धोऽपि मनःशरीरयोर्भेदं सपश्यत इति । ततोऽय जीवस्तमुपदेशममृतमिव गृह्णीयात् । ततस्ते धमगुरव सपक्षा सद्बुद्धिरस्येति क्त्वा नेदानीमेपोऽन्यथा भविष्यतीति तं प्रति निश्चिन्ता भवेद्युरिति । तत प्रादुर्भूतसद्बुद्धिरय जीवो यद्यपि श्रावकावस्थायां वक्तमानं कुरुते विषयोपभोगमादत्ते धनादिकं तथापि यत्तथाभिमतज्ञोऽत्यन्तिकारणभूतं च न भवति ततो ज्ञानदशनदेशचारित्र्येषु प्रति-बद्धान्तरकरषणं तथा ते द्रविणभोगादयो यावन्त एव सपद्यन्ते तावन्त एव सन्तोषमुत्पादयन्ति । ततोऽय सद्बुद्धिप्रभावादेव तदानीं यथा ज्ञानादिषु पतते न तथा धनादिषु ततोऽपुत्रां न बहुमो रानादय तनूप्रभवन्ति प्राचीना । तथा पूर्वोपचितकर्मपरिणतिभेदेन

यद्यपि हृदिदयवरे वाचिष्वरीरमनघोषाधा वपद्यते तथापि वा
निरनुबन्धतया न चिरमवतिष्ठते ततो जानीते तदाय जीव मन्तो-
याधनोदयोर्गुणदोषादिव भजायते शीतरतुणाख्यन्दनेन वित्त-
प्रमोद इति ।

ततो यथा तेन वनोपवनेन तथा घटुध्या परिचारिकाया घट्ट
पर्णाजोचित भट्टे किञ्चिन्निज यन्त्रेण मम देहचेतसो प्रमोद ।
तथा च बद्धवन्मोक्षाय मनोजयथावेव न तथा कारयमाप्यात
तत्र युक्तिदोषव्याप्ता तद्विद्यापि समानमेव ।

तथा हि । यदुभयैव भट्ट पर्णाजोपयन्त्रेण जीवो जययति ।
यद्युत यदेतत्त्वाभाविक देहमनोनिवृत्तिरूप घट्टमाविभूत ममाद्य
निवन्धन विषयादिष्वभिन्नवृत्त्यागो ज्ञानाद्यावरण च । तथा हि ।
प्रागभ्यासयोगेन विषयादिषु प्रवृत्तमानोऽप्येव जीव घट्टविकल्पित
मन्त्रेण भावयति न पुनर्मौदुग्ध विधातु मादृशं ततो यद्विविकल्प-
तया निवृत्तते चेतसोऽनुबन्ध ततः वपद्यते प्रथममुद्याधिकृत्यपमत्र
युक्तेहपन्दासो विज्ञेय इति । ततो यदुपलब्धसुखरसेन तेन रोदेय
तस्या परिचारिकाया सुरतोऽभिहित यद्युत भट्टे स्वव्याधुना
मुद्यामोद कट्फल येनात्यन्तिकमेतत्सुख मे वपद्यत इति । तयोक्त
चादिद केवल बन्धगातोऽप्य मुच्यतां भवता यतलोऽप्यनवबभमेतद्
ततो यदि मुक्तेऽपि तथाच खेदवन्मोऽनुवृत्तते तदरतरमस्या
त्याग एव यतलोऽप्यनवविकल्पतया भुञ्जानस्यापीद भोजनरथा-
भोजनमुद्येनाधुना चाप्यता ते विद्यते यापि चात्यन्तदुःखमा यदि
पुनरप्य स्वयत्याग विधाय त्वमेतदोचर गुरवमपि करिष्यसि ततो

प्रवाहप्रहादितहृदयोऽय जीवस्तद्वचन तथेति प्रतिपद्यते । ततस्ते तस्मै
 दद्युदपदेश यदुत सौम्येदमेवात्र परमगुह्य सम्यगवधारणीय भवता
 यदुत यावदेव जीवो विषयासवयेन दुःखात्मकेषु धनविषयादिषु
 सुखाधारोप विधत्ते सुखात्मकेषु वैराग्यतप सयमादिषु दुःखाधारोप
 कुरुते तावदेवाद्य दुःखसम्पन्न । यदा पुनरनेन विदितं भवति विषयेषु
 प्रवृत्तिर्दुःख धनाद्याकाङ्क्षानिवृत्ति सुख तदायमग्रेष्ठाविच्छेदेन
 निराकुलतया स्वाभाविकसुखाविर्भावात् सततानन्दो भवति ।

अन्यच्च । भवतोऽय परमाय कथ्यते यथा यथाय पुरुषो नि सृष्टौ
 भवति तथा तथास्य पापतया सकला सपद् सपद्यन्ते । यथा यथा
 सपद्भिलाषौ भवति तथा तथा तदयोग्यतामिव निश्चित्य तासुतो
 गाढतर दूरीभवन्ति । तदिदं निश्चित्य भवता सर्वत्र सांसारिक-
 पदार्पणार्थं नास्तीति विधेया । ततस्ते स्वप्नदशायामपि पीडागन्धोऽपि
 मन ग्रोरयोर्मेव सपस्यत इति । ततोऽय जीवस्तमुपदेशममृत-
 मिव गृह्णीष्यात् । ततस्ते धर्मगुरव सपञ्चा सद्बुद्धिरस्येति कृत्वा
 मेदानोमेपोऽन्यथा भविष्यतीति त प्रति निश्चिन्ता भवेयुरिति ।
 तत प्रादुभूतसद्बुद्धिरय जीवो यद्यपि श्रावकावस्थायां वक्तमान
 कुरुते विषयोपभोगमादत्ते धनादिक तथापि यस्तथाभिमतो-
 ऽष्टप्रकारणभूत स न भवति ततो ज्ञानदमनदेशचारिषेण प्रति-
 बद्धान्त करणस्य तथा ते द्रविणभोगादयो यावन्त एव सपद्यन्ते
 तावन्त एव सन्तोषमुत्पादयन्ति । ततोऽय सद्बुद्धिप्रभावादेव तदानीं
 यथा ज्ञानादिषु यतते न तथा धनादिषु ततोऽपुन न वहुंस्ते
 रागादय तन्मूढभवन्ति प्राचीना । तथा पूर्वोपचितकर्मपरिणतिवर्गेन

एतदि वदिदवदरे वःविन्दरीरकनकोवधा वपदने तदापि वा
 'शान्दमनदा न विरमवतिरत ततो जानीने तदायं जीव मनी-
 दवकोपदोदुवदोव'वाच अजायन कोनरदुवाप्यमनेन वित्त
 समेद इति ।

ततो दत्ता तेन जनोपवेन तदा वदुवा परिचारिकाया वव
 दप्य'को'विम भद्र विवि'मन यन्नेव मम देववेनको समेद ।
 तदा व वदप्य'को'विम भद्र अदववदावेन व तप्य कारवमात्यात
 तप दु'विदोयमणा त'दवापि वम'नमेव ।

तदा वि । वदुवेव वव वप्य'को'विम भद्र जीवो लपयति ।
 वदुत वदेतक भाविक वंरमनोनिवृत्तिवप वुदमाविभूत ममाय
 निवन्धन विदवाटिभ्यभिन्नदुवागो ज्ञानादावरण व । तदा वि ।
 माग्ध'वरदेन विदवाटिषु प्रवक्तमानोऽप्येव जीव वदुविकलित
 वदेन भाववति न वुवमोदुव विधातु मादुर्मा ततो वदुविकल-
 तदा निवन्धने वेनकोऽनुवन्ध तत वपदते वदममुधाविशेत्यपमव
 वुववपदाको विज्ञेय इति । ततो वदुवमन्धसुमरवेन तेन रोरेव
 तदा परिचारिकाया पुरतोऽभिहित वदुत भद्रे ववधाधुना
 कुहामोद वदव वेनाथान्निवमेतसुम मे वपदत इति । तयोक्त
 वाविद वेवक वदगाभीष्ट भुच्यतां भवता वतकोऽप्यन्तववभमेतद्
 तता यदि कुवेपि तवाव वेदवन्धोऽनुवन्धते तदरतरमस्या
 तदाग एव वतकोऽप्यन्तववभमेतद् भुच्यन्तववभमेतद् भवेववधा-
 वेवमगुवेनाधुना वाप्यता ते विदते वापि वाप्यन्तववभमेतद् यदि
 पुनरव्य ववतदाग विधाय वमेतद्दोषर वरणमपि करिष्यति ततो

दधुना मयेष्टं दृग्भक्त मनुष्यनिरोधक चेद न वृत्तंते मदिरहे ।
 न वृत्तंते यदि वाद्ययमजातवजोऽप्य तमय-
 परिलिप्तेषु दृष्टिना प्रोषितमदृश्य भगिनो मृतपतिका वा अत-
 र्जन्तोषा मयेष तदा नाद्यापि मृदुधूर्धरयवमोऽप्य भ्राता जरा-
 कश्चित्तरोराविमो मातापितरौ खेदकातरौ च गर्भवतीषु भार्या
 दुःखमनुरक्तहृदया च न जीवति मदिरहिता । अत कथमेव
 विवक्षुः परित्यजामि यदि वा विद्यते मे भुरिधननिषयं वन्ति
 वरयोऽधमर्षा । वन्ति च सुपरोक्षितभक्तिभूषण परिकरौ वन्तु
 वगद्य तदर्थं योक्तो मे वृत्तते तस्मादुद्वाह्यद्विषं लोकेभ्य इत्या-
 वन्तुपरिकराधीन विधाय धमदारेण धनविनियोगमनुशात स्वर-
 भयेन सर्वैर्मातापिचादिभिर्विचिताग्नेय्यहमस्तस्य एव दीक्षामन्त्री-
 करिये किमनेनाकाशविह्वरेणेति ।

अथ । यदिद प्रमत्तन नाम वाचादाऊर्भा तरणमेतत् स्वयम्भू-
 रमण्य वृत्तते प्रतिस्रोतोगमनमेतद्वाचायां चवचमेतदयोपवर्णा
 मचचमेतदयोगोक्तकानां भरचमेतत्सूत्रपवनेन कम्बसुत्कोष्ठा
 भेदनमेतत् शिरसा सुरगिरे मानयचमेतत्कुशायेण नीरनिधे
 नचनमेतदविन्दुपात भावता योजनशत तैलापुण्यपाद्या ताडनमेतत्
 वयापवयभ्रमण्यौलाहचकविवरगामिना शिलोमुखेन वामलो-
 चने सुचिकायां धमचमेतदनयेचितपादपात निशातकरवास-
 यतोऽप्य परिषोढया परिवहा निराकृत्या
 समन्पापयोगनिवृत्तिं वोढयो याव-
 लभारो वृत्तवित्त्य सकलकाष्ठ माधुक्या

तावदधुना ममेदं सुगुणक मनुष्यनिरीक्षक चेद न वञ्चते मद्दिरहे ।
 अतः वञ्चकाण्य एव सुधामि यदि वाद्यप्यज्ञातवज्रोऽयं तमय-
 चपरिचितेय दृष्टिता प्रोषितमयवेय मगिनो मृतपतिका वा अतः
 पावनोपा ममेय तथा नाद्यापि मृदधूर्ध्वरथमोऽय भाता जरा-
 चरितप्ररोदाविमो मालावितरौ खेदकातरौ च गर्भयतोऽयं भाषां
 दृढमनुरतददया च न जीवति मद्दिरहिता । अतः कथमेव
 विधत्तुम परित्यजामि यदि वा विद्यते मे भुरिधननिषयं धनि
 वद्वोऽधमर्णा । अस्ति च सुपरीक्षितमभिगूयान् परिकरो बन्धु
 वगद्य तदयं घोषो मे वञ्चते तस्मादुद्वाहद्विविधं लोकेभ्यः ज्ञाता
 बन्धुपरिकराधीनं विधाप धमदारेय धनविनियाममनुज्ञात खर-
 भवेन सर्वमातापिचादिभिविहितप्रोषयहस्यजय एव दीक्षामङ्गी-
 करिष्ये किमनेनाकाष्ठविह्वरेणेति ।

अथ । यदिद ममजन नाम आद्याद्वाङ्मयां तरयमेतत् मयभू-
 रमद्यत् वर्त्तते प्रतिमोतीगमनमेतद्वाद्यां चयमेतदयोपवर्णा
 मयमेतदयोगोज्ज्वलां भरयमेतद्व्यपवनेन कम्बलमुत्कीर्या
 भेदनमेतत् शिरसा सुरगिरे मानपवनेतत्कुप्रायेय नीरनिधे
 नयनमेतद्विन्दुपात भावता चोलनयन तैलापूषपाद्या ताडनमेतत्
 यथापवदधमयप्रोक्षाहचक्रविवरमामिना शिलीमुषेन वामलो-
 चने सुषिकाया धमयमेतदनपेक्षितपादपात निशातकरवाल-
 धारायामिति यतोऽय परिबोडया परिषदा निराकृतया
 दिव्यापुषर्गा विधातया समलपाययोगनिवृत्ति बोडयो धाव-
 स्कप सुरगिरिगव शीलमारो वञ्चयितव्य सकलकाय माधुकर्पा

वर्त्तनयात्मा निष्टमथो विकृष्टतपोभिर्दृष्टं स्वात्मीभावमानित्य-
 मयम समुन्मूलयितव्या रागादयो निरोद्धव्यो हाटतमप्रमर । किञ्च-
 ऊना । निहन्तव्योऽप्रमत्तचित्तैर्भोगमहावेतास इति मृदुशयनाहार-
 क्षाक्षितपाक्षित च मामक शरीर तथापरिकर्मितमद्यापि चित्त
 तस्मैतावत प्रायेण महाभारत्योद्धरणे सामर्थ्यम् ।

अथ वैतदप्यस्ति न यावत्सुकलद्वन्द्वविच्छेददारेण मार्गवती
 दीक्षाभ्युपगता न तावत्सम्पूर्ण प्रथमसुखमशेषक्षेत्रविचोदलक्षणी वा
 मोक्षोऽवाप्यत इति । न जानौम किं कुमहे ततोऽयमेव जीवो
 ऽनवाप्तकत्तथ्यनिश्चय मन्त्रेहदोलाच्छृङ्खल इत्येव कियन्तमपि काल
 चिन्तयन्नेवावतिष्ठते ।

ततो यदुक्तं यदुक्तान्यदा तेन वनीपकेन महाकल्याणकापूणे-
 दरेण तत्कदम्ब लौलया कथञ्चित्प्राप्तिं ततस्तत्पुनरुत्तरकाल भुक्त-
 त्वात्तस्य यथावस्थितैरेव गुणे कुचितत्वविरसत्तन्निन्दत्वादिभिद्येतदि
 प्रतिभात ततः सजातोऽस्य तस्योपरि व्यलीकीभाव ततस्तत्कथमे-
 वेद मयेति सिद्धान्तोक्त्य स्वमनसा तत्प्रागाथमादिष्टा बहुद्धि ।
 तथाभिहितं धर्मबोधकरेण भार्द्रे ययालोच्य मुच्यतामेतदिति ।
 ततस्तदन्तिके गत्वा निवेदितं स्वाभिप्रायो वनीपकेन तेनापि
 निकाशनापूर्व त्याजितोऽसौ तत्कदम्ब क्षालित विमलजलैस्तद्भाजन
 पूरित परमाग्नेन विहितस्तद्दिने महोत्सव जात अनप्रवादवग्नेन
 तस्य वनीपकस्याभिधानं सपुण्यक इति । तदिदं वृत्तान्तान्तरमस्यापि
 जीवस्य दोलायमानबुद्धेस्तथा गृहस्थावस्थायां वर्त्तमानस्य कश्चि-
 त्सम्भवतौत्यवगन्तव्यम् ।

तथा हि । यदाय जीवो विदितप्रथममुपास्त्रादो भवति भव-
प्रपञ्चादिरनचित्तस्तथापि वेनचिदान्धनेन गृहमधिवसति तदा
करोत्येव विग्रिष्टतर तपोनियमाभ्याम स एव परमाप्ताभ्यवहारो-
ऽभिधीयते । यस्तु तस्यामवस्थापामनादरेणापोपाजन कामाधेवन
या तत्तोलया कदम्बप्रपञ्चमिति विज्ञेयम् ।

ततो यदा भाया वा धनौकमाचरेत् पुत्रो वा दुविनीततां
सुप्रात् दुहिता वा विनयमतिलपयेत् भगिनी वा विपरीतचारि-
तामनुवेष्टेत ध्याता वा धनदारेण धनव्यय विधीयमान न वज्र
मन्यते जननीजनकौ वा गृहकर्तव्येषु शिष्योऽयमिति जनसम-
माक्रोशता वन्धुवर्गो वा व्यभिचार भजेत परिकरो वाञ्छा प्रति-
गृहयेत् सदैवो वात्सल्यकृतपान्तिःऽपि । यमजनवद्गोणादिक
विकारमादर्शयेत् धननिचयो वा अकाष्ठ एव विपुलताविनाशित
मनुविदधात् तदाय जीवस्य परमाप्तप्रपञ्चेव हभोजननेप समको-
ऽपि सवारविलुत सुतरां यदावस्थितस्वच्छेव मनसि प्रतिभासयेत् ।
ततस्तदाय विविक्तेन चेतसा प्रादुर्भूतसदेगगुहैव भावयेत् । अये
यदप्यमह विज्ञातपरमापोऽपि स्वकायमवधोय अदनमधिवसामि
तदाय स्वजनधनादेरेवविध परिणाम तथापि ममापदांलोचित
कारिणो नाप्योपरिखेदमोह प्रवर्तमानो निवसते । नूनम'वदा-
विसर्जितमेवद यदीदृशेऽप्यच चेतस प्रतिबन्ध तत्किमयमन-
ध्यागुहदय यज्जहमात्मान वक्ष्यामि । तस्मात्पुष्टाभौद यक्ष
जम्बासकस्य कोशिकाकारकोटकेषात्प्रवन्धनमावकन बहिरन्तर-
मङ्गकदम्बक यद्यपि यदा यदा यदांलोच्यते तदा तदा विषय-

खेहकलाकुलितचेतसि दुष्करोऽप्य त्याग प्रतिभासते । तथापि
 त्यक्त्यमेवेद मया यथाचक्षाव्य तद्विविष्यति । अथवा किमत्र यद्वाच्य
 न भविष्यत्येव मे किञ्चित्परित्यक्तेऽग्निसुन्दर^१ किन्तर्हि निरूप-
 मयित्तप्रमोद एव भजनियते । ततो यावदेव जीवोऽत्र परिपक्वमे-
 गज इव निमग्नोऽवसौदति^२ तावदेवास्वायमतिदुस्वप्न प्रतिभासते ।
 यदा पुनरयमेतस्माच्चिर्गतो भवति^३ तदाय जीव सति विवेके नास्य
 धनविषयादे^४ समुखमपि निरीक्षते^५ को हि नाम सकण्ठको लोके
 मक्षराव्याभिषेकमासाद्य पुनयाष्टालभावमात्मनोऽभिलषेत् । तदेव-
 मेव जीवस्त्यक्त्यमेवेद मया नास्ति त्यजत कश्चिदपाय इति क्षित-
 पक्ष करोति । ततश्च पुन सद्बुद्ध्या पर्यालोचयन्नेव निश्चितुते ।
 यदुत प्रष्टव्या मयाच प्रयोजने सद्भूमंगुरव । ततो गत्वा तत्समीपे
 तिभ्य षविनय स्नाकूत निवेदयति^६ ततस्ते तमुपहृषयन्ति^७ बाधु भद्र
 सुन्दरस्तेऽथवसाय^८ केवल महापुरुषसुखोऽय माग^९ चासहेतु कातर-
 मराणां ततोऽत्र प्रवर्तितुकामेन भवता गाढमवलम्बनीय धैर्ये^{१०} न
 खलु विशिष्टचित्तावष्टभविक्लवा पुर्मासोऽस्य पर्यन्तगामिन षपद्यन्ते
 सद्य निकाचना विज्ञेया ततोऽय जीवस्तद्गुह्यवचन तथेति भावत^{११}
 प्रतिपद्यते । ततो गुरव सम्यक् परोक्ष्य सच्चित्तगीतार्पेय बाह्यं
 पर्यालोच्य योग्यतामेन प्रमात्रयेयुरिति । ततश्च समस्तषड्भाषाग-
 कारण कदम्बप्राजनतुष्य वक्षते । चाजग्रालोचनादापनपुरश्चर प्राय
 यिक्तेन तज्जीवितव्यस्य विप्रोधन विमलत्रसैभाजनचालनकस्य विज्ञे-
 यम् । चारिचारोपय तु तथैव परमाश्रपुरणसद्गुणमवगमयामिति ।
 भवति च बहुरूपदेशप्रवादादेशाच्च जीवस्य दोषाग्रहणकाक्षे भयप्र-

तदप्यादिपुत्राप्रधानोन्नेदामपि यस्याः प्रवृत्तिवारणभूतो
 इति । तदा यथायमे गुरुष्वपि मनुष्यादिनोऽप्याभि-
 रक्षणादिति भावनाया विनयपरितोषः । ततः प्रवृत्ते
 मनुष्ये ततसादृशवदनुष्ठानविमोक्षेन लोकनो वपशादो-
 तः कथ्यते प्रवचनोद्घातना । ततश्च तेन समान विज्ञेय
 याचि वपानवे । यदुक्तः ।

धर्मबोधकरो ब्रह्मदयापमदोद्धरा ।
 बहुद्विविद्विजानन्दा मुदित राजमन्दिरम् ॥
 ततोऽग्रीहतमन्दराकारविरतिमहाभारमेन जीव तदा सायने
 भक्तिभरनिभरतया रोमाद्याद्यितवपुषो भव्यलोकाः । यदुक्तं धन्य
 हतायोऽप्य पुनश्चमस्य महात्मनो जन्म यथायथा यमवृत्तिदग्नेन
 निधीयते यज्ञात्ता भगवदात्मोक्तना वपस्य बहुर्मधुरिपादप्रसाद-
 तत एवाविभूता सुन्दरबुद्धिः ततः हतोऽनेन बहिरन्तरावपुत्रायाग
 लोक्तं ज्ञानादिष्व निरक्षितप्राया रागादय महापुण्यवतामेव
 यतिकरं सम्भवति । ततोऽप्य जीव यपुण्यक इति जनेकदा ययुक्ति-
 कमभिधीयत इति । ततस्तदनन्तरं यदुक्तं यथा तस्य वनीयकस्या-
 यथाभावेनाक्षि परिष्कृष्टा देहे रोगयोऽहं यदि क्वापूवदोषजा
 वचिदवधरे याचि सूक्ष्मा भवति तथा स्रष्टिनि निवसते तस्य
 वादभेजजयमनवरतमावेवते ततस्तस्य एतिवनादौनि बहुक्ते
 नेवम बहुताद्भोगयन्ततेर्नायाचि जीरोनो भवति विमेषस्तु महान्
 सपक्षः ।

प्रथम प्रस्ताव ।

रभिहितं यदुत तेन वनोपलेन वा मदबुद्धिं पृष्ठा वष्टेन यथा भद्रे
 नेन कमणा मयैतद्वेज्यमवाप्तं तथोक्तं स्वयं दत्तमेवाप्य लोके
 लभ्यते तदेतज्जन्मान्तरे कश्चिदुक्तपूर्वं सत्येति । ततस्तेन चिन्तितं यदि
 दत्तं लभ्यते ततः पुनरपि महता यत्नेन सत्याचेभ्यः प्रयच्छामि
 चेनेदं सकलकल्याणहेतुभूतं जन्मान्तरेऽपि ममाद्यं मयद्यत इति ।
 तदिदमपि जीवे समानं वसते । तथा हि । ज्ञानदग्धनचारिषा-
 चरणजनितं प्रशमानन्दं वेदयमानोऽयं जीवः मदबुद्धिप्रसादादेवे-
 दमाकलयति । यदुत यदिदं ज्ञानादिष्वयमप्येककल्याणपरम्परा-
 मपादकमतिदुर्लभमपि मया कश्चिदवाप्तं नेदं प्राचीनाऽऽभा-
 चरण्यतिरेकेण घटते तदव्यानुगुणं विहितं मया प्रागपि किञ्चि-
 दवदातुं कमं चेनेदमावादितमिति ततश्चेयमाविभवत्यस्य चिन्ता ।
 यदुत कथं पुनरेतत्सकलकल्याणमविच्छेदेन मया लप्यते ततोऽयं
 नेतद्ज्ञानमेवाप्य साधकारणं निश्चिनुते ततोऽवधारयत्येव प्रयच्छ-
 मीदमधुना यथाशक्ति सत्याचेभ्यो येन वपद्यते ते वनोप-
 सिद्धिरिति । यथा वासौ द्रुमकलया चिन्तयन्नपि महाराज-
 भिमतोऽहमित्यवलेपेनेदं मन्यते । यदुत यदि मां कश्चिद-
 प्रापयिष्यति ततोऽहं दास्यामि नेतरचेत्यभिप्रायेण च दि-
 याचकं प्रतीक्षमाणश्चिरकालमवतिष्ठते यः तत्र च मयि
 लोकास्तेषां तद्वेज्यमवाप्तं चास्तरमप्येव । चेऽपि तत्र तस्या-
 तथा तेन विकलात् एव तद्भूरि लभ्यते । ततोऽर्धो-
 दिगो निभानयद्यापो न कश्चित्प्रतिपद्यते तत्समीप-
 इति । तथाप्यमपि जीवश्चिन्तयति । यदुत विद्यते मे

जीवा जात जातेतेव एवमिति । ततस्तथातुं पुनः वेदितव्यं
विधातुं प्रमाणं दृष्टव्यमिति । पुनस्तथा विधातुं प्रति
भाषते यः । चोचितमानेकाकारं ततो निवेदितमेव दृष्टुं
इत्यादि । तदाभिहितं भद्रं भवतो रोरभावः फलं यत्ते जीवा
भद्रमनादरेण लोकयन्ति तेन न दृष्टं भवता दीपमानं ततो
यदि भद्रं समस्तजनपाहणाभिभावः ततोऽपि तदुपायो माभेक
येति परिष्कुरति । यदुत निधायेदं भेदजन्यं विद्यानायां
काष्ठपायां ततस्तं महाराजपदमाजिरे यत् प्रदेमे समस्तजनां
पायं तस्मिन् विमुच्य ततो विद्यमानोऽतिदृष्टं वा ते
विन्ता यतोऽज्ञानाभिभावात् साधारणमेतदिति बुद्ध्या तदाह
यदेऽपि दृष्टं किं वा तेन दृष्टेकोऽपि बहुषु पुष्टपादाद-
द्यात् ततो भविष्यति ते मनोरथपूत्रिरिति । ततस्तथैव ह्यतः समस्त
तस्मिन्नेति तदापमपि लोकोऽज्ञादादितज्ञानादिनिषेधपात्रं दृष्टुं
प्राप्तोपादेवेदं जानीते । यदुत न मौनमात्रममाने परेषां
ज्ञानादाधानं विधातुं पायते न च ज्ञानादिपदादनं विद्यायाम्
परमाप्तं परोपकारं बभूव । यथाप्रवक्तव्यं च पुष्टपद-
ज्ज्ञानादेऽपि तथा - विन्देदमभिपद्यतां परोपकारकरपदे
भविष्यति तथैव पुष्टपात्रोत्कर्षाभिभावकत्वात् । यत् परोपकारं
यश्च दृष्टमात्रो धीरतामभिपद्यति दीनतामप्युपति उदार-
चित्तां विधत्ते चात्माभिरतां मोक्षयति चेतोवैमल्यं वित्तं
प्रभुत्वमाविर्भावयति ततोऽपि प्रादुर्भूतवैर्यादाय प्रष्टुमर्हते
परोपकारकरपदं पुष्टपात्रं ज्ञानादेऽप्युत्कर्षकमेव

द्वावच्छेदेन काहपाचोष्णानोयाभिहितज्ञानदहनचारिभेदप्रवृत्त्या-
 तयैव विधास्यते । तत्रैव स्थिते भो भया मूयतां भवद्विरिदमभ-
 यना । यथा तेनापि होरेण तथा प्रयुक्त तद्वैवत्रयवदुपादाय ये
 रोगिनः शब्दपुच्छते ते नीरोगतामाप्स्यन्ति पुच्छते च तत्तेषां
 पक्षीतु तस्य पक्षे होरोपकारमपने । तथा मादुष्यापि भगवद्-
 लोकनयावाप्तमनुवृत्त्यादेन तदनुभावाविभूतवदुद्धितया यदष्टां
 कथायां विरचयिष्यते ज्ञानादिष्व तत्राष्टनि ये जीवामेतां
 तद्वागादिभावरोगनिवृत्त्य कथ्यन्त एव न यत्तु वक्तुमुक्तदोषावुपेत्य-
 वाद्या पदायां साध्याधने प्रयत्नान्ते । तथा हि । यद्यपि ह्य
 बुभुक्षाम पुष्टं सामिन्नश्चिन्माहारविशेषे तदादेहेनेव तदु-
 चितपरिजनाय प्रकटयन् भोजनायोक्तं कथयति तथाप्यमावा-
 हारविशेषक परिजन तपस्येव न वक्तुदोषेण स्वरूप विरचयति
 तदेषापि दोषनीयम् । तथा हि । ह्य ज्ञानाद्यपरिपूर्णापि
 मया भगवद्वागमानुषारेण निवेदितानि ज्ञानादीनि ये भव्यमना
 पक्षीयन्ति तेषां रागादिवुभुक्षोपग्रमेन सास्थ्य करिष्यन्तेव स्वरूप
 हि तत्तेषामिति ।

किं च ।

यद्यपि भगवद्विज्ञानमध्यमयाचीनमेकैक पदमाकथ्यमाण भा-
 यत सकल रागादिरोगत्राण समुत्थानयितुं पटितमेव स्वाधीनं च
 तदाकथनं भवतां तथा यद्यपि चिरमन्तमहापुरुषोपनिबद्धकथा-
 प्रबन्धप्रवणेनापि सद्वाचनया कियमाणेन रागादिषोढन सुन्दरतर
 समस्त्येव तथाप्यमुनोपायेन ससारधागर तरितुकामे नयि परम-

मन्त्रादविमेषमाभादयति न पुनस्तत् प्रतिपत्तीति तद्विदमवेद्य
 स्वप्नमुपेक्ष्यपि ज्ञानादिस्वरूपमकार्मणे यथाशक्ति प्रवर्तितव्यं न
 पराभ्यर्दनमपेक्षणीयमिति ततोऽथ जीवोऽत्र भगवन्मते वक्ष्यमानो
 देहकामाद्यपेक्षयापरापरस्यानेषु परिभ्रमन् महता प्रपञ्चेन कुरुते
 भवेभ्यो ज्ञानद्वन्द्वचारित्र्यरूपमागप्रतिपादनं सेव्यं धीयसा विज्ञेया ।
 ततस्तथा कथयतोऽस्मान् प्रसूतजीवाद्ये मन्दतरमतपक्षे तदुप-
 दिष्टानि ज्ञानादीनि कदाचिद् यज्यीयुं चे पुनर्महामतयज्येया-
 नेव दोषपुद्गलां प्राक्क्रान्तामप्यनुस्मरतां चाप्यप्य प्रतिभासते
 शीतोष्णितय तेषामय जीवः । यत् न शीतयन्ति न तेषामेव
 गृह्यो न पुनरप्येति । ततोऽप्य विभावयति कथं पुनरयं ज्ञानाद्युप-
 दिष्टं यान्नुपाचको भविष्यतीति । तत एवद्विषयत्वादेवेदं लक्ष-
 यम् । यदुत न वाचात्मया दीयमानोऽयममोषां यमस्तोक्ताना-
 मुपाचरतां प्रतिपद्यते । तस्मादेव करिष्ये । यदुत यान्देवानि
 ज्ञानद्वन्द्वचारित्र्यादि भगवन्मतवाग्भूतानि प्रतिपाद्यानि तर्कमे-
 त न्यत्रह्यं पश्यत्युक्तौ शेषयज्येयानुष्ठेयविशेषने विवर्णित-
 योऽभ्यर्चयन्तुदेव यज्येयाय ततस्तां पश्यत्युक्तिमयं शैवीने
 इत्येव भवत्ययमयं मुख्यत्वां मुद्राणि ततस्तथा वक्ष्यमानानि
 तानि वक्ष्यन्त्युक्त्यादेव भविष्यन्ति ।

६४ च ।

यदेतन्मन्त्रं ज्ञानादिव भवति पश्चिमवत् तत्तत्तत्तन्मन्त्रं वि-
 द्यन्त्युक्तिः । तदेतन्मन्त्रं य एव जीवत्युक्त्या भवति भवत्युक्तिः
 इत्येव य एव भवति भवत्युक्तिः । इत्येव य एव भवति भवत्युक्तिः

यवच्छेदेन काष्ठपात्रीस्थानीयाभिहितज्ञानदर्शनचारित्र्यभेदजन्मा-
न्तयैव विधास्यते । तथैव स्थिते भो भव्या श्रूयतां भवद्विरियमभ्य-
चना । यदा तेनापि रोरौ तदा प्रयुक्त तद्विषयचयमुपादाय ये
रोगिनः सम्यगुपभुञ्जते ते गौरोगताभास्कन्दन्ति युज्यते च तत्तेषां
यहीतु तस्य ग्रहणे रोरौपकारमपत्ते । तथा मादृशापि भगवद्व-
लोकनयावाप्तसङ्कल्पपादप्रसादेन तदनुभावाविभूतमदुद्धितया यद्वर्णा
कथायां विरचयिष्यते ज्ञानादिचय तत्तास्यन्ति ये जीवाम्नेषां
तद्वागादिभावरोगनिवहणं सपत्त्यत एव न सक्तु वक्तुर्गुणदोषादुपेक्ष्य-
वाच्या पदायां स्थापसाधने प्रवृत्तन्ते । तथा हि । यद्यपि स्वयं
बुभुक्षाचामं पुरुषं स्वामिषकन्धिनमाहारविशेषं तदादेशेनैव तदु-
चितपरिणामाय प्रकटयन् भोजनाद्योत्पत्ते कलपयति तथाप्यमावा-
हारविशेषस्त एरिजन् तर्पयत्येव न वक्तुर्दोषेण स्वल्पं विरहयति
तथेहापि धोजनीयम् । तथा हि । स्वयं ज्ञानाद्यपरिपूर्णेनापि
मया भगवदागमानुसारेण निवेदितानि ज्ञानादीनि ये भव्यवना
पहीयन्ति तेषां रागादिवुभुक्षोपग्रमेन स्वास्त्य करिष्यन्त्येव स्वल्प
हि तत्तेषामिति ।

किं च ।

यद्यपि भगवत्पितृज्ञानमध्यमध्यामीनमेकैकं पदमाकलयमाणं भा-
वत सकलं रागादिरोगजालं वसुन्मूलयितुं पट्टिष्टमेव व्याधीनं च
तदाकथनं भवतां तथा यद्यपि चिरन्तनमरापुस्वोपनिबद्धकथा-
प्रबन्धवर्णेनापि मद्वाक्येन किञ्चमात्रेण रागादिषोढनं सुन्दरतरं
सम्भवत्येव तथाप्यमुनोपायेन समारम्भान्न तदितुक्तामे मयि परम-

कल्पेकरमा मना द्रष्टुमकथाप्रबन्धमपि सर्वेऽपि भवन्तः सोऽनुमर्श-
नीति । तदेवमेतत्कथानकं प्रायः प्रतिपदमुपनीत यत्पुनरुक्तान्तरा
किञ्चिदुपनीत तस्याप्यनेनैवानुसारेण सूत्रद्वयोपमयः कार्यः । मा-
त्तरेव दृष्टोत्तमद्वेतामामुपमानदर्शनादुपमेयमतौतिरत एवेदं कथा-
नकमादाव्यैश्वर्यं दर्शयामासुपन्दत्ता यतोऽस्यां कथायां न भविष्यति
प्रायेण निरूपयन् पदोपन्यासस्ततोऽचिञ्चितानो सुमेनेव तद्व-
र्तिर्भविष्यतीत्यनमतिविस्तरेणेति ।

इह हि जीवमपेक्ष्य मया निज
यद्विदुमुक्तमहं मरुते जने ।
कगति मभामाचतया मयो
मदितमाग्निं चाह विचार्यताम् ॥
निन्दामग्नं प्रवचने परमं प्रभासो
रागादिदोषगण्डोद्यमनिष्टता च ।
प्राज्ञमग्नमतिवृद्धं भवप्रपञ्च
प्रमापितं मरुतमेतद्विहायपीठे ॥
कथाम्, च निरादिः विचरता जीवेन दुष्पाकटे
जैत्रेय मत्तमाय दुष्मतरं जानादिरव्ययम् ।
अयं तव विवर्कनाम्नसता माय मया वदते
मयेवम कथामेव भवतामितोक्तं वाच्यम् ॥

द्रष्टुमितिभवप्रपञ्चाया कथायां पीठबन्धो

नाम प्रथमं प्रस्ताव समाप्तः ।

वसन्ति चैष्विव पाटकमण्डनानि । यस्यां च लोकसुखहेतव समु-
चितस्थानस्थादिन कल्पद्रुमरूपा भूयांस स्थानान्तरीयनृपतय इति ।

अपि च ।

तस्या क कोटिजिह्वोऽपि गुणसभारगौरवम् ।

शक्नो वणयितु लोके नगपां किमु भादृश ॥

यस्या तौयकतोऽनन्तायुक्तिकेग्रवग्रीरिण ।

सत्राता सजमियन्ते जायन्तेऽद्यापि केचन ॥

या चेह सवग्रास्तेषु लोके लोकोत्तरेऽपि च ।

अनन्तगुणसंपूणा दुःखभत्वेन गीयते ॥

उद्धावेषेषु स्थानेषु ह्रिष्टित्वा श्रान्तजन्तव ।

प्राप्ता खेदविमोदेन स्रभन्ते यत्र निवृत्तिम् ॥

विनीता शुचयो दद्या यस्या धन्यतमा नरा ।

न धम्मपदायान्यन्नून चेतसि कुर्वते ॥

यस्यां गार्ह्यं सदानासकायवजनतत्परा ।

पुण्यभाज सदा धम्म जेतेऽत्र धर्मेपावते ॥

किवाच वज्रनोक्तेन वस्तु नास्ति अगम्ये ।

तस्यां निवसतां सम्यक् पुषां यक्षोपपद्यते ॥

या हि एवाकरे पूर्णा या विद्याभूमिरुत्तमा ।

या मनोनयनानन्दा या दुःखौघविनाशिका ॥

यास्त्रिलास्यभूयिष्ठा या विशेषधम्मनिता ।

या मुनीन्द्रसमाकीर्णा या सुश्रावकभूयिता ॥

या जिनेन्द्राभिषेकादितोषितास्त्रिषडभयका ।

आपानां च भवन्तीं वा अवाप्य पापिनाम् ॥
 कोशोऽजीवन्तदा पुष्टपापादा यन्नि नेति वा ।
 अथ विचारः प्रायेण तन्मात्रेण विज्ञेयम् ॥
 यन्मात्रमपि यन्मात्रो नान्यथा पुष्टपापम् ।
 न पुष्टते तन्मेनेके कोऽप्यन्य इति गच्छते ॥
 तां विमुच्य न कोऽपि ज्ञानमन्त्रोऽपि मानवा ।
 यदुक्ते अथ जायेत पुष्टपापचतुष्टयम् ॥ १२ ॥
 तदा च मनुजगतौ जगद्यांस्तुल्यवत्परकम् स्ववीर्यात्मना-
 भुवनवच्च दृष्टादिभिरप्रतिपन्नमक्रियवरं कमपरिणामो नाम
 महानरेन्द्रः ।

यो नीतिप्राप्तमुच्यते प्रतापेकरश्च यदा ।
 दृष्टतुल्य जगत्सर्वं विशोकयति चेन्नया ॥
 निदयो निरनुकोशं सर्वविद्यासु देहिनाम् ।
 यः चन्द्रमाधनो दृष्ट पातयत्यनपेक्षया ॥
 यः च केजिप्रियो दुष्टो कोभादिभटवेष्टितः ।
 नाटकेषु परां काशीं प्राप्तोऽप्यन्त विचक्षते ॥
 नास्ति मन्त्रो जगत्सर्वो ममेति मदविज्ञतः ।
 यः राजोपद्रव कुत्रचध्नायति कथञ्चित् ॥
 ततो हास्यपरो भोक्तान् नागाकारैर्विहस्यते ।
 सर्वान्विहस्यत्युद्येर्नाटयथात्मनापतः ॥
 तेऽपि कोका मद्यान्तोऽपि प्रतापमपरिणयः ।
 तस्य चक्षुदयो यन्नि तत्तत्सर्वं प्रकुर्वते ॥

ततश्च ।

काञ्चित्तारकरूपेणाक्रोशन्तो वेदनातुरान् ।
 नर्त्तयत्यात्मानं प्रीतिं मन्यमानो मुहुमुहुः ॥
 यथा यथा महादुःखेविहङ्गनास्तामुदीचते ।
 तथा तथा मनस्युच्चैरुज्ज्वलयेत् तोषतः ॥
 काञ्चिद्वेपोद्गुरो भूत्वा स इत्येवमभाषते ।
 भयविहङ्गलक्षितत्वादाज्ञानिर्देयकारकात् ॥
 अरे रे त्रियगाकारं गृहीत्वा रमभूमिषु ।
 कुरुष्व नाटकं त्वं मम चित्तममोदकम् ॥

ततश्च ।

काकरासभमाजारमूषकाकारधारकाः ।
 विहचिचकग्रादूलाभृगवेषविहङ्गकाः ॥
 गजोद्गमवलीवदकपोतश्लेनरूपिणः ।
 युकापिपीलिकाकीटमत्कुण्डलकारधारिणः ॥
 अनन्तरूपास्तियद्गो भूत्वा तच्चित्तमोदनम् ।
 ते नाटकं महाहास्यकारणं नाटयन्ति वै ॥
 सुललामनमूकान्धदृष्टबाधियसगतैः ।
 तथान्यमानुषैः पात्रैर्नाटकं नाटयत्यसौ ॥
 ईश्याशोकभयघ्नैर्देववेषविहङ्गकैः ।
 विहितं नाटकं दृष्ट्वा स तुष्टो बत जायते ॥
 तथा घण्टेष्टेष्टोऽसौ पुनस्तानेव सुन्दरे ।
 आकारैर्योजयत्युच्चैर्लोकान्नाटककाम्यया ॥

विदग्धमात्राणि तेन प्राणिन प्रभविष्णुना ।
चातारमात्मन कश्चिज्जन्मने कदाचन ॥
न हि विज्ञापनातीत ज्ञानन्दो यश्चिकीर्षति ।
तत्करोत्येव केनापि न निषिद्धो निवर्तते ॥

ततश्च ।

कचिदिष्टविशेषात् कश्चित्सगमसुन्दरम् ।
कचिद्गोमभरात्मानं कचिद्गारिग्रहूपितम् ॥
कचिदापह्नतानेकमन्त्रमपातदाहणम् ।
कचिदुपसमुद्भूतमन्त्रानन्दमनोहरम् ॥
विषय कुलमयादां प्रधानकुलपुत्रके ।
ज्जायकायकारिणात् कचिद्भिन्न विप्रयम् ॥
कचिदनुरक्तभर्तार सुसद्भि कुलटागणे ।
नीचगामिभिरायये दधान सुकुलोद्भूते ॥
कचिन्मृतमत्कार नृत्यद्विर्वाण्यहेतुभि ।
स्वागमोक्तोक्तकृतव्यापकपापमण्डले ॥
तदेवविधत्तान्प्रतिबद्धमनाकुलम् ।
महारनाटकं विष नाटयत्येव लीलया ॥
रागदोषाभिधानौ द्वौ सुरजौ तत्र नाटके ।
दुष्टाभिमन्त्रिणामा तु तयोरास्यान्वको मत ॥
मानकोधादिनामानो गायना कलकण्ठका ।
महामोहाभिधानस्तु सूत्रधार प्रवक्तव्य ॥
रागाभिजायकशोऽपि नान्दीमङ्गलपाठक ।

एतेऽहोऽप्येकतरं कामनामा विदुषः ॥
 एतादिवेष्टानामानो बन्धका पापमयङ्मा ।
 येऽनि प्रविष्टापापाणां मेदस्य व्याधायकम् ॥
 भयादिवया विज्ञेया कश्चित्तानां नाटके ।
 जेकाकाग्रैररा नाम विद्याया रज्जुभूमिका ॥
 पुद्गल-रज्जुभनामान शेषोपलक्षरमन्त्रया ।
 इत्येवमप्यमणौयुक्ते नाटकपेटके ॥
 जनापाचयराज्या यानोक्तविश्वस्मिन् ॥
 यस्यायवकपेन कुशलोऽपि प्रमोदते ॥
 कथां वदन्तेऽनेन नास्ति तद्वदु त्रिधन ।
 वाक्ये मनसोऽपि न करोति मद्यानुप ॥

मन्त्रा वैश्वानरा विनयान्नित्यवर्धमाना इव यथावायुः
 इव वायुः यथा वायुः विनयान्नित्यवर्धमाना इव यथावायुः
 कामनायां नृणां विलम्बिता पुरुषार्थान्तराभावात्
 इत्येवमप्यमणौयुक्ते नाटकपेटके ॥
 जनापाचयराज्या यानोक्तविश्वस्मिन् ॥
 यस्यायवकपेन कुशलोऽपि प्रमोदते ॥
 कथां वदन्तेऽनेन नास्ति तद्वदु त्रिधन ।
 वाक्ये मनसोऽपि न करोति मद्यानुप ॥
 मन्त्रा वैश्वानरा विनयान्नित्यवर्धमाना इव यथावायुः
 इत्येवमप्यमणौयुक्ते नाटकपेटके ॥
 जनापाचयराज्या यानोक्तविश्वस्मिन् ॥
 यस्यायवकपेन कुशलोऽपि प्रमोदते ॥
 कथां वदन्तेऽनेन नास्ति तद्वदु त्रिधन ।
 वाक्ये मनसोऽपि न करोति मद्यानुप ॥

मिति । अतएव चन्द्रिकांश्च ग्रन्थधरो रतिमिव मकरध्वजो-
 ज्ञोमिव केयव पावतीमिव चिन्मयकां कालपरिणति महा-
 देवी सकलपरिणामो महानरेन्दरो विरचकातरतया न कदा-
 चिद्विकाकिनी विरचयति । किं तच्च यच्च गच्छन्तिऽद्यात्त-
 वचिद्विना धारयति । अपि च दृढमनुरका भक्तिरि न तद्वचन
 प्रतिबुध्यति । परम्परानुकूलतया हि दम्पत्यो प्रेम निरन्तर
 वपद्यते नान्यथा । ततस्तथा वर्त्तमानधोक्तयोगांश्च निरुद्धमाग-
 तम् । प्रेमाविच्छिन्ना तद्विचक्षणाग्रका । ततयाचौ कालपरिणति
 गृह्यतया महाराजप्रसादोन्मादकारितया यौवनस्य तुल्यतया
 स्त्रीरुदयस्य चक्षुष्यतया तत्त्वभावानां कुटुम्बतया तथाविधविद्व-
 म्मनस्य स्वयं कथ्यमपराध प्रभवामीति मन्दमाना युक्ता सुपम-
 दुःखमादिभिः शरीरभूताभिः प्रियमघोभिः परिवेष्टिता समयाव-
 क्षिका-मुद्गताग्रहरदिनाक्षराचपसमावृत्ययनस्यसुरयुगपज्योपममाग-
 रोपमावर्षयिष्यपर्षयिणीपुङ्गवपरावर्त्तादिना परिकरेण विविध-
 काममहाराजप्रवृत्तिते चिन्मयारनाटके तथैव राज्ञो निकटोपविष्टा
 धनी साधकारमेव निगमयति । यदुत चान्येताभिः योनिजव-
 निकायवर्धितानि पात्राणि तिष्ठन्ति मदचनेन निर्गच्छन्तु श्रीप्र-
 नेतानि निर्गतानि छन्ददितव्यापाराणि मृच्छन्तु मातृक्षणे
 पुनर्धूनीधूषराणि रगन्तु भूमौ पुनजुठमानानि पदे पदे परिच्य-
 जन्तु चरणाभ्याम् । कुर्वन्तु मृचपुरोपविमदनीभक्षमात्मानम् ।
 पुनरतिक्रान्तवानभावानि धारयन्तु कुमारताम् । क्रोडन्तु मामा

विधक्रीडाविम्वोकै । अभ्यस्यन्तु सकलकलाकलापकौशलम् । पुन-
रतिलक्षितकुमारभावान्यध्यासयन्तु तरुणता दृश्यन्तु मन्मथगुरूप-
देशानुसारेण सकलविवेकिलोकहास्यकारिणोऽनपेक्षितनिजकुक्ष-
कलकाद्यपायाम् कटाक्षविवेपादिभारान् नानाकारविलासलाम-
विशेषानिति । प्रवतन्ता पारदायादिस्वनायकार्येषु । पुनरपगतताह-
णानि स्त्रीकुर्वन्तु मध्यमवयस्ताम् । प्रकटयन्तु धत्वबुद्धिपौरुषपराक्रम-
प्रकपम् । पुनरतिवाहितमध्यमवयोभावानि स्रजयन्तु जराजीयताम् ।
दृश्यन्तु वक्षोपलिताङ्गभङ्गकरणविकलत्वमलग्नवालाविनम्ररौरताम् ।
समाश्रन्तु विपरीतस्त्रभावताम् । पुनश्चकलितसकलजीवित-
भावानि देहत्यागेन नाटयन्तु मृतरूपताम् । तत पुन प्रविशन्तु
योनिजवनिकाभ्यन्तरे । अतुभवन्तु तत्र गर्भकलमलान्तर्गतानि
विविधदुःखम् । पुनश्च निगच्छन्तु रूपान्तरमुपादाय कुवन्त्येवमन-
न्तवारा प्रवेशनिगमनम् । तदेव सा काक्षपरिणतिमहादेवी तेषां
समारनाटकान्तगतानां धमस्तपाचाणामवस्थितरूपेण चण्डयमप्या-
धितु न ददाति किं तद्धि सृष्टे सृष्टे वराकाञ्चि तान्यपरापर-
रूपेण परावक्ष्यति । किं च तेषां मृत्युतां धाम्युपकरणानि पुद्गल-
स्थधनामानि पृथमाख्यातानि तान्यप्यतिव्यपन्नस्त्रभावतया सात्मन
प्रभुत्वं दृश्यमानौ सृष्टे सृष्टे अपरापररूप भाजयति । तानि च
पाषाणि किं क्रियते तत्र राजाप्यस्या वशवर्त्तो न चान्योऽक्षि-
कयिदात्मनो माचक्ष्मापाथ इति विचिन्त्य निगतिकानि सन्ति ।
यथा यथा सा काक्षपरिणतिराज्ञापयति तथा तथा नानाकार-
मात्मन विवक्ष्यतीति । किं च । कमपरिणामादपि वक्ष्यामासा

काव्यपरिणतिरागम्यधिकतर प्रभुममादेदयत्येव स्वचरितै । तथा-
हि । कमपरिणामस्य सकारनाटककामभूतअनुकमानापरापररूपकर-
णगोचर एव प्रभाव । तस्या पुन काव्यपरिणते सकारनाटकक-
तिकरातोतरूपेष्वपि निवृत्तिनगरोनिवादिभोकेषु चले चले चप-
रापरावस्थाकरुचचातुषे समस्तदेवतान् वा सजातोस्तेकातिरेका किन
कुर्वाणिति । तदेवमनवरतप्रवृत्तेन परमाहुतभूतेन तेन नाटकेन
तयोर्देवोन्मेषोविभोक्तितेन रपद्यते मन प्रमोद । तद्व्यनमेव
तौ स्तरान्दसममनुभूते इति ।

तथोद्य निहतोरेवमन्यदा रक्षयि क्षिता ।
रक्षय बोध्य राजान का देवो तमबोधत ॥
भुक्त यज्ञाय भोक्तृय धीत यत्प्रेयमश्नवा ।
मानित यन्मया मान्य चाभिमान च जीवितम् ॥
नास्तेष तत्पुत्र लोके यथ नास्मादितो रथ ।
प्राप्त समस्तकल्याण प्रसादेवपादयो ॥
दृष्ट द्रष्टव्यमप्यत्र लोके यज्ञाय सुन्दरम् ।
किन्तु पुत्रपुत्र देव मया नाद्यापि रोषितम् ॥
यदि तद्देवपादानां प्रसादादेव जायते ।
ततो मे जीवित चाप्यमन्यथा जीवित वृथा ॥

नरपतिवृत्ताय ।

शाधु साधूदित देवि रोचते मत्तमप्यद ।
यमदुःखसुखो देव्या वत्सल्य सवकथसु ॥

मन्त्रिभिर्मन्त्रेति श्लोके प्रस्थापित । तदाहि । यावन्मा कश्चिन्नेति
जन्मस्यो जायते तेषां सर्वेषामेतादेव देवीनृपौ परमशीर्षमुक्तया
परमात्मनो जननीजनकौ ।

५२४ ।

किं दृष्टं कुत वा कश्चिदपि प्रियमप्या जनयोनाटक पद्यतो-
र्यथावाक्यम् । यदुत राजा समक्षपात्राणि यदेष्टुया नारकतिर्पट्
नरामरगतिमवच्छेदयामास्तामेक्योनिलसम्भ्रमस्तुष्टयेण नाट-
यति । महादेवो पुनश्चेवामेव महाराजमिति नानाकृपायां सम-
क्षपात्राणां सम्बन्धितयानकुमारतद्वयमष्टमवरात्रीर्ष्यतम्भप्रवि-
ष्टमिच्छादिदृष्टान्तकारा कारयतीति । अयमैतच्छेताह ।
प्रियमपि श्रुतमेतदपि किन्तु यदि नाम कश्चपरिधामस्य राज्ञा
समक्षपात्रपरावतने धामस्य काष्ठपरिणतेषां महादेवाष्टेषामेषा-
रापराशङ्काकरदन्ति तत्किमेतावतैरानयोजननीजनस्य सम्-
वन्ति । प्रज्ञाविद्यासाह । अपि प्रियमप्येष्टान्तमुखादि यतो
शौर्योर्वाहकदितमवबुध्यते ॥ पुनः परिस्पृष्टमपि कथ्यमानं न
जानीते । यतः क्वचर एवात्र परमात्मनो नाटकम् । तस्य च यौ
जनकादेतौ परमात्मनः स्वस्य जननीजनकाविति । अयमैतच्छे-
ताह । प्रियमपि यदि समस्तजन्मजननीजनकयोरपि देवीनृपयो-
र्देवा वन्द्यान् नृपस्य निवीजत्वं पुनश्चष्टुर्दोषमयादिविषेकादिभि-
र्मन्त्रिभिः प्रस्थापितं श्लोके तत्किमिदमुनाय मयपुत्रवोजनयोः पुत्र-
तया मन्त्रोक्तवक्त्रकलेन प्रकाशित इति ।

प्रज्ञाविद्यासाह । समक्षपात्राण्यप्रकाशने दत्त्वारणम् । ५२५-

श्चामेव नगयां शुद्धमध्वादी समस्तमन्त्रसङ्घातहितकारी सर्वभाव-
 स्तुभाववेदौ अनयोऽयं काशपरिणतिकर्षपरिणामयोर्देवीनृपयो
 समस्तरहस्यस्थानेभ्यस्तन्त्रभेदज्ञ सदानमो नाम परमपुरुष । अस्ति
 च तेन सार्द्धं मम धटमा । सचान्ददा इष्टो मया सर्वम् । इष्टो
 निबन्धेन इष्टकारणम् । तेनोक्तम् । आकर्षणं भद्रे यदि कुत-
 इष्टम् । येन काशपरिणतिर्महादेवौ अनया रहसि विज्ञापितो
 राजा यदुत निविष्टाहमनेनात्मनोऽसौकत्रन्ध्याप्रवादेन । यतो-
 ऽहमनन्तापत्यापि दुर्जनवचुर्दोषमयादविवेकादिभिमन्त्रिभिवन्ध्येति
 प्रस्थापिता सोके ममैवापचान्यन्यजनापत्यतया गीयन्ते । सोऽयं
 स्वेदजनिमित्तेन घाटकत्यागन्याय । तदिदं वन्ध्याभावनचण ममा-
 यमकलहं चास्तमितुमहति देव । ततो नृपेणोक्तम् । देवि ममापि
 निर्वाजतया समानमेतत् केवलं धीरा भव । शब्दो मया अयम-
 पहृष्टास्तनोपाय । देव्याह । कतमोऽसौ । प्रभुराह । देव्या-
 मेव मनुजगतौ महाराजधान्यां वत्समानया भवत्या मन्त्रिमण्डल-
 वचनमनपेक्ष्य प्रकाशते प्रधानपुरुषो जगत् । कियते महानन्द-
 कलकलम् । ततश्चिरकालकलमप्यावयोनिर्वाजलवन्ध्याभावस्तत्तत्तम-
 यमकलकलं चास्ति भविष्यतीति । ततः सतोवया प्रतिपद्य महा-
 रात्रवचनं देव्या हतं च यथाशोचितं ताभ्याम् । ततः प्रभाविश्राप्ते
 योऽयं भव्यपुरुषो जातः स ममात्यन्तरात्मनः । अथ जगन्नाहमा-
 त्मानं सवत्समवगच्छामोत्यतो ह्यमुपागत इति । ततो मयोक्तम् ।
 मामन ते इष्टकारणम् । ततोऽयमनेन कारणेन भव्यपुरुषो देवी-
 नृपपुत्रतया प्रकाशित इति । अयचीनवहेनयोक्तम् । माधु वयस्ये

माधु सुन्दरमाख्यात भवत्या चाश्रितो मे चन्द्रेह । यथा च
 नृसमीपमुपगच्छन्त्या मया बह्मार्गे समाकण्ठितो लोकप्रवाद-
 मया देवीनृपयो चाश्रितमेवायमकलहमवगच्छामि । प्रज्ञा-
 विद्यालयोक्तम् । किमाकण्ठित प्रियपद्या । तथोक्तम् । दृष्टो मया
 तत्र ब्रह्मलोकमध्ये सुन्दराकारं पुरुषं स च सविनयं दृष्ट पौर-
 महत्तमे । भगवन् य एव राजदारको जात स कीदृशगुणो भवि-
 यतीति । तेनोक्तम् । भद्रां दृष्टुम् । समस्तगुणभारभाजनमेव बह्ममात्र
 काकलमेव भविष्यतीत्यतो न प्रयत्नोऽप्य सर्वे गुणा कथयितुम् ।
 कथिता अपि न पार्यन्तेऽवधारयितुम् । तथापि क्षेत्राद्देशत
 कथयामि । भविष्याद्यपि निदर्शनं कथय निमग्नो यौवनस्य भन्दिर
 सावयस्य दृष्टान्त प्रत्ययस्य निवेदनमौदायस्य निधिविनयस्य वदन
 गाम्भीर्यस्य आसयो विज्ञानस्य आकरो दास्यस्य आपत्ति-
 भूमिर्दास्य इत्यन्तापरिच्छेदं व्येयस्य प्रयादेशमोचरो अन्त्याया
 सदाचरण विषयमात्रकस्य भद्रतां प्रतिस्मृतिसङ्गाविविदिवादि-
 सुन्दरीणामिति । अन्यस्यानेकभयभयलकुप्रकल्पनया साकल्यमे
 ऽपि प्रवर्तमानोऽप्य न भविष्यति कश्चिप्रियं द्रष्टव्यमिति जने
 वस्तुवर्ता नमाचरिष्यति गृहविनय प्रकटयिष्यति धर्मानुराग न
 करिष्यति कोलता विषयेषु विवेच्यते कामकोथादिकमान्तर
 मरिचद्वय नन्दयिष्यति भवतां चित्तानीति । तत्तदावयव समर्थ
 सत्त्वं च दिशा निरोधमात्रेणैरभिहितमहो विषमभीजनया
 समस्तजनविद्वज्जनाहेतुभूतयापि कालपरिणत्या कथपरिणामेन चेह
 मेकं सुन्दरमाचरितम् । यदाभ्यामणी सकलदेहविरत्यातायां मनु

जगती नग्यामेव भव्यपुण्यं सुमतिर्जगित । चाक्षितान्नेतज्जन-
 नेनाभ्यामाकन समन्दुहरितान्यपुचरायमयेति । तदिह समन्ता-
 मरहितचित्तया मयाकृषितं तत एव मज्जातो मे मममि वितर्कं
 कथं पुनरनपद्यतया प्रविद्धयोर्वीनूपयोः सुचोत्पत्तिः । कीं वै
 पुण्यं मज्जा एव भविष्यत्कालभाविनी राजदारकाकयतां समन्तां
 कथयतीति । ततश्चिन्तितं मया प्रियमघोमेतद्भयमपि प्रशंसि-
 यामि । कुप्रज्ञा हि वा मांष्टतान्तानां तचापनीतो भव्या
 प्रथमं मन्त्रेण मांष्टतं मे द्वितीयमपनयतु भवती । प्रज्ञाविज्ञान-
 योक्तम् । वयस्ये कार्यदारेणाहमगच्छामि न एव मम परिचितं
 परमपुण्यं महागमनामा तदाचक्षाणोऽप्युच्यते भवत्या । एव
 च जगतीनामागतवर्त्तमानकालभाविनी भावान् करतलगताम्भ-
 वमिह प्रतिपादयितुं पटितो नापरः । यतो विद्यन्तेऽस्यां मनुज-
 णो नग्यामन्येऽपि तावुशा अभिनिबोधवधिमनः पर्याप्तोऽन-
 नम नक्षत्राः परमपुण्यता केवलं न तेषां परप्रतिपादनमा-
 र्त्तम् । मृदा हि ते चत्वारोऽपि व्यकृतेषु । तेषामपि च
 वस्तुवर्त्तमानमवयवममानं परगुणप्रकाशनव्यवहितया लोकात्म-
 नेन ॥३॥ मन्त्रागमा भगवानुक्तीकृतम् । अयमहोममहेनयोक्त-
 वयस्य हि पुनः कारकमेव राजदारकोऽयं महागमनात्कालाव-
 हि चेत्यत्रकालाद्याममयं वाहनमागच्छतीति श्रोतुमिच्छामि
 प्रज्ञाविज्ञानकथनम् । एव हि महापुण्यतया वर्त्तनं परोपता-
 वदन्तमानस्य समन्तप्रसन्नो विनमाचरन्त्यः । केवलमेते वापि
 प्राप्तिरन्तः ॥४॥ वयस्य वर्त्तनं तं हि न कथयन्ति पराक्षाः यः

भगवतो माहात्म्यम् । तत्तत्तन्मो हितमुपदिशन्तमणेन सदागम
 केचिद् दूषयन्ति केचिदपकर्णयन्ति केचिदुपहसन्ति केचिदुपदिष्टा-
 करणशक्तिमात्मानो दीपयन्ति केचित्तदचनाद्दूरत एव पद्यन्ति
 केचित्त प्रतारकधिया शक्तो केचित्तदधनमादित एव नावगृह्यन्ते
 केचित्तदधन युतमपि ॥ रोचयन्ति केचित्तद्रोषितमपि नानु-
 तिष्ठन्ति केचित्तनुष्ठानमपि हतमपि पुनः प्रिदिनयन्ति ततश्चैव
 स्थितेनाथ सम्यक् सपद्यते परोपकारकरणसत्तया समौहित्यिद्धि ।
 ततोऽयमनया सतत प्राणिनामपाचतया गाढमुदेजित भवत्येव
 हि गुरुषामपि निष्कलनया कुपाशगोचरो महाप्रयासचित्तसेद-
 हेतुरयं तु राजदारको भव्यपुरुष इति पात्रभूतोऽस्य प्रतिभामते ।
 भव्यपुरुषः सन्नपि यदि दुष्कृतिं क्क्यात् ततो न पाचतां जमेत ।
 अथ तु राजदारको यत सुमतिरत पात्रभूत एवति इत्यामुष्य
 सदागमस्यात्यन्तवज्रम् ।

अन्यथाय सदागमो मम्यते यतोऽस्य टारकमैवरूपतया
 जनकत्वादेव सुन्दरं कथपरिणाम । जननीनादेव चातुकुला
 कालपरिणति । ततोऽय विमुक्तबालभाव सुन्दरतया निजत्वभा-
 वस्य प्रयासशक्तया कक्षाशपारम्पर्यस्य प्रमोदहेतुतथैवविधपुह
 वाण्यां महद्गनमस्मानुपलभ्य निजमेनाथ भविष्यति ममस्थैवविधो
 दितकं । यथा सुन्दरेण अनुजगतिर्नगरो यस्यामेव सदागम
 परमपुरुष प्रतिवधति । ममाप्यसि प्रायेण योग्यता वाचित्तया-
 विधा यथा तेन सह मौलिकं सपद्य । ततोऽसु परमपुरुष विन
 येनाराध्यास्य सम्मन्त्रि ज्ञानमभ्यस्यामि । ततोऽनुपुक्तत्वाप्यननीज-
 न-

कथोक्ताभ्यां समपिता भविष्यति समैव शिष्यः । ततोऽहमप्य-
 मकामितनिगमज्ञानं हतकृत्यो भविष्यामीति बुध्याय मन्त्रागमोऽप्य-
 सुमतेर्भयपुरुषस्य जन्मना सफलमात्मानमवगच्छतीति । अत एव
 सप्तातपरितोषतया जनसमस्तं राजदारकगुणानेव वर्णयति । अष्ट-
 शीतमद्वैतयोक्तम् । प्रथमसि किपुनरस्य भगवत मन्त्रागमस्य साक्षात्
 यदेते पापिष्ठमला नावबुध्यन्ते । अनवबुध्यमानाश्च नास्य वचने
 वक्तव्ये इति । प्रज्ञाविशालयोक्तं वयस्ये समाकर्णय । य एव सत्त्वा-
 निवारितशक्तिप्रसरं कक्षपरिणामो महाराजो यथेष्टचेष्टया महार-
 नाटकमावर्त्तयमानं सततमौश्वरान् दरिद्रयति सुभगान् दुभग-
 यति सुखान् कुरूपयति पण्डितान्मूखयति शूरान् क्रीडयति
 मानिनो दोषयति तिरयो नारकायति नारकान्मनुष्ययति मनु-
 यान्देवयति देवान् पशुभावमानयति नरेन्द्रमपि कोटयति चक्र-
 वत्तिनमपि द्रुमकयति दरिद्रादौश्वरादिभावान् प्रापयति किम्
 कुतः यथेष्टं भावपरिवर्त्तनं विदधानो न कश्चिन्प्रतिद्वन्द्यते ।
 अथमप्यस्य भगवत सदागमस्य सर्वान्निनोऽभिधानादपि विभेति
 गन्धादपि पलायते । तथाहि । तावदेव कक्षपरिणाम एताम्बुज-
 स्तलोकांशुसारनाटकविदम्बनया विदम्बयति । तावदेव सदागमो
 भगवान् ऊकारयति । यदि पुनरेव ऊकारयेत्ततो भयातिरेकस्त-
 मसस्तगाधो महासमरसघट्टे कातरनर इव प्राणान् स्वयमेव समला-
 नपि मुञ्चेत् । मोचिताद्यानेनामुष्मादनन्ता प्राणिनः । अष्टशीत-
 मद्वैतयोक्तम् । ते किमिति न दृश्यन्ते । प्रज्ञाविशालाह । अस्ति
 कक्षपरिणाममहाराजभुक्तेरतिक्रान्ता निवृत्तिनाम महानगरी ।

ततमेव मदागमोद्धारणे कथपरिणाममभवन्तमात्रानुपपन्नमोचति ।
 यद्यपि मदागमेनेति मत्वा कथपरिणामशिरसि पाददानदारेणोद्गीय
 तर्था गच्छति । तथाच तर्था सकलकाय समस्तोपद्रवम-
 रचिता परमसुखिनश्चिह्नानि । तेन कारणेन ते मेव दृश्यन्ते ।
 कथञ्चित्तद्वैतयुक्तम् । यद्येव किमित्येव व्यवहारोक्तो मोक्षयति ।
 कदर्थिता ह्येते वराका १ सर्वेऽप्यनेनातिविषमग्रीकतया कथपरि-
 णामराजेन । तस्य युक्तमप्य महापुद्गलेश्वरस्य सत्यामेवविधायकौ
 तत्कदर्थनस्योद्देशकमिति । प्रज्ञाविशेषाच्च । सत्यमेतत्केवलं प्रक-
 तिरिष्टमप्य भगवतः मदागमस्य । यथा वचनविपरीतकारिषु
 कुपापेष्वधीरर्था विधत्ते । ततस्तेनावधीरिता सन्तो नापरचिता
 इति मत्वा शाङ्कतरं कथपरिणामराजेन कदर्थ्यन्ते । ये तु पाप-
 भूततयास्य निर्देशकारिणो भवन्ति तामेव ह्यं प्रकृतिमनुव-
 र्तमानं कथपरिणामकदर्थनाया व्यवहार्य मोक्षयति । येषुपि
 लोका भगवतोऽप्य मदागमस्योपरि भक्तिमन्तोऽप्यस्य सम्बन्धिवचन
 तथाविधप्रतिविकलतया वपूषमनुहातु न शक्नुवन्ति किं तदि
 तन्मत्वाद्भूतस्य वक्तुं न शक्नुवन्ति श्लोकतरं श्लोकतरं वा कुवन्ति
 भक्तिमात्रक वाक्योपरि विदधति । नाममात्र वाक्यं शक्नुवन्ति । यदि
 वा येषु भगवतः सम्बन्धिनि वचने वतन्ते महात्मास्योपासुपरि
 धन्या हतार्पा पुण्यभावा युक्तश्चक्षुमान एत इत्यादि वचननिष्पन्नं
 पक्षपातं कुवन्ति । यदास्त भगवतो ऽभिधायमात्रमप्यत्राभावा प्रकृत्यैव
 ये भद्रका भवन्ति । ततश्च भावानुसारिषदन्वयायनाभाभोगतो-
 ऽप्यस्य वचनानुसारेण वक्तव्ये तानप्यवविधानमप्यविकल्पान् लोका

नेष कर्मपरिणामो महानरेन्द्रो यद्यपि समारनाटके कियन्तमपि
काल नाटयति तथापि सदागमव्याभिप्रेता एत इति मत्वा माध-
मपाचभाव नारकतिघड्कुमानुपकटमरूप तेषां विधत्ते ।

कितर्षिं केषांचिदनुत्तरसुररूप दर्शयति । केषांचिद् ग्रैवेय-
कामराकार प्रकटयति । केषांचिदुपरितनकण्णोपपन्नदेवरूपता
जनयति । केषांचिदधन्ननकण्णोत्पन्नमहद्भिलेखकरणि कारयति ।
केषांचिद्भुवि भृरूपता ज्वयति । केषांचिच्चक्रवर्तिमहामण्डलिका-
दिप्रधानपुरुषभाव भावयति । सर्वेषां प्रधानपाचरूपता विहाय न
कदाचिद्रूपान्तरेण ताघर्त्तयति । तत्पथाप्तमेतावताम् भगवत
सदागमस्य माहात्म्येन । यदेवविधमामय्युक्तोऽप्येष कर्मपरिणामो
महानुपतिरेतद्भयाक्रान्तहृदय खल्वेव वृत्तते ।

अन्यच्च कथ्यते तुभ्य कौतुक यदि विद्यते ।

रूप सदागमव्यास्य तद् बुध्यन्त्य मृगेषु ॥

एष एव जगन्नाथो वत्सल परमायत ।

एष एव जगन्नाथमेव एव सुबान्धव ॥

एष एव विपद्भर्त्ता पततामवलम्बनम् ।

एष एव भवाटथ्यामटता भागदेशक ॥

एष एव महावेद्य सर्वव्याधिनिवर्हण ।

एष एव भद्रोच्छेदकारण परमौषधम् ॥

एष एव जगद्दीप सबस्तुप्रकाशक ।

प्रमादराक्षसात्तूष्णमेव एव विमोचक ॥

एषोऽविरतिज्ज्वालककम्पलालनचम ।

एष एष च योगिनी दृष्टानी वरजोद्यत ॥
 महादिशरटाक्षामो हन्यधने जने ।
 समी भगवानेष नान्यमस्य विमोचने ॥
 एष एष महापोरनरकोटरण्यम ।
 पशुमह समघातात्मायकोऽप्येष देहिनाम् ॥
 एष एष कुमानुष्यदुःखविच्छेदकारणम् ।
 एष एष कुदेवनमन यन्नापनायक ॥
 अज्ञाननवविच्छेदे एष एष कुठारक ।
 एष एष महानिद्राद्रावण प्रतिबोधक ॥
 एष आभाविकानन्दकारणत्वेन गीयते ।
 मातायातोदयोत्पाद्य मिथ्याबुद्धिविधूनक ॥
 एष एष रुद्रकोधवृद्धिविध्यापने जलम् ।
 एष एष महामानपथतोद्भवे पवि ॥
 एष मायामहाव्याघ्रीपातने वरभाषते ।
 एष एष महाकोभनीरदै शोषणानिभ ॥
 एष शब्दविकारस्य गाढ प्रथमनयनम् ।
 एष मोक्षोदयोत्पाद्या रति निनाशयत्यजम् ॥
 एष एवाभियन्ते जनेऽस्मिन्नमृतायते ।
 एष एष भयोद्भान्तधनमरचण्यम ।
 एष शोकभराकाश अधीरयति देहिनाम् ।
 एष एष जुगुप्सादिविकार शमयत्यजम् ॥
 एष कामपिशाचस्य दृढमुखाटने पटु ।

एष एव च मार्तण्डो मिथ्यालब्धान्तसूदन ॥
 एष एव चतुर्भेदजीवितोच्छेदकारणम् ।
 यतो जौव ततोऽतीति नयत्येष शिवालये ॥
 शुभेतरेष या नाद्या कृता लोकविडम्बना ।
 क्षिप्ते तामेष लोकानामनङ्गस्थानदानत ॥
 सर्वोत्तमत्व भक्तानां विधायाद्ययमव्ययम् ।
 एष एव क्षिप्त्युत्पत्तौ चैवोचविडम्बनाम् ॥
 एष एव च दानादिशक्तिषन्दोहकारणम् ।
 एष एव महावीर्ययोगहेतुरुदाहृत ॥
 अन्यच्च ये महापापा निभाय्यां पुण्याधमा ।
 न ते सदागमन्यास्य नामापि वञ्च मन्यते ॥
 ततस्तेन मरेन्द्रेण ते पूर्वोक्तविधानत ।
 सप्तारनाटकेनोच्चैः कदर्यन्ते निरन्तरम् ॥
 य एव भाविकस्याणां पुण्यभाजो मरोत्तमा ।
 ते सदागमनिर्देशं कुर्वन्ति महदादरात् ॥
 ततोऽप्यकथं राजान ते विडम्बनकारिणम् ।
 सप्तारनाटकात्मिका मोदन्ते निवृत्तौ गता ॥
 राजभुक्तौ वसन्तोऽपि राजान हृष्यतुल्यकम् ।
 सदागमप्रसादेन मन्यन्ते ते निराकुला ॥
 किञ्चात्र वञ्चनोक्तेन भास्ति तदस्तु किञ्चन ।
 सदागमेऽस्मिन् भक्तानां सुन्दर यत्र जायते ॥
 तदेतदस्य भाषायां किञ्चिद्विशेषेण वर्णितम् ।

विशेषतः पुनः कोऽप्युपगतां वर्चनधमम् ॥
 ततः प्रज्ञाविद्यासाक्षात् वाक्यमाकलय विमिश्रताः ।
 हृदये चिन्तयत्येव वा सन्देहमुपागताः ॥
 यदि प्रियवत्या मे विहितं गुणवर्कनम् ।
 यदि सत्यमिदं तेन नास्ति तुल्यमतोऽपरः ॥
 अतः पश्यामि तं तावत्करोमि ॥ विनियमम् ।
 परमप्रत्ययतो ज्ञाते न सन्देहो निवर्तते ॥

ततश्चैव विचिन्त्य तया अयमसौ तमहेतुयाभिहितः प्रज्ञावि-
 शाखाः । प्रियवति सुनिश्चितं सत्यमिदं नीमपि भवतीमधुना
 मनेन सदागममप्राप्तमवनीयगुणवर्कनेनानगलभाषिण्यैमिव परिक-
 ल्पयामि । भवन्ति च मे मनसि विकल्पा किञ्च परिचितमिति
 कृत्वा एषा वक्ष्यति । अन्यथा कथं कथं परिचामो महानरेन्द्र
 कुतयिद्विभिधान् । कथं वैकथं पुरुषे एतावान् गुणवर्कनात् सभा-
 शेता । न च प्रियवती कदाचन मां विपन्नमयति । ततः सन्दे-
 हापन्नं दोषाघते मे मनः अतस्तमात्मपरिचितं परमपुरुषं विप्रो-
 यतो दृश्यितुमर्हति मे भवती ।

प्रज्ञाविशाखाः । सुन्दरमेतदभिप्रेतमेव मे हृदयस्याभिगम-
 नीयो द्रष्टव्य इत्यसौ भगवान् । ततो मते हि अपि तन्मूलम् ।
 द्रष्टव्यं तावदां तस्य महाविजयरूपवर्णपरिष्कृतिर्विराजितम्यानेकम्
 चापुङ्गवाकीर्णम् महाविदेहरूपम् विपणिमागच्छ मध्ये वज्रमान
 प्रधानजनपरिकरितो भूतभवद्भविष्यद्भावस्वभावाविभावनं कुर्वाणो
 भगवान् सदागमः । ततः प्रत्यासद्योभूय प्रणम्य तत्परिणयगुणलसुप-

विष्टे ते तन्निकटे । तदाहतिदर्शनादेव खड्गमानं मुहुर्मुहुर्वि
 शोकनादमृहीतमहेतायाः प्रनष्ट इव सन्देहो वर्द्धितवित्तानन
 समुत्पन्नो विश्रम्भो मतात्मन हतार्पता तद्दर्शनेनेति । त
 प्रज्ञाविभासा प्रत्यभिहितमनया ।

अपि च ।

धन्यासि त्व महाभागे सुन्दर तव जीवितम् ।
 यस्याः परित्यज्योऽनेन पुद्गलेष महात्मना ॥
 अहं तु मन्दभाग्यास वक्षितास पुरा यया ।
 न दृष्टोऽय महाभाग पुद्गल पूतकन्दय ॥
 नाधन्या प्राप्नुवन्तीम भगवन्त मदागमम् ।
 निर्वृत्तचरणरो नैव चिन्तामयिमवाप्नुते ॥
 सजाता पूतपापाहमधुना मृगलोचने ।
 तव प्रसादाद्दृष्टेम महाभाग मदागमम् ॥
 मया कमलपत्राक्षि येऽन्य वरणिता गुणाः ।
 ते तमेव मया सर्वे दर्शनादेव निदिता ॥
 नाहं विशेषतोऽद्यापि वैराग्यं गुणगौरवम् ।
 नास्म्यन्य पुद्गलोऽनेन तुल्य एतत्तु लक्षये ॥
 आसीन्मे मन्दभाग्याया पुरेण प्रति सप्रथम् ।
 गुणेषु दर्शनादेव सांप्रत प्रक्षय गतः ॥
 निगूढचरितासि न यद्य बद्धाववज्रिता ।
 यया न दृष्टिः पूर्वं ममैव पुद्गलोत्तमः ॥
 तस्मात्प्रत मयाप्यहं भवत्या सह सुन्दरि ।

दिने दिने समामृत्य कर्त्तव्या पर्युपासना ॥
 गुण्य खरूपमाचार विसाराधनमुद्यमे ।
 मध्याह्न सर्वे चावद्धि ज्ञात कासेन भूयसा ॥
 अतो ममापि तत्सर्वं निवेद्य वसुभाषिणि ।
 येनाहमेनसाराध्य भवामि तव मन्त्रिभा ॥
 ततः प्रज्ञाविद्यामहा आहवाहदित मिये ।
 एतेषु कुर्वते इत्थं यत्कृतो मे परित्यक्तः ॥
 अहो विशेषविज्ञानमहो वचनकौशलम् ।
 अहो कृतज्ञता सुर्वो तदेव आहलोचने ॥
 सहेताभावतो भद्रे न जानीषे सदागमम् ।
 तथापि परमार्थेन योग्यता तव विद्यते ॥
 एव च कुर्वतो नित्यं मया वाङ्मे विचारयम् ।
 अज्ञातपरमार्थापि ज्ञाततत्त्वा भविष्यति ॥
 ततः अज्ञाततोषे ते नमस्कृत्य सदागमम् ।
 प्रियमख्यौ गते तावत्त्वस्थान तच्च काशरे ॥
 एव दिने दिने मय्यो कुर्वतो देवता तयोः ।
 सदागमस्य गच्छन्ति दिनानि किञ्च लीजया ॥
 अथान्यदा विशालाक्षो प्रोक्ता वा तेन धौमता ।
 प्रज्ञाविद्यायां शानन्दं मुख्येषु महात्मना ॥
 एष सवगुणाधारो भवत्या खेदनिभरः ।
 बाह्यकालात्ममारभ्य कर्मणो राजदारकः ॥
 गत्वा राजकुलं भद्रे विधाय दृढमङ्कतम् ।

श्रावर्ज्यं जननीचित्तं धात्री भव कथञ्चन ॥
 नयि सजातविश्रम्भो येनाय राजदारकः ।
 सुखं विवद्भुमानोऽपि प्रयाति मम वक्ष्यताम् ॥
 ततो निशिष्य नि ग्रेयमात्मीयं ज्ञानकौशलम् ।
 सुपात्रेऽव भविष्यामि कृतकृत्योऽहमन्नमा ॥
 ततो यदादिश्रित्यार्यं इत्युक्त्वा नतमस्तका ॥
 प्रज्ञाविशाला तदाकथमनुतस्थौ कृतादरा ॥
 अयामौ भयपुरुषस्ता धात्री प्राप्य सुन्दराम् ।
 लालमानं सुखेनास्ते देववद्विनिमित्तदा ॥
 कृमात्सुवद्भुमानोऽसौ कल्पपादपशनिम् ।
 सजात सर्वलोकानां लोचनानन्ददायक ॥
 ये ते सदागमेनोच्चैर्भाविनो वसिता गुणाः ।
 आविभूता समस्तास्ते कौमारे तस्य तिष्ठतः ॥
 ततः परिचयं कर्तुं तथा प्रज्ञाविशालया ।
 गीतं सदागमाभ्यर्णं सोऽन्यदा राजदारकः ॥
 ॥ च त वीक्ष्य पुण्यात्मा महाभाग सदागमम् ।
 भाविभद्रतया धन्यं परं हृषमुपागतः ॥
 ततः प्रणम्य सङ्गत्वा निपणोऽसौ तदन्तिके ।
 आकर्णितं मनोहारि तदाकथममृतोपमम् ॥
 आवर्जितो गुणैस्तस्य शशाङ्करनिमलैः ।
 स भयपुरुषयित्ते ततश्चेदमचिन्तयत् ॥
 अस्माको वाक्यभाषुयमहो रूपमहो गुणाः

५६० मे धनता येन नरोऽयमप्योक्तिः ॥
 धनं नगरी यन्मि वसन्ति यदागमः ।
 यदागमः पुनरागच्छेदङ्गदङ्गधीमता ॥
 पुनरागच्छेदङ्गदङ्गधीमता ॥
 भावतो भगवान्पुत्रे करोत्येषा यदागमः ॥
 तदङ्ग यदागच्छेदङ्गधीमता ॥
 ततोऽयमप्य नेदिलो यदागमि यदागमः कला ॥
 ततः प्रज्ञाविज्ञानायाज्ञानाकुल निवेदितम् ।
 कमीजनकयोगता यदागमि कपित वच ॥
 प्रादुर्भूतयज्ञानायाज्ञानाकुल निवेदितम् ।
 ततः यदागमि यदागमि यदागमि यदागमि ॥

स भूरिनरसहातपरिवारितवियह ।

अग्रेषभावसद्भाव वदन्नास्ते सदागम ॥

अयाम्दृष्टीतमद्भेता सख्या पार्थ्यं ममागता ।

नत्वा सदागम सायि निषण्णा शुद्धभूतले ॥

पृष्टा प्रियसखीवार्ता मानितो राजदारक ।

स्मिता सदागममुख पद्मन्ती क्षिमितेषणा ॥

इतश्चैककालमेवैकस्या दिशि समुत्पत्तितो वा कलकल । श्रूयते
निरसविषमडिण्डिमध्वनि । समाकर्ष्यते दुदान्तलोककृतोद्दृष्टाव ।
तत पातिता तदभिमुखा समस्तपवदा दृष्टि । यावद्विलिप्तसमस्त
गात्रो भस्मना चर्चितो गैरिकहस्तकै चर्चितमृणमघोषुण्डकैर्विना-
टितो सप्तमानया कण्वीरमुण्डमालया विडम्बितो वचसले घूर्ण-
मानया शरावमालया धारितातपत्रो जरत्पिटकखण्डेन बहुलोभो
गल्लैकदेष्टे आरोपितो रासमे वेष्टित समन्ताद्राजपुरुषे निन्दमानो
लोकैः प्रकम्पमानशरीरं तरलतारमितश्चैतस्यातिकातरया भयोद्-
भ्रान्तवदधो दृष्टापि दिशो निरीक्षमाणो नातिदूरादेव दृष्ट
सचारिजीवनामा तस्कर ।

त च दृष्ट्वा सजाता प्रज्ञाविशालाया कुरुणा । चिन्तितमनया
यदि परमस्त वराकस्यामुष्मात् सदागमात्सुकाग्रात् त्राण नान्य-
स्मात्कुतश्चित्ततो गता तदभिमुखम् । दशितोऽस्मै यत्नेन सदागमो
ऽभिहित च । भद्रामु भगवन्त शरणं प्रतिपद्यसेति । स च सदा-
गममुपलभ्य सद्भवा सजातायाश्च इव किञ्चिच्चिन्तयन्नाल्पेयमव-
स्थान्तर वेदयमान । पश्यतामेव लोकाणां निमोक्षिताश्च पतितो

धरणीतले । स्थितं कियन्तमपि काचं निदधत् । किमेतदिति
विक्षिता नामरिका । क्षमा कथञ्चिद्येतना ततः समुत्थाय वटा-
गममुद्दिग्वाथौ चापध्वं जायास्तथायध्वमिति महता शब्देन पृष्ठत-
वान् । ततो माभेवोरभयमभयं तवेत्याशासितोऽथौ वटागमेन ।

ततस्तदाकर्षं प्रपन्नोऽप्य वटागमस्य शरणम् । चञ्चरीतयाने-
भातो न गोचरोऽधुना राजशासनस्येति विचिन्त्य विदितमटागम-
माहाध्यां समयां प्रत्यक्षदेवपृष्ठतां कथमानाज्जे राजपुरुषां
स्थिता दूरदेशे । ततो विद्यञ्जीभृतो मगराश्च भारिजीवः पृष्टो-
द्गृहीतवहेतया । भद्रं कतमेन व्यतिकरेष्यं गृहीतस्त्वमेभिः कृता-
न्वयदुग्धैः राजपुरुषैरिति ।

सोऽवोचदक्षमनेन व्यतिकरेष्य । अनाद्येयं खल्वेव व्यतिकरः ।
यदि वा जानन्त्येषां व्यतिकरं भगवन्तं वटागमनायां किमा-
प्यातेन । वटागमेनीकम् । भद्रं महत्कुटुम्बमकां जतस्तदपनी-
दाय कथयान् भवान् को दोषः । वटारिजीवेनीकं वटाकापयन्ति
जायाः । केवलं जनसमस्तमात्रविह्वलनीं कथयितुं न पारयामि ।
ततो विविक्रमादिग्रन्थं जाया इति । ततः वटागमेन विविक्रिता
परिचत् स्थिता गता दूरदेशे । वटाविद्याजापुनित्वन्ती स्वमप्या-
कथयत्येति भक्षिना भारिता वटागमेन । तस्यायं निषट्कर्त्तौ-
वटागमवचनेनैव मय्यपुरुषोऽपि स्थितः एव । ततस्तेषां चतुर्णामपि
पुरतः केवलमगृहीतवहेतामुद्दिष्य प्रजन्विनोऽथौ वटारिजीवः ।

अक्षौहः क्षौहे चाक्षाक्षप्रतिवृत्तमन्त्रजनाशुक्लमप्यरहारं नाम
नगरम् । तत्र चवक्षिष्येव नगरेऽनादिवनस्थतिनामान् शुक्लपुष्पा-

प्रतिपत्तिः । तस्मिन्नाद्यैः कक्षपरिणामस्य महान्तरेणैव कक्ष-
 नाद्यमाशोधतोऽमोहोदयनामानौ मन्त्रकालस्यादिनौ कक्षा-
 हतमहन्मौ प्रतिपत्तः । ताभ्यां । १ ॥ १ ॥
 तत्र नगरे चारुतो लोकास्ते सर्वेऽपि कक्षपरिणाममहागामादत्रे
 नैव सुप्ता इवाव्यष्टचेतनतया सप्ता इव कायाकायविचारं गन्त-
 तया मृच्छिता इव परस्परं लोकोभूततया गता इव कक्षमावर्ति-
 त्तिष्ठेष्टाविक्रमतया निगोटाभिधानेनपरस्परं निधिष्यन्निधि-
 ता मन्त्रकालं धारयन्ते । अत एव ये ते लोकं गाढमधुदुग्धा
 न किञ्चिद्वेत्तन्ति । न भाषन्ते । न विप्रिष्टं वेष्टन्ते । नापि ते
 द्विष्टन्ते । न भिष्टन्ते न दहन्ते । न प्राथन्ते । न कुप्यन्ते । न
 प्रतिघातमापद्यन्ते । न शक्ता वेदनामनुभवन्ति । नाप्यस्य कक्षं
 लोकव्यवहारं कुर्वन्ति । इदमेव च कारणमुररीक्ष्य तन्नगरम-
 स्यव्यवहारमिति नाया गीयते । तत्र नगरे समारिजोवनामाव-
 वाप्त्यस्तु दुष्मिकोऽभवत् । गतस्य तत्र वसतो ममानन्तं कालं ।
 अन्यदा दत्ता-स्थाने तीव्रमाहोदयमहन्तमे तन्निकटवर्तिनि वा
 त्यन्तताबोधबलाधिष्ठिते प्रविष्टा समुद्रवीथिरिव भौतिकनिकरवा-
 हिनो प्राष्टद्काष्ठसम्भोरिव समुद्रतटयोधरा मलयमेखलेव चन्दन-
 गन्धधारिणी वसन्तश्रीरिव रुचिरपत्रतिलकाभरणा तत्परिणतिनाम
 प्रतीक्षरौ ।

तथा चावनितलन्यस्तजानुहस्तमस्तकया विधाय प्रणाम विर-
 चितकरपुटमुकुलया विज्ञापितं देवैष सुमहतीतनामधेयस्य देवस्य
 कक्षपरिणामस्य सबन्धौ तन्नियोगो नाम दूतो देवदत्तनमभिलषत

प्रतीहारभूमौ तिष्ठति तदेवमवस्थिते देव प्रमाणमिति । ततो
निरीक्षित तौममोहोदयेन मनमममत्यन्ताबोधवदनम् । च प्राज्ञ ।
ग्रीष्म प्रवेष्टयतु त भवती । ततो यदाज्ञापयति देव इत्यभिधाय
प्रवेष्टित प्रतिहार्या तद्वियोग । तेनापि अविनयमुपपद्य प्रयतो
महत्तमो ब्रह्माधिकृतस्याभिनन्दितस्वाभा दापितमायनम् ।

उपविष्टोऽग्नौ कृतोचिता प्रतिपत्ति । ततो विमुच्यामन बभ्रा
करमुकुल कृत्वा लज्जादतटे तौममोहोदयेनोक्तम् । अपि कुमल
देवपादानां महादेव्या देवपरिजनस्य च । तद्वियोगेनोक्तम् । सुहु
कुमलम् । तौममोहोदयेनोक्तम् । अनुपहोयमप्राक यद्वच भवत
प्रेषणेनानुसृता यय देवपादैरित्यत कथय यदाममनप्रयोजन-
मिति । तद्वियोगेनोक्तम् । कोऽग्नौ भवन्त विहाय देवपादानाम-
नुपहारं । आगमनप्रयोजन पुनरिदम् । अस्ति तावद्विदितैव
भवता विप्रेष्य माननीया प्रष्टव्या अत्रप्रयोजनेषु अस्मिन्नीयवाक्या
अविनयसाहाय्या च भगवती लोकस्थितिर्नाम देवपादानां मह-
त्तमभगिनो ।

तस्याद्य तुर्येर्देवपादै अवलकाशमेवोऽधिकारो द्वितीय ।
यथास्ति तावदेवोऽप्राक सर्वदा परिपन्थो कथञ्चिदुत्पन्नमितुममम
यदागम परममनु । ततोऽयमममममममभिभूय अविदाभराभरा
जन्मप्रमरतपात्रादीषुक्तेनिरावयति काश्चिकोकान । व्यापयति
आगमाकमगम्यायां निवृत्तौ जगत्याम् । एव च स्थिते विरलीभवि-
यत्येव कालेन लोक । नत प्रकटीकरिष्यदप्राकमयमस्तत्र पुन-
रमेतन् । अतो भगवति लोकस्थिते त्वेव विधेयम् । अस्ति

ममाविचलितरूपमेतदेव प्रयोजनमपेक्ष्य सरत्तणीयमस्यवहार ना-
 मगरम् । ततो यावन्त सदागमेन मोचिता सन्तो मदीयभुक्ते
 निर्गन्त्य निर्दृतिनगर्षी गच्छन्ति लोकास्तावन्त एव भगवत्या तस्मा-
 दस्यवहारनगराटानीय मदीयग्रेष्वस्थानेषु प्रचारणीया । तत
 प्रचुरलोकतया सवस्थानाना सदागममोचिताना न कश्चिद्वाप्तमपि
 प्रश्नयिष्यति । यतो न भवत्यस्माक ह्यायाचानिरिति । तत
 महाप्रसाद इति कृत्वा प्रतिपन्न मोऽधिकारो लोकस्थित्या । आ-
 च यद्यपि देवपादोपजीवी तथापि विशेषतो लोकस्थिते प्रतिबद्ध
 अतएव तद्द्वारेण तन्त्रियोग इति प्रसिद्धोऽह लोके । मोचितासु
 कियन्तोऽपि साप्रत सदागमेन लोका । ततोऽह भगवत्या
 लोकस्थित्या शुभमूल तावता लोकानामानयनायेह प्रहित
 इति । एतदाकर्ण्य भवन्त प्रमाणम् । ततो यदाज्ञापयति भग-
 वतीति प्रतिपन्न तच्छासन महत्तमेन बलाधिकृतेन च । ततो
 महत्तमेनोक्तम् । भद्र तन्त्रियोग तावदुत्तिष्ठ दर्शयामो भद्रस्यास-
 यवहारनगरलोकप्रमाणम् । येन गतं क्वन् निवेदयसि ॥ देव-
 पादेभ्य । काष्ठान्तरेऽपि येन न भवति तेषा लोकविरलीभवनचिन्ता ।
 तन्त्रियोगेनोक्तं यदाज्ञापयत्याय । तत समुत्थितान्वधोऽपि नगर
 निरीक्षितम् । दर्शिता समुत्थितकरेण पर्यटता तीव्रमोहोदयेना-
 स्येया गोष्ठकनामान प्राप्तादाप्तत्रियोगस्य । तन्मध्यवर्त्तिनस्यास-
 खेया एव दर्शिता निगोदनामानोऽपवरका । तेच विदद्वि साधा-
 रणप्ररोराणीत्यभिधीयन्ते । तदन्तर्भूतासु दर्शिता अनन्ता लोका ।
 ततो विप्रितस्तत्रियोग उक्तो महत्तमेन भद्र दृष्ट नगरप्रमाणम् ।

स्वयमपि परिहितमर्थं न जानीते मम । गतोऽमीभिरेवे
 कथाविदुषे श्यामान्तरम् । यतो न जानन्ति तत्तदर्थं हिम-
 यणानुकूलताम् । यथादिवशादेव जायते तपसो रतिमुत्त-
 ममेते । तथा नादियमन्त्रेण कटवेदा दास्यते मेऽस्मिन्निगेमम् ।
 तथा हि । यस्तु मद्रो येन लोकं एतेकस्मिन्परांशे ततस्तं ?
 इतिविधायतामनो गाढं समन्वयमुपदशयन् समस्तमुत्पन्नम् ।
 समस्तं निश्चयम् । समस्तमाहारयन् । समस्तं निश्चयम् । एक-
 स्मिन्विषयमात्रे सर्वं विधत्ते । एकस्मिन् जीरति सर्वं वि जीरति ।
 तत्त्वमेते श्यामान्तरगुणज्ञानरहिता परविधेर्मपद्यात्मान् स्व-
 मेव प्रवर्तिष्यन्ते । तस्मादपरं कश्चिन्मन्त्रागोषितलोकापरिज्ञानेन-
 यदिनयतां भवतेति । ततः पयाकुलोभृगो वनाधिरत किमपि वि-
 धमिति । इतदापि भवितव्यता नाम गम माया वा च प्राटिका
 बद्धं सुभटो वक्तते । यतोऽहं नाममात्रेणैव तस्या भर्त्सति प्रसिद्धं ।
 परमाप्तं पुनः येन भगवतो मदीयमहम् श्रेयलोकमहं वा च
 स्वस्वम्भिनो समस्तमपि कर्त्तव्यतां तन्मयति । यतः सा अविन्य
 माहात्म्यतया स्वयमभिज्ञापितमपि घटयन्तो नापेक्ष्यतेऽस्यस्वम्भिन
 पुद्गलकारं सहायतया । न विचारयति पुद्गलानुकूलप्रतिकूलभावम् ।
 न गणयत्यवसरम् । न निरूपयत्यापद्धतम् । न निशयते सुरमु-
 षापि बुद्धिविभवेन । न प्रतिस्पर्धयते विबुधपतिनापि पराक्रमेण ।
 नोपसृज्यते योगिभिरपि तथा प्रतिविधानोपायोऽत्यन्तमपभा-
 वनीयमप्यपि सा भगवतो स्वकरतत्त्ववर्त्तिनमिव लीलया मपादयति ।
 स्रवयति च प्रत्येकं समस्तलोकानां यद्यपि यदा यत्र यथा यावत्स

[illegible]

अथ च ।

या यज्ञ इतोद्योगा या ज्ञानभुवनोपिता ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

मा केवल जगत्यत्र विवरन्ती निराकुला ।
 न कुतश्चिद्विभेत्युच्चैर्मन्तावद्बद्धमिनी ॥
 मा कर्मपरिणामेन महाराजेन पूजिता ।
 यतोऽनुवर्त्तयत्येव तामेयोऽपि प्रयोजने ॥
 तथान्येऽपि महात्मान् कुर्वन्ति स्व प्रयोजनम् ।
 याम्नोऽनुकुसतां तस्या यत एतदुदाहृतम् ॥
 बुद्धिरुत्पद्यते तादृग् यत्रमायय तादृग् ।
 महायासादृग्नाथैव यादृशी भवितव्यता ॥

तस्यास्य मदीयमृष्टिच्छा भवितव्यतायां सम्बन्धिममेन गुण-
 न्दोह जानात्येव सोऽत्यन्ताबोधो बलाधिकृत । ततस्तस्य तदा
 पर्यालोचयतयेतसि परिष्कुरितम् । अये किमहमेव सत्यभुपाये
 चिन्तयात्मानमाकुलयामि । यतो जानात्येव सा वसारीजीवप्सौ
 भवितव्यता येऽत्र प्रस्थापनोचिता लोकास्तेषां स्वरूपमिति । अतस्मा-
 नेवाह्वय इच्छामि । ततः कथितमोदमोहोदयाय तेन स्वामि-
 प्राय सुन्दरमेतदिति ब्रुवन्त तस्यापि तस्या आकारम् ।
 ततः प्रहितं पुरुषं समाहृता भवितव्यता । समागता वेगेन प्रवे-
 शिता प्रतिहाया । महाप्रभावेय सदापि स्त्री किञ्च देवतेति
 विचिन्त्य हत तस्यां पादपतनं वाचिकं महत्तमबलाधिकृता-
 भ्याम् । अभिनन्दितौ तौ तथाश्रीवादिनः । दापितमाधनं उपविष्टा
 भवितव्यता । ततो बलाधिकृताभिमुखं महत्तमेन चाक्षिता भूलता ।
 ततस्तेन कथयितुमारब्धस्तथैतच्चियोगप्रतिकरः । ततो हसितं तदा ।
 स प्राह । भद्रे किमेतत् । भवितव्यताह । न किञ्चित् । बलाधि-

इतेभ्यो तत्त्विकमकाशे ह्यतितम् । भवितव्यताह । अतएव यतो
न किञ्चिदिदम् । बलाधिहतेभ्योक्तम् । कथं भवितव्यताह यत्त-
मन्वन्ताबोधोऽपि यत्तमेनगवि अतिकर मद्य कथयति । इतो-
द्योगादभेदविधेयु अतिकरेषु । अद्यपान्दगनकात्मभाविनोऽपि मत्र-
अतिकरानहम् । किं पुन मायनिकान् । अतो निष्प्रयोजनताय
किञ्चिदेतन्नदीयकथन ममेति । अन्वन्ताबोध ग्राह । यत्तमिदम् ।
विद्यत मे तावक माहात्म्य मोहयोऽयमेकीममापराधो भवत्या ।

अन्वन् प्रयापय जमेऽयं प्रयापनोचिता लोका । किं नो
द्यापारेण । भवितव्यतयोक्तम् । एकसावदेव एव मदीयो भर्ता
प्रयापनयोग्यं तदाऽन्ये च ये तज्जातीयो । बलाधिहतेभ्योक्तम् ।
तमेव जानीये तत्त्विकमचोक्तेन । ततो निगता भवितव्यता आगता
मम ममोये कथितो अतिकर । मयोक्त यदेवी जानीते । तत
यमुद्यजितोऽहमन्ये च मज्जातीयास्तत्रियोगाभिप्रेतवद्वातुपारेण ।
छत्रौ च भवितव्यतया महत्तमबलाधिहतौ । यदुत मया युवाभ्यां
चामोभि यच्च पातयम् । यतो भर्तृदेवता नारीति न मोहयो
मया ध्वारिजीवो यतदाति युवयोरपि प्रतिशागरणीयमेका-
चनिशाय नाम नगरम् । तचामोभिर्कोकैः प्रथमं नमस्कृतम् । अतो
पुन्यते युवाभ्यां महेवाभीषां तचाधितु नान्यथा । ततो यद्ग-
वतो जानीत इत्यभिधातु प्रतिपद्य तद्वचन महत्तमबलाधिहता-
भ्याम् । प्रवृत्ता सर्वेऽपि यमागतास्तदेकाचनिशाय नगरम् । तत्र
च नगरे महान्तं पञ्च पाटका विद्यन्ते । ततोऽहमेक पाटक
करायेण दृश्यता तीव्रमोहोदयेनाभिहित । अद्भुत ध्वारिजीव

तिष्ठ समच पाटये । यतोऽय पाटकोऽन्यत्रहारमनरेव वञ्चनं
तस्यो वसन्ते ।

ततो मन्त्रिभ्यश्च तिष्ठतो धृतिरिति । तथाहि । यथा तथा-
मन्त्रिहारनगरे शौचकाभिधानानां प्रासादानां मन्त्रिभ्यो वे-
निगोदाभिधाना अपारकास्तेषु ये लोकाः प्रत्येकमनन्ता यदी-
विज्ञता^१ येनानुबन्धेन प्रतिउपनि अद्यापि पाटके वृद्धतमा लोका-
स्तथैव प्रतिउपनि । केवलममन्त्रिहारनगरमन्त्रिभ्यो न क्वचित्को-
दाहारोऽन्तरनीति अमन्त्रिहारिका उच्यते । ते हि यदि पर-
पूयमिव भगवत्या लोकस्थितेरादेशेन वृद्धदेशान्यस्यानेषु नश्यन्ति
नाम्यथा । एते एतेन पुनरप्य पाटकस्य सवन्धिनीलोक्तां कुर्वन्ति
लोकश्चरारम् । समाचरन्ति प्रेषस्यानेषु गमागमं तेन साधारण-
रिक्त इत्यभिधीयते । तथा तेषाममन्त्रिहारनगरसवन्धिनामनादि-
वनस्पतय इति सान्निभ्यि सामान्याभिधानम् । एतत्पाटकमन्त्रिभ्यो
तु वनस्पतय इत्येतावान् विभेदः । तथा प्रत्येकचारिणोऽपि प्रासा-
दापरकन्यापरचिता मृत्ककषारेणाच शिष्यते तेऽमन्त्रेया की-
लमन्त्रिभ्यः समस्त पुनरिचितनगरवमान एताव पाटकस्यै-
तन्तो अयोर्ध्वं यथाज्ञापयति देव । तत्र स्थापितोऽयमेकस्मिन्
वरक ईगकोऽस्मिन् केनचित्प्रादीयविधानेनैव स्थापितास्तथैव वा
यच्चन्द्रमन्त्रिहारम् । केचित्पुनर्नोता पाटकास्तेऽप्येति । तत्र
यच्च साधारणमन्त्रिहारमात्रं भट्टे अपारके पुराणविद्यैव सूत्रम् ।
इह मन्त्रिभ्यः इह मन्त्रिभ्यः इहानन्त्रिभ्यः के मन्त्रिभ्योऽपि समस्तमन्त्रि-
भ्यः इह मन्त्रिभ्यः इह मन्त्रिभ्यः इह मन्त्रिभ्यः इह मन्त्रिभ्यः इह मन्त्रिभ्यः

कालमिति । अन्वदा कल्पपरिणाममहाराजादेशो नैवानुमतो
महत्तमयथाधित्वाभ्यां निवारितस्ततोऽपरकन्यायाद् भवितव्यतया
धारितस्तथैव पाटके पुनरव्यक्तान् प्रत्येकवारितयेति । इत्य
पूर्वमेव कल्पपरिणाममहाराजेन परिपृष्ट्वा लोकाभ्यति ममालोच्य
सह कालपरित्यागापयिता नियतियदृच्छादीनामनुमते भवि-
तव्यताया । अपेक्ष्य विविधाकार लोकाभावमात्मीयसाम्यप्रभे
परमाणुभिनिष्पादिता सर्वापकारिण्य एकभववेद्यमज्ञा प्रधान-
गुडिका । समपिता भवितव्यताया । सा चाभिहितता तेन । यथा
भद्रे समस्तलोकव्यापारकरणोद्यता न आस्तासि । समस्तलोकानां
अपेक्ष्ये नानाविधगुणद्वयादिकार्याणि सपादयन्ती ततो मृदा-
णामगुडिका । ततस्तथा तावामेकैकस्य समस्य लोकाणां लोकांदा-
मेकैकस्यां गुडिकायामन्या दातव्या । तत सपादयत्येता खद्यमेव
विविधमपेक्ष्य जन्मवाचके वयस्य प्रत्येक समेषु तत्रेष्ट सर्वे प्रयो-
जनमिति भविष्यति ते निराकुलता । तत प्रतिपन्न भवितव्यतया
तद्गानप्राप्तम् । विधत्ते च सप्तकाल समस्तसत्त्वानां तथैव सा न
गुडिकाप्रयोगम् । ततोऽह यदा तत्रावस्थितारण्यगरेऽभूत् तदा मम
लोकाणां लोकाणामपरां सा गुडिका दत्तवती । कस्य शुक्रमव
मे रूपमेकाकारं स्रष्टा तत्प्रयोगेन विहितवती । तत्र पुनरे-
काचनिवासनगरे समानता लोभमोहोदयाद्यन्ताबोधयो दुष्टरज-
मिव द्रष्टव्यः । तेन गुडिकाप्रयोगेन समानेकाकारं स्रष्ट
प्रकटयति यः ।

एत स्तोऽह तत्र पाटके वक्ष्यमाण वचिदवधरे शुक्रमव ।

तत्रापि कचिप्रयाग्नकरूप कचिदपर्याग्नकरूप । तथा कचिद्वस्त्र-
विहितोऽह वादराकार । तथापि कचिप्रयाग्नकरूप कचिदपर्या-
ग्नकरूप । तथा वादरं मन् कचिदपरकवर्त्ता कचिप्रत्येकशरी-
त्रापि कचिद्दुराकारधारक । कचित्कन्दरूप । कचिन्मूलमात्रो-
कचित्क्षारी । कचिन्मूलवर्त्ता । कचिच्छायापर ।
खागत । कचिप्रवाणमपरिणु । कचित्पञ्चाकार । कचित्पुष्प-
कचित्पञ्चात्मक । कचिद्बीजस्यभाव । तथा कचिन्मूलबीज । कचि-
दपबीज । कचित्पत्रबीज । कचिन्मूलबीज । कचिद्बीजद्वय ।
कचित्पुष्पबीज । तथा कचिद्दृष्टाकार । कचिद्गुणरूप । कचि-
त्तत्तात्मक । कचिद्वसोस्त्वभाव । कचिद्दुरितात्मक इति । तथाक्ये-
ष वत्तंमात्र मासुपलभ्यान्ध्यामनगरमन्त्रिणो लोका
भवितव्यतायाः समस्तमेव हिन्दन्ति भिन्दन्ति टनन्ति पिपन्ति
मोटयन्ति लुचयन्ति तच्छुवन्ति दहन्ति मानाकदर्शनाभि कट-
यन्ति तथापि भवितव्यता तत्रोपेक्षा कुरुते ।

ततोऽतिवाहिते तथाविधदुःखेरनन्तकाले औषाया
कालदत्ताया गुडिकायां दत्ता भवितव्यतया ममान्या गुडिका
तत्रभावाद्गतोऽह द्वितीयपाटके तत्र पाथिवसञ्ज्ञया लोकाः प्रति-
यन्ति । ततोऽहमपि तेषां मध्ये सपन्न पाथिव । विडम्बितस्त-
भवितव्यतयापरापरगुडिकादानदारेण च
प्रकरूपतया कृष्णनीलश्वेतपीतलोहितवर्णादिरूपतया
सवणहरिताम्रमन शिनाञ्चनगुह्यधिव्याघाकारतया चामल्येय
तितितितानि च तत्र पाटके वसता मया भेदनदलनदूषण

अन्तर्गतोनि दुःखानि । ततः पञ्चमगुहिकाग्रवर्णमाने इत्या-
भिविन्यतया इत्यान्ता गुहिका गतोऽह तन्माहात्म्येन इतीये
पाटके । तत्र चाद्याभिधाना कुटुम्बिन प्रतिवर्धनि । ततो ममापि
तत्र गतस्य अपदमाप्यहम् । विनोदिनमवाप्यह जीर्णार्था जीर्ण-
वासपरापरां इदिकां इत्याहवात्तार मपादयन्ता भवितव्यतया
व्यतिथेयमं वाक्यम् ।

तथापि । इतोऽहमवस्थापहिममदिकाग्रनगुहोदकापनेक-
भेदकयो कपरकमवस्थाभेदेन विविधावारस्तथा । मोहानि च
तत्र पाटके इत्यमानेन मया प्रीतीत्यदारववाचनेकमन्तमया-
द्यानि ज्ञानादुक्तानि । ततस्तन्वाचपयने जीर्णवासमगुहिकार्था
इत्या ममापरा गुहिका भवितव्यतया । ततोऽह ततोमवा चतुर्थे
पाटके तत्राप्यमप्येयासोत्रमवाचनमानो ब्राह्मण प्रतिवर्धनि ।
ततोऽहमपि तेषां मध्ये आसुरो वर्णेन उवाच स्वर्गेन इत्यात्मका
कायेन गुहिकया द्यानेन अपदमेत्रस्यायो ब्राह्मण । महेतय मम
तत्र वक्तो ज्ञानाद्वाग्मुमुक्षुराचिरन्तातगुह्याग्निविपुदुक्ताग्रनिग्रह-
तयो अपदमा । ज्ञानानि विधापनादिनो ज्ञानादुक्तानि । क्षित-
गुह्याद्वरपर्याप्तवापयाप्रकल्पतया विरक्तमानोऽप्येव वाक्यम् ।
इत्या च तदन्ते ममापरा गुहिका पञ्चमगुहिका ग्रवर्णमाने भवि-
तव्यतया । ततोऽह तदुपधानेन पञ्चमपाटके । तत्राप्यमप्येया वाद्य-
वीयाभिधाना चचिया प्रतिवर्धनि । ततोऽहमपि तत्र गत
उवाचीत स्वर्गेन अकल्याणपुण्यां ह्येव पताकाकारं मद्यानेन
व्रजतो वाद्यवीय चचियः । चाहृतय तत्र वक्तमानोऽहमुत्कलि

कावातो मण्डनिकावातो गुञ्जावातो झञ्जावात भवत्कवानो
धनवातस्तनुवात शुद्धवात इत्यादिभिरभिधाने । समुद्रूतानि तत्र
मे ग्रस्ताभिघातनिरोधादीनि नामादुभ्यानि । विनाटितक्षणादि
सूक्ष्मवाद्दर्पयाज्ञकापयाज्ञकाकाररूपतयापूर्णमानोऽन्येय का
भवितव्यतया ।

इतस्तदवमाने जाते पर्यन्तगुडिकाभरणे द्वापरां गुडिकां
पुनर्नीतोऽह प्रथमपाटके भवितव्यतया । स्थितस्तत्र पुनरनन्त का
नम् । ततः पुनरपरापरगुडिकाप्रयोगेणैव प्रापितो द्वितीयादि
टक्तेषु । स्थितयेकैकग्निसंभरणेय काकम् । ततश्चानेन प्रहारेण
तस्मिन्नेकाचनिगमे नगरे कारितोऽहमनन्तवारा समस्तपाटकव-
टनविह्वल लीलमोक्षोद्घातनाशोधयो नमश्च भवितव्यतया ।
चत्वारो मन्त्रास्तत्र प्रथमचित्तयाऽभिहित यथायपुत्र स्थितो भूवर्ध-
नात्त तमश्च नगरे ततोऽपनयामि भवत् ध्यानाजीवम् । नपादि
भवत्त नगरात्तरे । मयोक्त यद्वाशापयति द्विती । तत्र प्रपुत्र
गुडिका भवितव्यतया । इतश्चास्ति विकल्पाच्चनिवाध नाम नगरम्
तत्र च चतुर्थपाटका स्थिते । तत्र नगरस्य परिपालक कथं
परिचाममहागजनिगुक्त पशोन्मागोपशयो नाम मन्त्रम । तत्र
च माया नाम स्थित्यो । ततोऽह गुडिकामाचार्येण प्रात्रन्त
प्रथम पाटके । तस्मिन् चतुर्थपाटकेनवाचिना प्रयोगेन द्विती
काभ्यामा कृत्वापुत्रका प्रवर्तयन्त । ततोऽहमपि नपादे
मन्त्र द्वितीये । ततोऽपनयामि मन्त्रा सुत्रमन्त्रमुच्चैर्नयन्त ।
ततः मन्त्रमन्त्रयन्त चेतः ।

ततश्च ।

हतोऽहं गुडिकादानद्वारेणैव ततस्तथा ।
 हृमिहृपोऽहं चित्त्याने महापापं स्वभायया ॥
 मूषान्तमेदज्ज्वालपुरिते जठरे स्थितम् ।
 मां पश्यन्ती विद्यालक्ष्मी ततः सा परितुष्यति ॥
 कदाचित्सारमेधादिदुग्धनिष्पन्नकोटरे ।
 मामन्दहृमिज्वालेन वधुत वीर्य मोदते ॥
 वर्षोपपसराद्येषु क्षोभमानं सुदुःखितम् ।
 मां दृष्ट्वा हृमिभावेन तृष्णाभङ्गवितथता ॥
 क्षणकाभावमापाद्य गुडिकादानतस्तथा ।
 ममेत्यं चाकरोदुःखं वदन्ती पद्म मायया ॥
 माये पश्य मदीयस्य भक्तुं सामर्थ्यमौदृशम् ।
 समुन्मार्गापदेमेन भर्तात्मा येन गविता ॥
 बुधार्त्ता वारके विप्रस्ततो निगत्य भूतपति
 नि शेष कथयत्येष वृणारि वीर्ययोगतः ॥
 अन्यच्च त्यागसामर्थ्यं पश्य भक्तुममौदृशम् ।
 यदेव रक्तवस्त्रं ददते वस्त्रधारिणे ॥
 ततोऽप्युद्योतसङ्केते भद्रे भार्याविहसितः ।
 उपहासेन तेनाहं दिगुणं दुःखमागतः ॥
 पुनर्यं गुडिकां दत्त्वा कृत्वा शय्यं महोदधौ ।
 मामेवां प्राधिकैर्निन्द्य रटन्त वीर्यं तुष्यति ॥
 तदेव पाटके तप वत्तमानं स्वभायया ।

अपरापररूपेण सख्यातीत विडम्बित ॥

अन्यदा पुनर्यथेष्टचैष्ट्यैव प्रयुक्ता भवितव्यतया ममान्यगुडिका ।
नीतोऽह सत्सामर्थ्येन द्वितीये पाटके । तत्र चाष्टकुक्षकोटिसंख्या-
यिनोऽसंख्येयास्त्रिकरणनामानो गृहपतयोऽधिवसन्ति । ततोऽहमपि
तेषां मध्ये सप्तस्त्रिकरणो गृहपति ।

ततश्च ।

यूकामत्कुणमत्कोटकुपुरुषविवर्त्तिनम् ।

पिपीलिकादिभ्यश्च कृत्वा मा भवितव्यता ॥

पर्यटनं मुमुक्षुत्वं पितृमात्रं च वास्तवैः ।

दग्धं दृष्ट्वा तथा तोषादानन्दमवगाहते ॥

तदेव पाटके तत्र गुडिकादानपूर्वकम् ।

असंख्यवारा पापोऽह कारितो नैकरूपताम् ॥

अथान्यदा पुनर्दत्ता गुडिका मे स्वहेतव्या ।

द्वितीये पाटके नीतस्तयैवोचितहेतव्या ॥

कोटिसंख्यकुक्षानां च वसन्ति नव तत्र ये ।

असंख्यासोपु विद्यन्ते चतुरणा कुटुम्बिनः ॥

ततोऽहमपि भजातयस्तुरच कुटुम्बिक ।

पतङ्गमचिकादष्टशिकाकारधारक ॥

शोढानि तत्र दुःखानि भागाकाराणि तिष्ठताः ।

निर्विवेकजनादिभ्यो मर्दनादिविधामतः ॥

जीर्णं जीर्णं पुनर्दत्ता गुडिकामपरापराम् ।

असंख्यरूपेणैव पाटके नाटितस्तथा ॥

भूयो भूयस्तेष्वेव पाटकेषु विवक्षितम् ।
नृणां भोगानि वर्षाणां भवत्यादि विधापित ॥
एव च धिते ।

वित्तपदान्तरूपेण तदापर्याप्तकूपक ।
तेषु वित्तपि पञ्चास्य पाटकेषु विनाटित ॥
अथान्तरा प्रवृत्तेन चेतसा भवितव्यता ।
ज्ञाना तदुचित काक तत चेत्यदमभाषत ॥
आद्यपुत्र भवन् किं नयामि नगरान्तरम् ।
विकलावनिवासेषु नगरे नास्ति ते धृतिः ॥
मयोक्त देवि यन्मुञ्च रोचते तद्विधीयताम् ।
किमप्यवज्ञानं न मे प्रमाद्य चरकचक्षुः ॥
ततो जीर्णं मम ज्ञाना तुष्टिकामन्तरिणीम् ।
नगरान्तरयानाय प्रयुक्ता तुष्टिका तथा ॥
अयोध्यामार्गपदेऽप्य प्रतिजगत्स्थे स्थितम् ।
पञ्चाक्षपञ्चपदान नामास्ति नगर परम् ॥
तच्च पाद्विपञ्चात्कोटौलवप्रमाणके ।
वर्षानि कुलवपाते लाका पञ्चाक्षमायका ॥
जनप्रजनभयरा स्वष्टचेतन्ययुता ।
अग्निश्लोमिधीयन्ते गभजा इति वा मुधे ॥
ये पुनस्तत्र विद्यन्ते स्वष्टचेतन्यवजिता ।
अथगिन इति व्याताप्ते यन्मूढनजा जना ॥
तताऽह तेषु भजात स्वष्टचेतन्यवजित ।

पद्माद्यो नाम विख्यातो सुद्विकाया प्रभातः ॥

रटत्पुष्पैर्विमा काय ददुराकारधारकः ।

केलिप्रियतया तत्र भाययाह विमाटितः ॥

तत्र च मन्मथमजमये ।

रूपैरेवमभात्येष्टैश्चमयिता ततमया ।

विहितो गर्भजाकारधारकोऽह महेमया ॥

ततश्च जलचरेषु वत्तमानः ।

मृहीतो धीवरेस्तत्र विभ्राणो मत्सरूपताम् ।

क्षेदपाकादिभिर्दुःखं प्रापितोऽह सहस्रशः ॥

तथा चतुर्व्यदम्बलचरेषु वत्तमानस्य ।

शशसूकरमारङ्गरूपमाविधतो मम ।

व्याधैर्भिन्ना शरैर्गात्रं कृता नाना विकृतिना ॥

तथा भुजपरिमर्षोरपरिमर्षेषु वत्तमानेन ।

गोधादिनकुलादीना रूप धारयता चिरम् ।

अन्योन्यमच्छाद् दुःखं प्राप्तं क्रूरतया मया ॥

तथा ।

काकोलूकादिरूपाणा पदिष्ठा मथ्यचारिणाम् ।

सख्यातीतानि दुःखानि शोढानि सुधिर मया ॥

असख्यजनसङ्घौर्णं तदेव तत्र पत्तने ।

जलसल्लनभस्यारी सज्जातोऽह कुले कुले ॥

अन्यच्च तस्मिन् पश्चात्पशुसम्याने नगरे ।

सप्ताष्टवारारूपाणि नैरन्तर्येण कारितः ।

नीतस्ततोऽन्यस्थानेषु तवानीत पुनस्तथा ॥

एव च किते ।

त्रेपेक्षु भवेद्यानेषु गता गतान्तरान्तरा ।

मया तत्र पुनरेतन्ना कृता कथविहङ्गना ॥

ब्रह्मण्यु ।

स्वित्तु केरन्त्यर्थं परं पञ्चोपमवचनम् ।

अथ तत्र पुनरे किं चित्ताधिकं पुरकोटिमि ॥

अथहिमन्तिकपेक्षं यथाभितरभेदत ।

तदेव नगरे तत्र नानाकारैर्विहङ्गितम् ॥

अमरा कुरङ्गकप कपादिगोष्ठ भवितव्यतया । स्मितो यूप-
मये तरुजिततारं भवेन निरोचमाणी द्वापि दिग्म वत्प्रमाण-
कश्चिद्वराचीतयेन च पघटामि । यावद्वेन लुब्धकुमाकरेण
कलभनिना प्रारब्ध गौतम् । ततकोनाभिन्न यमयूपम् । परित्य-
ज्युत्पन्नम् । निरुद्धा चेष्टा । निरुद्धोक्तानि लोचनानि । निरु-
क्तं त्रेपेक्षिष्यथापार । अत्रात कर्षेन्द्रियमाचनिमग्नोऽन्तरात्मा ।
ततो निरुद्धमन्दोभूत तत्तादृशं हरिष्यूपमवलोकाभ्यर्णोभूतो
द्याध । प्रदुषीत कौदर्यम् । अन्धितस्तत्र प्रित्तोमुच । बद्ध-
माचोड दानकम् । ईषदाकुचिता कम्हरा । अमाहृष्टो वाय
कषांज वायम् । ततो मुक्तेन तेनाराद्वागे वर्त्तमानोऽह निभिद्य
पात्तिगो भूतसे । अचान्तरे जीर्णा मे पूर्वदत्ता शुद्धिका । ततो
जीर्वाद्या गच्छा हरिषमवनिबन्धनभूतायामेकमववेद्यायां शुद्धिकायां
दत्ता ममान्दा शुद्धिका भवितव्यतया । अथस्तथाहृत्येनाह
करिवरूपम् । वद्वित काष्ठकमेण अत्रातो यूपधिपति । तत्र

भरणी तीर्थाय वेदना । धितस्तदवस्था यत्नराज यावत् । अथा-
 न्तरे तुल्य समोपरि भवितव्यता । तत्तत्तथाभिहितम् । धाधा-
 यपुत्र माधु होमनसोऽनवस्था । तितिधित भवता परम दुःखम् ।
 तुल्यनिदानो भवतो ज्ञेन चेष्टितेन मयामि भवन्त नगरान्तरे ।
 मयाभिहितम् । यदाज्ञापयति देवो । ततो दर्शितमाया धुम्-
 राकार पुष्ट । अभिहितस्याप यथार्थपुत्र तुष्टया मयायमधुना
 भवन्त वहायो निरूपित पुष्टोदयो नाम पुष्टवस्तुनेन सह
 भवता गन्तव्यम् । मयाभिहित यदाज्ञापयति देवो ।

अथान्तरे क्षीर्ण मे पृथक्ता तुष्टिका । तत प्रयुक्तान्यातु
 दिका भवितव्यतया । अभिहित च तथा । यथार्थपुत्र तव गत-
 स्थाप पुष्टोदयो मे प्रयुक्तवत् सहोदर सहचरस्य भविष्यतीति ।
 एवं च वदति मयारिजीवे भव्यपुष्ट प्रज्ञाविज्ञाकाया कर्णभर्षे
 क्षिप्तेदमाह ।

यथाम् कोऽप्य पुष्टः किं शानेन कथयितुमारम्भम् । कानि
 चामुनि अमन्यवहारादीनि नगराणि का चेय तुष्टिका । यैकैकवा-
 मने प्रयुक्ता भवो नानाविधरूपाणि कारयति । विविधपुष्टपु-
 ष्ठादिकायाणि द्रष्टयति । कथं वा पुष्टपुष्टेयन्त काजमेकस्याव-
 स्थिति । कथं चापभावनीयानि मनुष्यस्य तत क्षमिपिपौलिका-
 रूपाणि जायेरन् । तदिदं यत्कथमपूर्वाजालकस्यस्य तत्करस्य
 चरित मम प्रतिभासते तत्कथयामिन्त कोऽप्य भावार्थ इति ।
 प्रज्ञाविज्ञानयाक्रमम् । यत्तु यदष्टेदानीतन विज्ञेयरूपमुपनभ्यते
 तथानेन कथितम् । किं तर्हि यामान्यरूपेण मयारिजीवनाभाय

पुरुषोऽतस्तदेवानेनात्माभिधानमाख्यातमनेन चात्मचरितम् । एवं
मिदं घटमानकमेव निवेदयितुं प्रकान्तम् ।

तथाहि ।

असां व्यवहारिकजीवराशिरचास्यवहारनगरम् । एवेन्द्रियज्ञा
तय पञ्चापि इन्द्रियज्ञेजोवायुवनस्पतिरूपास्तेषां स्थान एकाचनि-
वासम् । विकलेन्द्रियाणां द्वीन्द्रियचौन्द्रियचतुरिन्द्रियसङ्गणानां स्थानं
विकलाचनिवासम् । पञ्चेन्द्रिय तिरस्त्रां निलय पञ्चाक्षपद्मसङ्गा-
नम् । एकजन्मप्रायोग्य कस्य प्रकृतिजातमेकभववेद्यां सुखितु-
च्यते । तदुदयेन भवन्त्येव ज्ञानाविधिरूपाणि । सपद्यन्ते एव नि-
विधिसुखदुःखानि कार्याणि । अजरामरस्याय पश्य । ततो युक्तमे-
वास्मान्तमपि काशमवस्थानं ससारिजीवस्य चात्र भद्रं भवत्ये-
कमिपिपौष्टिकादिरूपाणि । किमचाश्चर्यमयवा सुगन्धबुद्धिरूपाणि
वस्तो न जानीते यदस्य स्वरूपम् । वस्तु न सभवत्येव भुवनोदरे
तत्सविधानकम् । यदस्य ससारिजीवस्य सवन्धिना चरितेनावतरति ।
तद्वत्स निवेदयतु तावदेव खलु यथावृत्तम् । पद्यात्तवाहमस्य भावार्थं
निराकुत्ता कथयिष्यामि । भव्यपुरुषेणोक्तम् । यदाज्ञापयत्यनेति ।

घटपत्तिकावदस्यो भवति नियमतो वर्धमानुद्यभूमौ

भक्ष्यस्य प्राणभाजं समवपरिणते कक्षयस्य प्रभावात् ।

एतच्चाख्यातमत्र प्रथममनुगतस्तस्य बोधायमित्य

प्रकान्तोऽयं ममस्य कथयितुमतुको जीवधनारचारः ॥

अ च सदागमवाक्यमपेक्ष्य ओ

अजरनाथ च तेन निवेद्यते ।

बुधजनेन विचारपरायण
स्तदनु भयजन प्रतिबुध्यते ॥

तावेऽपि निवेदित तदनुज सप्तरविष्णुजितं
न्यानामिदमाकलय विरतिं सप्तरतो जायते ।
येषां तेष भवो विमूढमनसां भो सुन्दरो भाषते
ते नून पश्यो न सन्ति मनुजा कार्येष मय्यामहे ॥

इत्युपमितभवप्रपञ्चायां कथायां सप्तरिजौव-
चरिते तिर्यग्गतिवर्णनो नाम
द्वितीय प्रस्ताव ॥ २ ॥

तृतीय प्रमाणः ।

भाष्यपद्यन्ति यस्तु वक्तव्यमात्रं त्रैविजम् ।

एवं प्रोक्तो मनुष्येण यथास्तन्धुनीयते ॥

मयारिजोव वराच ।

ततोऽहं भट्टेऽप्यहोतमहेते समाम्नादितैरुभयवेद्यगुहिकं प्रवक्तुं गन्तुम् । इत्याख्यप्यामेव मनुजगतौ नगर्या भरताभिधानं पाठ्यं तस्य च विशेषकभूतमस्ति जयप्यज नाम नगरम् । तत्र च मया नृपतिगुणसपदाभिहितमूति यद्यो नाम राजा । तस्य च रतिरिति मकरकेतनस्य मन्दा नाम प्रधानदेवी । ततोऽहं तस्यां सुखं प्रवेष्टितो भवितव्यतया धितस्तपोचितकामम् । निगतं वा पुण्योदयेन दृष्टो मन्दया सपन्नस्तथा पुत्रो मम जात इत्यभिमानो निवेदित प्रमोदकुम्भाभिधानेन दामदारकेण तरपतये प्रादुर्भूतं सुतो मे इति समुत्पन्नस्तस्याप्यनुग्रहः । इयद्विष्टेयादुपशितो गात्रेषु पुनकोद्भेदः । दापितं निवेदकनारकाय पारितोषिकम् । समादिष्टो मञ्जन्ममहोत्सवः । ततो दीयन्ते महादानानि । मुच्यन्ते बन्धनानि । पूज्यन्ते नगरदेवता । क्रियन्ते वृद्धद्वारप्रोभाः । प्रोध्यन्ते राजमाता । आह्वयन्ते आनन्दभेद्यः । आगच्छन्ति विशेषोज्ज्वलनेपथ्या राजकुले नागरकस्तोकाः । विधीयन्ते मनुष्यपचाराः । प्रयुज्यन्ते समाचाराः । आस्काच्यन्ते त्वर्यसंघाताः ।

गीयन्ते धवसमङ्गलानि । नृत्यन्ति ललनाल्लोका मङ्गलकुम्भिका-
मङ्गलकुम्भादिभिर्नरेन्द्रयुद्धेनेति । ततश्चैव वृत्ते अक्षमहानन्दे अति-
क्रान्ते मासि तिरोधाय मभारिजोव इत्यभिधानं प्रतिष्ठितं मे
नन्दिवद्भुन इति नाम । जातो ममाप्यहमनयो पुत्र इत्यभिधानं ।
ततो जनयन्मानन्दं जननौजनकयोः पञ्चभिर्धात्रीभिः प्रसूतः मप-
ञ्चोऽहं चिदार्थिकः ।

मम आसन्नशरदरत्नगरादारभ्य सकलं कालं द्विविधं परिकरौ-
ऽनुवर्तते । तद्यथा । अन्तरङ्गो बहिरङ्गश्च । तथान्तरङ्गपरिकर-
मध्येऽस्मि ममाविवेकिता नाम प्राद्वणजातीया धात्री मायि प्रसूता
मन्मथदिने जातो दारकः प्रतिष्ठितः तस्य नाम वैद्यनर इति ।
यं चादित एशरभ्यामभिव्यक्तरूपतयाद्योदेव । केवलमधुनाभिव्यक्त-
रूपं वपन्नः । ततो मयाद्यौ यद्धारयन् वैरकल्लभाभिधानौ
विषमविस्तीर्णौ चरन्तौ दधानं परिष्कृतकठिनहृत्स्नेर्यास्नेयाऽभिधाने
जघ्ने समुद्रहृत्पुष्पानुपुष्पमनामानी विषमप्रतिष्ठितायूक्तं विभाष्य
पैशुन्यमङ्गकमेकपाश्याधतः कटितटं दृश्यन् परममोदयद्भुननामकं
वक्त्रं विषमं लम्बमुदरं कजितोन्मत्तापनामकनातिमहद्वेगोरच्छलेन
युक्तं चारमसुरमग्राभ्यां विषमपरिहृत्स्नाभ्यां बाहुभ्यां विराजमानं
करतारूपया वक्त्रया सुदोषया च शिरोधरया विह्वलमानो-
ऽसभ्यभाषणादिरूपैर्वशितदन्तच्छदेविरल्लविरलेभद्विदृश्यनेविगोप्यमा-
नयपुलाहकनलनामकाभ्यां शुषिरमात्ररूपाभ्यां वर्णाभ्यामुपहा-
स्यमानं तामसभावकशया ध्यानमापेक्षं लक्ष्यमाप्यतिचिपटया
नादिकया विभ्रद्भासरताम् । रौद्रलनृगसत्त्वशब्दाभ्यामतिरक्ततया

प्रधान कक्षाचार्य । पुत्रितोऽसौ विधिना । हतमुदितकाशे
यम् । समर्पितोऽहं तस्य पित्रा महतादरेणेति । समर्पिताय भर्तृ-
भ्रातरोऽन्येऽपि बहवो राजन्यारका प्रागेव तस्य कक्षाचार्यम् ।
ततस्तौ सार्द्धमहं प्रवृत्तं कक्षापहणं कर्तुम् । ततः संपूर्णतया सर्व-
करणार्थां गुरुतया तानोन्मादमस्य हिततया कक्षादायस्य निहि-
ततया कुमारभावस्य सन्निहिततया पुण्योदयशौक्लटतया ह्ये-
षमस्यानुकूलतया तदा भवितव्यताया अनन्यहन्त्यतया म-
हतीतप्राय स्वल्पकालेनैव सकृदोऽपि कक्षाकक्षाप ।

केवलमतिवज्रमतया मदा सन्निहितोऽसौ वैशानरः सन्निमित्त
सन्निमित्त वा करोति मम समानिष्ठमम् । ततस्तौ समर्पित-
तोऽहं न भ्रमामि गुरुपदेशम् । न गणयामि कुलकलहम् ।
विभेमि तातमनःखेदम् । न भवयामि परमार्थम् । न जाना-
म्यात्मनोऽन्तस्तापम् । न वेष्टि कक्षाभासनिर्णयकत्वम् । किन्तु
मेव वैशानरमेकं प्रियं कृत्वा तदुपदेशेन गलत्त्वेदविन्दुरभीष्ट-
लोचनो भुवभकुटिं करोमि समस्तदारकैः सह कलहं विदधानि
सर्वेषां मर्षाद्वाटनम् । सक्षारयाम्यस्यवचनाभिः । न हने तेषां
मध्यस्थमपि वचनम् । ताडयामि प्रत्येकं यथा सन्निहितेन पञ्च-
कादिना । ततस्तौ सर्वेऽपि वैशानरान्निष्ठितं मामवलोक्य भवे-
षस्तमानसा सन्तो वदन्त्यनुकूलं कुर्वन्ति चाटूनि चाराधयन्ति मां
पादपतनैः । किं वङ्गना । मदीयगन्धेनापि ते वीथवनोऽपि
राजदारका मागदमनोदतप्रतापा इव विवधरा न स्वतन्त्र-
चेष्टन्ते ।

ततस्ते समुद्दिष्टा कल्पमाना बन्धनामारगता इव महादुःखेन
जन्मजीवनकालुरोधेन कलायद्वयं कुर्वन्तः काष्ठं गच्छन्ति । न कस्य-
चिन्ति तं व्यतिकर कलावाद्याय मा भुञ्जन्तः प्रलय इति भाव-
नया । तथापि नित्यव्यविहितत्वात्तदप्येव तन्नामकं चेष्टितं वक्तुं
कलावाद्यम् । केवलं दारुकेषु दृष्टविपाकतया भवेन वस्तुद्वयो-
ऽभावेऽपि न मम समुद्यमपि शिष्टेषां निरोचिते । यदि पुन-
रन्यथपदेभ्योऽपि मां प्रत्येव किञ्चिद् ब्रूयात्ततोऽहमेवमपि कला-
वाद्यमाशौचमिति ताडयामि च । ततोऽथावपि मम राजद्वारकव-
दन्तते । ततो महामोहदोषेण मया चिन्तितम् । अहो मे वर-
मिच्छ माहात्म्यातिशय । अहो हितकारिता । अहो कौशल्यम् ।
अहो वयस्यता । अहो सिरानुरागम् । यदेवमालिङ्गनद्वारेण
मम सर्वोपेतां कृणु मासेव सर्वेषामतिवृत्त्या जगदति ।

न च मां लज्जामपि मुञ्चतीति । तदेव मे परमो बन्धुरेव परम
शरीरेमेव मे सख्यमेव मे कौशित्यमेव यत्र मे परं तन्मिति ।
अनेन रक्षितं मुह्योऽकिञ्चिन्करणया वृत्तपुष्पाच्च विशिष्टम् ।
ततश्चैवविधभावनया सज्जतो मम वैद्यानरक्षोपरिस्त्रितानुरागम् ।
अथवा रक्षसि प्रवृत्ते तेन च विसृज्यमाने मयाभिहितं वरमिच्छ
किमनेन वज्रना जल्पितेन युष्मदायता मम शाखास्तदेते भवता
यथेष्टं नियोजनीया इति ।

ततश्चिन्तितं वैद्यानरेण अथ वृत्ततो मे परिरक्षतो यदेव मम
वृत्तवर्तो वर्तते । दाशिनोऽनेनैव वदता निभरोऽनुरागम् । अनुर-
क्त्य प्राप्तिं समाकलयामि वचनम् । इच्छामि निविरक्तम् ।

प्रवर्त्तन्ते तत्र भावेन । सपाटयन्ति क्रियया । तदिदमत्र प्राप्तवा
स्तमिति विविक्त्य तेनाभिहित कुमार ।

एवमेतत्कं खल्वत्र सन्देह । यच्च गृहीतवदप्यसद्भावाभामिति
भादृशा पुरतः कुमारोऽप्येव मन्त्रयति । महाप्रमादोऽत्र कारणम् ।
य हि धीर्घोत्कपाज्जातायमपि वाक्यं बलाद्भाषयति । तत्किमत्र
करोमि कुमारस्याहमवयानं प्राणान् । एष एवमेतन्निधोगो^१ मया
भिहितम् । कथं तेनोक्तं ज्ञानम्यहं किञ्चिद्रक्षायनम् । मयाभि
हितं करोतु वरवयस्य । तेनोक्तं यदाज्ञापयति कुमारः । ततः
कृतानि तेन क्रूरचित्ताभिधानानि वटकानि^१ समुपनीतानि मे
रहसि वर्त्तमानानि । अभिहितस्याहं कुमार एतानि मदीयानां
व्यग्रभवानि वर्त्तन्ते वटकानि । कुवन्त्युपयुज्यमानानि धीर्घोत्कर
सपादनेन पुह्यन्ते यव यथेष्टं दीर्घतरं चायुष्कम् । तस्माद् गृह्य
त्यमेतानि ।

अत्रान्तरे लघुध्वनिना कथामरस्त्रितेन ज्ञेयाभिहितम् ।
भविष्यति नवाभिमतं स्थाने कोऽत्र सन्देह । न श्रुतं तन्मया ।
श्रुतं वैद्यामरेण । ततः सपाटयते मम ममोहितम् । याद्यत्वेन
वटकोपयोगेन महानरके । भविष्यति तत्र गतस्याहं दीपमायु
ष्कम् । कथमन्यथेवविधं शब्दो महानरक एव ममाभिहित
स्थानमिति भावनया तुष्टोऽधौ चित्तेन । मयाभिहितं किं न
सपद्यते मे भगदृशि वरमिच्छेत्तुक्ते । तदाकथं दिगुत्तरं परि-
तुष्टोऽधौ समपितानि वटकानि गृहीतानि मया । अभिहितं च
तेन कुमारारामपरो मम प्रमादो विधेयः कुमारेश यदुत

मयावसरे चिन्तिते न निर्विकल्पमेतेषां मयादेक वटक भक्षितं
 कुमारेणेति । मयाभिहितं किमपि प्राप्यतया । निवेदितं एवाध-
 मात्मा वरमिच्छति । वेदान्तरेणाभिहितम् । महाप्रभातोऽमुद्यौ
 तोऽहं कुमारेणेति । इतश्च तातेन यवच विषमनौघो निदुःखो
 राजश्वभो दारकः । यदुत चरे विदुरः समादिष्टो मया कुमारः ।
 यथानव्यमनस्तेन भवता कलाघट्टेण विधेयम् । अहमपि न द्रष्ट-
 व्योऽहमेव भवन्तमागम्य द्रष्टव्यमिह । तदेव चिन्तितं मम राज्यकार्य-
 व्याकुलतया कदाचित्समस्योपे नमनं न उपपद्येत ततो भवता प्रति-
 दिनं कुमारशरीरवार्तां मम मयादनीया विदुरेणोक्तम् यदाज्ञा-
 पयति देवः ततः मयादयता तेन तद्वाञ्छयाचनं कथितं च सर्वोऽपि
 मदीयो राजदार्ष्टिककलाचार्यकदम्बनव्यतिकरः । तथापि मम च-
 भयेन कियन्तमपि कालं न कथितोऽसौ ताताय च निभरमशोच्य
 निवेदितोऽप्यदा ततश्चिन्तितं तातेन नैव विदुरस्त्वाददत्तं भावते ।
 न चापि कुमारः प्रायेणैवविधमाचरति तत्किमपि तस्य भविष्य-
 तीति न जानीमहे । यदि च कलाचार्यस्यापि कदम्बन विधत्ते
 कुमारो निष्पन्नं ततः कलाघट्टप्रयोजनमिति चिन्तया समुद्दिष्टो
 ऽभूत्तातद्विषयेन पुनश्चिन्तितमनेनेहम् । अथ प्राप्तकालं द्रष्टव्यमि-
 तावच्छलाचार्यमेव यथावस्थितम् । ततो निदित्य वृत्तान्तं तसि
 वारणोपाये यत्र करिष्यामि ततः प्रेषितस्तदाकारणाय यद्वृत्तमानं
 विदुरः समागतं कलाचार्यं । अभ्युदितस्तातेन दापितमात्मनः
 विहिता परिचर्या ततस्तदनुष्ठानविहारीपविष्टेन तातेनाभिहितं
 चाथ बुद्धिबभूव अपि समुत्पद्यति कलाघट्टं कुमारकायम् ।

तेनाभिहित देव बाढमुत्सर्पति युष्मदनुभावेन तातेनाभिहित किं
परिणता कायिषन्दिवर्द्धनकुमारस्य कला कलाचार्वेणभिहित
सुष्टु परिणता देव निष्पन्न एव कलासु नन्दिवर्द्धनकुमार ।
तथाहि । स्त्रोतमनेन समस्तमपि निपिज्ञान स्वयं इष्टमि
गदित उत्पादितमिवात्मना व्याकरण चेचीभूतमस्य ज्योतिष
शास्त्रोभूतमष्टाङ्गमहानिमित्त व्यास्यातमन्वेभ्यश्चन्दोऽनेन चम्प
नृत्त मिहित गेय प्रणयिनीवाच्य इतिप्रिया वयस्येव चनुर्वे
मिषमिव वैद्यक निर्देयकारीव धातुवाद अनुचराणीव नर-
लक्षणादीनि आधेयविक्रयानि पच्येष्टादीनि । किं नञ्ना नापि
वा काचित्कला वा कुमारमाभाष न प्राप्ता परां काठामिति ।

तत प्रादुर्भवंदानन्दोदकपरिपुरितनयनयुगलेनाभिहितं तातेन
आय एवमेतत् किमवाययम् किं वार्यं कृतोद्योगे न मपद्यते
कुमारस्य धन्य कुमारो यस्य युष्मादृशा हरव बुद्धिबभूवेषोव
दिव मामैवमादिष्य केऽप्य वय युष्मदनुभावोऽय तातेनाभिहित चार्व
किमनेनोपचारवचना युष्मदनुभावेनागदानन्दस्यन्दभदायिषां वशात्
कुमारं सकलगुणभाजनताम् । बुद्धिबभूवेषोक्त यद्येव ततो देव-
कथयेत् निष्पन्नैरनुचरेण वयनीया स्वामिन इति पद्यालोचनम्
किंचिदेवं विद्यापयितुमिच्छामि तच्च युष्मदनुभाव वा अनुमति
देवो यतो यथाये मनोहर च दुर्लभ वचनम् । तातेनाभिहित
वचनाय यथावस्थितरचने कोऽनपरोऽसमाया बुद्धिबभूवेषोव
यद्येव ततो यदादिष्टं दिवेन यथा सकलगुणभाजनतां वशात्
कुमार इति तदेव स्वामाविष्ट कुमारस्य लक्षणं प्रतीय नञ्च

यन्नेव किन्तु सकलमपि कुमारस्य गुणसन्दोहः कलहेनेव प्राग्धर-
कण्ठकेनेव तामरस्य कापण्येनेव वित्तनिष्ठस्य गैर्लज्जेनेव स्त्रीजन-
भीदनेनेव पुरुषवर्गे परोपतापेनेव धर्म वैद्यानरस्यकर्णं दूषितमह-
मयगच्छामि ।

यत सकलस्यापि कलाकलापकौशलस्य प्रशमोऽन्तरङ्गम् ।
एव तु वैद्यानरपापमिषतया वसिष्ठित वसन्तमौषधामर्ष्येन न
प्रशम कुमारस्य नाशयति ।

कुमारस्य महासोद्वेगात्परमापवैरिणमर्थेन वैद्यानर पर-
मोपकारिणमाकलयति तदनेनेदुग्धेन पापमिषेण यस्य प्रतिहत
ज्ञानधार प्रशमाहृत कुमारस्य तस्य निष्कण्ठो गुह्यप्राग्भार
इति ।

ततस्तदाकथं तातो वञ्चाह्वन इव गृहीतो महादुःखेन ततस्मात्ते
नाभिहित भद्र वेदक परित्यजेद् चन्दनरसवेकश्रीतल तासहृत्त
न मामेव वसिष्ठापो बाधते गच्छ समाह्वय कुमार येनापनयामि
तस्य पापमिषसमगवारणेन दुःखमात्मनोऽन्तजापमिति ।

तातो विमुच्य तासहृत्त धितिनिहितजानुकरमक्षत्रेण वेदके-
नाभिहित यदाज्ञापयति देव किन्तु महाप्रयोजनमपेक्ष्य भवि-
ष्याम्यहमस्मापितमहत्तम तातो न तत्र देवेन कोप करणीय ।
तातेनाभिहित भद्र हितभाविषि क कोपावधरो वदतु विवक्षित
भद्र । वेदकेनाभिहित देव यद्येव तत कुमारपरिचयादेवावधारि-
तमिदं मया चतुर्थाय वैद्यानरोऽन्तरङ्गभूत कुमारस्य वयस्यो न
यस्योऽधुना केनाप्यपधारयितुं गृहीत कुमारेषात्थव हितवन्बुध्या

न शक्नोति तद्विरहे चामप्यामिन् कुमार यतो न क्कन्ते इति
 गच्छते रणरणहेन मन्थते ह्यनुत्पन्नमनेन रक्षितमात्मनम् ।

ततो यद्यथ कुमारो वैश्वानरममर्गाद्याग प्रति किञ्चिद्भुजते
 ततोऽहमेव मर्क्यामि महाभामुदेग कुर्यात् चामप्यातामि क
 विदधात् अन्यदा किञ्चित्काण्डनिद्रमनपासार मयायेन्निद्रा
 नाचार्यं किञ्चिद्भु कुमारमहति देव । बुद्धिममुद्रेणोक्तं च
 सद्यमेव सर्वमिदं घटावेदितं वेदकेन ।

तथाहि । वयमपि कुमारस्य पापमिषमवधारणे गाढमुचुक्क
 सकलकाशमात्महे चिन्तित चाम्नामि यद्यपि कुमारोऽनेन वैश्वानर-
 पापमिषेण वियुज्येत तत मय नन्दिबद्धन आत् नैवजमोदुष
 कथचिद्मयोगाढनिष्ठ प्रेम येन न शक्यतेऽधुना कुमारोऽनपमौर-
 तथा वियोजन विधातुमिच्छतोऽगच्छानुष्ठानरूप कुमारस्य वैश्वानरेण
 सह नैषीवारणमिति मन्यामहे । तातेनाभिहितमाय क पुनरप्यो
 पायो भविष्यति । बुद्धिममुद्रेणोक्तम् । अतिगहनमेतत् । वयमपि न
 जानामीमो विदुरेणाभिहितम् । देव रूपतेऽपि कश्चिदतीतानागत
 वर्त्तमानपदार्थवेदो समागतो जिनमतशो नाम चिद्भुपुत्रो महा-
 नैमित्तिकः स कदाचिदुपाय सत्यति । तातेनाभिहितं साध-
 मिहितं भद्रं साधु शौचं समाह्वयता स भवता विदुरेणाभिहितं
 यदाशापयति देव इति । निगतो विदुरः समागतो नैमित्तिकेन
 सह श्लोकवेलकया दृष्टो नैमित्तिकस्मातेन तुष्टयेतथा दापितमायन
 कृतमुचितकरणीय कथितो व्यतिकरः । ततो बुद्धिनाडीमक्षारेण
 निरूप्य तेनाभिहितं मक्षाराज न विद्यतेऽत्रान्य कश्चिदुपाय । एक

पथाच्च परमुपायो विद्यते दुष्कर्मसाधौ प्रायेण । तातेनाभिहित
कीदृशं यदिति कथयन्त्यर्थः । शिममतोनाभिहितं महाराजाकृतम् ।

अस्ति रक्षितं सर्वोपद्रवैर्निवासस्थानं समस्तगुणानां कारण
कल्याणपरपराया दुर्लभं मन्दभागधेयैश्चित्तसौन्दर्ये नाम नगरम् ।

तथाहि ।

वसतां तत्र लोकानां नगरे पुण्यकर्मणाम् ।

रागादिचरटा सर्वे जायन्ते नैव बाधकाः ॥

यतश्च क्षुत्पिपासाद्या बाधन्ते तत्र नो जनम् ।

ततस्तदुच्यते धीरे सर्वोपद्रववर्जितम् ॥

रक्षादिभाजनं लोकाकल्पद्वयेन वाप्यते ।

कलाकलापकौशल्या न ततोऽन्यत्र विद्यते ॥

भवन्त्यौदायनाम्नीयधेयवीर्यादयो गुणाः ।

वसतां तत्र तत्सर्वगुणस्थानमतो मतम् ॥

यतश्च वसतां तत्र धन्यानां सम्भवते ।

उत्तरोत्तरभावेन विशिष्टा सुखपद्धतिः ॥

न च घपद्यते तत्रा प्रतिपातः कदाचन ।

कल्याणपद्धतेर्हेतुरतस्तच्चगर मतम् ॥

सर्वोपद्रवनिमुक्तं समस्तगुणभूषितम् ।

कल्याणपद्धतेर्हेतुयत एव च तत्पुरम् ॥

अतएव सदावन्द तत्सुखेर्निषेवितम् ।

नगरं चित्तसौन्दर्ये मन्दभागे सुदुर्लभम् ॥

तत्र च नगरेऽस्ति चित्तकारी सर्वलोकानां लज्जोद्योगो दुष्ट-

मिषष्टे दत्तावधान मिष्टपरिपालने परिपूर्णं कोऽदृष्टममुष्येन
शुभपरिणामो नाम राजा ।

यतोऽसौ सर्वलोकानां चित्तमनापवारक ।

तथा सपत्न्याधिप महानन्दविधायक ॥

मदनुमानमार्गेऽपि जन्तूनां स प्रवर्तक ।

अतो वीरजनेलोके हितकारी निगद्यते ॥

रागद्वेषमहामोहकोधलोभमदभ्रमा ।

कामेयाशोकदैव्याद्या ये चान्ये दुःखहेतव ॥

दुष्टचेष्टतया नित्य शोकसन्तापकारिण ।

तेषामुद्भूत राजा स कुवधवतिष्ठते ॥

शान्तवैराग्यसतोपत्यागमौजन्यलवणा ।

ये चान्ये जनतास्थादकारिण मिष्टममता ॥

तेषां स राजा सतत परिपालनतत्पर ।

अस्ति नि शेषकलत्रव्यापारविमुख सदा ॥

धीष्टतिष्ठतिसवेगशमाद्यै परिपूयते ।

भाष्यङ्गागर यतस्तस्य गुणरत्नै प्रतिष्ठणम् ॥

दण्डस्य बहुते तस्य चतुर्भेदवलात्मक ।

श्रीलाङ्गलवणैर्नित्य रचयन्तिहयादिभि ॥

दुष्टानां नियन्त्रासक मिष्टानां परिपालक ।

कोऽदृष्टसमृद्धस्य तेनासौ गीयते नृप ॥

तस्य च शुभपरिणामस्य राज्ञो गृहीतजयपताका श्री
सौन्दर्येण विनिजितभुवनभयकलाकलापकौशलेनापहसितरति

भ्रमा विद्याविकारेण^१ धरिता हन्ती महाव्यातिशया निजपतिमङ्गि-
तया निद्रकल्पता नाम महादेवी ।

एकत्र धर्माद्येन हतास्तद्धारचक्षुः ।
सुरासुरनरक्षौघ यस्यालोकेऽतिसुन्दरम् ॥
सोभाये मुनिभयस्य कदाचिदुपतिष्ठते ।
अन्दर्भा दिशि मध्याय वा देवी निद्रकल्पता ॥
आमन्त्रिमुनिचित्तानां मर्यामेवोपजायते ।
अतः शरीरमौन्दर्पाद्या दृष्टीतपताकिका ॥
हृद्रेन्द्रोपेन्द्रचन्द्राद्या कलाकौशकलाणि ।
ये शब्दे लोकविद्यानां विद्यन्ते भुवनत्रये ॥
लोभकामादिभिः सर्वैः जितान्ते भावराशिभिः ।
न कौशकमतमेयां विद्यते परमात्मनः ॥
तस्यास्तु दिव्यास्त्वचिन्मौशक्येन लीलया ।
ताम्परान्नयते तेन चाभिभूतजननया ॥
इतिविद्यायां कामस्य केवलं तावदुत्तरम् ।
भुवनस्तु पुनस्तेषां न शान्तिमपि जानते ॥
तस्या मक्ता पुनर्दृष्ट्या जननिर्वाहकादयः ।
विद्यायां मुनिभोक्तव्यं ज्ञानमाद्येवकारिणः ॥
अतोपचक्षिता अथैव विद्यायां इति ज्ञेया ।
यथा च भक्तुर्भक्ता वा तयोदानो निगद्यन् ॥
आपक्षिप्यमभर्तारं प्रकाशं निजजीवितम् ।
निर्वाहयति बीधयः सेनायौ भर्तृवशात् ॥

बहन्ती पुनर्नैव पश्यु मरुचण्डमा ।

निष्प्रकम्पतया तस्मात् भर्तृभक्ततया जिता ॥

किंचेह बह्नोक्तेन राज्ञः कार्यप्रसाधनी ।

तस्य राज्ये पर सारा सा देवी निष्प्रकम्पता ॥

तयोऽहं निष्प्रकम्पता - शुभपरिणामयोर्देवीनृपयोरसि प्रज्ञां
सुन्दराणामुत्पत्तिभूमिरासुर्याणां मधूषा गुणरमराग्रे वसुधैव
केन कुनीनामपि मनोहारिणी चास्मिन्नाम दुहिता ।

यत सा सततानन्ददायिनी पश्युपाविता ।

स्मरणेनापि निःशेषदोषमोषविधायनी ॥

निरोधते विप्राकाशी दधर किञ्च कीलया ।

पवित्रे च मन्त्रास्तेति कृत्वा गार्हं प्रशस्यते ॥

आकिङ्कर्तुं पुनस्तस्यामन्त्रो यो कथ्यते नरः ।

न सर्वमरुचमस्य चकारोर्भविष्यति ॥

यतस्याननरं तस्या नान्या जगति विद्यते ।

प्रकर्षसुन्दराणां सा विद्वद्भिस्तेन गोचरे ॥

मद्यानकेनमज्ञानमर्द्धिपत्रमादयः ।

श्रीकानामनुता भावा ये चमत्कारकारिणः ॥

ते भवन्ति भविष्यन्ति भूताद्यानकाग्रो यतः ।

तन्मन्त्रादेन कन्यानां तामाराधयतां वराः ॥

उत्पत्तिभूमि सा तस्यादासुर्याणामुदाहता ।

यतः च वज्रमधूषा तदेवामोर्निबोधन ॥

दास्यतीत्यतपीशाङ्गबुधवदपराजमा ।

मयग्रीवाजंजालोभग्रीयैष्यादयो गुणा ॥
 ये वेदिसुन्दरा लोके वृत्तान्ते रयस्विण ॥
 चान्तिरेव हि सर्वेषां तेषामाधारतां गता ॥
 तेनागौ रयमधूना विदद्धि परिकीर्त्तिता ॥
 चान्तिहीना गुणा सर्वे न शोभन्ते निराशया ॥
 अथवा ।

चान्तिरेव महादान चान्तिरेव महातप ॥
 चान्तिरेव महाज्ञान चान्तिरेव महादम ॥
 चान्तिरेव महाशील चान्तिरेव महाकुलम् ॥
 चान्तिरेव महावीर्यं चान्तिरेव पराक्रम ॥
 चान्तिरेव च भक्तौ चान्तिरिन्द्रियनियम ॥
 चान्तिरेव महाशौच चान्तिरेव महादया ॥
 चान्तिरेव महारूप चान्तिरेव महाबलम् ॥
 चान्तिरेव महैश्वर्यं चान्तिर्धैर्यमुदाहता ॥
 चान्तिरेव पर ब्रह्म यथा चान्ति प्रकीर्त्तिता ॥
 चान्तिरेव परा मुक्ति चान्ति सर्वापवाधिका ॥
 चान्तिरेव जगद्व्याप्या चान्तिरेव जगद्धिता ॥
 चान्तिरेव जगज्ज्येष्ठा चान्ति कल्याणदायिका ॥
 चान्तिरेव जगत्पूज्या चान्ति परममङ्गलम् ॥
 चान्तिरेवौषध चाह सर्वव्याधिनिवहणम् ॥
 चान्तिरेवारिनिर्मात्रं चतुरङ्ग महाबलम् ॥
 किञ्चाप बह्मनोक्तेन चान्तौ यत्र प्रतिष्ठितम् ॥

अतएव तु मा कन्या मुनिलोकमगोहरा ॥

कुयादोदुग्ररूपायां को न चित्त मचेतन ।

अन्यसु ।

यद्य चित्त ममारोहेदिमन्तो स्त्रलोभया ।

मा कन्या^१धन्यतां प्राप्य सोऽपि तद्रूपतां प्रजेत् ॥

अत मय्यगुणाकांक्षी क मकर्षो न तां इदि ।

कुयात्कन्यां यदाकाल सर्वकाममपरिणामम् ॥

एव च स्थिते ।

मा गुणोत्कर्षयोगेन कन्या मर्शङ्गसुन्दरा ।

अथ वैद्यानरयोश्चै प्रतिपद्यतया स्थिता ॥

तथा वरुणमात्रेण भीतभीत सुविद्वत् ।

एव वैद्यानरो मन्ये कुरत प्रपन्नायते ॥

निग्रेषोपपुच्छोऽयं मा कन्या गुणमन्दिरम् ।

माकादग्रिरथ पाप मा पुनहिममोतया ॥

कथावत्यानमर्थं हि नामयारिष्यते कश्चित् ।

विरोधभाषातेनेममग्राभिरभिधीयते ॥

यदेव कन्या तां धनो कुमार परिसेवति ।

अनेन पापमित्रेण तदा मेधो विहावति ॥

अथानरे चिन्तन विदुषण अथ अनन त्रिमसतरोन मेमर्शन
वेरेडमभर्शन अथा चित्तमैर्दर्थं य श्रमपरिचाम तस्य वा
विन्दवत्या तस्यनता वा चार्त्ता मेवामु नर्द्वरद्वनदुमारकानेव

पापमिषेण संसाररेण सह समर्गं निवारयितुं समर्था नान्यस्तस्मि-
न्यारणे कश्चिदपाय इति तत्सर्वमेवेन युक्तमुक्तम् ।

अथवा किमप्युच्यते न हि जिनमतज्ञ कदाचिदयुक्त भाषते
तत्तत्स्थितिमितकवचनमाकण्य तातेनावलोकित पार्श्ववर्तिनो मतिध-
नस्य महामन्त्रिणो वदन्तम् । अदितोऽग्नौ प्रवृत्तरोऽभिहितस्तातेन
आयं मतिधन श्रुतमेतद्भवता मतिधनेनाभिहित देव श्रुतं ताते-
नाभिहित आयं यद्येव ततो महदिदं मम वित्तोदेगकारणं यद्येव
विशिष्टजनपदहणौघोऽपि कुमारस्य सुखकलाप पापमिषमन्त्र-
दूषितो निष्कलं मण्डप इति तद्गच्छ ग्रीष्म प्रेषय वित्तसौन्दर्यं
वचनविन्यासकुशलात् प्रधानमहत्तमान् आह्वय तद्देशमभ्यर्चयि-
न्नाभितानि इति । उपदिष्ट मन्त्रतां तेषां निरन्तरसमन्वयकरणपटू-
न्युपचारवचनानि आह्वय कुमारार्चं शुभपरिधाम चाभितदारिका-
मिति । मतिधनेनाभिहित यदाज्ञापयति देव इति निर्गन्तुं प्रवृत्तो
मतिधनं जिनमतज्ञेनाभिहित महाराज अल्पमनेनारक्षेण ॥
अन्नेवविधगमनयोग्यं तत्तत्तत् तातेनाभिहित आयं कथं जिनमतज्ञे-
नाभिहित महाराज समस्तान्येषां लोके नगरराजभार्यापुत्र-
मित्रादीनि वस्त्राणि दिविधानि भवन्ति तद्यदात्तरङ्गाणि बहिर-
ङ्गाणि च तत्र बहिरङ्गेष्वेव वस्तुषु भवादृशं समनाज्ञापनादिद्यापारो
नान्तरङ्गेषु एतच्च नगर राजा तत्पत्नी दुहिता च सर्वमन्तरङ्ग
वस्तुते तत्र युज्यते तत्र महत्तमप्रेषणं तातेनाभिहित आयं क
पुनस्तत्र प्रभवति जिनमतज्ञेनाभिहित योऽन्तरङ्गं यव राजा ताते-
नाभिहित आयं क पुनरग्नौ जिनमतज्ञेनाभिहित महाराज

कर्म्मपरिणामं तस्य हि शुभपरिणामस्य कर्मपरिणामेनैव भटभुज
दत्त तक्षगरम् । अतस्तदायत्तोऽभौ वर्त्तते तातेनाभिहितं शयं
किं भवत्यभौ कर्म्मपरिणामो मादृशमभ्यधनाविषयो जिनमत
ज्ञेनाभिहितं महाराज नैतदेव स हि यथेष्टकारौ प्रायेण नापेक्षते
सत्पुरुषाभ्यर्थनां न रक्ष्यते सदुपचारवचनेन न गृह्यते परोपरोधेन
नानुकम्पते दृष्टायापद्गतं जन केवलममावपि कार्यं विदधानं
पृच्छति महत्तममग्निनी लोकस्थितिं पचासोचयति स्वभाषी
कालपरिणतिं कथयत्यात्मौयमहत्तमाय स्वभावाय । अनुवर्त्तते
नन्दिर्वर्द्धनकुमारस्य समस्तभवाभिरानुयायिनी प्रच्छन्नरूपां भाषां
भवितव्यतां विभेति कियन्मात्रं नन्दिर्वर्द्धनकुमारबोधादपि स्मरन्तौ ।

ततश्चैवविधमन्तरङ्गपरिजनं स्वसभावनया संमान्य एव कर्म्मपरि
णाममहाराज कार्यं कुर्वाणो न बहिरङ्गलोकं रटन्तमपि गणयति
किन्तु यदात्मने रोचते तदेव विधत्ते तस्मात्साधमभ्यधनोक्तिं
किन्तु यदास्य प्रतिभाविध्यते तदा स्वयमेव कुमारस्य दापयिष्यति
शुभपरिणामेन शान्तिदारिकामिति । तातेनाभिहितं शयं
हतासृष्टिं वयं यतो न ज्ञायते कदा चित्तस्य प्रतिभाविध्यते
अक्षिद्यानपन्नारिते पापमित्रे कुमारस्य समस्तगुणविपक्षतया न
किञ्चिदस्माकं जीवतीति क्षमा जिनमतज्ञेनाभिहितं महाराजा
विषादेन किमत्र क्रियते यदौदृशमेवेदं प्रयोजनमिति ।

तथाहि

नर प्रमादी शस्त्रोऽर्थे श्लाघुपास्यभाजनम् ।

अशस्त्रवस्तुविषये सुरूपो नापराध्यति ॥

मा माह्वमिति वदन्तौ प्राप्तौ ममभ्रम तत्त्वमीय कुमारौ द्विष
पाशको बालेन तत समोद्विह्वलो भग्नोत्पन्नय पतितोऽमौ
पुरुषो भूतले ममान्हादितो वायुदानेन कुमारार्था लब्धा चेतना
लब्धोन्मिलिते लोचने निरोधिता दिगो दृष्टौ कुमारौ अभिहितताभ्यां
भद्र किमेतदधमपुरुषोचित भवता व्यवहित कि वा भद्रच्छेदग्राह्य-
मायस्य कारणमिति कथयतु भद्रो यद्यनाद्येव न भवति । ततो दीप-
दीपं निश्चय्य पुरुषेणाभिहितम् । अलमस्मादीयकथया न सुन्दरम-
मुहित भद्राभ्यां यदहमात्मदुःखान्न निर्वापयितुकामो भवद्भ्यां
धारित तदधुनापि न कर्तव्यो मे विप्र इति ब्रुवाण ममुत्थित
पुनरात्मानमुल्लस्यधितुमसौ पुरुषो हतो बालेन अभिहितः । भद्र-
कथय तावदस्माकमुपरोधेन स्मृतस्मान्न ततो यद्यन्यप्रतीकार एवा
नतो यदुचित तत्कुर्या । पुरुषेणाभिहितं यदि निबन्धयन्त ब्रूयतां
आमोक्षम शरीरमिव सर्वस्वमिव जीवितमिव हृदयमिव द्वितीय
भवजन्तुर्नाम मित्त स चातिथेहनिभरतया न अलमात्रमपि मां
विरहयति किं तच्च सकलकाल मांमेव जालयति यालयति
पृच्छति च मां अथे अथे । यदुत भद्र क्वांन किं तुभ्य रोचते ततो
यद्यदर्थं वदामि तत्तदसौ भवजन्तुमम वयस्यो वस्तुमतया वपादयति
न कदाचित्प्रतिपुनं विधत्ते । अन्यथा मम मन्दभाग्यतया दृष्टेन
मदागमो नाम पुरुष । यथालोचित च वच तेन किञ्चिदेवमे
भवजन्तुना भावितचित्तेन । इष्ट इव जल्यते ततस्तत्तादाकारम्
प्रिदिनीभूतो ममोपरि खेदवन्ध । न करोति तथा जालनां न
दशयथात्मबुद्धि न भवन्ते मदुपदेहेन न मम वार्तामपि प्रद्वर्यति

प्रत्युत मा वैरिकमेव मन्यते द्रम्यति विप्रियाधि वृद्धं प्रति-
 कृष्टमाधेयते ततो मया विनित हा हना किमेतत् न मया
 किञ्चिदप्य ध्यलोकमाचरित किमित्ययमश्नाच्छ एव भावदु-
 षटिकापरावृत्तिर इवान्यथा सृष्टा । हा हतोऽस्मि मन्दमन्त्र
 इत्यारारयमानो वशाहत इव विष्ट इव हतसर्वज्ञ इव द्रोह-
 भराकान्तमूर्तिः प्राप्तोऽह दुःखातिरेक कश्चित् च कपयिष्यो-
 लोचयता मया चये बभोऽप्यय सदागमपर्यालोचजनितोऽनर्पदति-
 करो विप्रतारितोऽय मम वयष्टोऽनेन पापेन च चोभूजयसि मम
 चदय पुन पुनमेव सदागमेन सह रहसि पर्यालोचयति ।
 निशरणाये रटन्ममपि मा नाकर्णयति यथा यथा च भयत्रस्तो बह-
 गमपर्यालोच सुतरां परिणमति तथा तथा मामेव निरा-
 प्रियिक्तयति ततः प्रवृद्धते मे गाढतरं दुःख चन्ददा दुःखतर परं
 लोच्य सदागमेन सह किञ्चिदेकान्तो चोटितो मया सह वयम्
 सर्वथैव भयत्रस्तुना परिक्षिप्तोऽह विज्ञेय त्यागानि मम वयम्
 महचनेनैव मञ्जीतानि यानि पूर्वं कोमलतुल्योपपिधानादिभ्य-
 यानि मयनानि विरचितानि वनपद्मादिपुरितान्याधनानि सुखा-
 दृष्टिवाप्राशररक्षिकाचोनाशुकपटाशुकादीनि कोमलवस्त्राणि
 त्याग्यातानि मम सुखदायीनि प्रीतोऽप्यर्त्तप्रतिकूलतया वेदा-
 कष्टरिक्ताशुखचन्दनादीनि विभेषनानि वञ्चित सर्वथा समाहृ-
 तिरेकवयादह कोमलतनुकतावचितो लज्जनाथपातकत इधी
 च भयत्रस्तः करोति बभोऽप्याटन प्रेते कटिगभूमौ धारणी
 इतीरे मम परिधने वरचोदराधि वनयति दूरत लोभाप

कथञ्चिदाप्ये तस्मिन्करोति प्रायश्चित्तं यद्वते माघमासे ग्रीत
 मृच्छति ऋहादाकपोरातप यवथा परमवैरिण इव यद्यत्किञ्चिन्ने
 प्रतिपुञ्ज तत्सर्वमाचरति ततो मया चिन्तित परित्यक्तस्वावसर्वथा-
 वसनेन मृरोतय शत्रुबुद्ध्या तथाप्यामरशान्ता प्रणया शम्भना-
 मामिति वृद्धवाद । ततो यद्यप्ययमनेन यदागमपापमिषेष्ट विप्र-
 तारितो मामेव कल्पयति तथाप्यकावड एव न मया मोक्तव्यो
 यतो भद्रकोऽय ममात्मोपशक्त्या लक्षितो बडुना काशेन इतानि
 भूयांसि ममानुकूलानि यदागममेककजनितोऽयमस्य विपर्याय ।
 तत्कदाचिदपगच्छन्नेव काशेन ततो भविष्यति ममोपरि पूर्ववदस्य
 खेदभावः । एव यथाशोच्य यवद्वितोऽहं वदित्ततोऽपि तेन भव-
 जन्तुना तद्यैव समन्विमि शरीराभिधाने प्रायादे महादुःखानु-
 भवेन कालमुदोचमाणो दुराग्रापाग्रावपाशित यन् किमन्तमपि
 कालमिति ।

अन्वदा यदागमवचनमनुवर्त्तमानस्तिरक्षत्य मां सुखक्रियया
 निष्कास्य ततोऽपि प्रायादात्परमाधामिक इव निर्धूततथा मामा-
 कन्दन्त तमवगणय्य वृष्ट इव तत्र थाष्टामि यत्र भवन्त शोचनाभ्यां
 न द्रष्टव्यमीत्यभिधाय गत कुञ्चित्त चेदानीं निहतौ नगयो प्राप्त
 मूढते वा न मादृशमगम्या नगरौ ततो मया चिन्तित किम-
 धुनापि मम प्रियमिषपरिभूतेन तदिरहितेनाजागस्तक्ष्णकत्पेन
 जीवितेन ततयेदमप्यवधितमिति । काशेनाभिहित थाधु एष्यन्
 थाधु स्थाने भवतो व्यवसाय दुःखं हि प्रियमिषपरिभवदुःख
 तदिरक्षन्तापद्य न शक्यतेऽन्यथा थापयितुम् ।

प्रत्युत मां वैरिकमेव भन्यते दर्शयति विप्रियाणि सकृजं प्रति
 कृलमाधेवते ततो मया चिन्तित हा हन्त किमेतत् न ।
 किञ्चिदस्य व्यलीकमाचरित किमित्ययमकाण्ड एव भवजन्तु
 घडिकापरावर्जित इवान्यथा सृष्ट । हा हतोऽस्मि मन्दभाम
 इत्यारारयमानो वञ्चाहत इव पिष्ट इव हतसर्वस्व इव शोक-
 भराक्रान्तमूर्तिः प्राप्नोऽह दुःखातिरेक ललित च कथंचित्पया
 लोचयता मया अये सर्वोऽप्यय सदागमपयालोचजनितोऽनययति
 करो विप्रतारितोऽय मम वयस्योऽनेन पापेन स चोन्मूलयस्मिन् नम
 हृदय पुन पुनस्येन सदागमेन सह रहसि पर्यालोचयति
 निवारणार्थं रटन्तमपि मा नाकर्णयति यथा यथा च भवजन्तो बदा
 गमपर्यालोच सुतरा परिणमति तथा तथा मामेष
 शिथिलयति तत प्रवहते मे गाढतरं दुःख अन्यदा दृढतर पर्या
 लोच्य सदागमेन सह किञ्चिदेकान्ते चोटितो मया सह स्वयं
 सर्वथैव भवजन्तुना परिक्षिप्तोऽह चित्तेन त्यक्तानि मम वक्ष्यन्ति
 महचनेनैव गृहीतानि धानि पूर्वं
 धानि ग्रयनानि विरहितानि ह्रमपक्षादिपरितान्याधनानि
 वृद्धिकाप्रावाररक्षिकाचीनांशुकपटांशुकादीनि कोमलवस्त्राणि
 त्याख्यातानि मम सुखदायीनि शीतोष्णानुप्रतिकूलतथा
 कसूरिकागुरुचन्दनादीनि विलेपनानि वजित स्वया
 तिरेकघपादक कोमलतनुसुलताकक्षितो ललनाभघातस्तत
 स भवजन्तु करोति नेत्रोत्पाटन ग्रेते कठिनभूमौ
 शरीरे मल परिधत्ते वरसीवराणि वजंयति दूरत

कथंचिदाप्ये तच्छिक्करोति प्रायश्चित्तं यद्वते माधमादे प्रीत
 मपहाति ज्येष्ठादादयोरातपं यवया परमवैरिण इव यद्यत्किंचिन्मे
 प्रतिकूलं तत्प्रवृत्तिरिति ततो मया चिन्तितं परित्यक्तस्तत्र सर्वदा-
 वमनेन मञ्जीतयः शत्रुबुद्ध्या तयाप्यामरस्यान्ता प्रणया यज्जना-
 नामिति वदुवाह । ततो यद्यप्ययमनेन यदागमयापमिषेण विप्र-
 तारितो मामेव कदप्ययति तयाप्यकाण्ड एव न मया मोक्षयो
 यतो भद्रकोऽयं समान्मोक्षप्रदया लक्षितो यज्जना कालेन कृतानि
 भूयांसि ममानुकूलानि यदागममेकजनिताऽयमस्य विपर्यायः ।
 तत्कदाचिदप्यगच्छतेऽयं कालेन ततो भविष्यति ममोपरि पूर्ववदस्य
 खेदभावः । एव यथाकोऽयं यद्वदितोऽहं यद्विदितोऽपि तेन भव-
 जन्तुना तस्यैव यज्जनिमि शरीराभिधाने मायादेः महादुःखादु-
 भवेन कालमुदोषमाशो दुराग्रापाश्रयणाश्रितं यन् किमनमपि
 कासमिति ।

अन्वदा यदागमयजनमनुवत्तमानक्षिरस्य मां पुनर्वक्षिष्या
 निष्काशं ततोऽपि प्राधादात्परमाधामिक इव निर्धुक्लया मामा-
 कन्दन्त तमवगणय्य वदु इव तत्र थाप्यामि यत्र भवन्त लोचनाभां
 न इच्छामीत्यभिधाय गतं कुञ्चिन्मे चेदानीं निहतौ नगदौ मात्रं
 कूपते वा च मादृशमगम्या नगरी ततो मया चिन्तितं किम
 धुनापि मम शिष्यमिषपरिभूतेन तद्विरचितेनाजागलक्ष्मकल्पेन
 जीवितेन तत्रसेदमथवधितमिति । बासेनाभिहितं बाधु लक्षण
 बाधु क्लाने भवतो यत्रवाय दुःखं हि शिष्यमिषपरिभयदुःख
 तद्विरचयन्तापय न वदन्तेऽन्यथा पापयितुम् ।

प्रत्युत मां वैरिकमेव मन्यते दर्शयति विप्रियादि वक्ष्यं शनि-
 कुक्षमाधेयते ततो मया चिन्तित हा हन्त किमेतत् व वक्ष
 किंचिदस्य व्यनोक्तमाचरित किमित्ययमवाष्ट एव
 यद्विकापरावृत्तित इवान्यथा वदन्तः । हा हतोऽस्मि
 इत्यारारस्यमानो वदन्त इव पिष्ट इव हतवर्षश्च इव
 भराक्षान्तमूर्तिं प्राप्तोऽह दुःस्मृतिरेक कश्चित् व
 लोचयता मया अये वयोऽप्यय

करो विप्रतारितोऽय मम वयस्योऽनेन पापेन न चोन्मूलकश्चिन्त
 हृदय पुन पुनमेव वदागमेन सह रहसि पर्यालोचयति ।
 निशारण्य रटन्तमपि मां नाकर्णयति यथा यथा च भवन्नलो क्वा-
 गमपर्यालोच सुतरां परिणमति तथा तथा मामेव ।
 प्रियिक्तयति तत प्रवृद्धते मे नादतरं दुःख चन्ददा वृद्धतर
 लोच्य वदागमेन सह किंचिदेकाले चोटितो मया वक्ष
 सर्वदेव भवन्ननुमा परिद्विष्टोऽह चित्तेन त्यक्तानि मम
 महचनेनैव ग्रहीतानि यानि पुन कोमलतुल्योत्पत्तिधारादिभ्य-
 यानि ग्रयनानि विरचितानि चमपय्यादिपुरितान्यावधानानि सुख-
 दृष्टिकाप्राकाररसिकाचोनांशुकपटांशुकादोनि कोमलरसादि ।
 व्याख्यातानि मम सुखदायोनि श्रोतोऽप्यनुप्रतिपुञ्जतया वेष-
 कष्टरिकादुदचन्दनादोनि विभेषनानि यन्निन कर्षया मम-
 तिरेकवशादह कोमलतुल्यताकश्चितो कश्चनापमातस्तत् शब्दे
 व भवन्ननु क्वाति वैश्रोत्याटन ज्ञेते कठिनभूमौ धारय-
 त्तोरे मम वरिधने अरहोवरादि वक्षयति दूरत कोमल

कथञ्चिदाप्ये तत्किञ्चकरोति प्रापद्विषयं बहते साधमासे श्रीत
 दग्धाति ज्येष्ठादादयोरातप बहया परमवैरिण इव यद्यत्किञ्चिन्ने
 प्रतिबुद्धं तत्सर्वमाचरति ततो मया चिन्तित परित्यक्तत्वावच्छेदा-
 वसनेन दृश्येतद्य इदुबुद्ध्या तयाप्यामरणात्ता प्रपद्या बन्धना-
 नामिति दृष्ट्वाद् । ततो यद्यप्यवसनेन सदागमपापमिषेण विप्र-
 तारितो मामेव कदम्बयति तथाप्यकाष्ठ एव न मया मोक्षयो
 यतो भद्रकोऽथ ममात्मीयप्रकृत्या लक्षितो मज्जना कालेन हतानि
 भूयांसि ममानुक्तानि सदागमसेलकजनितोऽयमर्थ विपर्यासः ।
 तत्कदाचिदप्यन्वष्टेव कालेन ततो भविष्यति ममोपरि पूवदृष्ट
 खेदभावः । एव यथाकोऽथ यद्यक्षितोऽहं बहिष्कृतोऽपि तेन भव-
 न्मनुना तद्यैव समन्धिनि शरीराभिधाने प्राणादे मद्वापुःशानु-
 भवेन कालमुदीचमायो दुराग्रापायावपाशितं वन् किमनमपि
 कालमिति ।

चन्ददा सदागमकचनमनुवर्तमानसिरस्त्याय मी सुखप्रक्रियया
 निष्कास्य ततोऽपि प्राणादात्परमाधामिक ३३ निर्धृष्टतया मामा-
 कन्दन तमवगच्छ्य बह इव तत्र यास्यामि यत्र भवन्त लोचनार्था
 न द्रष्टव्यमीत्यभिधाय गत कुचचिह्न चेदानीं निहतौ नगर्पा प्राप्त
 दूयते वा च मादृशमगच्छा नगरो ततो मया चिन्तित किम-
 धुनापि मम शिष्यमिषपरिभूतेन तदिरचितेनात्रामलसूतकस्तेन
 जीवितेन तत्तदेवमवधितमिति । शस्त्रेणाभिहितं यधु स्यान्
 यधु स्नाने भवता स्वधाय दुःखं हि शिष्यमिषपरिभूतदुःख
 तदिरहस्यमापद्य न दृश्यतेऽन्यथा यापयितुम् ।

तथाहि ।

न शक्य सहज्राक्षोढु क्षमिणापि परामव ।
 कतकेन हि निर्मुक्त पापाणोऽपि प्रक्षीयते ॥
 मानिनां मित्रविरहे जीवितु मैव युज्यते ।
 इदं हि मय्यता तूर्णं वामरेण निवेदितम् ॥

अहो ते मित्रवत्सलता अहो ते स्थिरासुराग अहो कृतज्ञता
 अहो साहस अहो निमित्तभावतेति भवजन्तो पुनरहो क्षणरक्त
 विरक्तता अहो ते कृतघ्नता अहो असौक्यिकत्व अहो मूढता अहो
 क्षरद्दयत्व अहो अनाथानुष्ठानप्रवृत्तिरिति श्रेयसमेवमपि स्मिते
 प्रवीम्यहमथ किञ्चित्तदाकर्णयतु भद्र । स्वप्ननेनाभिहितं वदतु
 निर्विकल्पमाथ । बालेनाभिहितम् ।

असत्यप्रतीकाराणामभिमानावन्ममिनाम् ।

येहैकवद्वकषाणां युक्तमेतद्ववादुग्राम् ॥

तथापि मदनुग्रहेण धारणीया भद्रेण प्राप्ता इतरथा ममा
 पौषमेव गति रक्षितोऽहमनेन भवतो निष्कृष्टिममित्रशक्त्येन
 दाक्षिण्यमहोदधयश्च मातृहत्या भवन्ति मातृहत्या भद्रकायतो गम्येत ।
 अतः कर्त्तव्यमेवेतत् निविष्टार ममाक वचन भद्रेण । यद्यपि हूत
 मनोरथा न सिद्धिमिकृष्या पूषन्ते तथापि मदनुकम्पया भवता मष्ट-
 वन्ध एव भवन्तुविरहदुःखप्रतीकारमुद्धा ममाथ । स्वप्ननेनाभि-
 हितम् । माधु आर्यं माधु धारिता एव भवतानुपहतवमसेनाति
 धिग्धवचनामृतमेवेनानेन स्वयमेव विजीयमाना मदौघशङ्का ।
 हिमव वक्तव्यं नष्टौ मेऽधुना शत्रुघनापो विष्णारित इव भवता

भवजन्तु मीतलोभुत मयनयुगल आद्यादित चित्त निर्वापित मे
 शरीर भवदग्नेन किं यजुना स्वमेवाधुना भवजन्तुरिति तत
 सजातमायोनिरन्तर खेदभाव । मनोविषा चिन्तित न ह्यनु बह-
 ओऽनुरक्तो यद्यस्य केनचित्प्रेषापूर्वकारिणा पुद्गले निर्दोषस्यस्यते ।
 न च सदागमो निर्दोष कदाचित्प्राजयति । यं हि गाढ पर्यालो-
 चितकारौ कुतमस्त्राभिः । तद्वच कारणेन भवितव्यं न सुन्दर
 सन्नेव स्वर्गं प्रापेय तदनेन बह मेवौ कुर्वता विरूपमाचरित
 बालेन एव चित्तपक्षेऽ मनोयो कभाचितः स्वप्नेन ह्य मनोविषापि
 लोकयाचानुरोधेन सभावस्य सजाता तेनापि बह बहिःस्थापया
 मेवौ स्वप्नस्य । प्रविष्टा सर्वेऽपि जगदे सप्ताग्ना राजभजन दृष्टो
 दत्ताद्यानः कम्पविस्त्रासः बह महादेवीभ्यां ह्य पादपतन जननी-
 जनकानाम् । आनन्दिताक्षेराग्नीर्वादेन क्षापितान्यायमानि गोप-
 विष्ठाक्षेपु निपत्या भूतछे दग्धित स्वर्गं कथितस्तद्भुताना प्रका-
 शितद्यात्मनश्च तेन बह मेवौभाव कुमारार्थां परितुष्ट कम-
 विस्त्रासः चिन्तितमनेन मम तावदप्यप्येवमिति व्याधेरप्यप्येत्तु-
 रेव स्वर्गं दृष्ट एव मयानेकम् पूर्वं तस्मिन्दरमेतत्सपक्ष यदनेन
 यद्वाप्योर्मैवौ सजातेति केवलं प्रकृतिरिय ममानादिक्रदा वक्तते ।
 यदुत योऽद्यानुकूलस्तस्य मया प्रतिकूलेन भवितव्यं यं पुनरस्य प्रति-
 कूलो निरभिष्वङ्गतया तस्य मया सुन्दरं वक्तितव्यं यं पुनरेकान्त-
 तत्त्वप्रति यं मयापि यथा मोक्षाय एव तदेव स्थिते निरीक्ष्य
 निरीक्ष्य कुमारयोरेन प्रतिचेष्टित यद्योचितं करिष्यामीति वि-
 चिन्त्याभिहित कमविस्त्रासेन वक्ष्यौ सुन्दरमनुष्ठित भवद्वा यदेव

पुनः न रेव मावददाति कस्य कच्छने' कीदृशमप्येति न
 रश्च न-रमां रश्च निहृदयिन् च-बोक्तुं वा पाद्यते । तद्विहमय
 प्राप्तिरपि न-रमां 'न मावददा' इत्यादि ततो विहाय यथोचित-
 र-परिभाषाभिः । अथ विहाय-ममागतौ रश्मि बोधो
 नामादृतः । अतः 'रश्मिदाधौ' इदं ममागच्छेयमिति ममान-
 विषयः तदस्य रश्मि-इति ममानवयव-प्रतीत्यर्थः । बोधनाभिहितं
 यदाहापयति कुमार इति निगतो बोधः । ततोऽनन्तरमस्य-
 भाषाश्रीकौ वद' इत्येवमविरचनाचतुर-आमिषायवद्वक्तव्यो मय
 कच्छे-सुपकच्छे-प्रतिगच्छे-प्रतीत्यर्थः । ममागच्छे नाम पुनरपि प्रविधि
 कादि-दाधौ प्रत्ययप्रयोग-ततो विविधदशषु कियन्मपि काल
 यद्यपि ममागत 'मोक्षदा' इतिहो बोधप्रतीत्यर्थे' विहितप्रतीत्यर्थो
 निवर्त्तते भूतत्वे दाधनापि विधायोचितं प्रतिपत्तिमभिहितोऽस्यौ
 भद्र इत्येवमविरचनाकम् । प्रभाव प्राक् यदाहापयति दिवः ।
 अतः मावददामितो निगत्त ततो अविरट्तेषु नामादिषु न कस्यो
 मया तत्र प्रत्यय-प्रतिगच्छे-प्रतीत्यर्थः । ततोऽनन्तरमपि कस्य-
 दिषु तत्र च कृष्णमवयव मया भिन्नप्रतीत्यर्थमासीत् ममाग-
 त्वादिचरट्-इत्येव पाणिनिकोक्तानामाकरा निष्ठाभिमानस्य
 हेतुरवयव-प्रतिगच्छे-प्रतीत्यर्थः । अतश्च यतः विततेन तमया इति
 प्रकाशितमिति वाच्यमिति नाम नगरम् । तत्र च चूडामणियु-
 र्दत्तवत्' इत्येव ममानपापहर्त्रीनां वक्ष्यते कुम्भमागतिरे-
 दुजय इत्यादीनामतुल्यवयवपरामर्शो रामचन्दरो नाम नरे-
 तस्य च विष्णव-वक्ष्यते-प्रतीत्यर्थः । अतश्च यतः यतः यतः

निपुणो जगदग्रीकरणे' कृताभ्यासो जन्तुविमोहने' पटुबुद्धि पाप
 नीतिमार्गेषु' अनपेक्ष स्वकार्यप्रवृत्तौ परोपदेशाना' निक्षिप्रसम
 स्तराज्यभारो विषयाभिलाषो नामामात्य । ततस्तन्निन्नगरे याव
 दह राजकुलस्त्राभ्यर्णभूभागे प्राप्तस्तावदकाण्ड एव समुत्तमिता-
 बहल कोलाहलो' निर्गच्छति घोषयता बन्दिदृन्देन प्रस्थापित
 माहात्म्या सौख्यादिनरेन्द्राधिष्ठिता मिथ्याभिविवेक्षादयो भूयाव
 स्यन्दना' पूरयन्ति गलगर्जितेन दिगन्तराणि राजमागमवतरन्तो
 ममत्वादय करिवरा' चक्षिता हेयारवेण अधिरयन्तो दिक्
 क्कवाल अज्ञानादयो वरवाजिनो' विराजन्ते मृहीतनामायुधा रण
 शौण्डीरतया वल्लमाना पुरतां धावन्तश्चापस्रादयोऽसंख्येया
 पदातय । तत कन्दर्पप्रयाणकपटहशब्दाकर्षणमनन्तर खरपक्षत्रे-
 रितमेघजालमिव क्षणमात्रेणैव विलासध्वजमालाकुल विम्बोक्त
 खकाहलाध्वनिपूरितदिगन्तर मौलितमपरिमित बल' ततस्तदव
 लोका मया चिन्तित अथे किमेतत् गन्तुमिव प्रवृत्त कचिदप्य
 राजा लक्ष्यते' तत्किमस्य जमनप्रयोजनमिति यावद्वितकाकुलमि-
 ष्टामि' तावद्दृष्टो मया पर्यन्तढाहण' स्वरूपेणादृष्टं' समारवेचिच्छ
 बोधको विदुषा' निर्वैदभूमिविवेकिनाम' विज्ञातस्वरूपो निविवेकै'
 स्तस्यैव विषयाभिलाषस्य मन्त्रिण मयस्यौ विपाको नाम पुरुष ।
 तत प्रियमभाषणपूर्वकं दृष्टोऽसौ मया' भद्र कथय किमस्य नरे
 ष्वस्य प्रस्थानकारणं कुतश्च मे । विपाकेनाभिहितं' आय यदेव
 तत् ममाकथय' पृथमिह कचिदवसरे सुमृहीतनामधेयेन देवत
 रागवेषरिणाभिहितोऽस्मात्थो' यदुत आय विषयाभिलाष तथा

कश्चिदिदधेहि । यथा मम ममस्तमपि जगत् किङ्करतां प्रतिपद्यते
 मन्त्रिणाभिरित यदाशापयति देव । ततो नान्य कश्चिदप्य
 राजादिदृष्टप्रयोजनस्य निवृत्तमवम इति मनसि पर्यालोच्य 'कि
 वाचान्तेन साधनेन बहूनां क्षेमिनेन साधयिष्यन्तेतान्येवाचिन्त्य-
 वीधतया प्रसूतप्रयोजनमिति मजातावष्टमेन मन्त्रिणा 'गाढमनुरक्त-
 भक्तानि । विविधस्थानेषु निर्युद्धसाहसानि स्वामिनि भगवतया
 लब्धजघपताकानि 'जगद्दयाधेपकरणपटूनि प्रयादेश शूराणां'
 प्रकपद्यदुल्लासां' निकषभूमि परवक्ष्यचतुराणां' परमकाष्ठा साह-
 मिकानां' निदग्ध बुद्धान्ताणां' आत्मोद्यान्येव स्थानादीनि पश्य
 महीतानि मानुषानि' प्रहितानि जगदग्रीकरणाय' ततो मया
 चिन्तितम् । अथ सत्य स्थानेन तावदुल्लोत्थान' विपाकेनाभि-
 हित ततो वितते जगति विपरिद्धिस्तोर्वग्रीहतप्राय भुवन वर्धते'
 घाहितप्राय रागवेषरिण किङ्करतां केवल महाधन्यमुदायाना-
 मिति विशेष इव तेषामुपद्रवकारी समुत्थित । श्रूयते किल
 कश्चिन् मन्तोयो नाम चरदो' निर्वाहिताश्च तान्यभिभूय किल
 कियन्तोऽपि लोकास्तेन प्रवर्धिताश्च देवभुम्भेरतिजान्तायां निवृत्तौ
 नगर्धामिति च श्रूयते ततो मया चिन्तितम् । अथ विपरिति मना-
 गममर्धा' यतोऽस्माक ममवमेव मनोविवालयो स्थानेन निवृत्तौ
 नगर्धा भवजन्तो गमन सदागमवलेनास्मात्' अथ तु स्थानादीन्-
 मिभूय मन्तोयेण निर्वाहिता लोका स्थापिताश्च निवृत्तौ नगर्धा-
 मिति कथयति । तन्मध्यमेतदथवा किमनयाकाष्ठपथान्तेनयाव-
 हितान्नाशदाकणयाम्यथ वचन' पद्यादिचारयिष्यामि' विपाकेनाभि-

दित 'ततोऽयमाग्नलोकश्रुतेराकर्णितोऽद्य देवेन रागकेशरिणा
 नाद्यभिभवत्यतिकर' । ततोऽतिदुःसहमश्रुतपूर्व च स्वपदाति
 भववचनमाकर्ण्य 'कोपानमजनितरक्तलोचनयुगलेन विषमस्युरिति
 धरेण करामृकुटिभङ्गकुण्डलीकृतललाटपट्टेनावडूनिरन्तरसेदवि
 मुना निर्दयकराभिहितधरणीपृष्ठेन प्रलयज्वलनभास्वर रूपमावि-
 श्रतामपवशपरिमज्जदघनेन देवेन रागकेशरिणाज्ञापित परि-
 जन । अरे त्वरितास्ताडयत प्रयाणकपटह सञ्जीकुतत चतरा
 वलम् । परिजनेनाभिहित यदाज्ञापयति देव । ततस्तथा देवमा
 धास्यमानमवलास्य विषयाभिन्नायेनाभिहित 'देव अलमावगम'
 कियानसो वराक मन्तापस्यानमाटरस्य न खल केमरी जीवा
 दमितचिगण्डगणितवरकरिनिक्करो हरिण व्यापाद्यतयोद्दिष्टा
 यस्तचित्तो भवति देवनाभिहित मम मत्थमिदं क्षेत्रं युष्म
 मानुषकदयनां कुवता दृढमुदजितास्तेन पापेन मन्तोषेण न मम
 तमनुष्मन् मम मनसः सुस्यामिका मयच्छते । मन्त्रिणाभिहित
 'व म्ताकसेतुं मुच्यतां मरश्च । ततस्तदघनन मनाक स्वस्थोभूतो
 व हतमराय गमनाचित व्यापित पुरत ध्वष्टमनिजपव
 तन्वाय कनककलश उद्घातित कश्चिज्जल्पनामको जय जय
 गौतानि चाटुवचनानीनि मद्रुष्यानि प्रवृत्त रतिकलहनामक
 तातद्यकब्ध निवृत्तितान्यपूरागभुषणानीनि मममन्त्रे'तत् ४
 रथावराधनाय त्व । अथान्तरं ज्ञानमनन अथ त १७
 तापि मया तात । अथा म ५ ममता अथ म १
 अथा म तुष्टमन स्वस्थथाजन '५ पथ कुलन धन १

पादवन्दनमपि विद्यतमिति । ततो निवृत्त्य चमित्तमद्भुतायै देवो ।
 मयाभिहित 'भद्र कं पुनरस्य तातस्ततो' विपाकेनाभिहित 'आद्य
 चतिशुभोऽभि' यतस्तमेतावदपि न जानीये । यतोऽप्य देवस्य राग-
 वेपरिणो वासावलादीनामपि सुप्रतीतोऽनेकाद्रुतवर्णा भुवःपथ-
 प्रकटनाभिधानो महामोहो जगत् ।

तथा हि ।

महामोहो जगत्सर्व धामपट्टेय मौजया ।
 श्रमादयो जगत्पाथा यस्य किङ्कर्ता जगत् ॥
 चन्द्या जगत्समोह ग्रीष्माकिष्टमता नरा ।
 अज्ञानं तु जगत्सर्व महामोहस्य चक्षुः ॥
 वेदान्तवादिभिर्द्वान्ते परमात्मना यथा विभक्त ।
 चराचरस्य जगता व्यापकेनम गोचरे ॥
 महामोहस्तथैवाह स्वकीर्णं जगत्सर्वे ।
 देवाद्यप्यसोकानां व्यापकं समुदाहृतम् ॥
 तत एव प्रवक्तव्ये धामिना तत्र पुनश्च यम् ।
 सर्वं जीवा यत्र भुवि यथा वेदान्तवादिनाम् ॥
 महामोहस्तथाह तत्र सर्वं महामोहः ।
 जीवन्मोहसि च तत्रैव परमात्मना च विभक्तम् ॥

अथ च ।

यज्जगत्परमात्माऽऽदि बुद्ध्या धर्मावज्जगत्सर्वम् ।
 इन्द्रियेर्वाप्यते जगत्सर्वमात्माऽऽदि चारणम् ॥
 अधीत्य सर्वजगत्सर्वं नरा धीवत्सर्वजनम् ।

विषयेषु रता भोऽस्य महामोहो विजृम्भते ॥
 जेनेन्द्रमततत्त्वज्ञा कषायवशवत्तिन ।
 जायन्ते यवरा लोके तन्महामोहग्रामनम् ॥
 अवाप्य मानुष जन्म लब्ध्वा जैन च ग्रामनम् ।
 यत्तिष्ठन्ति गृहसक्त्या महामोहोऽत्र कारणम् ॥
 विग्रन्ध निजभक्तार परित्यज्य कुलस्त्रिय ।
 परेषु यत्प्रवृत्तन्ते महामोहस्य तत्फलम् ॥
 विलस्य च महामोह खवीर्येण निराकुल ।
 काश्चिदिदम्बयत्युच्चैरतिभावस्थितानपि ॥
 मनुष्यलोके पाताले तथा देवालयेष्वपि ।
 विलसत्येव महामोहो गन्धर्वस्त्री ययेच्छया ॥
 सत्रया मित्रभावेन गाढ विग्रन्धचेतनाम् ।
 कुर्वन्ति वचन यच्च महामोहोऽत्र कारणम् ॥
 विलस्य कुलमयादां पारदार्येऽपि यक्षरा ।
 वृत्तन्ते विलसत्येव महामोहमहानृप ॥
 यत एव मनुष्या जातासु गुणभाजनम् ।
 प्रतिकृन्ना गुरोभस्य वशे येऽस्य नराधमा ॥
 अगार्याणि तथान्यानि धानि कायाणि कश्चिदपि ।
 सौदादीनि विलासेन तेषामेष प्रवृत्तक ॥
 इत्यप्रभृतवृत्तान्त परिपात्र जगत्त्रयम् ।
 दृष्ट्वाऽहमधुना युक्त किं ममेति विचिन्त्य च ॥
 पाथस्त्रितोऽपि गच्छामि वीर्येण परिरक्षितुम् ।

जगत्तेन स्वपुत्राय राज्यं दधामि संप्रतम् ॥
 रागकेपरिष्ठा दत्त्वा ततो राजं विश्ववशः ।
 महामोहोऽधुना सोऽयं भ्रंते निश्चिन्तां गतः ॥
 तथापीदं जगत्स्वयं प्रभावम् महात्मनः ।
 तस्यैव वक्षते भूमिं कोऽन्यः पृथादृष्ट्यः पातकः ॥
 तदेवोऽद्भुतकथं प्रविद्धाऽपि जगत्प्रभेः ।
 महामोहनरेण्ड्रो कथं प्रवृत्ततां गतः ॥

ततो मयाभिहितं भद्रं न कथयतोऽपि भवता कोपः पथिक-
 पथ्यहं युतयः मयापि महामोहः पुनः सामान्येन न पुनर्विशेषतो
 रागकेपरिजनकतया तदधुनापनोत्तमसाक्षात् भद्रेण । तदुत्तर-
 हृत्ताप्तमप्याख्यातुमर्हति भद्रं विपाकेनाभिहितं ततो गतो देव-
 प्रीतिजनकपादमूलं दृष्टोन्नेन तममग्नयेन सममानेन भूयुक्तेन
 अविद्याभिधानया प्रकम्पमानया गात्रवद्धा जराजीवकायमनुष्णा-
 मिधानायां वेदिकायां विपर्यामनाधि विष्टरे मद्युपविष्टो महा-
 मोहः । ततः चित्तितलविन्यस्तहस्तमस्तकेन हतः देवं पादपतनं
 अभिनन्दितो महामोहेन निषीदतश्च भूतले देवस्य दापित
 महामाहनावनं उपविष्टश्च जनकसम्भवचनेन देवः । इष्टा
 शरीरकुशलवार्ता निवेदितश्च प्रसन्नमनिकरः । ततो महामोह-
 नाभिहितं पुनः ममाधुना जराशरीरस्येव पथिमो भावो वक्षते ।
 ततो मदीयशरीरस्य सामापारिगतमूर्धोरिव वरभण्डं धराद्यते तत्सारं
 ततो न युक्तं मयि तिष्ठति भवतः प्रवृत्तं कथं तिष्ठेत् न विपुलं राज्यं
 विदधानो निराकुलचित्तोऽहमेव प्रसन्नप्रयोजनं आभयिष्यामीति ।

देवेन कणैः पिधायाभिहित^१ तात मा मैव वोच प्रान्त ।
 प्रतिहतममङ्गल^२ अनन्तकल्पम्यायि भवतु यौष्माक शरीर^३ न ।
 युष्मदीयशरीरनिरावाधामावपरितोषिणि किङ्करजनेऽभिषेक
 जापयितुमहति तात । तत्किमनेन वडना^४ गच्छाम्यह चतुर्वर्ग
 दूयम । महामोह प्राह । ज्ञात मया तावद्वलदमेव भव
 केवलमवस्थानेऽनुज्ञा इत्यभिधायोत्थितो महामोह^५ । ततो रिद
 निवन्ध^६ देवेनाभिहित^७ तात यद्येव ततोऽहमपि तातपादानु
 भविष्यामि^८ न प्रतिसुखनीयस्तातेन । महामोह प्राह । ज्ञात ।
 भवतु^९ न खलु वयमपि भवन्त मोक्षु चणमपि पारयाम^{१०} कि
 तुस्तथा प्रयोजनस्यैव मन्वितमस्माभिस्तदधुनासुन्दरमिदं^{११} जने
 जन्पित देवेनाभिहित महाप्रमादस्ततस्तातोऽपि प्रक्षित^{१२} इति श्रु
 समस्तनरेन्द्राणां देवेन^{१३} प्रवक्षित नि श्रेय विमोचतो बल तत स्मरे
 महामोहनरेन्द्रो दृष्टो रागवेमरी विषयाभिजावाटय सर्वं ममि
 महत्तमा भवबलेन मन्ताय चरदण्डोपरि निपहेण चञ्चिता^{१४} इ
 वालया सुभितमेतत् समन्ताद्वाज्रमक्षिप्त नगरम् । समुच्चिते^{१५}
 ऽय वचन कलकल तटिद भद्र चण नरन्ध्र प्रध्यानप्रयोगन^{१६}
 एतच्चातिकुट्टहनिन भवन्तमाजाका मया निवदित इतरथाति
 रया मम वचनमाचोचारणेऽपि नाशमरोऽस्ति यतो ममापात्री
 निदम^{१७} मयाभिहित आय किमत्र वक्ष्य परोपकारकरणदया वा
 वस्युववा भवन्ति । ते हि पर प्रिय कलमुद्यता द्विपिण्डन
 छत्रपत्रन कुडन्ति छत्रुजोपाधितद्वयद्वय शिखरमे र्शिख
 दृष्टानि^{१८} न नक्षयव्याक्यापद^{१९} ददति मलक प्रकामनि इव^{२०}

पाटयोऽन्येन हि ते कथयन्तं मनसा ततदेवविधेयमन्येन
 तेनैव परित्यागे नामयिना मदभिमुखमौपद्यमात्रं मन्त्राग्रहमाधुना
 इत्यभिधातुं च इत्यग्रहमात्रं मया गतो विपाकः । मया विहित
 आधित्याय मयाधुना राज्ञाय यत् न्यग्रहस्य गुणगुणद्विगुणभय
 भवताम्नाद्यमेतावानेव मम राजादेशः । तच्च पावकोऽनेन विपाकेन
 व्यापारोर्मा गुणा वृत्तितो कर्तुं तच्च त्वने घटने ममानुभविष्य
 मेतत् तच्चादत्तद्वयवित्तमानुपपद्यक्याद्योऽप्यौ भविष्यति । कश्चा
 मया तस्य गुणगुणद्वि' केरन्तेन मनोपयतिहरमयापि नावेग-
 न्त्वामि । एतावद्वि'त्यादि मदानमानुषर एवाय कश्चिद्विषयति
 कथ्यता पुरापरविद्वद्भूमेतस्यात् । अथवा किमनेन गच्छामि तेषु
 क्षामिपादगुण निवेदयामि' यद्यप्यन्यद्विषयान् ततो देव एवाय
 यद्यपि चित्तं विनामनोत्पन्नोऽप्य ममानतोऽहमेतदाकथ्य देव प्रमाद
 मिति । बोधेनाभिहितं वाधु प्रभाव वाधु सुन्दरमनुष्ठित भवता
 तत्त वदेव प्रभावश्च प्रविष्टो बोधः कुमारग्रन्थोप इत्यग्रहमेन च
 निवेदितं कुमारस्य समस्तोऽपि प्रभावानेतवाप्तावृत्तान् परित्यागो
 मनोयो युक्ति प्रभाव इत्येवमदा मनोविद्या न्यग्रहः । यद्यत् भद्र
 किं भवत मदानमेनेन तेन भवन्तुना सुमिषेण सह विद्व
 यपादित' एत तच्च कश्चिद्व्योऽप्यामीदिति । न्यग्रहेनाभिहितं वाय
 चाधोत् कथयन्तं तत्त्वयथा' न यत्नह भवविद्वन्तया तेषा
 कूरकमनो नामाधुचारयितुं प्रकामि । य हि मदानमन्त्रश्च केवल
 भवन्ताद्वेदम ददाति मत्त्वदयनविषयम् न तु तत्त्वैवानुषर कूर-
 कर्मा नामायातनाभि वाचाभि कथयति भवन्तु मन्त्रो विमु-

सयति तेनैव चाह शरीरप्रामादाच्चिमारितो भवजन्तुश्च निवृत्तौ
 मर्गयो प्रापित' म एव तच्च कारणं पुरुषं मदागमस्य क्षेत्रज्ञमुपदेष्टु
 दाने व्यापारो' मनोविणाभिहित' भद्र किं तस्याभिधानं स्यात्
 प्राह कथितमिदमायस्य मया नाह मयाकुलतया तदभिधान-
 मुच्चारयामि । अत एव पूर्वमपि मया न युष्माकं तदाख्यातं किं
 चातिपापिष्ठोऽसौ' ततोऽहं नामग्रहणेन' पापिष्ठजनकया हि
 क्रियमाणा पापं वदूयति' यमो दूययति' लाघवमाधत्ते' मनो
 विशादयति' धमबुद्धिं ध्वमयतीति । मनोविणाभिहितं तत्रापि
 महत्कुटूहलं तदभिधानश्रवणेऽस्माकं न चास्माद्भयं वक्ष्यमाणं
 भवता तद्वयं विधातव्यं' न च नामग्रहणमात्रेण किञ्चित्पापं न
 चाग्निरित्युक्ते मुच्यताह भवत्येते । ततो विज्ञाय नियन्त्र तरुमितात्
 दद्यापि दिशोऽनलोकयता न्यशनेनाभिहितं आद्यं यद्येव तत्र
 मनोय इति तस्य दुर्नामकस्य' नाम मनोविणा चिन्नात्' मनसु
 पञ्चधा गूढशब्दिरस्य न्यशनस्य प्रभावेन' यत मनोययतिइह
 एवैकस्तथाप्यदमानक आधोन् मोऽप्यधुना घटित' सम्यङ्मया पुं
 विनक्ति यथा न सुन्दर अन्धेन न्यशनं प्रायेणेति' यतो विशा-
 भिलापप्रयुक्तोऽयं लोकवक्ष्यमरणं पयटति' तदशोभन एव
 तत्रापि प्रतिपक्षाऽयं मया मिथ्यतया' ददितो वक्षिष्यायथा
 क्षेत्रभावो होविनमेकश्च वक्ष्यताम्' तस्मात्तु युक्तोऽस्मान् एव परं
 तद्वत्' वचनं विज्ञानव्यवहारेण मयाधुना सुतरां न कर्तव्ये
 विश्रमा' नाह' इत्यमरानुवृत्तं न समपत्तोयमात्रव्यवहारे न तत्र
 बोधो ह्य' नापि दशमोपा वक्षिभावो' विवमप्रकृतिरेव वती

सच्चिन्म मनोपिणामिहित^१ वयस्य क्रियता वाचभाषित^२ कोऽ
 विरोध तत स्वग्रनेन विरचित पद्मामन^३ स्थिरोद्धत वाच
 परित्यक्तो सच्चिर्विचेप^४ निद्यन्नीकता दृष्टि^५ समर्पिता नादिव
 निबद्ध इत्यौण्डरीके मानस धृता धारणा^६ सजाता तत्प्रत्ययेकताता
 ममापूरित ध्यान^७ निबद्धा करणवृत्तय^८ आविभूत
 इवापनिभास सजात ममाधि विहितोऽन्तर्धानहेतु वयस
 हतमन्त्रद्वान् अनुप्रविष्टो मनोपिणालयो^९ शरीर^{१०} अधिष्ठित
 स्वाभिहितप्रेदय विभक्तौ मनोपिणालो^{११} प्रवृत्ता द्वयोरपि कोमल
 स्पृष्टा^{१२} ततो वालो मृदूनि शयनानि सुषान्यामनानि कोमलानि
 वसनानि अस्मिन्मन्त्रधोमसुसदायोनि सञ्जातानि जनिव
 जनामामनश्चरतसुरतानि शङ्खविपयस्तरीयाणि सुसस्पश्विलेपना
 अन्यानि चोदकान्मन्त्रान्नीनि स्पृष्टप्रियाणि मृदू नृचि
 मततभागेवते^{१३} तच्च शयनादिक भग्नकथाधिरित भक्तपान स्पृष्ट
 वसन्तमुपभुक्त^{१४} वाच्यत्वं नाध्यव्याधिविश्रुताभूत वसन्त मनो
 ध्वजपम्याष्ट्यविकलतया पामाकण्ठयनमिव परमायतनदुःसंकार
 मेव^{१५} तथाप्यथो विषयामयजन तदुपभास मति विमर्श
 अथा मे वृण^{१६} अथा मे परमानन्द^{१७} । ततो दिव्याभासवत्
 परमपुण्यमन्दभनिभर किञ्चाहमिति उवा निमोन्मितायाः न स्पृष्ट
 रमास्तरमवगाहते । मनोपो पुनर्मृदुप्यग्रच्छाया प्रवचमानावाप्त
 भावयति अये^{१८} स्पृष्टजननितोऽय मम विकारा न व्यापारि
 परमस्वरपुत्राय मम वसत^{१९} मृन्निजातमिदं मया । तत वयस
 पुनश्चरतभविष्टनीति मया न नृकुल न किञ्चिदाचरति^{२०} २१

कथञ्चिन्निपद्योऽथ निश्चयानुवृत्तनीयत्वावदिति भावनया काल-
यापनां कुर्यात्तदनुकूलमपि किञ्चिदाचरति । तथापि तस्य
जीव्यरोगविकलतया 'धन्तोवाहृतस्त्वदीभूतमानस्य रोगरहित-
शरीरस्यैव सुपण्यास तच्छयनादिकमुपभुज्यमान सुप्तमेवोत्पाद-
यति । तथापि नासौ तत्राभिष्यु विधत्ते' ततो न भवत्यागाग्नि-
नोऽपि दुःखस्य बन्ध 'अन्यथा प्रकटीभूत एवञ्च 'अभिहिताऽग्नेन
वाग्निं यदि वयस्य मदोद्यपरिजमस्यान्ति किञ्चित्फलं' मरणमे-
कद्विदुषकार' । वाच' प्राह । अथोऽगुह्यहीतोऽपि दृष्टिता मना-
ऽविन्याह्लादरूपादनेन भवता वाचात्स्वग ।

अथवा विमवाद्यर्थं परापमेव निमित्तस्त्वमपि विधाया ।

तथा हि ।

पराधमेव जायते लोक गुण भगदुष्टा ।

मादुष्टानां तु कभृतिस्तत्प्रमादिन साधका ॥

इदं हि तेषां बीजं धत्तवभावेन धवदा ।

परेषां सुगदेतुल्य प्रपद्यन्ते नरात्तमा ॥

एतन्मन्त्रं चिन्तितं 'अथ मरणकालावदेशे मे निश्चयमिच्छामि किंकर'
प्रतिपद्यते' मयादिष्टमेव कृत्वा येन मृतं कृण्वामिति निश्चयः एव
विचिन्त्य एतन्मेनाभिहितं' वयस्य इत्यनेन न प्रयाजनं 'चरिताये-
ऽहमिदानीं भवदुषकाररूपयेति ।

ततो मनीषिषमौपमुपगम्याभिहितमेव यथा किं साधक-
भवतोऽपमपादनेन मदोद्य प्रयास एव नेति मनीषिणां भट्ट
किमचोवातां अनाद्येयकारकोऽतिशय एतन्नेन चिन्तितं यथा

माभिप्रायकमेतद् दुष्ट^१ सन्नेप मनोपी न शक्यते मादृशै रञ्चरि^२
 लचितोऽहमनेन स्वरूपत प्रायेण तस्मात्सुखञ्च एव तावदात्
 नाव वञ्चविकृत्यन श्रेयस्करमिति^३ विचिन्त्य धूततया कृता स्यात्
 काकली^४ न दर्शितो सुखविकारोऽपि^५ स्थितो मौनेनेति । १
 बालेनापि स्वमातुरकुशलमाज्ञाया कथित समस्तोऽपि
 यो योगशक्तिपुर सर सुखसपादनमामय्यलक्ष्य स्यन्नन्यतिकर ।
 अकुशलमाज्ञोवाच । जात सूचितमिदमादावेव मया^६ यत्
 सुन्दरस्तधानेन वरमिवेण साहे सवन्ध^७ हेतु सुखपरपराया^८ वि
 वाक्ति ममापौदृशी योगशक्तिरिति^९ दग्धयिष्याम्यहमपि जातस
 कुद्वल^{१०} बालसूवाच^{११} यद्येव ततो वञ्चतरमन्वाया २
 भिरद्यापि द्रष्टव्यम् । अकुशलमाज्ञोवाच तत्कथनीय भवता यत्
 प्रयुज्यते योगशक्तिरिति ।

इतश्च मनोपिणापि स्वमातु शुभसुन्दया निवेदित सवाऽपि
 स्यन्नन्यत्तान्त^१ तथाभिहित^२ वत्स न चारुमनवानेन पापमिवेण
 सह मसर्ग^३ कारणमेव दूखपङ्कते^४ मनोपिणाभिहित^५ सत्यमेतत्
 केवल न कृतव्यमत्र भयमन्वाया^६ लचितो मयाय स्वरूपेण^७ माहमत्
 यज्वततोऽपि वञ्चमागोचर^८ केवलमप्य परित्यागकाल प्रतिपाल
 यामि । यत् प्रतिपन्नोऽय मया मित्रतया^९ माकाण्ड एव हात
 युक्त । शुभसुन्दयवाच जात सुन्दरमिदमनुष्ठित भवता अहा ते
 लोकज्ञता^{१०} अहो प्रतिपन्नवात्सल्य^{११} अहो नीतिपरता^{१२} अहो गभीरता
 अहो सौयातिरेक ।

तथा हि ।

नाकाण्ड एव मुच्यन्ति सदोषमपि मञ्चना ।
 प्रतिपन्न^१ गृहस्थायी ततोदाहरण जिग ॥
 प्रतिपन्नमकाले तु सदोषमपि धृत्यजेत् ।
 न निष्ठा क्तास्ततो मध्ये तत्राधौ स्वापसाधक ॥
 यस्तु मूढतया काले प्राप्तेऽपि न परित्यजेत् ।
 सदोष ज्ञभते तस्मात् स्वचय नाच भगव ॥
 हेयवृद्धा गृहीतेऽपि ततो वस्तुनि बुद्धिमान् ।
 तत्प्रागावसरापेक्षी प्रश्नो जन्तुमहति ॥

कमविनाशराजस्तु महादेवीभ्यां सकाशात् कुमारव्यतिकरमा-
 कथ्य परितुष्टो मनीषिणो^१ दृष्टो र्वस्तस्य चित्तमध्ये^२ बालेनापि तत
 प्रभति गाढतर कोमलप्रयत्नसुरताद्यावेवमानि त्वग्रनप्रियाणि
 दिवानिग्रमाचरता परित्यक्तो राजकुमाराचित शेषव्यापार^३ परि-
 हृत गृहदेवपादवन्दन^४ विमुक्त कलापदण^५ शिथिलीकृता रज्जा
 ज्वलीकृत पराधम^६ ततोऽसौ न गणयति लोकवचनीयतां न
 रयति कुलकलङ्क^७ न जानीते स्वस्वोपहास्यतां नोपेयते^८ कुग्रनपच
 न गृह्णाति सुदुपदेशान्^९ केवल यच्च कुचवित् नारीयूमाङ्गनम-
 म्बदा किञ्चित्कोमलमुपलभते^{१०} तच्च तत्राविषाय तत्स्वरूप औष्या-
 तिरेकस्य प्रवक्तव्य एव । ततो मनीषी सज्जातकक्षस्य शिथयति
 त्वग्रनस्य मूलशुद्धिमाचष्टे^{११} यश्चकोऽयमिति^{१२} दीपयति^{१३} भ्रातर्नाञ्च
 विपमनीय परमरिपुत्रेण^{१४} त्वग्रन^{१५} इति न वाच पुन पुनरोदयति ।
 बालः प्राह मनीषिपक्षमनेनादृष्टार्थेन प्रकाशेन ॥ एव मे वर-
 वयस्योऽनन्तागाधसुखसागरावगाहने हेतु य एव ते परमरिपुरिति

मबुद्धे प्ररोर विहितो मध्यमबुद्धि 'मदृक्ता बोधमन्यग्रह्या' उप
 भुक्तानि जमितप्रयत्नसुरतादीनि 'मजातद्विज्ञानाद्' 'म्रीणितो
 मध्यमबुद्धि' 'मकटोभूत' 'मग्न' 'मृष्ट' स्वपद्यामयाफन्यमनुसहो-
 तोऽह भवतेति निवेदित परमसेन मध्यमबुद्धिना । तत पाथी
 भूतोऽपमपि न दूरपाथी वक्तव्य इति विहितमित्त्वत्तत्त्वेन । मनो-
 पिण विहित 'मग्रीर्क्षितपाथोऽपमपि मध्यमबुद्धिरनेन पापेन ६
 त्त्वत्तत्त्वेनातो यद्युपेदय श्रुति तत श्रित्तत्त्वेन माभुदस्य सुगन्धतया
 वराकस्य वक्ष्यमिति । ततो रक्षित मध्यमबुद्धिरभिहितो मनो-
 पिण । भद्र न भद्रकोऽप्य त्त्वत्तो' विषयाभिज्ञाव, - मद्युक्तोऽप्य
 जोक्तानां वक्ष्यक पर्यटति । मध्यमबुद्धिरवाच कथ'तत कथिता
 मनोपिण बोधप्रभावोपलब्धा समस्तापि तस्य त्त्वत्तत्त्व मूलश्रुति ।
 मध्यमबुद्धिना विहित स्वातन्त्र्यविद्धा मम तावदस्य त्त्वत्तत्त्व
 मवन्मनी वक्ष्यता' कविन्दप्रभावता सुसहेतुता च 'अयमपि च
 मनोपि नायुक्तभाषी तस्य जानीम किमच तत्त्व कि वा वक्ष्येव
 स्थिते कुम इति । अथवा किमनेन विहितेन तावदस्मां श्रुतिमि
 तदुपदिष्टमाचरिष्यामीति विहित्य गत सामान्यरूपाया' धर्मीप'
 कत पादपतन 'अभिगन्धितस्तथा निविष्ट विहितले' निवेदितो
 स्थितिकर' 'सामान्यरूपयोक्त वक्ष्य तावत्तत्त्वाधुना त्त्वत्तत्त्वमनोपिणो-
 दयोरपि वक्ष्यमनुवक्ष्यततोभयाविरोधेन मध्यमनयैव स्यात् पुन'
 कात्ताम्नरे पुनय एव वक्ष्यत्तर' पक्ष स्यात् च एवाश्रयणीय ।

तथा हि ।

मद्युक्तपक्षचित्तेन भिद्ये कायद्वये सता ।

कार्यं कामविनम्रोऽत्र दृष्टान्तो मियुनदयम् ॥

मध्यमबुद्धिरुवाच । अम् किं तन्मियुनदय

पुत्राकर्णय । अस्मि तत्राविध नाम नगरं तत्र चञ्जुनांम राजा
प्रगुणा नाम महादेवी 'तयोर्मकरध्वजाकारो मुग्धो नाम तत्र
तस्य च रतिमन्त्रिभा अकुटिला नाम भाया 'ततस्तयोर्मुग्धाकुटिल-
यो रन्योन्यवद्भ्रातुरागयो विषयसुखमनुभवतो ब्रजति काल । अन्त-
रवसन्तसमये उपरितमप्रासादभूमिकावामभवने व्यवस्थित ।
उत्थितो मुग्धकुमारो 'मनोहरविविधविकसितकुसुमवनराजिराजि
गृहोपवनमुपलभ्य 'मजातकौडाभिलाषो भायामुवाच देवि शति-
रमणीयेयमुपवनम् 'तदुत्तिष्ठ' गच्छाव कुसुमोच्चयनिमित्तं ज्ञा-
याव एना 'अकुटिलयाभिहित 'यदाज्ञापयत्यायमुच 'ततो गृहोत्त-
मणिवर्चिके कनकसूर्यिके गते गृहोपवन 'प्रारम्भ
मुग्ध प्राह 'देवि पश्चावस्तावत्क कनकसूर्यिकां श्रुतिं पूरयति
प्रज स्वमन्यस्या दिशि अहमन्यस्या प्रजामीति 'अकुटिलयाभिहित
एव भवतु गतौ कुसुमोच्चय कुवाणौ परस्पर दृग्मनपयातीतौ
गङ्गान्तरयो । अचान्तरे कथञ्चित् प्रदेशमायात अन्तरदेश-
मियुनक 'कालञ्चो देवो विचक्षणा दिवो 'तेन च गगनतले रि-
रतावलोकिता तन्मानुषमियुन 'ततोऽचिन्धतया कक्षपरिपतेरिति
सुन्दरतया तस्य मातुषमियुनस्थापयानोचितकारितया मन्मथ-
मदनजननतया मधुमास्योतिरमणीयतया प्रदेशस्थ 'केलिवहसतया
अन्तरभावोतिचपलतथेन्द्रियाणां 'दुनिवारतया विषयाभिलाष-
योतिषट्पचारितया मनोदृष्टेस्तथाभवितव्यतया च तस्य वदुः

कामाख्याभृदकुटिमाया तीव्रोऽपराग 'तथैव च सुगन्धोपरि विच-
 च्छयाया । तत किमेतां वक्ष्यामीति बुद्ध्या काकशेनाभिहित-
 विचक्षणः । देवि यत्र त्वमगत तावदावद्वर्तितो राजमहोपवना-
 देशार्चननिमित्त कतिचिक्कुसुमाभ्यादायानयामि' सा तु सुगन्ध-
 दयतया विता मौनेन 'गतोऽकुटिलाभिमुख काकशोऽवतीर्षी
 घनतरंगहने' 'वदन्तीभूतो विचक्षणायां विनित्तमनेन' 'अथे किं पुन
 कारणमाश्रित्येदं म्रियुः परस्परतो दहौघोदेष्टवर्त्तिं वसन्ते । तत
 प्रयुक्तमनेन विभङ्गज्ञान 'अशित तयोदूरीभवनकारण' 'ततोऽयमेवा-
 चोपाय इति विचिन्त' 'इतमनेन देवग्राह्यात्मनो वैकिय सुगन्ध-
 निवर्त्तिता कनकसूर्यिका धृता कुसुमाभा' 'गतोऽकुटिलावमोप
 समभ्रममाह' 'अ' जितासि म्रिये जितासि' 'तत' कचमायपुत्रो
 छटित्येवायातो' 'जिताहमपि विलसोभूता मनागकुटिला' 'काल-
 शेनाभिहित' 'म्रियेऽस्य विषादेन' 'अल्पमिह कारण' 'केवल निर्वर्त्तितो-
 ऽधुना कुसुमोक्षयो' 'तत्रावोऽमुष्मिन्पुण्ड्रविभूषणे कदलीकताम्यहे'
 प्रतिपद्यमनया' 'ततो' 'गता इतमाभ्यां तच्च पञ्चवक्ष्यमीयम् । इतद्य
 विचक्षणा विनित्त अथे गतस्तावदेव काकश' 'ततो यावदय
 नागच्छति यावसेध नारी दूरे वर्त्तते' 'तावद्वर्तीय मानयाम्येन
 इतिविधुक्तमकरकेतनाकार तद्वत्' 'करोम्यात्मनो जगन् शाक्य'
 अशितयानयापि विभङ्गज्ञानेनेव तयोदूरीभवनहेतुस्ततो विधाया-
 कुटिलारूप कुसुमधृतकनकसूर्यिका गता सुगन्धमोपम । आह च'
 जितोऽस्यायपुत्र जितोऽसि । तत समभ्रम तां निरीक्ष्य सुगन्ध माह'
 म्रिये सुष्टु जित' किमधुना विधता' 'विचक्षणायां यदहं वदामि

मुग्धं प्राह किं तत् विषयणाह भजामो जताभजन^१ मन्त्र
 विद्येत मद्गुणमनिय^२ प्रतिपद्यमानेन^३ ततो गत्वा तौ
 मुग्धौ तत्रैव कदम्बीजताम्रहस्ते दृष्ट तन्मिथुन^४ निरोचिष
 ताभ्यो परस्परमभिमुख मियुनाभ्यो^५ न दृष्टस्तिन्नपुषविभक्तम^६
 स्वेतरयेविद्येव^७ मुग्धेन चिन्तितम् । अथ भगवतीनां वनरीभक्त
 प्रसन्नेन दिगुणोऽह मपयो^८ देवो च^९ तद्विदं सप्तभुवःसार^{१०}
 निवेदयामीद ताताय ततो निवेद्य स्नाभिप्रायमितरेषां मन्त्र
 जायतामममीयम् । इत्यभिधाषोत्यतो मुग्ध चिन्तितं चतुष्टयी
 प्रीष्ट अतुराजाभ्यामे । तद्विकोक्तं त्रिभिस्तो राजा मन्त्रा
 परिकरय किमेतदिति श्रुष्टो मुग्ध य प्राह वनरीभक्त
 अतुराह कथं तत कथितो मुग्धेन व्यतिकर अतुना विस्तप
 अथो मे धन्यता अथो मे तेनतान्पुष्य ततो चर्वातिरेकेण वन
 दिष्टभानाकालमचोत्तयो जगदे दापितानि सदादानानि^{११} विधादि
 तानि जगद्विद्यतापुत्रतानि^{१२} अथ च राजा राजमन्त्रमध्यय
 वदन मुनिन मुनयश्च वधा जातमयो वधूय^{१३} साइतविनाय
 वज्रना नायन वाडयताम मुग्धम तत प्रगुणाधि सदादि^{१४}
 दह मन्त्र समन्वय^{१५} वा^{१६} इमानन्दमहन्मन्त्रोदधिभिर्दम^{१७}
 विद्वन्मन्त्रा मन्त्रान् प्रयुजा^{१८} दिगुणाह अथमे^{१९} मना वीर
 कु^{२०} वा प्रयुजा क्रियात्मपु^{२१} दहा^{२२} प्रमु^{२३} इमं जगद्वि^{२४} दता^{२५}
 दिग्दर्शनं सदात्मन्द इ^{२६} न । के^{२७} अथयता दृष्ट कालम^{२८} के^{२९}
 विस्तममेव च^{३०} पुनरेवा दिनीया के^{३१} विन् कालात्^{३२} वृत्त
 प्रये जगमनन के^{३३} इ मन्त्रम वा विचकन^{३४} न^{३५} वन^{३६}

क्रोधः 'चिन्तितमनेन मारयायेन' दुराचारः पुद्गलः । एषा
 पुनरुत्तरतया न शक्यते मारयितुं तथाप्येव पीडयामि । यथा न
 पुनः परपुद्गलमभिमपि प्रार्थयते । एवं हतनिदयस्याप्यस्य कालशय्यः ।
 तथाभक्षितमृतया । प्रहृष्टाद्यपराकोपना । स्फुरित चित्ते । यथा न
 मम्यत् चिन्तितमिदं मया । न पीडनीया तावद्विषयणा । यथा-
 ऽहमपि न शङ्काचारो । ममापि समानोऽयं दोषः । मारणमपि
 मुख्यं न युक्तं । यतो मारितेऽस्मिन्नन्यथाभाव विज्ञाय न भजते
 मामकुटिला । विरच्यते सुतरां विषयणा तत्किमकुटिला मृष्टीत्वा-
 दृष्टस्वस्वधर्म्येण । इतोऽप्यकमामि । एतदपि नास्ति । यथाऽकाष्ठप्रस्था-
 नेन स्वाभाविकोऽयमिति लक्षितविकारा । कदाचिदकुटिला मां न
 भजते । तथा रक्षितश्च पुनः सममनसमेव । तस्मादोषाधया परि-
 त्यज्य । कालविलम्ब एवात्र येयानिति । विषयणयापि चिन्तित
 मये स एवायं मदोषभक्ता कालशोऽनेन रूपेण स्थितः । कुतोऽन्य-
 थाच सभय इति ततः कथमस्य पुरतः परपुद्गले स ह तिष्ठामीति
 सज्जतमज्जा । अथमन्यौ भजत इति समुत्पद्येयादु शक्यमेव स्थिते
 स्नातुमित्याविभूतकुम्भभावागताया अपि न काचिदयमिद्विरिति
 म्यानेनात्मानं तोषयन्ती न चान्या मतिरस्तीति विराजन्ता मापि
 यद्गवित्यन्तया कालविलम्बमेवाश्रित्य । तथैव स्थिता । तत्रभग्यदश्रित-
 वेक्रियौ परित्यजेयाधर्मो देवमायया । सममनानुपकन्त्यान्याचरन्ती ।
 प्रत्येक इयं भजमानौ स्थितौ विषयणाकालशो प्रभूतकालम् ।
 अन्यदा मां विषयणाभिधाने कामने शान्तिप्रयश्चानादिरक्षाकरो
 बह्विध्यपरिकरः समागत प्रतिबाधका नामाचार्यः । निवेदितो

एव 'किं वा निवेद्यते दिव्यज्ञानस्य' प्रत्यक्षमेवेदं समस्त भगवत् ।
 भगवानाह । भद्रौ न कक्षयो युवाभ्यां विषादो न भद्रयोर्दोषोऽयं
 निमज्ज भवतो स्वरूपं तावाहत् । कस्य पुनर्दोषोऽयं भगवानाह ।
 येन पुनश्चरौराचिर्गत्य दूरे खिता नारी तस्या । तावाहत्
 भगवन् किन्नामिमेव भगवताभिहितं भद्रौ भोगदृष्टेयमभिधीयते ।
 विषयकाकालज्ञाभ्यामभिहितं भगवन् कस्य पुनरिषमेवविधदोष
 चेत् भगवताभिहितं भद्रौ श्रूयताम् ।

रजनीव तमिस्रस्य भोगदृष्टेयं सवदा ।
 रागादिदोषवृन्दस्य सर्वस्येवा प्रवर्त्तिता ॥
 येवानेवा भवेद्देहे प्राणिनां पापपेक्षिता ।
 तेषामकार्येषु मतिः प्रबुधः सप्रवर्त्तते ॥
 दृष्टकाष्ठेर्षया वज्रिजलपूरैर्यथादधि ।
 तथा न दृष्टान्येषां भोगैरासेवितेरपि ॥
 यो मूढः श्रमयत्येतां किल शब्दादिभोगतः ।
 मले निम्रीपिनीनाथ स हस्तेन जिह्वयति ॥
 मोहादेनां प्रियां कृत्वा भोगदृष्ट्यां नराधमा ।
 समारधागरे घोरे पर्यटन्ति निरन्तरे ॥
 मदीपेयमिति ज्ञात्वा चे पुनः पुद्गलोत्तमा ।
 स्वदेहमेवास्मिन् शायं चित्तदार निवृन्धते ॥
 ते सर्वोपद्रवेमुक्ता प्रसीनाशेषकण्ठया ।
 चात्मानं निमन्त्रीकृत्य प्रयान्ति परम पदम् ॥
 यज्ञया ररिता वनस्ते वन्द्या भुवनत्रये ।

वगे गता पुनर्यस्या माधुमिले विगहिता ॥
 अनुकृणा भवन्त्यस्या ये मोहादधमा नरा ।
 तेषामेषा प्रहृत्यैव दुःखमागरटायिका ॥
 प्रतिकृष्णा भवन्त्यस्या ये पुन पुण्योत्तमा ।
 तेषामेषा प्रहृत्यैव सुखमन्दोहकारिका ॥
 तावन्नोच नरो देष्टि ममार वज्र मन्यते ।
 पापिष्ठभोगदृष्टेय यावच्चित्ते विवर्त्तते ॥
 यदा पुनर्विलोपेत कचचित्पुण्यकमणाम् ।
 एषो भवन्मदा सर्वो धूमिरूप प्रकाशते ॥
 तावच्चाशुचिपुञ्जेषु योषिदङ्गेषु मृढधौ ।
 कुन्देन्दौवरचन्द्रादि कल्पना प्रतिपद्यते ॥
 यावदेवा शरीरस्था वर्त्तते भोगदृष्टिका ।
 तदभावे मनस्तेषु न स्वप्नेऽपि प्रवर्त्तते ॥
 ममाने पुरुषत्वे च परकिङ्करता गता ।
 निश्च यत्कम कुवन्ति भोगदृष्ट्याच कारणम् ॥
 येषा पुनरिय देहान्निगता सुमहात्मनाम् ।
 निह्नुना अपि ते धीरा शक्तादेरपि नायका ॥
 किञ्चित्ताममममिषै रात्र्यै परमाणुभि ।
 निवर्त्तितशरीरेय गीता तन्मान्तरेऽपि ॥
 तदेवा भवतो पापा पापकर्मप्रवर्त्तिका ।
 अतोऽस्या एव दोषोऽय विद्यते नैव भद्रयो ॥
 स्वहृत्प्रेण सदा भद्रौ निमज्जौ परमायत ।

एषेव सर्वदोषाणां कारणत्वेन धर्म्मिना ॥

इह स्यात्तुमश्रक्तिश्च एवा दूरस्थिताधुना ।

भवन्तौ मन्त्रमौपाय निगच्छन्तौ प्रतीक्षते ॥

विषयणाकामक्षाभ्यामभिहितं भगवन् कदा पुनरस्या सकाशा-
दावधोमौच 'भगवानाह' भद्रौ मेह भवेऽद्यापि भवद्भ्यामिय सर्वदा
त्यक्तु न शक्या 'वैश्वमथ्या' निदम्ने महाभुङ्गराद्यमाण प्रादुभूत
भवतो वल्लभ्यन्त 'तदुदौपनीय पुन पुन सुगुह्यमिकर्षेण नाहर-
ण्यौघमद्या भोगदृष्ट्याया चतुर्जल मध्वितयो मतपि विवर्त्तमानो-
ऽस्या सम्बन्धो विकार' निराकरणोऽसौ प्रतिपद्यभावनाया 'तत्
प्रतिषेध तनुतां गच्छन्ती न भविष्यतीत्य शरीरेऽपि वृत्तमाना
भवतोर्वाधिका' भवान्तरे पुनरस्या व्यवसायागवमर्षो भविष्यतो
भवन्ताविति । तदाकथं ततो महाप्रसाद इति वदन्तौ 'विषयणा-
कामक्षा पतितौ भगवच्छरणयो 'ततोऽमु श्यतिकरमाप्तोक्त्य युता
च भगवद्वचन' अत्रुप्रगुणामुग्धाकुटिकानामपि प्रादुभूत पदात्ता-
येन इह विदुर्द्विधाध्वमाय 'अत्रुप्रगुणाभ्यां चिन्तितमहो चर्मीक-
सुतवधूद्विगुणतथामोहेन निरर्चक विद्वन्मित्र' विद्विता सुतवध्वो-
रन्नागप्रद्वन्निरावाभ्यामिति । मुग्धेन चिन्तित अहो इत मया
परस्त्रीगमनेन कुक्षस्य दूषण 'अकुटिकया चिन्तित' इत मजात शौल-
सपुत्रमिति । ततस्तुतामपि क्षिप्तमेतच्चित्ते । यदुत निवेदया
एवक्षितमेवेद भगवता 'एत एवाप्त दूषरितस्य प्रतिविधानमु
देष्टुमिति । अत्रान्तरे चतुर्णामपि शरीरेभ्यो निगते परमापुमि
घटितशरीर एक वर्षेन परिगत तेजबान्हादक लोचनानां प्रीत्य

चेतसामुपलभ्यमान मया रचितानि मया रचितानि ध्वनिनि
 मुवाणमेक विभ्ररूप सद्य भगवन्मुखमौच्यमाण स्थित '॥
 तावत्तदनुमार्गेणैव' कृष्ण वर्णेन 'बौभक्षमाकारेण' '॥
 तथैव निर्गत द्वितीय विभ्ररूप' तस्माच्च तटाकाररूपधरमेव
 तर प्रकृत्या' मज्जातमन्यदपि द्वितीय विभ्ररूप' तच्च वदितुमारत
 तत शुकविभ्ररूपेण मस्तके हस्ततलप्रहार दत्त्वा तद्वर्द्धमान नितां
 प्रकृत्या धारित' निर्गते च भगवदनुग्रहात् हे अपि ते कृष्णे विभ्र
 रूपे' ततो भगवताभिहित भो भद्राणि यद्वद्विचिन्तित' ।
 कृतमस्माभिविपरीताचरणमिति' न तच्च भवद्विविवादी शिष्ट
 यतो न भवतामेध दोषो' निर्मलानि यूय खरूपेण' तैरभिहित
 भगवन् कस्य पुनरेव दोषो' भगवानाह यदिद शुकानकार
 च्छरीरेभ्यो निर्गत कृष्णवर्ण विभ्ररूपमस्याय दोष' तान्याहु
 किञ्चामकमिद' भगवतोऽक्रमज्ञानमिदमुच्यते' तैश्च 'भगवन् यदिद
 सेतसादज्ञानात्प्रादुर्भूत द्वितीय कृष्णविभ्ररूपमनेन च शुकरूपे
 णाम्बोव्य बहुमान धारितमेतत्किञ्चामक' भगवानाह पापमि
 तान्याहु रथ शुकविभ्ररूपस्य तच्च किमभिधान' भगवतोऽक्रम
 वमिदभिधीयते' ततस्तान्याहु 'भगवन् कीदृशमिदमज्ञान' कप के
 पापमेतस्याज्ज्ञात' किमिति चानेनाजवेनेद विवर्द्धमान धारितमिति
 सर्वे विस्तरत योतुमिच्छामो' भगवानाह यद्येव तत समाकुर्यन्त
 ययम् ।

यत्तावदिदमज्ञान युष्मद्देशादिनिर्गतम् ।

एतदेव ममस्तस्य दोषवृन्दस्य कारणम् ॥

एतेन वर्तमानेन शरीरे जन्मवो यत ।
 कार्याकार्ये न जानन्ति मयागम्य च तत्तत ॥
 भय्याभय्य न बुध्यन्ते प्रेषापेष च श्रवणा ।
 चन्दा इव कुमार्गेण प्रवृत्तन्ते तत परम् ॥
 ततो निबोध घोरानि कर्माण्यतश्चमसा ।
 भवमार्गे निरन्तेऽप्यप्यटन्ति सुदुःखिता ॥
 अज्ञानमेव सर्वेषां रागादीनां प्रवक्तव्यम् ।
 स्वरूपं भोगदृष्ट्यापि यतोऽज्ञानमपेक्षते ॥
 अज्ञानविरहेणैव भोगदृष्ट्या निवृत्तते ।
 कश्चित्प्रवृत्त्यापि स्मृत्येव निवृत्तते ॥
 सर्वज्ञ सर्वदृशी च निमलोऽयं स्वरूपतः ।
 अज्ञानमलिनो ह्यात्मा पापाणाञ्च विप्रैष्यते ॥
 या काश्चिदेव मर्त्येषु निर्वाणे च विभूतयः ।
 अज्ञानेनेव तां सर्वां हतां अन्त्यागरोधिना ॥
 अज्ञानमरको घोररुमोरूपतया मतम् ।
 अज्ञानमेव दारिद्र्यमज्ञानपरमो रिपुः ॥
 अज्ञानरोगदृष्ट्यातो जरायुज्ञानमुच्यते ।
 अज्ञानविपदं सर्वां अज्ञानमरुतं मतम् ॥
 अज्ञानविरहेणैव घोरसमुद्रसागरः ।
 अज्ञानविपदां पुष्पां बाधकं प्रतिभासते ॥
 या काश्चिदनवस्था क्षुब्धाद्योगप्रवृत्तयः ।
 साधमत्रैव किंचिदज्ञानं तत्र कारणम् ॥

त एव हि प्रवृत्तमे पापकमसु जन्तव ।
 प्रकाशाच्छादकं येषामेतच्चेतमि वर्तते ॥
 येषां पुनरिदं चित्ताद्यन्यानां विनिवृत्तते ।
 शब्दभूतान्तरगतज्ञानतो मटाधारवृत्तिम् ॥
 धर्म्यास्तिभुवनस्यापि भूत्वा भावितमानसा ।
 अगोचकान्मयोन्मुक्ता गच्छन्ति परमं पदम् ॥
 एतच्चाज्ञानमकार्षे सर्वेषां भवतां समम् ।
 सज्जात तेन दोषोऽयमप्येव न भवादृशाम् ॥
 डिभरूपमनेनैव द्वितीयं पापनामकम् ।
 भवच्च अन्यते तस्मादचापि अगितं किञ्च ॥
 एतद्विद्वन्मदुःखानां कारणं वर्णितं बुधे ।
 उद्देगसागरे घोरे हठादेतत्प्रवृत्तकम् ॥
 मूलं सक्लेशजालस्य पापमेतदुदाहृतम् ।
 न कृत्तव्यमतं प्राज्ञे सर्वं यत्पापकारणम् ॥
 हिंसामृतादयः पञ्च तत्त्वान्महानमेव च ।
 क्रोधादयश्च चत्वार इति पापस्य हेतवः ॥
 वर्जनीयाः प्रयत्नेन तस्मादेते मनीषिणाः ।
 ततो न जायते पापं तस्मात्तो दुःखसम्भवः ॥
 युष्माकं पुनरज्ञानाज्जातं पापमिदं यतः ।
 अज्ञानमेव सर्वेषां हिंसादीनां प्रवृत्तकम् ॥
 बहुमानमिदं पापमाजवेन निवारितम् ।
 यदेष कारणं सम्यक् कथ्यमानं निबोधत ॥

चार्जं हि स्वरूपेण शब्दादयकर परम् ।
 बहुमानमत पाप वारयत्येव देहिनाम् ॥
 एतद्याजवमचार्ये सर्वेषां वसते समम् ।
 अज्ञानजनित पाप युष्माकममुना जितम् ॥
 रक्षितानि मया पूयमत एव सुकमुक ।
 वक्ष्यमेतदाद्यष्टे विभक्त्यै क्षिताननम् ॥
 धन्यानामाजय येवामेतत्तेतधि वसते ।
 अज्ञानादापरकोऽपि पाप ते स्वल्पपापका ॥
 यदा पुनर्विज्ञानमिति ते शब्द मागमजया ॥
 तदा विभूष कर्माणि चेष्टन्ते मोक्षवत्तानि ॥
 चाजीवन ततो धन्यान्ते शब्दीभूतमानसा ।
 निमलाचारविस्तारा पार गच्छन्ति मसृते ॥
 तदेवविधभावानां भद्राणां बुध्यतेऽधुना ।
 अज्ञानपापे निर्दूष्य सम्यग्धर्मनिषेवणम् ॥
 उपादेयो हि वसारे धर्म एव कुधे सदा ।
 विग्रहो मुक्तये सर्वे यतोऽन्यदुपकारणम् ॥
 अनित्य प्रियसयोग इहेत्याशोकवत्सल ।
 अनित्य धौवन चापि कुस्मिताचरणसदम् ॥
 अनित्या वपदस्तीमलेश्वरगममुद्गवा ।
 अनित्य जीवित चेह सबभावनिबन्धनम् ॥
 पुनजन्म पुनमृत्युहीनादिस्नानसमय ।
 पुन पुनय यदत सुखमव न विद्यते ॥

प्रकृत्या सुन्दर ह्येव सधारे सर्वमेव यत् ।

अतोऽत्र वद कि युक्ता कचिदास्या विवेकिनाम् ॥

सुक्ता धर्म जगदन्धमकलङ्क मनातनम् ।

परार्थसाधक धीरै सेवित प्रीत्यशक्तिभि ॥

ततो भागवत वाक्य श्रुत्वेदममृतोपमम् ।

ससारवासान्तै सर्वै स्व स्व चित्त निवर्त्तितम् ॥

राजाह क्रियते सर्वं यदादिष्ट महात्मना ।

प्रगुणाह महाराज किमद्यापि विलम्ब्यते ॥

चारु चारुदित तात सम्यग्बन्ध प्रजस्मितम् ।

युक्तमेतदनुष्ठान सुगन्धेनैव प्रभाषितम् ॥

इषोत्कुम्भसरोजाक्षौ तथापि गुरुलज्जया ।

तदुक्त वञ्च मन्थाना वधूमौनेन सम्यिता ॥

तत पतितानि चत्वार्यपि भगवत्तरणयो ।

सपादयामौ यदादिष्ट भगवता । भगवानाह 'उचितमिदं भगवत्' ।

मन्थानां तत इष्टौ भगवाननेन प्रयत्नादिन राज्ञा 'भगवतोक्तं' चैव ।

शुद्धतौति 'ततस्तत्पक्षेनैव नरेन्द्रेण दापितानि महादानानि' कारि ।

तानि दिव्यपूजनानि । स्थापित शुभाचाराभिधान स्वतन्त्रो राज्ञे ।

राज्ये अनितो नागरिकजनानां चित्तानन्द इति ।

ततो निर्वर्त्य कक्षाय प्रमथ्याकरणोचितम् ।

गुरुणापितमद्वाव दीक्षित च चतुष्टयम् ॥

ततस्ते क्षणरूपे दे दिग्भ्यो तूष्ण पलायिते ।

शुक्लरूप पुनस्तेन प्रविष्ट तनुषु क्षणात् ॥

कालमेव ततश्चित्ते सभायेषां विचिन्तितम् ।
 पश्याहो धन्यताभीषां सुमयं वन्द्यभौवितम् ।
 एतेर्भागवती दीक्षा ये प्राप्ता पुण्यकर्मभिः ॥
 दुरन्तोऽप्यधुना मन्ये तेस्तीर्णोऽयं भवोदधि ।
 चारिचरयादेतस्मात्स्वधारोत्तारकारणात् ॥
 वयं तु देवभावेन व्ययसेनाय वक्षितः ।
 अथ वा ।

मिथ्यालोहजनं यस्मादस्त्राभिरपि चाप्रतम् ।
 दुलभं भवकोटीभिः प्राप्तं वन्द्यकृतमुत्तमम् ॥
 अतोऽस्ति धन्यता काचिदस्त्राकमपि सवया ।
 नरो दारिद्र्यभाटं नैव लभते रत्नपुञ्जकम् ॥
 ततः सहस्रौ नौ सूर्ये मणयश्चरणादयम् ।
 तेनासुमिष्टौ स्वस्मान्न भयाप्तौ देवदन्तौ ॥
 प्रविष्टा भोगदृष्ट्यापि शरीरे गच्छतोस्तथो ।
 शूद्रवन्द्यकृत्साहाय्यात् कवचं वा न बाधिका ॥
 विचक्षणश्च काष्ठश्चमन्यदा रक्षति क्षिता ।
 चापपुत्रं यदा दृष्ट्वा तयाश्च कृतवचना ॥
 तदा किं चिन्तितं भोऽपि स्त्राभिप्रायं न्यवेदयत् ।
 विचक्षणाश्च सत्यस्तु काष्ठश्च इति गीयसे ॥
 तेनापि पृष्टा भोवाश्च यथास्तोत्रं तदाननम् ।
 काष्ठश्च प्राह सत्येव त्वमप्यत्र विचक्षणा ॥
 यतः कालविक्षम्भेन क्रियमाणेन वक्ष्यते ।

११२ ११ भोगा भुक्ता स्थिता प्रीतिर्जातं नाकाण्डविद्वरम् ।
 प्राप्तो धर्मो नृपादीनामुपकारं कृतो महान् ।
 ततः काक्षविलम्बोऽयं फलितोऽत्यर्थमावयो ॥
 विषयपादं कोवाचं सन्देहो नायं वस्तुनि ।
 किं वा न जायते चाह पद्यालोचितकारिणाम् ।
 ततः प्रीतिरमायुक्तौ सजातौ देवदम्पतौ ।
 सद्गुणभादात्मानं मन्यमानौ कृतायकम् ॥
 इदं पुत्रं मया तुभ्यं कथितं मिथुनद्वयम् ।
 सदिग्धेऽर्थे विलम्बेन काक्षस्य गुणभाजनम् ॥

ततश्च ।

सदिग्धेऽर्थे विधातव्या भवता काक्षयापना ।
 पद्याद् वज्रगुणं यत् तदेवाङ्गीकरिष्यते ॥

मध्यमबुद्धिराह यथाज्ञापयत्यम्बा ।

ततो मनोविणो वाक्यं स्मरतो नास्य जायते ।
 प्रीतिरन्धो दूढं तच्च न्यग्रने भाववेरिणि ॥
 बाष्पाक्षणे पुनस्तत्र खेहबुद्धिं प्रवर्त्तते ।
 दोषायमानोऽधौ चित्ते कुहते कालयापनाम् ॥
 इतश्च तेन बासेन सा प्रोक्ता जननी निजा ।
 अथ सद्गुणायाम्नीय योगप्रक्रियाम् मम ॥
 तयोक्तं दशवाम्येषां पुत्रं न ममुक्तो भव ।
 ततः सा ध्यानमापूय प्रविष्टा तन्मरीरवे ॥
 अथाकुष्ठसमाचार्या प्रवेशानन्तरं पुनः ।

यं वाचं व्यानेनापि गाढं वर्षादधिष्ठितं ॥
 ततः प्ररीरे तौ तस्य वक्ष्यमानौ चपे चपे ।
 अभिजाय शृङ्गस्यै कुक्ष्यस्यैवेदनाम् ॥
 परित्यक्तकाम्यस्यैवावकाशपरायणः ।
 यं वाचं चरतादीनि दिवा रात्रौ च सेवते ॥
 सुविन्दस्यैमातङ्गजातोपास्यपि तदग्रः ।
 अतिकौशलेन मुद्राया जलनासु प्रवर्तते ॥
 ततोऽक्ततथानिरतः सक्ततथपराद्भुषणम् ।
 तं वाचं वक्तुं लोकं पापिह इति निन्दति ॥
 अतोऽप्यगतजन्मोऽप्यभिभाष्य कुक्ष्यदूषणम् ।
 य एव निन्द्यमानोऽपि मन्यते निजचेतसि ॥
 स्वप्नान्मात्रादेन ममाक्षि सुप्तसागरः ।
 लोको यद्वक्ति तद्वक्तुं किमेतज्जल्पवित्तया ॥
 अथाकुप्यस्तमासापि निगत्य परिपृच्छति ।
 कौदृशो मामको जाता योगशक्तिविभाति ते ॥
 यं प्राक्षानुय्यहीतोऽपि निर्विकल्पोऽहमन्यया ।
 सुप्तसागरमध्येऽप्यथाह उपवेष्टितः ॥
 अन्येषाम् तथा गित्य मदनुपहृत्काम्यया ।
 न मातस्य प्ररीर मे पावन्मौल्यं स्त्रतेजसा ॥
 अथाकुप्यस्तमासाह यत्तुभ्यं वक्ष्य रोचते ।
 तदेव सततं कायं मया मुक्ताव्यचेष्टया ॥
 स्वाधीनां तां निरीक्ष्यैव बालेन परिचिन्तितम् ॥

स्पर्शोऽपि ममायत्त मामघो भवमाधिका ।
 अहो मे धन्यता लोके भास्यतीति वत मादृश ।
 ततोऽमौ गाढहृष्टात्मा स्वानुरूपं विचेष्टते ।
 अथ निन्दापरे लोके चेहविह्वलमानसः ।
 लोकापवादभीक्ष्णान्मथ्यबुद्धिं प्रभाषते ॥
 शार्लेन युज्यते कर्तुं तत्र लोकविहङ्गकम् ।
 अगम्यागमनं निन्द्य सपाप कुलदूषणम् ॥
 स प्राह विप्रलब्धोऽसि नूनं मित्रं मनोपिणम् ।
 स्वर्गं विवर्त्तमानं मां नेषसे कथमन्यथा ॥
 ये मूढा जातिदोषेण कोमलं ललनादिकम् ।
 नेच्छन्ति ते महारज्यं मुञ्चन्ति स्थानदोषतः ॥
 तदाकर्ण्य ततश्चित्ते हतं मथ्यमबुद्धिना ।
 नैव प्रज्ञापनायोग्यो व्यर्थो मे वाक्परिष्वगः ॥
 एव च तिष्ठता तेषां बालमध्यमनोपिणम् ।
 अथान्यदा समायातो वसन्ती हतमन्त्रवः ॥
 सजाता काननाभोगा सुमनोभरपूरिता ।
 भ्रमद्भ्रमरझङ्गारतारगीतमनोहरा ॥
 कामिगीहदयानन्ददायकं प्रियसखिधौ ।
 विजृम्भते वनान्तेषु काककोकिलकृजितम् ॥
 प्रोत्फुल्लकिशुकाशेषेषु पुष्पभारोऽतिरिक्तकः ।
 विद्योगदलितस्त्रीणां पिशितप्रकरायते ॥
 मञ्जर्यं सहकाराणामामोदितदिगन्तरा ।

दृष्ट्वा वपनराजेन धूमिकीर्त्ता प्रकुर्वते ॥
 देवकिधरधन्विभिषुने कथिता वने ।
 भ्रमेण नाकाशायस्य तदागौ रमणीयता ॥
 वषट्पा निभरीभूत्वा बद्धा दोषा मृदे मृदे ।
 मदनोद्दोषमसदं मरुतो मलयानिल ॥
 अपेक्ष्ये वषट्कोऽथै वष मध्यमबुद्धिना ।
 कौशाय निगतो बाल कामकाष्ठप्रमोदित ॥
 जनन्या देववर्त्तिन्या मयुक्त स्यात्तमेन च ।
 गतो लीलाधर नाम शोचानं मन्दनोपमम् ॥
 तस्यासि मध्यभूभागे शुभ्रशृङ्गो महालयः ।
 जनतानयनानन्द प्राचादशृङ्गगौरव ॥
 कामिनीरुदपास्त्यादकारको रतिवत्सल ।
 जने प्रतिष्ठितस्तत्र देवो मकरसेतन ॥
 इतय तस्य देवस्य पुजायन्तारकारणम् ।
 तिथिक्रमेण यजाता दिने तत्र चषोदशी ॥
 कन्याकावरलाभाय वध्वै श्रीभाग्यवृद्धये ।
 दुर्भंगास्तु पतिप्रेममोहेन हतमानसा ॥
 मोहात्मा कामिनीऽभौष्टयोवित्तमन्त्रविद्धये ।
 मृहीताघनिका कामपुजनाये समागता ॥
 ततो बालो महारोले तत्राकण्य सविधाय । २
 प्रविष्टः कामसदनं वध्वै मध्यमबुद्धिना ॥
 दृष्ट्वा रतेर्गात्रं प्रणतो भक्तिपुष्पकम् ।

अथाथो देवदद्याथां सुप्रजेति न भाविनम् ॥
 दृष्ट्वा चाप्यत्र लोकेऽस्मिन् नैव नमस्तुतम् ।
 विज्ञातं नैति यदप्यत्र दद्यात् नमस्तुतम् ॥
 अनायासादिति अथ नैव नैव सुप्र एव च ।
 आरुह्य दद्यात् तां दिव्यां इतः शान्तिविशेषितम् ॥
 ततस्तस्यां विद्यायां दद्यात् बहूमानव ।
 इतश्चेतश्च कुर्वाणं सर्वान्तां विद्यां पुन पुन ॥
 अथो सुप्रमरो नमस्तुतम् अथ धननाम ॥
 विनयमिति दद्यात् कुठमानं च तिष्ठति ॥
 इतश्च नमरे तच्च वदिराजो नृपोत्तम ।
 अथोऽप्यसि मरातेजा प्रत्यातः प्रभुमदनम् ॥
 तस्यासि यदप्यत्रोपासीतेऽपि सुप्रमभा ॥
 प्रधानकुलधर्मता देवो मदनकन्दर्पो ।
 पारितापनिष्ठा या च परिवारेण मयुता ॥
 आयाता तच्च वदने कामदेवस्य पुत्रिका ।
 देवकीरक्षितः या च कपुष्य मकरध्वजम् ॥
 यथायभवत्तस्य प्रविष्टा तच्च पुत्रिका ।
 प्रविष्टलोमुहोऽप्यत्रो तां शीतिं कृतनियय ॥
 कस्याभवाभां निवेष्टो बालः काष्ठमिव क्षितः ।
 ततो मन्दमकामे या भवने शृगलोचना ॥
 यथास्तर्मेन दद्यात् देवमप्ययते किल ।
 अन्धनेन च सुवन्द्या रतिकामविलेपनम् ॥

पभोगमर्हतीति । ततद्योत्यापितोऽनेन बाधो वाच्यः किञ्चिन्निरूपति ।
 मध्यमबुद्धिराह । अहो अकार्यमिदं न युक्तं देवप्रण्यायामधि
 रोक्ष्णमित्यादि । तथापि न दत्तमुत्तरं बालेन । अथान्तरे प्रविष्टम-
 ह्येवकुम्भाधिष्ठायको व्यन्तरो । बद्धस्तेनाकाशवन्धे बालः पतितो भूतले ।
 समुत्पादिताश्च धर्वाङ्गीणा तौमवदन्ता । तता मुमुक्षुस्तमुपलभ्य हतो
 मध्यमबुद्धिना वाच्यारव । तत किमेतदिति स्वप्नेष चक्षितो देव-
 कुलापदभिमुखः लोको निवारितो व्यन्तरेण वायभरणाद् बहि-
 र्बाधो । महास्योटेन विभो भूतले भग्नयनः कण्ठगतप्राणोऽसौ दृष्टो
 लाक्षेन । तदनुमार्गेण दौनमनस्को निगतो मध्यमबुद्धिः । किमे-
 तदिति दृष्टोऽसौ जनेन । सञ्जया न किञ्चिन्निरूपितमनेन । ततोऽव-
 तीर्थं कथितुमेष व्यन्तरेण कथितो जनेभ्यस्तदीययतिकरः । ततो
 दिवापथ्यकारोति पापिष्ठोऽयमिति धिक्कारितोऽसौ बाधो मह-
 रब्धजभक्तैः । कुलदूषणोऽयमस्माकं विषयस्त्विह वपश्च इति गर्हित
 खजातीये । अनुभवतु पापकर्मणः चक्षुमिदानीमिच्छाकोऽस्मिन्
 सामान्यज्ञाके । किपदेतद्व्यमोचितकारिणां समस्तानपभाजनान्
 तेषामित्यपकथितो विवेकिलोके । ततोऽसौ व्यन्तरः इति विवृतकप
 यथाह । बुधनीयोऽयं दुरात्मा भवतीं पुरतो मयाधुना बाल इति ।
 तत हतवाच्यारव प्रसीदतु प्रसीदतु महारको ददातु भास्वपापमि-
 चामिति भुवाय पतितो व्यन्तराधिष्ठितपुरुषपादयोर्मध्यमबुद्धिः ।
 सत्करणापरीतचेतसा लोकेनाप्यभिहितो व्यन्तरो । यदुत महारक
 मुच्यतामेकवारं तावदेव न पुनः करिष्यतीति । ततो मध्यमबु-
 द्धिकरणया लोकोपरोधेन च मुक्तोऽसौ व्यन्तरेण बाधो नञ्वा

चेतना^१ मुत्कञ्जीभूत शरीर^१ नि भारितस्वरूपं देवकुमार्त्^१ मध्य-
 द्विना भीत कृच्छ्रेण स्वभवन^१ ज्ञातोऽयं व्यतिकर परिकरात्म-
 विनाशेन । चिन्तितमनेन^१ कियदेतदद्यापि मयि प्रतिकुले बाध-
 यद्विविध्यति तत्र नवयन्येते लोका^१ ततोऽभिहित कर्मविनाश-
 परिकर^१ किमस्माकं दुर्विनीतचिन्तया^१ गोचित्तं सोऽनुग्राहे^१ ।
 वोढ्यस्तदीय केनापि व्यापार^१ परिकरेणोक्त यदाशापयति
 देव इति । शृष्टोऽसौ मध्यमबुद्धिना बाल । धातम किञ्चित्तेऽयं
 शरीरके बाधते^१ बालेनाभिहित^१ न शरीरके केवल प्रवृत्ते
 समान्तस्तापो^१ मध्यमबुद्धिराह^१ जानामि किञ्चिन्मित्रोऽयं । ततो
 वामशीलतया कामस्य बाल प्राह^१ न जानामि केरन
 भवता तत्र मवासभवनेऽभिप्रविशन्तो गच्छन्तो वा किं विनोषि-
 काचिद्यारो न वा^१ मध्यमबुद्धिराह^१ विलोकिता^१ बालेनोक्त^१ तर्हि
 लक्षिता कायाविति भवता^१ मध्यमबुद्धिराह^१ सुदु लक्षिता वा ।
 मधुमदंनस्य राशौ भार्यो मदनकन्दलोत्पुच्यते^१ तदाकथं^१ कथं
 मादृशमिति चिन्तया दौघदौघतर नि चक्षित बालेन ।
 मध्यममिति लक्षितो मध्यमबुद्धिना^१ चिन्तितमनेन^१ तथापि कथं
 तावदस्यायमभिनिवेशो^१ नयत्येव वा मदनकन्दलो सुन्दरतरा^१
 मयेन स्नानोत्तरमभिनिविष्ट^१ यतो द्वारशास्त्रान्नेन मयाप्यतिवह^१
 तथा काममवासभवनद्वारस्य निगच्छन्त्याप्तया मदनकन्द-
 लविदिताऽप्यस्य^१ तयो^१ न तादृशं प्रायेणान्यत्रानुत्त तयो^१ मुने
 विद्यते^१ दोषावितं ममापि तदभिपरस्परगोचर मनस्तदानीमा^१
 किं न पुनः कुलजानां परस्परगमन^१ तस्माच्चिन्तारथायेवमी

एदि निश्चिन्ते मद्दत्तेन' ततः यः याम् प्रत्याह' किमद्याप्यविद्या
 नतः' किं न दृष्टमिदानीमेव फलमविनयस्य भवता' किमधुनैव
 वेत्यतः यत्कष्टगतप्राण' कथयिष्योचितस्तु मया दुर्विषयकुपिताम्
 गवतो मकरभजात्' ततो निवत्तस्त्वाम्मादुरध्यवसायात्' नयमविष
 शगगिरारम्यचिकित्सा हि सा मदनवन्दनी' तां प्रापयतस्ते
 ।स्तु भङ्गीभाव एव न पुनः काचिदपमिद्वि' शस्त्रेण चिन्तित
 इये लक्षिताऽहमेन तत्किमधुनाभिप्रायगोपनेन' ततस्तेनोक्तः
 एव ततः किं हूये सोचितस्तु मया न पुनर्हूये यथा गाढतर
 शरित इति' यतस्तेन कामेन युद्धदत्तेन सा युद्धता वेदम मे
 गौरवदनामाचमपधारित' इदमे पुनश्चिन्तितो वितकपरपराहृष
 त्पलितददिराद्धाररामिमेन समेद दद्याते यमनाथ्यरीर' यद्यह
 तामवन्मकाल एवामरिष्य' तैतावन्कलन्तस्यापममभविष्य' ततो भवता
 रोचयता प्रत्युत महानयमनय' सपाठित इति' नाधुना ममैनाममृत-
 ।कायमार्ता मदनवन्दनी विरहव्यान्ययात्यामाक्षापकोपयत कि-
 त्प्रमाच लक्षितेनेति । ततो लक्षितो मध्यमबुद्धिनाम्या निवत्तको
 नयन्' क्षितोऽथौ दूष्णीभावेन । अचान्तरे गताऽस्तु सविता'
 ।।लक्ष्मणादिव समुत्तवित तम पटय' लक्षित प्रथम प्रदाय' नि-
 ।।दारोभूतो लाक' ततोऽविषाय कार्याकाय समुत्थितो बालो'
 निगत स्वकीयभवतात्' अचान्तो राजमार्ग' प्रवृत्तः प्रथमद्वाराङ्कु
 ।।भिमुप गन्तु' गतः कियन्ममपि भुभागमितय चेह्वमेन किमस्य
 पश्यत इति चिन्ताया निगतस्तदनुसार्गेण मध्यमबुद्धिः । दृष्टो बालेन
 ।।कृता कथित्युह्य । तेन चास्कोयवद्दोऽथौ मयूरवन्म'

कृजित बालेन^१ प्राप्त प्राप्त इति ब्रुवाण प्राप्त इव नयनमूर्ति
 तत ममुत्पाद्य बाल पश्यत एव मध्यमबुद्धे ममुत्पत्ति
 तत्तमारटतस्य बालस्य स्यगितं वटन^१ प्रवृत्त पथि ॥१॥
 गन्तु^१ ततो मध्यमबुद्धिरपि चरे रे दुष्ट विद्याधर ॥
 दृष्ट्वा स गीयभातरमिति ॥ चाडो मुखवाक्यप्रवृत्त
 भूमौ तदनुमार्गेण निगतो नगरात् चटपनीभूत पुरतो^१
 ग्रीभूतो मध्यमबुद्धिः । तद्यापि बालचेहानुबन्धेन किम
 द्यतौतिबुद्ध्या नामो धावदुपरमति^१ धावत एव ॥ १ ॥
 ततोऽनुपानक्ततया विद्वोऽनेककण्टककोलके^१ परिगत समेव^१
 बुभुक्षया^१ पीडित पिषामया^१ विह्वल प्रोक्तेन^१ अध्यापितो रे
 अनेकधामनगरेषु पृच्छन् वाक्तां भानोऽसौ मन्नाहोरात्र^१ ता
 प्राप्त कुगम्बल नाम नगर^१ स्थितस्तस्य सहिभागे^१ दृष्टोऽनेन प्रो
 न्यक्षुप^१ तत कि ममाधुना धावद्विकलेन जीवितेनेति इति
 व्यथात्मानमिति सचिन्त्य^१ बहू मध्यमबुद्धिना निवेक्षणमन्त्र
 तमगच्छे प्रिया^१ दुष्ट तत्तन्दनमाया राजपुरवेश^१ ततो मा इ
 मा मादममिति ब्रुवाण प्राप्तोऽसौ तत्तमोप^१ धारित कृतमे
 नावर्त्तो मुखग्राह्यान् मध्यमबुद्धिरनेन विभावित प्रिया^१ वि
 तो भूतने^१ दृष्टय^१ भद्र किमितोदमधमपुरवोचिन् भागा इति
 तत कथितोऽनेन बालत्रियोग्यतिहर । नन्दनेनाभि^१ ॥
 यत्तेव ततो मा विशद कार्वा^१ भविष्यति भाषा वृद्धे इ
 मोचको^१ मध्यमबुद्धिराह कथं^१ नन्दनेनोक्त समानप्रवृत्त^१
 मन्नेन्द्राह कामो हरिदन्तो नाम राजा^१ व व प्रतिवर्त्त^१

॥ इत्युत्तरादिभिः शब्दनिर्देशैर्गन्तव्यमिति । इत्युत्तरादि-
 तिर्यक्शब्दोक्तिर्यथापरं परममिति । अन्तरा समागतेन शब्दपु-
 ण्यशब्द इव तेन निर्दिष्टं दृष्टानि तुल्यमव्ययविरुद्धाव्ययभा-
 लमगतेन परिभूयते देवताभिहितं अनुययो मेतत् कार-
 यता वाप्यादिना पुरवेष्टमिति दिनादृष्टमे दिने गते कश्चि-
 त् इति हरिद्वयं । वारितो रितामाधनगामीतो दिनीय-
 दने मय दुरवेष्टं इति तस्य पुरवेष्टं मयद्विरेण होमकिया-
 तदिति । रिताया पदात्पेशमुक्तोपपत्त्या पुरव व एव
 यत्नं भूता भव्यमिति मे विनक्तः । व व ममेव समर्पितो
 पुना हव्यः मयमनुष्ठितव्यं भद्रं यदेव ततो यद्यपि मयोपरि-
 या भव्यस्तत्तमानव तद्विद्वेव पुरव्येनाह मयमिजा-
 तमिति ततश्च करोमीत्यभिधाय । गतो मन्दनं समायात
 मुत्पाद्य दृष्टोना बाल दृष्टोऽस्मिन्मायवमेव उच्यतेति चाधोप-
 ण्णमार्तमिति निवृत्तशक्यमपरो मयमनुष्ठितव्यं बाल मयमिजात
 यदेव । अमिदितो मन्दनं भद्रं व एवमय मय भव्येति मय
 मयस्तमिति । अनुययोमोऽह भव्यः । मन्दनं मायः । भद्रं राजद्वी-
 षिद् भव्यकृत्या मयमयमिति । अन्तराधुना गतेन मया
 कलाकल्पितं यथा दिव्यं राशौ राजा पुनस्तपविष्यति हविरेण
 वृद्धा । मयिद्यमेव पुरवेष्टं प्रयाजनमिति । तदिदमयमय मय
 द्रवति तद्वदनु मयद्व्या तु द्रव्यमयमिति ततो यदाज्ञापयति
 द्वा रव्योपय यतः भद्रमयमयमिति मनुत्पाटितो बाल
 वृत्ता गतो मयमयद्वि । ततो मयविधुरव्यो धान्यवनिम

वेगेन कचिप्रेदग्ने बाण पाययन्नुदक 'ममान्हादयन् वायुना' प्रो-
 यद्गगनादिरसेन गणयन्नात्मन शरीरपीडां 'महता क्रोधजालेन प्र-
 स्तप्तान मथ्यमबुद्धिः' । गतानि कतिचिद्दिनानि 'जातो मनाक् स-
 बाल 'ष्टो मथ्यमबुद्धिना' भ्रात किं भवतानुभूत 'म प्राह' इतस्त-
 दुत्सिन्धोऽह बद्धा भवत पद्मत एव गगनाचारिणा 'नीत हतान्
 पुराकारमतिभीषणतथैक 'मग्नान 'दृष्ट्वा च प्रचलित्कारभृता'
 कुण्डपार्श्ववर्त्ती मया पुरुष 'ततस्तपति तेनाम्बरचरेणाभि-
 महाराज सिद्ध ते समोदित 'लब्धोऽय मया प्रस्तुतविद्याभिद्वेषि-
 सलक्षण पुरुष । इतरेषोक 'महाप्रसाद 'ततोऽभिहितो नमस्ते
 स पुरुष 'यदुतैकैकभिन् दिद्यात्रापपद्यन्ते मया दत्ताऽऽति-
 भवता प्रचेन्नया मनिपद्यमनेन प्रारब्धो जाप । ततो विद्याधरे-
 कृष्टा यमजिह्वानितौच्छा भास्वराकारा शस्त्रिमा 'तथा '
 त्कलिंता मदीयपृष्ठात्तेन दीर्घा मांसपेग्री 'निष्यीद्य तत '
 प्रदेशात् निर्गलित रुधिर भृत्यलुक । अचान्तरे समाप्तमितर-
 विद्यापरावृत्तन 'समर्पिता विद्याधरेण सा रुधिरमाद्यमयी त-
 ऊति 'प्रतिचिन्ता तेनाग्निकुण्डे पुन प्रारब्धो जाप 'ततयेव सोऽमा-
 चरो मदीय शरीरं परापरप्रदेशाद्वरकपाल इव नारकप्यार-
 मे मांसपेग्रीमुत्कचयति 'त प्रदेश निष्यीद्य रुधिर निर्गल-
 तस्य चुलुक भूत्वा साधकायाऽगतये ददाति 'स च विद्यापरावृत्त-
 समाप्तौ गृहीत्वा ऊताग्रने प्रचिपति । ततो वेदनाविह्वलो मूच-
 पतितोऽह भृत्यले 'विद्याधरस्य प्रहृष्टशरीरतया दृष्टो निष्कर-
 गाढतर मां विकर्षयति । अचान्तरेऽहृष्टासौ हवितनिव प्रक्षयमे-

गुणगुणितमित्थं समुद्रेण प्रचलितेव पृथिवी रश्मि दौर्लभेजिह्वाभि-
 शिवाभि 'प्रवृत्त च विहृतपैर्वेतासै' निपतित अधिरवप 'तत-
 येवविधेषु रौद्रेषु विभोषिका—विशेषेषु सत्स्वण्युभितचित्तस्य
 राशोऽभिमुखोभूता या क्रूरविद्या' समाप्त जापस्याष्टमत् 'तत
 निद्राह भवत इति वदन्तो प्रकटीभूता विद्या' प्रणता बाधकन प्रविष्टा
 तच्छरीरे' तत समुत्कलितशरीर निम्नोद्भितमधिरवोभक्त कद-
 लमारटन मासुपनभ्य व राज्ञा मयि जातसदय हतोऽनेन दन्त-
 मोत्कार' ततो वारितोऽसौ विद्याधरेषाभिहित च तेन 'राजशेष
 एषाया विद्याया वृणो यदुत न कनथास्योपरि दया ततो
 विद्याधरेण निप्त मे केनचित्तेषेण शरीर' ततोऽह वमनाहन्द-
 मान इव तौमश्विना' वृणुमान इव वज्रेण' पीड्यमान इव धन्वेण
 प्रविष्टो वेदनाप्रकप' तथापि सुबद्ध न गतमेतन्मे हतश्रीवित
 वजात मे क्षणेन तेन क्षेपेन द्रवदग्धक्षानुकम्प शरीर समुत्पाटि-
 तलाभ्या' नीतमव नगरे' धादितस्य स्वयमुनिमित्तमाप्यभोजन
 पुन्य मे शरीर ततो भूयस्तेनैव विधिना मदीयमाय अधिराष्ट-
 नेभित्तेन राज्ञा दक्षमष्टमत्तमष्टमत् विद्याया जापस्य अष्टदिना-
 ति' दृष्ट्य तदवस्थोऽह भवता' तदिदं भातमयानुभूत' स्थित
 मम हृदये' यदुत न प्रायेण नरकऽप्येवविधो दुःखविन्द्यासो
 दृशो मयानुभूत इति। मध्यमबुद्धिराह हा भातनोचितस्तमेव
 अधु'द्याना' अहो निर्धृणता विद्याधरस्य' अहो रौद्रता विद्याया'।
 नगरे लोकाधारमनुवत्तमानो वार्तान्वेषणायमागतो मनीषी
 तत दारि क्षितेन तथा परिद्वयमाना मध्यमबुद्धि प्रविष्टो

अध्वनरे' कृतेतराध्यामावनदानादिका प्रतिपत्तिः । विहित कथ्यते
 ततो मनीषिणाभिहितः । मध्यमबुद्धे किमिति त परिदेवने' कथं
 मबुद्धिराह' भ्रातरणौजिकमिद परिदेवनकारण' मनीषिणे' क
 तत कथितो मध्यमबुद्धिना समस्तोऽप्युद्यानगमनादिविद्याधरति
 कर्त्तनपर्यन्तो धान्यतिकरः । तत पूर्वमेव ज्ञातानि प्रिययतिवरेण
 पि सुगुणेनेव विप्रितेक्षणेन समस्तमारुप्यं मनीषिणाभिहित
 किमीदृक मप्यत्र बाल्य' वा न युक्तमिद' यदि वा कथितमि
 मया प्रागेशक्त' यथा न सुन्दरोऽनेन स्वप्नेन पापमित्रेण अ
 धरम् । तन्मनितेयमद्यानर्थपरपरा ।

तथा हि । हेतुरनायनायंकार्यं वदन्त्य' अनायकार्यं वदन्त्ये वने
 मन्ता प्राप्तिन' अतिष्ठतया विज्ञा' मयकतया पापोदयत्ताया
 भिजेताया एव अतिष्ठतया वदन्ता ह्य मयकता' निवतन्त्य' वदन्ते
 लभन्ते मरण न अन्तनुपायनोऽयमिति । अनुपायदाकार्यं वद
 न्त्य गुरुभाषाया न हि विद्यमानो येन अन्वयति भिन्न
 न अन्वयति विज्ञा मन्वयति विज्ञाननपायानुदोदयति' तत प्रा' ल
 वमस्त नवपा' विज्ञाति । तत कुतोऽनायं वदन्त्या गुरुभाषाया
 . ते' । तन्मा' १६ वा गुरुद्वयितिलिखितं बाल्य' यो, १६
 वरं न विज्ञा किमच भवत परिदेवितेनेति । बाल १७ ।
 मने' अथमनेनायमनुदयनातेन न अन्त मनुदयनाया मय र्नेव अ
 न्द' न मयकताये कथन मनो नृ मयति । अतएव त' कथन
 व मय १७ वा' म' न वदन्त्य' प्राप्तिनि तत विद्यद्वय' १६
 १६ व मय १७ वा' न व मय १७ वा' न व मय १७ वा' न व

मनीषिणा दृष्टीतो दक्षिणमुखाये मध्यमबुद्धिरुत्थाय ततः स्थानात्
 प्रवेष्टित कथान्तरे' अभिहितयासौ' आतर्प्येय वास मत्त वास
 इव मातृदित्त ज्ञानीते' तत्किं भवताम् दृष्टतां विलम्बेन' विम-
 ष्यम् । मध्यमबुद्धिराह बोधितोऽहमिदानीं भवता योऽयं भव-
 दुपदेशमपि लघयति तेनाह मम वास्तेनेति । अन्वयातिशयमौयो-
 ऽयं व्यतिकर' तत्किमेव न ज्ञातव्यतेन' मनीषिणाभिहितं न
 केवलेन तर्हि समस्तनगरोपेतेन भद्रं केन हि मभात यदवेनाप्या-
 चते । मध्यमबुद्धिराह । कथं ज्ञाता' मनीषिणाभिहितं काम
 देवभवनवृत्तान्तमावदृष्टलोकप्रतीत एव किं तस्य ज्ञातव्यते' विद्या-
 हरणवृत्तान्तस्तु प्राप्त इति । तदोपस्थाप्यारवात् प्रबुद्धास्तदा लोका
 लोविशाय नगरे प्रचारितो मध्यमबुद्धिना विनित्त अये विन्नाह
 मातु पुत्रोऽस्तु व्यतिकरं गोपयामि यावता गाढतरं प्रकाश
 सपथ' सुमध्यममपि हि विहितं प्रयोजनं प्राप्य प्रकाशत एव
 लोके विमेषत पाप' तस्माद्बुद्धिरेवा प्राप्तिर्नां यदा स्थापित
 पापं प्रच्छादयन्ति । इदं हि केवलमधिकतरं मोहविजयित
 सूक्ष्मगीत्येव विचिन्त्य' ततस्तेनाभिहितं' मनीषिणस्तु वृत्तान्तमुप-
 श्रव्य भवता किमाचरितं किं तातेन' किमभाधौ किं च नगर-
 लोकेनेति श्रोतुमिच्छामि' मनीषिणाभिहितं ज्ञातं यमाकण्ठ्यं कस
 तावदुपेया निगुपेयु यतामिति भावनाया यथात वास प्रति मध्यम
 तथा क्रियमानेषु दृष्टावन्तं सन्त इति पर्यालोचनया प्रादुभूता
 तदोपरि महती कष्टता तथा मुक्तोऽहं पापमिषाभिष्यङ्गनिना
 नामेवविधानामपायानामिषाकलनया यथातामन्दास्तावद्दिगुणा-

धिकेषु प्रमोदवन्तो महात्मान इति विमर्शेन धन्यं पुद्गमागते
भवजन्तु येनाथ समस्तानर्थहेतु स्पर्शेन पापवपस्य स्रग
निराकृत इत्यालोचयत 'ममुष्मिन्तस्तु प्रति ह्य । तातेन तु केन
मदृष्टाद्येन हसित 'मयाभिहित तात किमेतत् 'तातेनाभिहित
पुत्र यन्मयि प्रतिकृत्ते सपद्यते तत्सपत्न्य बालस्यातो मे ह्य । ए
जात क गतोऽपीति परिदेवित सामान्यरूपया 'म सञ्जातो माम
तनयस्यापाय इति हृष्टा चित्तेन मदीयजननी 'नगरस्य तु सम्य
बालहरणेन प्रमोद 'सञ्जाता त्वदीयगमनेन करुणा 'प्रादुर्भूत म
स्यावस्था न दग्नेन ममोपरि पचपात । मध्यमबुद्धिराह कथमेत
द्वित भवता 'मनोविष्णोभिहित 'निगतोऽहमासीत्तदा नगरे
हलेन धमणिकया 'तत श्रुता मया परस्पर जल्पन्तो मोह
यदुताहो सुन्दर सपत्न्य यदमो कलहहेतुनिजकुलस्य दुष्टोऽना
येन वजितो मयाद्या 'महिभूत सदाचारात् निरत मततमगम्य
मने 'अत एवापतापकरो नगरस्य बाल केनापि महात्मनापहत इति
अन्वेनाभिहित सुष्ठु सुन्दरमेव तु सुन्दरतर भवति यद
द्विष्टो भिक्षा व्यापादितश्च श्रूयते 'यतस्तन्निष्केकामात प्रलीने ए
पापे नागरिकाणां शीघ्रमरुषण अपत्यते नान्यथा । अन्वेनाभिहित
सुन्दरमिद केवल यदमो मध्यमबुद्धिस्तपस्वी तस्य पृथगो म
क्रियते तत्र चारु 'म हि विप्रिष्टपाय प्रतिभासतेऽप्यत्र ता
पर प्राह भद्र ये पापवृत्तानां वक्ष्यन्ता भवन्ति 'तेषां कीदृशो
विप्रिष्टता न खलु जात्याकनक श्यामिकया बह सपगमा
अत ॥ अभस्ते तद्वारेणैव दुःखपरपराम् । अथग्रथ मोह 'विम

चादये ये पुमरादित एव यायानुष्ठाना श्रुभजनमपक रक्षयन्ति !
तेषां नैव दोषोऽनुपुष्यते । अचार्थं अयमेव मनोपी दृष्टान्ता 'पोऽप
महात्मा परिहृतपापप्रवणवासवास्यो निष्कलह सुखेन जीवतीति'
ततस्तु साकशादमाकषयता मयेदं सधितमिति । मध्यमबुद्धिना
चिन्तितमये ।

दोषेषु वक्तव्यमानस्य नरस्याचैव जन्मनि ।
मास्तेव सुखगन्धोऽपि केवलं दुःखपट्टति ॥
य इति दुःखभाराकामन्तायता नैव मुच्यते ।
आकाशदानतस्तस्य कोकोऽन्यैरिकायते ॥
एकं यं दुःखेनिदग्धा द्वितीयं निन्दितो जनैः ।
गण्डलोपरि यज्जालं स्फोटो वासस्य दुमते ॥
ज्जनाया कष्टाभ्याम जाताऽहं माममीलकान् ।
कलितछादुश्च प्रायः कैदित्तमविचार्यै ॥
दुःखाकरं यतां निन्द्या ममेदानीं विजानत ।
तस्मात्तु धुक् कमर्षो बालेन यच्च पापिना ॥
गुणेषु वक्तव्यमानस्य नरस्याचैव जन्मनि ।
आयमेव अपदं सर्वं यथास्तेव मनोविल ॥
यथा ह्यकलहं सुखी ह्यायनोयो विपरिस्ताम् ।
वासत्यग्रमयमगमोहमादेय वक्तते ॥
तथापि लोका दापेषु यतम विहितादरा ।
गुणेषु प्रियिष्ठास्वाहा यत्तमे पापकमरा ॥
तदेव गुणदोषाणां विज्ञेयं पश्यता मया ।

रुच्येषु यत्र कर्त्तव्यो य आदिष्टो मनोविष्णुः ।
 ततश्चेव विचिन्त्यामौ भावते त मनोविष्णुम् ।
 न शब्दमधुना लोके प्रकाशमटितु मया ।
 लोका मां मन्त्रयिष्यन्ति वास्तवतात्ममन्त्रमा ।
 अतिनम्राकर त च वास्तवमाख्यातुमुच्छे ।
 चन्द्रश्च दुर्जना लोका मुखा मेऽन्तःकठर्पणाम् ।
 तदीयां नितरां तुष्टा हृदियिष्यन्ति विवेकतः ।
 तस्माद्वातर्ममात्रेण व्यातु मद्यन्ति युज्यते ।
 जगत्त्र विस्मरत्येतद्यावद्वास्तवविचेष्टितम् ।
 मनोविष्णोः यत्तुभ्य रोचते तदिधीयताम् ।
 केवलं वापमिष्येय मयदो वाप्येते मया ।

ततः कश्चिदपि बहिरनिगन्त्यमात्रेण बहने स्थितो
 गतो मनोवो व्याख्यातम् । इतश्च वास्तवरोरादादिभिरन्त
 रालोका यः चक्षुःश्रवणमात्राभिहितं वाधं युक्तं वाधु
 र्मुक्तिवति तदनुहितं भवता यतो ।
 मनोवो । व्यग्रतेनाभिहितम् । अन्तःकठमे
 मनुजान् ददित्वा अन्तःकठमाचरता प्रियमिष्येय मयि ।
 अथवा हिमन्तं निषट्टितेनेदानीं अथाकामयन्मार्गं भावना
 शब्दं समुच्चयता । ये तु वचनं वाधनयद्वक्तव्यमात्राभिहितं विष्णु
 नाम च मन्त्रयन्ति । वाचं प्राप्य । अथमयेतदेव मन्त्र
 कर्मणः न वाचाभिहितम् । व्यग्रतेनाभिहितम् । हि मां तेन
 इदं कर्म वाचयन्ति भवता । अथ जगत्त्र वाचं विष्णु ते

बाल प्राप । कोऽपि विकल्पो निवन्दिगमिदं ततः कृतमाभ्यां
 योगाक्रियापारपुत्रको भुयस्तदीयगरीरे प्रवेशं प्राप्नुत मदनक-
 म्पनीगोचरं भग्नतरमौकुक्षं प्रहृष्टोऽन्तर्भाषं प्रहृष्टा मृभिका
 धत्ति तं प्रपनीये तच्च चानवरतमुदत्तमानेनाङ्गेन तथा विचेष्टमानो
 दृष्टोऽसौ मधुमद्विना ममुत्पन्ना कदम्बा तथापि मनीषिवचनम्
 सुमरता न दृष्टो वार्तामपि कालमेव । अचान्तरेऽसौ गतो दिन-
 करः । ततः प्रथमप्रदोष एव निगतो बालः । अवधीरितो मध्यम-
 बुद्धिना प्राप्तं मधुमदनराजकुलं प्रविष्टोऽभवत्तरे दृष्टं वाचभवनं
 चलितस्तदभिमुखं ततः प्रचुरतया लोकस्य वाञ्छकारतया प्रदोषस्य
 व्यपनया प्राचारिकानां कथंचिदलक्षितं एवाधौ प्रविष्टो वाचभवनं
 विलोकितमन्त्रधाम्नं प्रकाशितो मणिप्रदीपे समाप्तो महाप्रशय-
 नेन । इतस्तस्मिन्प्रदोषे भा मदनकन्दसौ तच्चयैव वाचभवनस्या-
 दूरवसिन्वा प्रसाधनप्राप्तिकायामात्मानं चक्षयन्ती तिष्ठति । ततस्त-
 स्मिन्प्रदोषे स बालो वासतयेवाकटं शय्यायाम् । आ कोमसेति
 भाषयता समुद्भूतो ह्येव चित्रमुखोऽर्पकप्रावरणं किञ्च तिरयितो
 भविष्यति । आशुविहितामेषप्रदोषकृतयो विमज्जिताम्यानि कलोक-
 कतिचिदाप्तपुरवपरिकरो ज्वलन्प्रदीपदग्धितभागं समागतं मधुम-
 दनमद्वारटेऽग्रे दृष्टं प्रविश्य बालेन ततोऽतितेजस्वितया मधुमद-
 नस्य सम्भविकसतया वदयस्य बाधयहेतुनाटकार्याचरयस्य प्रतिकु-
 लतया कमविलासस्य स्तम्भलटानांशुसतयाकुशलमालायां स्त्रविपा-
 कदशनतया स्पर्शनस्य भयोत्कर्षेण वपमानगाययष्टिनिपतितो बालो
 भूतसे ततोऽप्युद्यतया मयद्वस्य कथकण्ठतया मणिकुट्टिमस्य शिपि-

मनिदृष्टतया शरीरस्य समुत्थितो महामाण्डोदरः ।
दिति त्वर्पंतर प्रविष्टो राजा दृष्टमेव कथमभिमि
इति समुत्पन्नो मनसि वितर्कः । दृष्टमुच्छ्वोषके प्रावरण
ग्रय्यारोहणं दृष्टोऽयमिति मजातो निश्चयो
ऽयमिति च समुत्पन्नः क्रोधो विज्ञातः तस्य दैन्य
मन्वयमपनयाम्यस्य दुर्विनयमिति बुद्ध्या टक्तो बालदृष्टे
राजा आमोदितः पद्याम्बुस्य भुजयुगलं बद्धो १११
नेन आहतो विभीषणः अभिहितयामौ चरे एव
भारताचेन राजाजिरे यथाहमाकर्णयाम्यस्य कक्षध्वजित
ममन्तरजनी कदम्बोद्यो विभीषणेनाभिहितं यदाज्ञापयति स
ततः समाकृष्टमेव स्रजालारव्यमानो बाणो ११२
बद्धो वक्षकष्टकाकुले जोहन्तमे चोटितः कथापाते विक्रो
तेन विन्दुभिः प्रक्षयिता अङ्गुल्यादिष्वप्यशलाका ततश्चै
नरकाकारेषु दुर्गेषु विभीषणोदीयमाणेषु कन्दतो
अधिता रजनी तदाकन्दरवत्तः शरवत्परपरया च ११३
कुटुम्बजनप्रभातः समागतः राजकुले नगरं दृष्टो बाणः च
पाविडाऽद्यापि जीवतीत्यादि प्रवृत्तः परस्परं नागरकाणां
विषमदाकोशजन्यः । तमाकणयन् शतहोत्रोद्युतः ततश्च
अधिता मान्दव्यादिभिर्वयनराधिव्यतिकरः ततोऽहो
रुतः नाहतः प्रविष्टः सर्वं विज्ञापिता मन्त्रजने राजा ११४
वा उदयगङ्गाजाम्बवमवयवकारि च तथा द्विपती

सुषुद्धिर्नामागाथा केवल तेन कश्चिद्वयरे वर प्रार्थितो राजा ।
 घटत हिमकमणि नाह पदालोचनीयो । भवता प्रतिपक्ष्य म वरो
 नरपतिना तत सुषुद्धिं पर्थान्ण्यैव दत्त शुभमदनेन राजपुत्र-
 धापा निधमो घटत कर्धयिमा बह्वप्रकारमेव नगरापवद व्यापा-
 दयतेति । तदाकथ्य महाराज्यनाभ इव जातो जनानां प्रमोदा-
 तिष्ठ । तत समारोपितो राममे विहस्यमाण शरावमासया
 समन्ताद्युद्यमानो यष्टिमुष्टिमहाकोहप्रहारं रोक्ष्यमाणा विरसध्व-
 निना । तुष्टमानो मनसि कणकटुकोराकोशवचनैर्महता कलकलेन
 धममेवु विकचतुष्कचनरहमागादिषु बभस्यमाणो विगोपितो
 बाह । ततो विद्याक्षतया नगरस्थ प्रेषकप्रापयत्वाक्षय्य धममेवैवा-
 तिकाक्ष दिग सन्ध्यायां भीतो बध्यक्षान उज्ज्वितस्तदाद्यायां
 प्रविष्टो नगर क्षाका भवितयताविशेषेण तस्य पुटित पात्रक
 पतितः भूतले जातो मृच्छां धितो मृतकपतया लुप्तो वायुना क्षत्वा
 चेतना प्रहस्यो मृदाभिमुख गन्तु भूमिकषणेन कुजमान । यथा-
 न्नार यमहीतमहेतयोक्त हे समारिजोव तव चितिप्रतिष्ठितपुरे
 प्रथम भवता वीर्यनिधानभूत कमविक्षायां नाम राजा निवदित ।
 यधुना दद्यापराधप्रभविष्णुरेव शुभमदना निवद्यते तत्कथमेतदिति ।
 समारिजोवेनाभिहित मुग्धे मयापि नन्दिशूनेन यता इष्ट एषेद
 विदुरक्षतो विदुरेणाभिहित कुमारकमविक्षासक्षान्तरज्ञो राजा
 शुभमदनस्य बहिरङ्ग तेन नास्ति विरोध । यतो बहिरङ्गाणामेव
 राज्ञो दद्यापराधप्रभविष्णुता भवति बहिरङ्गनगरेषु नेतरथा ।
 हि तवस्य सुन्दरासुन्दरपञ्चजनानि जनानां प्रच्छन्नरूपा एव सन्त

कृष्ण विदधत पुनर्भञ्जती ममोपकरण वर्त्तते^१ तदेव क्षिते
मुकुलधारिणो बालस्य दग्धितो ३५

कथिदात्मन प्रतिकूलताफलविलेप । अथ तु मनोविष
प्रतिकूलवर्त्तिनो न मयाद्यापि निजानुकूलताफलविशेषो
यद्यपि यदिदमस्य स्वर्गमे निरभिव्यङ्ग्यतया ३६

भवत मपद्यते सुखम् । यथाय ममुपमितो लोकमधोऽव
न च मपद्य कचिदपायगन्धोऽपि^१ विचरतमस्यास्य ममकाल
करस्याहमेव भवत्येवोपकरणभृतया कारण तथापि मवि
नेतायस्याचमेशस्य फलमुचितम् । अतिप्रिये ।

नायमस्य मनोविषो यत्र सुख्येति । शुभसुख्यर्थाय ।

माधु सुन्दरमभिहितं देवेन^१ व्यत ममापौढ च^२ योऽय एव
देवप्रभातानो^१ तदेवानुतिष्ठामि यदाज्ञापित देवेनेत्यभिधानं क
रिता शुभसुख्यया योगशक्ति^१ सिद्धिमन्त्रार्थान^१ प्रविष्टा न
मनोविषरौरे प्रादुर्भूतोऽस्य प्रमोद । ।

प्रकृता निजविश्वमितोद्यानगमनेच्छा^१ प्रव्यतलशमिमुक्त ।
मनन कथमेकाका गच्छामि^१ कथं कालो यद्यपिदृष्ट ।

मध्यमबुद्धिरतीता विमर्शोऽधुना जाकृत्य बालकृतालो^१
तस्य कथाकारणम् । अतस्तमपि निजविश्वमितोद्याने

विचिन्त्य मता मन^१षी मज्जमबुद्धिममोप^१ निश्चित तथै किं
कुतम् इत्यस्य कथविधानं तस्यापि जननो सामान्यतया

कथविधानमप्यस्य ततो प्रकाशिता^१ वा द्युक्तामसासा
कथविधानाया विविधकथाविनो कथयतो वर्त्तते ।

हितमूर्त्तमध्यमबुद्धेरपि प्रवृत्ता तच्च गमनेच्छा 'बालस्तु भवताप्यङ्ग
गमनमिति वदता वलामोटिकया प्रवृत्तितो मध्यमबुद्धिना' गता-
स्तथोऽपि निजस्मिन्नितोद्यते ।

अथ नामाविधेस्तत्र विलक्षण कुतूहले ।
प्रमादोच्चर नाम प्राप्तामे जिगमन्तिरम् ॥
तच्च मेरुदुस्तु विज्ञान साधुचित्तवत् ।
द्विजाकाधिक मये सौन्दर्योदाययोगत ॥
धुगादिनाथविमेन यौसता तदधिहितम् ।
ममताद्दूरमोक्तुप्राकारपरिवेष्टितम् ॥
धुरतो काकनायक्य ज्योत्सवि पठतो मुदा ।
तच्च आवकनाक्य धनिमाक्य पेशम् ॥
किमेतदिति मचिन्त्य कौतुकादिप्रमाणया ।
प्रविष्टा जेतमदमे ते यथाऽपि कुमारका ॥
अथ दक्षिणमुल्लिख्य दवाजिरविभूषण ।
विनीतसाधुलोक्य मभावनी तपाधन ॥
जिमेन्द्रादित धममकलह मनातनम् ।
मनारकागरोनारमावचाप सुदेहिनाम् ॥
प्रविष्टादिमहाभागद्वन्द्वनारवेष्टन ।
मवीधनरतिथोर च धुरिभोविनाकिन ॥
भाविभद्रतया जेन विम्व जना मनोपिना ।
रुदिर वैधमुनीना च विहित पादवन्दनम् ॥
ततज्जन्मराधन मनाक यत्तद्वुद्धिना ।

देवसाधुनमस्कारं हृतो मध्यमबुद्धिना ॥
 पापमाहवयस्याभ्यामधिष्ठितशरीरक ।
 बालोऽकल्याणभाङ् नैव कस्यचित्प्रणति गत ॥
 किं तु घामेयकाकारं बिम्बाण शुभ्यमानम् ।
 मनीषिमध्यमासन्ने सोऽपि गत्वा श्वसित ॥
 श्रय सभायितास्तेऽपि धर्मसाभपुरं सरम् ।
 गुरुणा कक्षवाक्येन नियन्त्राभ्युक्तं भूतले ॥
 इत्ययं सूरिचिन्तान्तं कथञ्चिन्नोकवार्त्तया ।
 मन्त्रिणा जिगम्येन श्रुतस्तेन सुबुद्धिना ॥
 ततः प्रोत्साहितस्तेन च राजा श्वसुमदन ।
 वन्दनाय मुनीन्द्रस्य प्रणाम इति भाषिणाम् ॥
 विधूतपापमात्मानं वन्दनेन महात्मानाम् ।
 साधूनां येऽपि कुत्रचित् ते धन्यास्ते मनीषिणः ॥
 ततो मदनकन्दव्या साहसस्त पुरेक्षया ।
 सुबुद्धिवचनाद्वाजा निगतो मुनिवन्दक ॥
 ततः सत्र पुरं तत्र नृपे चमति विभ्रितम् ।
 येन च गतमुद्याने कौतुकाहल्यमानसम् ॥
 निपत्य पादयोस्तत्र त्रिगुण्यं सवस्तो नृप ।
 प्रसाधनरति भक्त्या वन्दे हृष्टमानस ॥
 प्रणम्याऽवसाधूय दत्तायोगुर्वसाधुभिः ।
 निवृत्त्या भूतले राजा विनयानघमस्तक ॥
 सुबुद्धिरपि मेरेन्द्र पादपद्महृतावति ।

निरूपयति सर्वाणि देवकर्माणि यत्नतः ॥
 देवपूजनमद्रूपदीपदानादिपूर्वकम् ।
 भक्तोत्कृष्टितसर्वाङ्गो भूयस्तत्करजानुक ॥
 दुःखं भवकान्तारे जन्तुभिर्जिनवन्दनम् ।
 इति भावनया धन्यो निमलौभूतमाणसः ॥
 चानन्दजलपूणाच्च चाक्षयस्यात्मकिञ्चिदपम् ।
 तथा भागवते विन्ने न्यस्तदृष्टिविचक्षणः ॥
 प्रकृतव प्रमेधोर' पठित्वा भक्तिनिभर' ।
 पक्षागप्रणिपातान्ते निषण्' दृढभूतले ॥
 परस्परतिरोभूतकरग्राखाविनिमिताम् ।
 कोष्ठाकारकर' हत्वा योगमुद्रां समाहितः ॥
 ततो भुवननाथस्य लोचाणि कक्षया गिरा ।
 स तदानो पठत्येव तदर्थापितमाणसः ॥
 नमस्ते जगदानन्द मोक्षमागविधायक ।
 जिनेन्द्र विदिताग्रेष भावसद्भावनायक ॥
 प्रसीनाग्रेषस्यारविन्दार परमेश्वर ।
 नमस्ते वाक्यघातीत चिन्तोकनरग्रेष्वर ॥
 भवाधिपतितानमसत्त्वतारकारक ।
 घोरस्यारकाम्भारसाधवीह नमोऽस्तु ते ॥
 अमलपरमानन्दपूषधामव्यवहितम् ।
 भवन्त भक्तिं साक्षात्पश्यतीह जगो जिनः ॥
 स्रवतस्तावक विस्मयन्यथा कथमीदृशः ।

निरूपयति सर्वाणि देवकर्माणि यत्नतः ॥
 देवपूजनमद्रूपदीपदानादिपूजकम् ।
 भगोष्कठितमर्वाद्भु भृन्व्याकरआनुक ॥
 दुष्प्रभ भवकामारे जगुभिजिनवन्दनम् ।
 इति भावनया धन्यो निमज्जीभृतमानसः ॥
 ज्ञानमद्वैतपूजाय साक्षयध्यात्मकिञ्चिदपि ॥
 तथा भागवते विन्ने न्यस्तदृष्टिबिचक्षणः ॥
 श्रवणं ध्येधोरं पठित्वा भक्तिनिर्भरं ।
 पद्मोदगमणिपाताले निषण्णः सुदुर्भूतले ॥
 परस्परतिरोभूतकरग्रामाविनिमिताम् ।
 कोशाकरकरं हृत्वा योगमुद्रां समाहितः ॥
 ततो भुवनमापद्य कोशाधि कल्पया गिरा ।
 स तदागौ पठत्येव तदर्थापितमानसः ॥
 नमस्ते जगदानन्द मोक्षमागविधापकः ।
 जिनेन्द्र विदिताग्रेव भावमद्भावनापकः ॥
 प्रसीनाग्रेपञ्चवारविन्दार परमेश्वरः ।
 नमस्ते वाक्पयातीत चिन्तोकमरेश्वरः ॥
 भवाधिपतितामस्तत्त्वमन्तारकारकः ।
 घोरस्यवारकामान्तराधायवाह नमोऽस्तु ते ॥
 अमन्तरमानन्दपुण्ड्रधामश्वरक्षितम् ।
 भवन्त भक्ति साक्षात्पश्यतीह जनो जिगः ॥
 सुव्रतसाधक विम्वमन्यथा कथमीदृशः ।

प्रमोदातिशयचित्ते जायते भुवनातिग ॥
 पापाणुजनितस्तावत्ताप समारिधेतमाम् ।
 यावत्तेषां सदा मन्दमध्ये नाय न वर्तते ॥
 येषां पुनर्विधत्ते सा नाय चित्तेषु देहिनाम् ।
 पापाण्य चणात्तेषां ध्वममायान्ति सर्वथा ॥
 ततस्ते द्राविताग्रेयपापपङ्क्तया जना ।
 सद्भावाभ्युत्तमसिक्ता मोदन्ते नाय सर्वदा ॥
 ते वराका न मुच्यन्ता रागादिपरटै कथम् ।
 येषां नाय भवाभ्यास्ति तस्मिन्नास्मिन्धकारक ॥

भवन्तमुररौहृत्य नाय निःशङ्कमानसा ।
 शिव यतिमदादीनां विधाय गन्धपादिकाम् ॥
 न्यपतिय्यदिदं नाय जगत्तरककूपके ।
 ऋषिषाहस्रदानेन यदि त्वं नाधरिष्यथा ॥
 विलीनसकलक्लेश निविकार मनोहरम् ।
 शरीरं पश्यतां नाय तावकीममदो वरम् ॥
 अमन्तवीर्यं सर्वज्ञो वीतरागस्त्वमश्नुषा ।
 न भासि यद्भव्यानां तत्तेषां पापजृम्भितम् ॥
 रागदेषमहामोहसूक्ष्मकैवीतकल्पय ।
 हास्यहेतिविलासाद्यमानाद्यैर्हो न ते नमः ॥
 अमन्तागुणसङ्कीर्णं कियदायं वदियते ।
 तावकस्तदने नाय जडबुद्धिरयं जनः ॥
 सद्भावोऽप्यथवा नाय भवतेवायमुच्यते ।

तदस्य कर्षणं कृत्वा विधातव्यो भवे भवे ॥
 भवोष्पेदकरी नाथ भक्तिरात्मनि नियमा ।
 समुत्थैव जगन्नाथमुष्वाय जिनमुद्रया ॥ २८५
 विधाय बन्दन भूय पद्माङ्गनमनादिकम् ।
 तदन्ते प्रणिधानं च मुक्ता श्रुत्वा तिसुन्दरम् ॥
 कृत्वा कृतात्मात्मानं मन्दमानं सुकमला ।
 सूर्ये पादयुगं निचक्षानन्दोदकविन्दुभिः ॥
 बन्दनदादशावर्त्तं च ददौ दोषसूदनम् ।
 कृतसामयिकोऽग्रेष्वप्यधूनामस्य भक्तिः ॥
 चराप्रथमलाभोऽसौ निषण्णः शङ्कभृतसे ।
 शृष्टसूरितनूदने सुबुद्धौ तत्र मन्त्रिणि ॥
 चपाचार्या विज्ञेयेषु चकिरे धमदशनाम् ।
 कथितं भवनेषु च विविता कमलतरु ॥
 प्रख्यापितं च निर्वाणं दक्षिणं तस्य कारणम् ।
 ततश्चानृतसंशेकचारादप्यवस्था मुने ॥
 ज्ञातासौ जन्तवः सर्वे विज्ञापनापवन्तिता ।
 प्रचक्षते ।
 नर्काद्यविग्रहं कृत्वा जलाटे करकुङ्कमम् ।
 जगद्भारतीनेनां च राजा शत्रुमदन ॥
 भगवन्नाथं सधारे नरेण सुखकामिना ।
 किमादौ प्रयत्नेन व्यवस्यन्निकारणम् ॥

सुरिराह ।

एदेष्टोऽथ मन्त्रराज धर्मं वांस्तभाविन ।

अ एव भगवान् कर्तुं पुनरापववाधत्त ॥

अनेऽनन्तसुखमूर्धं मोक्षे नयति देहिनाम् ।

अनुपप्लव्येन वपारे अ हेतु सुमरुतु ॥

नरपतिराज वपेयम् ।

कथायां न कुरीति तं कर्तुं सुखसाधनम् ।

धर्मं संसारिण किं वा ज्ञिगन्ते सुखसाधना ॥

सुरिराह ।

कुलाभिलाष सुकरो सुकरो, धौ नृगोत्तम ।

वतो वितेन्निगमाभिलाषाधयति साधन ॥

अनाभिलाषासाधारे साधानि परमं वपम् ।

कुर्माभिलाषे प्रकाना नैव साधोन्निवाति वै ॥

तीक्ष्ण कलावी मृदा सुखमिच्छति वैवपम् ।

धर्मं तुल्य सुखं वा साधति सुखसाधनम् ॥

नरपतिराज ।

अथ मन्त्रराज धर्मं कर्तुं अने वादवप्यमी ।

अनेन साधनं नाना नाना कर्तुं अनेन वै ॥

अनेन नाना कर्तुं नाना कर्तुं नाना कर्तुं ॥

अनेन नाना कर्तुं नाना कर्तुं नाना कर्तुं ॥

सुखसाधनम् ।

अनेन नाना कर्तुं नाना कर्तुं नाना कर्तुं ॥

अनेन नाना कर्तुं नाना कर्तुं नाना कर्तुं ॥

इष्टे स्वप्नादिभिस्तोषो द्वेष्टद्विस्तपेतरै ।

घतत्वरूपमेतेषामिन्द्रियाणां नृपोत्तम ॥

दुःखानि यथा तानि कथ्यमान मयाधुना ।

दत्तावधानस्तु यवमनुयुयावधारय ॥

एतेकभट्टमहोषे समरे योधयन्ति ये ।

मत्तमातङ्गमपातमेतेषोऽपि विनिर्जिता ॥

अहुन्त्ये निधायेद् भुवन नाटयन्ति ये ।

एकादयोऽतिग्रन्थिष्ठास्तेऽप्यमोभिर्वशीकृता ॥

हिरण्यगभवेकुठमहेधरपुरं वरा ।

एतैर्निराकृताः सन्त सर्वेऽकिङ्करतां गता ॥

अधौत्य यवशास्ताणि परमायविदो जना ।

एभिर्विधुरिताः सन्तयेष्टन्ते वाशिष्ठा इव ॥

एतानि हि स्ववीर्येण वसुरासुरमानुषम् ।

वराकमिव मन्दन्ते यकल भुवनत्रयम् ॥

दुःखानि ततोऽमूनि हवीकाणि नराधिप ।

एव सामान्यतः कृता हवीकगुणवर्णनम् ॥

ततश्च ।

ज्ञानाच्छोकेन वृत्तार्त्तं बोधनाये मनीषिण ।

सूरिवभावे सद्गुणदीधितिच्छुरिताधर ॥

अथवा महाराज ।

तिष्ठन्तु तावच्छेषाणि हवीकाणि जगज्जये ।

एतन्नेन्द्रियमेवैक समग्रं वत वक्तव्यम् ॥

यतो न शङ्कते कोऽपि तमेकेहमण्यः ।

जीनया जयतीह तु भुवन मवगाधरम् ॥

भरपतिरुवाच ।

भगवन्मत्तं जेतारो नरा किं मन्ति कुशलि ।

आहोस्त्रिधैव विद्यन्ते भुवनेऽपि तयाविधा ॥

मुनिरुवाच ।

राजग्रहि न विद्यन्ते केचन विरला जनाः ।

ये चास्य विनिश्चयान्मन्त्राकण्य कारणम् ॥

अध्वन्यमध्वमोत्तृष्टान्तपोत्तृष्टतमा गुणैः ।

चतुर्विधा भवन्तीह पुरुषा भुवनोदरे ॥

तपोत्तृष्टतमान्तावद्यैरिदं स्पृशनेन्द्रियम् ।

अनादिभवसम्बन्धलानित पानित प्रियम् ॥

जैनेन्द्रागमसम्भकादिशाय वज्रदोषकम् ।

ततः सन्तोषमादाय महासत्त्वेनिराकृतम् ॥

मृदुभ्या अपि ते सन्तो ज्ञाततत्त्वा जिनागमे ।

स्पृशनेन्द्रियलौक्येन नाचरन्ति कुचेष्टितम् ॥

यदा पुनर्विशेषेण तिष्ठेत्तेषां जिनागमः ।

स्पृशनेन्द्रियसम्बन्धं चोटयन्ति तदाखिलम् ॥

यतो दीक्षा समादाय निर्मलीमसमानसाः ।

सन्तोषभावतो धन्या आयन्तेऽत्यन्तनिःस्पृहाः ॥

तत्तस्मै भवकान्तारनिवृत्ता वीतकम्पयाः ।

स्पृशन्प्रतिकृष्णानि सेवन्ते धीरमानसाः ॥

भूमौ ग्रयमलोपादिकाद्यन्त्रविधानम् ।
 तत सुखस्पृहां हिता वाच्यते ते निगदुक्ताः ॥
 तत सकलकर्माद्यन्त्रविच्छेदभाजनम् ।
 भूमा ते निर्हन्ति धानि निजित्य व्यग्रनेन्द्रियम् ॥
 तेनोत्कृष्टतमा रात्रिचिद्विष्टां विचक्षणैः ।
 ये चैवमनुतिष्ठन्ति विरक्तास्ते जगन्मये ।
 ततो भागवत वाक्यमाकर्ष्येदं मनोविषम् ।
 अभ्युद्यतेषु बह्वक्षयदानौ चार्चयेत्तम् ॥
 अये भगवता धातुन् वक्षित व्यग्रनेन्द्रियम् ।
 अत्यन्तविषम कोले व्यग्रनकादुष्ट परम् ॥
 यतो बोधप्रभावन मम पुत्र निवेदितः ।
 यथात्तरङ्गनगरे वास्तव्योऽयं महाबलः ॥
 तच्चूनां पुत्रवद्याजसंस्थित व्यग्रनेन्द्रियम् ।
 अस्मान् प्रतारयत्येतद्व्यथा कथमोदुष्टम् ॥
 ततो भगवतादिष्टा ये चोत्कृष्टतमा जरा ।
 कथित व्यग्रनेन्द्र्यादि भवजन्तुष्वप्यविधम् ॥
 तथाहि नाना निराश्रय्य वृद्धागमवत्तेन च ।
 वृत्तौ वाजिहन्ति प्राप्त इति तेन निवेदितम् ।
 तस्मात्पादस्थं बन्धुं चाम्बलं पुत्रवत्तम् ।
 सुखाद्यं विजानाति यद्वत् परमाश्रयम् ॥
 अथ हि भगवान् पुरिर्भुवनं कथराश्रयम् ।
 ग्रामाकोलेन जानीते बन्धुवद्वत्तम् परम् ॥

यावत्तु चिन्तयन्ते माकुतो विस्मितेभ्यः ।
तावत्तुचितचित्तेन पृष्टो मध्यमबुद्धिमा ॥

कथम् ।

मनीषिचितरां चित्ते भावितम्न विस्तीक्ष्यते ।
किमत्र भवता किञ्चित्प्रतत्त्वमवधारितम् ॥
मनीषिणोक्तं किं भ्रातर्भवता किं न ज्ञातम् ।
किमेव स्फुटवाक्येन कथयत्यपि यक्ष्मणौ ॥
अनेन हि समादिष्टं यादृशं स्वप्नेन्द्रियम् ।
वयस्यन्तावकस्तादृक् स्वप्ना नात्र शयय ॥
कथमेतत्तत्तं पृष्टे पुनर्मध्यमबुद्धिमा ।
आख्यातं कारणं तेन निशेधं तु मनीषिणा ॥
वास्तव्यं पापकमत्वात्केवलं वीक्षते दिशः ।
अनादरपरमात्रं हितेऽपि वचने गुरो ॥
अथ राज्ञः समीपस्था पितृणो वचनानृतम् ।
आचार्यीयं विद्याभ्यासी राज्ञो भद्रकन्दसौ ॥
या दृष्टा तेन बालेन ततोऽप्यहं हि शस्त्रितम् ।
नूनं मे हृदयस्येष्टा वेधः भद्रकन्दसौ ॥
यतोऽवदातमेतस्यास्तापनीयसमप्रभम् ।
शरीरं दग्धमादेव मृदुतां सूचयत्यलम् ॥
रक्तराजीवचक्षुषा विभाति चरणद्वयम् ।
अक्षचित्तसिराजालं कूर्मोन्नतमनुत्तमम् ॥
विभाति तोरणाकारं भवने भाकरध्वजे ।

जघापुष्पा क्षयौन्द्यदितस्यास्तेन राजते ॥
 मेमन्ताया कक्षापेन बहुमन्त्रयवारणम् ।
 नितम्बिन्मेतस्या विशासममृतायते ॥
 भारेणैव वशीभूतो विराजितवस्त्रिष्य ॥
 एतस्या राजते मथो रोमराजिविभूषण ॥
 गभीरा वस्त्रनष्टेव वदय सुमनोहरा ।
 राजते नाभिरेतस्या वस्त्रामरचक्रपिका ॥
 वक्ष्येवा सगौ वृक्षौ पौवरौ कुम्भविभ्रमौ ।
 चतुष्टकत्रिणौ चाक वदयेन पयोधरौ ॥
 वक्ष्ये भारयत्येवा सुकुमार मनोहरम् ।
 पुष्पमागभारयस्याय रम्यं वाक्त्रकतादयम् ॥
 कराभ्यां निजितौ मन्ये नूतनौ रागसुन्दरौ ।
 एतस्याद्यावदुपाभ्यां रक्षाशोकस्य पञ्चवौ ॥
 दध्यां पारिमाष्टस्य कन्धरायां सुवधया ।
 हत रेखावय मन्ये पिच्छोक्तजयसूचकम् ॥
 वधरौ विद्रुमच्छेदवस्त्रिभो भाति पेशल ।
 राजते विसर्गदोष्टौ कपोतौ कोमलामलौ ॥
 ये सुन्दकक्षिकाकारा विसर्गत्किरणोत्करा ।
 एतस्या वदने दन्ता भाति ते भुवनवये ॥
 चितावित सुविस्तीर्ण तामराजिविराजितम् ।
 पक्ष्म जनितामन्दमेतस्या लापनदयम् ॥
 चतुष्टो नाभिकावशो भूषते दीपपक्ष्मे ।

अस्या जलाटमलकै कश्चित वत राजते ॥
 अनुक्य करोमीति नून जात प्रजापते ।
 बद्धमानो निजे चित्ते कृत्वास्या अवणदयम् ॥
 मालतीकुसुमामोदमोदितालिकुलाकुल ।
 अस्या सुखिग्धकुटिल केशपाग्रो विराजते ॥
 एतस्या मन्मथोक्तापानाकक्ष्य अतिप्रेमसान् ।
 मन्ये स्रविस्तरत्नेन लम्बिता किल कोकिला ॥
 लक्ष्मिण्योषिष्य यत्सारमेतस्या वरमुद्रस्यै ।
 धाया विनिर्मित रूपमन्यथा कथमोदयम् ॥
 यतोऽस्यास्तादृश सग्री युक्त एव ॥ वयस्य ।
 न जातमृतकुण्डेषु कदुत्वमवतिष्ठते ॥
 एषाण्यभिलषत्येव मा यतोऽर्धनिरीक्षिते ।
 निरीक्षतेऽतिलोलाची खिग्धदृष्ट्या मुञ्जमुञ्ज ॥
 एवविधविपर्यासविकल्पाकुलमानस ।
 स बाहोऽलौकिकधौभाग्यगर्वितो मूढतां गत ॥

सुरिदवाच ।

तदेव कथितान्नावस्यवोत्कृष्टा मया नरा ॥
 इदानीमुत्कृष्टानां यत्स्वरूपं तदुच्यते ॥
 एव च वदति भगवति सुरौ ।
 चादृक् सुरिणा चाह परिचिन्त्य मनोविद्या ।
 श्रोतव्यं भवताऽप्योद मध्यबुद्धिं प्रचीदित ॥
 सुरिदवाच ।

इतीहा प्रस्तावः ।

सत्कृतापो नरा ज्ञेया पैरिद स्पर्शनेन्द्रियम् ।
अवाप्य मानुष जन्म प्रपुन्रुद्यावधारितम् ।
भाविभद्रतया तेषां परिस्फुरति मानसे ।
न चैतमुन्दर इमं जीवानां स्पर्शनेन्द्रियम् ॥
ततो बोधप्रभावेण लक्ष्यन्त्यपि ते नरा ।
कुर्वन्तोऽन्वेयं तस्य सूक्ष्मशुद्धिं परिस्पृष्टाम् ॥
ततो विश्राय ते तस्य लोकवद्यनतां नरा ।
सर्वत्र चकिता नैव विद्यमानि कदाचन ॥
न चातुशुष्यधारितं भजन्ति विजितस्पृहा ।
ततस्तत्त्वनिर्देशेन युज्यन्ते विचक्षणा ॥
शरीरस्थितिमावाधमाचरन्तोऽपि तन्म्रियम् ।
तत्र शब्देरभावेन भवन्ति सुसभाजनम् ॥
प्राप्नुवन्ति यत्र शुद्धमिह लोकेऽपि ते नरा ।
स्नानापवर्गमागच्छ निकटे तादृशाग्रया ॥
शुश्रूष्यन्ते तेषां नाममात्रेण कारयम् ।
मोक्षमार्गं प्रवतन्ते स्मृत एव हि ते नरा ॥
अन्येषामपि कुवन्ति ते श्रमार्गावतारयम् ।
तदाकथं ये प्रवतन्ते विश्राय शुष्यकारकम् ॥
य पुनर्न प्रपद्यन्ते तदाकथं वासिषा जना ।
तेषामनादर इत्या ते तिष्ठन्ति निराकुला ॥
कृत्यैव भवन्त्येते देवाद्यायतपश्चिनाम् ।
जायन्त्यकारकरणे रतचित्ता महाधिया ॥

एव भाविषि च भगवति प्रबोधनरतिस्वरौ मनीषिणा चिन्तितम्

अपेक्ष्युत्कृष्टाणां ज्ञातित चरितं नृणाम् ।

तथानुभवविद्वद् मे किञ्चिदात्मनि भासते ॥

मध्यमबुद्धिना चिन्तितम् ।

उत्कृष्टपुत्रां चादृष्टां गुरुणा वर्णितां गुणा ।

एते गुणा परं सर्वं घटन्तेऽपि मनीषिणि ॥

गुरुद्वारा च ।

तदेव तावदुत्कृष्टा वर्णितां पुरुषा मया ।

अधुना मध्यमानां यत्स्वरूपं तन्निबोधत ॥

मध्यमास्ते नरा ज्ञेया येरिदं स्पर्शनेन्द्रियम् ।

अथाप्य मातुष जन्म मध्यबुद्ध्यावधारितम् ॥

स्पर्शनेन्द्रियसम्प्राप्ते ते सुखे गच्छन्मानसा ।

पण्डितैरनुशिष्टास्तु दोषाद्यन्ते स्मरेतथा ॥

चिन्तयन्ति निजे चित्ते ते दोषावितनुद्वय ।

विचित्ररूपे सवारे किमपि वत कुर्महे ॥

भोगानेके प्रशस्यन्ति रमन्ते सुखनिभरा

अन्ये श्रान्तान्तरात्मानो निन्दन्ति विगतस्पृहा ॥

तदपि कतरौ मार्गौ मादृशमिह युज्यते ।

न स्वस्वामोऽन्तर्हितः चन्द्रेहमवगाहते ॥

तस्मात्काचविचित्रोऽपि युक्तोऽस्माकं प्रबोधने ।

नैवेकपक्षनिषेधो विधातुमिह युज्यते ॥

एवा च जायते बुद्धिर्वा तेषां कमपहृतिः ।

इतीहा प्रस्तावः ।

तत्प्रकाशा नृणां वक्ताद् बुद्धिं कर्तांशुचारिणी ॥
ततो सार्धमावद्य मन्यन्ते सुखहेतुताम् ।
अनुकुले च वतन्ते किं तु नात्यन्तलोभुपा ॥
ततो लोकविद्वद्भ्यानि नाचरन्ति कदाचन ।
स्वप्नेन्द्रियबौद्धेन नापापान प्राप्नुवन्त्यतः ॥
विषयलोकं नुच्यन्ते विशेषं वचनस्य ते ।
अदृष्टदुःखादाकाशेवैव नाचरन्ति भो ॥
मैत्रीं वाचिशब्दोक्तेन कुर्वन्ति चेन्नभिर्भराम् ।
सम्भन्ते तद्विपाकेन रौद्रां दुःखपरपराम् ॥
अवस्थाद् कोले च प्राप्नुवन्ति न वश्य ।
अथ पापलोकेन सर्वानघकरो यतः ॥
यदा पुनः प्रपद्यन्ते विदुषां वचनानि ते ।
आचरन्ति च विज्ञाय तदीयां हितरूपताम् ॥
तदा ते विगताबोधा भवन्ति सुखिनो नरा ।
महापुरुषसम्पर्कात्सम्भन्ते भागमुत्तमम् ॥
पण्डिता इव ते नित्यं शुद्धदेवतपञ्चिनाम् ।
वज्रमानपरां वना कुर्वन्त्यपनवन्दनम् ॥
तदिदमाचार्योप वचनमाकथ्य मध्यमबुद्धिना चिन्तितम् ।
य एते सूरिणा भोज्या मध्यमानां गुणानुषा ॥
अथवेदनसंविद्भाषो ममापि अगोचरे ॥
मनोविद्या चिन्तितम् ।
यदिदं सूरिणादिष्टं वचनं सुपरिच्युटे ।

चरित मध्यमार्गा तन्मटीये भ्रातरि क्षितम् ॥
सूरिद्वयम् ।

मदेव कथितास्तावन्मध्यमार्गा गुणगुणा ।
जघन्यनरमन्त्रि स्वरूपमधुनोच्यते ॥
जघन्यान्ते नरा जेषा पैरिट न्यग्नेन्द्रियम् ।
अवाप्य मानुष जन्म बन्धुबुद्ध्यावधारितम् ॥
परारिरूपतामप्य न जानन्त्येव ते स्वयम् ।
परेषामिति हस्यन्ति विदुषां हितभाषिणाम् ॥
स्वर्गनेन्द्रियमन्वाद्ये पामाकण्डूयनोपमे ।
परमार्थेन दुःखेऽपि सुखलेप्तेऽपि मृध्वम् ॥
स्वर्गोऽय परमार्थोऽय स्वर्गोऽय सुखसागरः ।
अस्माभिरिति मन्यन्ते विषयासक्तं नरा ॥
ततो हार्दे तमन्तेषां प्रविशन्ति सर्वतः ।
विवेकशोषकाक्षिते बध्न्ते रागरभसम् ॥
नष्टसत्त्वसङ्गात्वा ध्याध्यन्धीभूतबुद्धयः ।
कुर्वन्तोऽनाथकार्याणि वाचन्ते केन ते ततः ॥
धर्मलोकविहङ्गानि निन्दितानि पृथग्जनैः ।
कार्याश्चाचरता लोक शत्रुभाव प्रपद्यते ॥
कुसुमपद्मविग्रहं ते कुर्वन्ति मञ्जीरसम् ।
आत्मोपचरिते पापा प्रयान्ति जनहास्यताम् ॥
अगम्यगमनासक्ता निर्मेयांदा नराधमाः ।
अकट्ठादपि पर ते जने यान्ति श्लाघवम् ॥

दृश्य इत्यादिबिषय कथयितुमदायक ।
 यदा पुनर्विवर्तेत इदमेतिगदायक ॥
 तदा ते ध्याता दृश्यानि ध्याय लोके विहस्यता ।
 प्राप्नुवन्ति न इत्यस्मिन् तां व्यावर्जयितुं गिरा ॥
 बहव्यं यदि तु इत्यस्मिन्नेव समागत ।
 लभन्ते ते भवा यथा लोके दृश्यविहस्यता ॥
 प्रहृष्टेव भवन्ते ते मुदं वसतपस्विनाम् ।
 प्रत्यनीका महापापा निर्भाग्या गुणदूषका ॥
 क्षमागपन्ति वाक्यमुपदिष्ट विनेषिणा ।
 वेनचित् प्रपद्यन्ते ते महागोहदूषिता ॥

ततश्चेद मुनेवाक्य विनिश्चित्य मनीषिणा ।

विचिन्तितमिदं चित्ते तथा मध्यमबुद्धिना ॥
 शान्तेन्द्रियजुष्यानां यदेतदुपवर्जितम् ।
 कृष्णं वृक्ष जघन्यानां सूरिभिर्विप्रदाचरे ॥
 तदेतत्सर्वक बाले प्रसीतं स्पृष्टमावयो ।
 नाप्नोति वदन्ते यदि वा वरसुरय ॥
 बालेन तु गुरोर्वाक्यं न मनागपि लक्षितम् ।
 तस्यां मदमकम्प्यां चित्रचित्तेन यापिता ॥

सूरिदवाच ।

तदेव भी महाराज जघन्यनरचेष्टितम् ।
 निवेदितं मया तुभ्य तपेदमभिधीयते ॥
 एते जघन्या भूषांसो भुवने क्षन्ति मानसा ।

इतरे तु यत स्लोका सकलेऽपि जगत्त्रये ।

स्वर्गनेन्द्रियत्रेतारो विरक्षा भुवने गरा ।

तेनास्माभिरिदं पूर्वं भवद्वा प्रतिपादितम् ।

नरपतिरुवाच ।

धम यतो न कुर्वन्ति स हेतु प्रतिपादित ।

भगवत्प्राप्तोऽस्माकं भवद्भि सद्यो महान् ॥

अथान्तरे तु सुबुद्धिमन्विताऽभिहितः । भगवन् व
जयन्ममामोक्षोत्तरोत्तमतमरूपतया चतुर्भेदा पुरा
भगवद्भि स्वकपतो व्याख्याता एते किमेव स्वकपा महदेव
आहोस्मि देवविधम्वकपजनकमेतेषां किञ्चित्कारणमस्तीति
भगवन् । भगवानाह । महामन्विताकर्णय । न तावदाहर्तुम् ।
स्वकप किं तच्च कारणज । तच्च ये तावदुच्छ्रितम् ३
प्रतिपादिता ते कश्चमुत्पद्येभ्यो निष्पन्नस्य योजनतया भिन्न
परमाण्वेन । यन्म एवात्तदा यदावाप्य मनुष्यभाषे शिष्य
यमावकप्य भावमात्रं तावदेवमेव इत्यपि कर्मजनं वि
श्वप्रपञ्चि निवृत्ति प्राप्ता भवन्ति ततोत्तमतमा इत्यभि
निवृत्तौ च तेषां स्वकपकावधानम् । तामवस्थामपेक्ष्य न । ४
कर्मजम् । तेन उत्तमतमाणी पुराणो न कश्चिज्जनको जनो
एते पुनश्चयन्ममामोक्षोत्तरोत्तमतमप्युक्ता पुराणं यमारादरादित्यर्थेन च
विश्वजनया ज्ञायते । तस्यास्य एव कर्मविनाशयेन जनः ।
यस्य विधिश्च यत्नः । नराणां । इदममनुब्रूयन् वामादेवार्थः ५ । त
चमनुब्रूयन् इदमवस्थां सुखी वा दुःखसुखी मनश्चनेन

जननी । या पुनरकुशलकममाणा (या) अधन्यमनुयाया जननी । या पुन कुशलाकुशलतया सामान्यरूपा कमपद्धति या मध्यमनराणा कमविचो विज्ञेयेति ॥ मनोविषया चिन्तितम् । अये न केशव गुणै-
 रितेन चैनेष्टाकमुत्तममध्यमजघन्या पुरुषा समानरूपा भग-
 वद्विर्याख्याता किं तर्हि जननीजनकव्यतिकराऽपि अस्माकमेतै
 सव तुल्य एव भगवता दृश्यन्ते । तस्माच्छूनसेतद्रूपैरेवास्माभिर्भवि-
 तव्यम् । तथाहि । योऽसौ भवजन्तुमां निराहृत्य निवृत्तिं प्राप्नोति
 तद्व्यवस्थेनास्मभ्य निवेदिता ॥ तस्य तेन जननी जनको वा कदादा-
 ष्यात । तस्मादुत्पत्त्यन्तमाऽस्माविति निवृत्तयेति । अस्माक पुनस्तथा-
 णामपि कमविनाशो जनक भगवदादिष्टाभिधाना एव जनन्य ।
 तस्मादिदमवावभोयते यदुत जघन्या बाला मध्यमो मध्यमबुद्धि
 उत्पद्यतेऽहमिति ॥ सुबुद्धिनाभिहित । भगवत्यतेषामुत्पत्त्यन्तमादीनां
 पुरुषाणां किं भगवताद्व्यतिकरेव रूप परावर्त्ताऽपि भवति । भग-
 वानाह । महामन्त्रिन उत्पत्त्यन्तमाणां तावदव्यतिकरेव रूप न कदा
 विद्वन्मयाभाव ते भजन्ते । इतरेषां पुनरनवस्थित स्वरूप एत
 कमविनाशापत्ता मन्तेते वतन्ते । विषमशीलशुभौ प्रकृत्या कदा
 विदुस्तत्प्राप्तपि मध्यमव्यति जघन्यव्यति वा मध्यमानपि चोत्पद्यति
 जघन्यव्यति वा जघन्यापि मध्यमव्यति उत्पद्यति वा । तस्मादेतेन
 कमविनाशेन मुक्तानामेवैककल्पता भवति जतरेषाम् ॥ मनोविषया
 चिन्तितम् । एतदपि घटत एवास्माद्व्यतिकरे । तथाहि । विषमशील
 एवास्मज्जनको यत कथित तेनैव मे यथा मयि प्रतिबुद्धे यदुपपद्यते
 तत्सत्यं वास्तव्येति । ततश्च यो निजजनकस्यापि प्रतिबुद्धिपरिमया

प्रकल्पमानमवगात्र पतितोऽसौ भूतमे । अत्रान्तरे प्रकृतौ
 स्मरन्तो । निगतो भगवदवयवात् । गतो दूरदेशे । स्थितोऽसौ
 माणो । विरत कलकलो । सञ्चितौ मनौपिमध्यमबुद्धौ वास्तवित
 तत कोऽस्यापि वराकस्योपरि कोप इति विशिष्य प्रामीभ
 राजा । पृष्टोऽनेनाचार्यो । यदुत भगवत्कौकिकमिदमत्र पुरत
 चेष्टित अतीतमिव विचारणाया अयद्वेयमनुभूतवृत्ताका
 तथाहि विमलज्ञानाश्लोकेन भाषाद्वुतममन्तभुवनवृत्तात्
 भगवाननेन यत्पूर्वमाचरितमामोत् यत्तेदानीमध्यवसित ।
 ममेदमत्र कौतुक । यदुत तत्पूर्वकमस्याचरण कदाचिद्विचिष्यतया
 चरितस्य सभाष्येत । इदमधुनातन पुनमहदिन्द्रशालगिर प्रयव
 ममायद्वेय प्रतिभासते । यतो भगवति रागादिविषयधरोपद्रमैत
 मविहितेऽपि कथमतिक्रिष्टशून्यामप्येवविधोऽप्यवसाय अभवेत् ।
 भगवताभिहित । मद्यारात्र न कस्यच्योऽचातिविग्रयो । यतो न
 पुरवस्य तपस्विनो दोषोऽयम् । नृपतिश्चात्र । तर्हि कस्य
 दोष । भगवानुवाच । दृष्टस्तयास्त शरीराधिगंत्य योऽयं वहि वि
 सुष्य । नृपतिनाभिहित । नृपु दृष्ट । भगवानाह । यदेत
 ऽप्येवायं ममकोऽपि दोषो । यतोऽस्य वज्रवर्तिनामेन पूर्वमिदं
 कमाचरितम् । अनेन हि वज्रोक्ततां पुद्गलाश्लेषेव किञ्चिन्म
 पाप यथाचरन्ति । तस्मात्ताव किञ्चिदभौतिक विचारातीतमयो
 वा भवद्भि सभावमोयम् । नृपतिश्चात्र । यद्येवं तत वि
 पुरवोऽसु शरीरवर्तिनमात्मनाऽनर्थहेतुमपि धारयति च । अ
 नृपतिश्च । न जानात्येव वराकोऽस्य दुःशोकता । परमार्तिः

रागादयो^१ विदलति कर्मजाल^२ प्रशाम्यन्ति वैरानुबन्धा^३ विच्छि-
 न्तेऽनीकयेहपाशा^४ प्रलीयते विपरीताभिनिवेशो । यावता तर्हि
 केपादिदभव्यतया निरुपक्रमकर्मघनपटलतिरस्कृतविवेकगोधिनि-
 प्रसराणा वा न केवलं पूर्वोक्तगुणलेशदेशोऽपि न मज्जायते किं तर्हि
 प्रादुर्भवन्त्येवविधा भगवन्कमधिलक्ष्य सुविकल्पा । यदुताहो शि-
 ५४ मस्यमिन्द्रजालम्^५ अहो अस्य लोकवञ्चनचातुर्यमहो गान्धूऽपि
 लोकानां^६ यदेतेनायस्त्रीकवाचामेनालजालरचनाचतुरेष
 इति ॥ तदेवस्थिते महाराज न किञ्चिदिदमत्यद्भुत^७ यदनेन
 मत्सन्निधानेऽप्येवविधमध्यवसित । अद्यमपि हि निरुपक्रमयाग
 सुप्रसन्नमालया स्तदेहवन्तिन्या निजजनन्या प्रेर्यमाणोऽमुं सा
 सहचरमुररौल्लयेव चेष्टते । तस्माच्च भवद्विर्विस्मयो विधेय ॥
 बुद्धिनाभिहित । भदत न किञ्चिदिदमाद्य^८ भगवदागमावदादि-
 धामेवविध एव निरुपक्रमकमपरिणामो नात्र सन्देह । केवलनिग-
 नीमेव भगवत्पादप्रसादादेव देव स्वस्वेवविधपदार्थेषु ॥
 भविष्यति । तेनैव भगवन्त विज्ञापयति ॥ राजा सहयं प्राह ।
 मिहित सखे शहरहो तेऽवसरभाषिता । ततो राजैव
 प्रत्याह । अथ कोऽस्य पुन पुण्यस्य परिणामो भविष्यति ।
 मिहित । इदानीं तावदेष दृष्टयुक्तपविपाकतया भयातिरे-
 पस्तदयो न किञ्चित्तयते । गतेषु पुनरितो युगदादिषु
 अमश सखेय भूयो ऽप्यधिष्ठास्यत अनेन स्पशनेन । ततो
 सुचचिचिर्देशे यामीत्याकृतेन प्रपञ्चायमानो महता क्षेत्रेण वा
 कोलाकसन्निवेशे । तच्च च कमपूरकाभिधानस्य

यि श्रान्त पिपासितो दूतस्त एव द्रव्यमिति दृष्टमहात्म । तत
 तपानाथ चिच्छति तन्मिमुषः । इत्यथ पुनमेवास्मिच्छति तत्र
 गच्छामिपुन । ततश्चछास्फटाकनटवर्तिषु तन्महतेषु यन्त्रि
 समारण्यवत् सघाट्टिच्छत । चग्नालो पुनर्विज्जन्मर्ति हत्वा
 तनाथमवतस्थिति तहाग । तत इतोकादी मर्णा प्राकट्येव तत्र
 १२ । तताऽमुमुषमथ वा मातङ्गी व्यूहपुत्राद्य कलहदिच्छति
 १ मरावशावमारकापराधमुद्दिष्टेति मयेन निरुद्धमि वञ्चये ।
 ॥च्छति पद्ममन्त्रे लोना । अद्यमवि मन्त्रमाद्यमवनीकानामन्त्रेभ्य
 ॥च्छति तन्माप । अविच्छति तया वादुमाद्यता । चट्टिच्छते
 दृष्टमथा । मन्त्रिच्छते मन्त्रापरि कल्पदमक कल्पदमन्त्र
 तन्महत्तनात्मभा । तयावि कल्पदमन्त्र तया इतिरदर्य
 कामाट्टिच्छता । विधास्यते वा दारारव । समाकट्य दारारव
 ॥पितृपुत्रादी । विनोदविच्छाद्य तन्मन्त्रि । इत्येकच्छति
 तन्मर्णा कोपान्म । अधाच्छति च दवर तिच्छेदुल । दारारव
 ॥ दरे च दुरात्मपथमपुत्रव पथया मारण्यवत् च कल्प
 ममानमेनमेवमहादेव । अदिच्छति च च म । तदाच्छति
 १ दृष्टमनेनति मन्त्रा च याच्छति तन्महत्तु १२ ॥ दृष्टमन्त्र
 ॥योनिषु पुनमरकथवाऽनन्तरावा । एव दृष्टमन्त्रवत्ता च
 पुनमन्त्रावि काळ धर्मित अधारवत् । यद्य मन्त्रादुक्ता दारारवया ।
 ॥दुष्टिमाभिच्छति । अद्यम किञ्चित् पन्तन दृष्टमन्त्रा च च १२
 ॥दृष्टमन्त्रवत्ता चारोदिदमन्त्रा प्राञ्जली । अद्यमन्त्र । च दृष्ट
 ॥मन्त्रवत्तु पुनमन्त्रवत्तु च दृष्टमन्त्रवत्ता च दृष्टमन्त्र

समारिप्राणिनां प्रभवत एव । यतो योगिनीयमबुद्धयश्च
 योगेश्वरदाय स्वर्गम् । योगिनां च भक्त्येवमुदी ३३
 कचिदभिव्यक्त्यरूपता कचिदनाविर्भूता यतते । नृपतिनाभिषि
 भगवत्तनयो किमप्यद्भोचरोऽप्यस्ति प्रभाषो । भगवानाह वाङ्मयः ।
 ततो राजा मन्त्रिण प्रत्याह । अये
 कीदृशो ममाद्यापि प्रभुमर्दनता । ततो न पुनः पृथक् भगव
 भीषणैरेवविधं जल्पितुं तथापि दुष्टनिषयो राज्ञा धर्मः ।
 हरेरुपमभिधीयते । तदाकर्णयमाद्यं । सुबुद्धिनाभिहितं । वसी
 प्रत्युद्दिष्टो । राज्ञाभिहितमादिष्टमेतत्तावद्भगवता वक्ष्यते नन्वे
 सुप्रसन्नमाने अनेन सुखेण महं चाक्यत । ततो मेराज्ञो
 वधमर्षत । केरुके ममाद्यापय गच्छेते । यथा
 युवाभ्यां दूरतोऽपि दूरं गन्तव्यं । श्रुतेऽप्यस्मिन् सुखे नाश्रयो
 विषये प्रवृत्त्याभितरणां युवयोरस्माभिः शरीरो वपुः कर्मा
 चैवमप्यादिष्टे पुनरुते अस्माद्विषये प्रविशेतां ततो भगवा विष्णो
 ओहयन्त्येन पीडनोपे । उपनिषद्दुष्टयोरारम्भः ॥
 भगवति दद्यात् विधेया ॥ सुबुद्धिना चिन्तितः । अतो न
 नव वपुःशरीरानिष्यत । यतोऽप्ये तदुत्तरेन विष्णवे तां वि
 र्मन्त्रं न भगवा योष्यति इति मद्भोचरं वरप्रदानं । भगवता
 इमेव प्रत्येकध्वजारसं भगवन्तः कल्पयिष्यन्ति । तस्य नाश्रयो
 वन्ति एव नाश्रयोऽपि विष्णवेऽभिहितमनेन । अद्याप्यप्येन
 तस्य भगवन्तः नव राज्ञापनाः सुदूरताभिहितः । न
 अमनवा एव ज्ञायन्तः । न अनेनचैवमुक्त्यन्येऽप्यर्थः । वा

रत्नसोकजातोये एते सप्रमादप्रमाणे । अनारत्नसोकेषु च न
 प्रभवन्ति सोदयन्तादीनि । अगम्यरूपा हि ते बाह्यमस्त्राणां ॥
 नृपतिद्वारा । भदन्त कदाचनयोरन्यो निर्दलनोपायो भविष्यति ।
 भगवताभिहित । अग्रमादाभिधानमनारत्नमेव यन्ममनयोनिर्दल-
 नापाय । तद्वेते साधवोऽनयोरेव निष्केशापमहनिग्र वाहयन्ति ।
 नृपतिद्वारा । कानि पुनस्तस्याग्रमादाभिधानस्य यन्मस्योपकरणानि ।
 भगवानाह । यान्तेत एव साधव प्रतिचक्षमनुग्रीहयन्ति । नृपति-
 द्वारा । कथ । भगवतोक्त । समाकण्य यावज्जीवमेते नाचरन्ति ।
 तनीयसौमपि परपीडा । न भाषन्ते सूक्ष्ममण्यलौकिकवचन । न गच्छन्ति
 दन्तग्रोधनमाचमयदन्त । धारयन्ति नवगुग्गुलनाय मल्लार्चये । धर्म-
 यन्ति निग्रेवतया परिणह । न विदधते धर्मोपकरणशरीरयोरपि
 ममत्वबुद्धि । नाशेवमे रज्ज्वा चतुर्भेदमप्याहारजात । आददेते
 प्रवचनोपवर्णित समस्योपधिविशुद्ध धयमयाचामाचविद्वये निरवय-
 माचारादिक । वतन्ते समितिगुणपरिपूरितेनाचरणेन । पराक्रममे
 दिविधाभिपद्यकरणेन । परिहरन्त्यकस्यापिचयोग । दर्शयन्ति
 सतामात्मभाव । न लघयन्ति निशामुचितस्थिति । नापेक्षन्ते लोक-
 मार्गे । मानयन्ति गृहसहति । चेष्टन्ते तत्तन्मनसा । आकण्यन्ति
 भगवदागम भाषयतिमहायज्ञेन । अवसन्ति द्रव्यापदादिषु भये ।
 पर्याप्तोदयन्त्यागमिनमपाय । यतन्ते प्रतिचक्षममपदयोगेषु । लक्ष-
 यन्ति चित्तविश्रातविका । प्रतिविदधते चानागतमेव तथा प्रति
 विधान । निर्मलयन्ति सततमध्वताभ्यासरततया मानय । आभ्यस्यन्ति
 योगमार्गे । स्थापयन्ति चेतसि परमात्मान । निवर्तन्ति तत्र धारणा ।

ससारिप्राणिना प्रभवत एव । यतो योगिनीयमकुशलमात्रं
योगेश्वरस्याय स्पर्शनो । योगिना च भवत्येवेदृशी शक्तिः^१ क
कचिदभिव्यङ्गरूपता कचिदनाविभूता वतते । नृपतिनाभिरिक्तम् ।
भगवन्नयो किमस्मद्भोचरोऽप्यस्ति प्रभावो । भगवानाह बाढमहि ।
ततो राजा मन्त्रिण प्रत्याह । धृष्टे पापयोरनयोरमर्दित्वा
कीदृशी ममाद्यापि प्रभुमदनता । ततो न युक्त यद्यपि भगवन्
मीपत्यैरेवविध कल्पितु तथापि दुष्टनिघहो राजा धम ।
कृतेदमभिधीयते । तदाकणयन्ताय । सुबुद्धिनाभिरित । इमार्ति
प्रतु देवो । राज्ञाभिरितमादिष्टमेतत्तावद्भगवता धयेते लम्
कुशलमाले अनेन पुरुषेण सह यास्यत । ततो नेदानीं
वधमर्हत । केवल समाज्ञापय ममेते । यथा ।
युवाभ्या दूरतोऽपि दूर गन्तव्य । मृतेऽप्यस्मिन् पुरुषे नास्ति^२
विषये प्रवेष्टव्यमितरथा युवयोरस्माभि शरीरो दण्ड करिष्ये ।
अथैवमप्यादिष्टे पुनरेते अस्मद्विषये प्रविशेता ततो भवता निर्जित
सोदयन्नेण षोडशीये । एवमतिदुष्टयोरारटतोरप्यनवर्त
नेवदपि दया विधेया । सुबुद्धिना चिन्तित । अहो ६
नयोरुपयावेगातिग्रह । यतोऽस्य तदज्ञेन विस्मृत तदपि कि
कमपि न भवन्ता योच्य इति भद्भोचर वरपदान । भवतु तयो
दमेव प्रतिबोधकारण भगवन्त कल्पयिष्यन्ति । मम ।
पत्तिरेव व्यापसीति विचिन्त्याभिरितमनेन । यदाज्ञापयति देव
तत प्रपद्योऽसौ तयोराज्ञापनायं सुरिणाभिरित ।
समनयोरेव ज्ञापनेन । न खल्वेतयोरयमुन्मूलनोपायो । यतो,

भगवतो भावदोषेणभिधीयते । मनोविषयभिहितः । ततो दोषता
 भगवता वा भगवतो भावदोषा यदुचितोऽहं तथा । भगवा-
 नाह । नाहमुचितं शृणु दीयते । नृपतिनाभिहितः । भद्रम्
 ममानेकधर्मरूपानिर्गुणैर्वाहयणापीदमप्रमादयन्तं शुद्धयन्तं
 शुद्धतात्मनि दुरनुष्ठेयतया मनसः प्रकल्पमुत्पादयत्येष पुनः क-
 लुप्तस्यो महाका येनेदं चर्चयेत् महाराज्यमिषं जिगीषुषाभ्युप-
 गतमिति । भगवताभिहितं । महाराज मनोपितामायमप्येव चिति-
 प्रतिष्ठिते शास्त्रे । राज्ञा चिन्तितस्येव यदार्थं याप्यं पुत्रस्य मया
 व्यापादयितुमादिष्टमदात्तं केके द्याद्यमानं युत एवामोन्मनीषी ।
 यदुत रे एकस्मादपि पितृभोजनयोः पश्यतामनोरिचयान् विप्रैः ।
 अस्मैदं विचेष्टितं न च तथाभूतो मनोषी महत्मेति । तदेव एव
 मनोषी प्रायो भविष्यति । अथवा अतएवमेव विवेकतः कृत्वा
 मेति विचिन्ताभिहितमनेन । भद्रम् कौ पुनरप्याह नगरे
 मातापितरौ वा वा ज्ञातव्य इति । भगवानाह । अस्त्यस्यैव
 चितिप्रतिष्ठितस्य भोगा कमविलासो महानरेन्द्र । सोऽपि
 जनकमहैवायमहिषो शुभसुन्दरी नाम देवो वा जननी ।
 तस्यैवयमकुलप्रमाणा भार्या । अथ च पुत्रयोः वासाभिधानं युत
 इति । तथा योऽपि मनोविषयं याच्यते पुत्रस्य सोऽपि तस्यैव
 नामान्तररूपाया देव्यास्तमयो मध्यमबुद्धिरभिधीयते । एतावदवापेदं
 कुटुम्बकं । येषांशतयस्तु देशान्तरेभ्यः विं तदाप्तया । नृपतिराह ।
 किमस्य नगरस्य कमविलासो भोगा न पुनरहं । भगवानाह ।
 नाहं । राजीवाह । अथ भगवानाह । समाकलय ।

वयमेन मनौषिणमुद्दिश्य किञ्चित्स्नानोपातुरूपमाचरितुमिच्छाम-
 स्मदनुजानातु भगवानिति । तदाकर्ण्य स्थिता भगवन्मन्त्रशौभावा-
 सुबुद्धिनाभिहित । देव न पृच्छन्ते द्रव्यस्तवप्रवृत्तिकाले भगवन्
 अनधिकारो ह्यत्र भगवता । युक्त एव यथोचित स्वयमेव द्रव्यं
 कर्तुं युष्मादृशम् । केवलमेतेऽपि विहितं तमनुमोदन्ते एव द्रव्यं
 ददति च तद्गोचरं श्रेयकालमुपदेशम् । यथा ॥ १६
 भगवता । न खलु वित्तभ्यान्यच्छुभतरं स्थानमित्यादिवचनमन्त्र-
 तस्मात्स्वयमेव कुरुत यथोचितं यय । केवलमभ्यर्पयाम का-
 प्रतीक्ष्य प्रति मनौषिण । नृपतिरवोचदेव कुर्मः । ततोऽभ्यर्च-
 यवडमानं राजमन्त्रिभ्यां मनौषी । चिन्तितमनेन । न ॥
 कालविनाम्नो धर्मप्रयाजने । तथापि ॥ १७
 सुदुष्कर इति जन्यमानेन प्रतिपन्नं तत्समीहितम् ।

ततस्त्वरयता तेन नरनाथेन तोषत ।
 व्यापारिता महाद्योचै मर्वं मन्त्रिमहत्तमा ॥
 ततस्तै चणनात्रेण तत्सर्वं जिनमन्दिरम् ।
 विचित्रवस्तुविस्तारैर्विहितं विगतातपम् ॥
 सुरङ्गनाभिकाक्षीरमलमोद्धवरूपया ।
 कपूरोन्मियथा गाया तदधस्तादिनेपितम् ॥
 तथासिक्कुलमङ्गीते पञ्चवर्षमनोदरे ।
 आजागूक्षेधिभि पुष्पै मयत परिपूरितम् ॥
 मौवशप्तभविन्यप्तमण्डिपणराजितम् ।
 दिव्यवस्तुहतामोच बहुमुक्तावपूषकम् ॥

नामाकारकमर्थं रसोद्योने सुनिर्मले ।
 विधवाद्येवदुग्धं दृष्ट्वाग्दधूयत ॥
 देवकोवाधिकामोर्द्धं पटवाद्येविद्यपिभिः ।
 कथमेतदध्यागम्येन धुवनातिगम् ॥
 कथंदिवाविनोक्तोक्तपारम्येनवाधनम् ।
 एव विधाय तद्वत् प्रद्युत देवपुननम् ॥
 चान्तरे ।

पारिजातवमन्दारममेवहरिचन्दने ।
 यन्मागधेष्टं द्वौघासदाद्यैश्चक्रजोत्तरे ॥
 दुग्धैर्धन्वा विमानानि द्योतयन्तो नभसाक्षम् ।
 ततोऽहोदरवच्छ्रवमाणमुक्ते विनाकयम् ॥
 ततः प्रमुदिताद्येवलोक्तोक्तपुनितम् ।
 पुत्रा जगद्गुह्यं ते ज्ञातान्मया प्रचक्षिरे ॥
 एष्टिष्टवयविन्द्याषां पुत्रामातोष्य तत्कृताम् ।
 निदकाचतया कोकास्ते जग्मुर्देवकृपताम् ॥
 ततोऽनन्तपुण्ड्रमन्दपरिपूरितचेतसा ।
 नरेन्द्रेण वलोकनं दिवानामस्य वदिरा ॥
 द्युमे पुनेदवन्तुष्टे पुनेष्टां भद्रविष्टरे ।
 निवेष्ट्य विभं जैनेन्द्र विधिनादधि नयनम् ॥
 न च ॥

यातस्य शुभावस्य किरीटाद्धारिणः ।
 गोमोर्ध्वं विक्षिप्तस्य चारराजितवचसः ॥
 ४)

कुण्डलोद्गाधिगण्डस्य शक्राकारानुकारिण ।
 वक्षि शान्तविकारस्य निमणीभूतचेतस ॥
 महत्तमोऽयमस्माकमेव एव च नायक ।
 एव एव महाभाग एव एव च पूजित ॥
 येन भागवती दीक्षा दुष्कराणि जिह्विता ।
 एव प्रभायमाणेन नरेन्द्रेण मनीषिण ॥
 सतीर्थोदकसम्पूषणापनीयो मनोहर ।
 सङ्गमंसारसम्पूषमुनिमानसमस्त्रिभ ॥
 गोश्रीपचन्दनोन्मिश्रो दिव्यपद्मावृताम्ब ।
 समन्तावधित ग्रुभैद्यावचन्दनहस्तकै ॥
 मध्याय्य प्रथमघात्रे घ्राचकारतया मुदा ।
 समपितोऽभिषेकाय दिव्यकुम्भो भवच्छिद ॥
 आनन्दपुलकोद्भेद दधानो भक्तिनिर्भर ।
 जघाच्च नृपति कुम्भ स्वयमेव द्वितीयकम् ॥
 तथा मध्यमबुद्धिय स पुत्र स-सुलोचन ।
 सती भुवननायक्य घ्राचकारणतत्परौ ॥
 चन्द्रोद्योतवृष्टाण्येन चामरेण विभूयिता ।
 स्थिता चिकोकनायक्य पुरो मदनकन्दनौ ॥
 द्वितीया व्यापिता राज्ञा तस्याद्यामरधाट्यौ ।
 देवो पद्मापतो नाम तदाकारानुकारिणौ ॥
 धूरभाजनमादाय नाड भावितमानस ।
 सुदृष्टिवधितानन्द स्थितोऽपि विधितानन ॥

तेनैव राजादिहृत्तु त्रैलोक्यमस्तु आदरम् ।

यं ये वेदतमा लोकानि न वन्दन् निधोनिता ॥

८१ ।

त एव इतिनो लोकं ते जातानि वसुधता ।

ते वक्तव्यापविज्ञानम्राजिनो महाधमा ॥

ते कथयन्ते शूरा कुलप्यापि विभूषणा ।

ते यथगुण्यन्तुर्णां कथापि भुवनत्रये ॥

किहरीहृत्तुमस्तु लोकनायका मन्दिरे ।

येऽपि किहरीहृत्तुमस्तु कथापि भामिना ॥

ततः प्रहृत्तो भगवतोऽभिवेकमस्तु ॥ पूरयन्ति दिक्चक
 राजमुद्गमदेवदुम्भुभिर्निर्ध्याः । अधिरयन्ति जनकचकोटराणि
 दृष्टपट्टपाटवमतिनादमन्त्रिणा विविधद्वयेनिनादा । वसुधाधते
 वक्तव्यकभाणकरवोक्तिव्य कलकाहनाकलकल । गौयन्तोऽनरान्तरा
 प्रथममुत्तरमास्त्रादावेदनचतुराणि भगवत्साधुगुण्यन्तुमन्त्रप्रवणानि
 अथवात्यवकारौणि गौतकानि । पद्यने परिशुद्धगुण्योरैण धनिना
 वरप्रणोतवचनोजतिकराणि रागादिविषधरपरममन्त्रकपाणि
 भावमाद महालोकाणि । प्रहृत्तानि विविधकरणाङ्गहारचारीणि
 प्रमोदातिरेकयुक्तानि महानुत्तानि । तदेव महता विमर्देन
 घुराघुरैरिव । कलकगिरिशिखरनिवतिते भगवद्भिवेकमन्त्रले
 पुजितेषु अधिशेषं भुवनाधिनापविम्बेषु विहितेषु निमेषहृत्तु-
 विधानेषु वन्दितेषु साधुलोकेषु दत्तेषु महादानेषु वक्तव्यमितेषु
 विमेषत भाधमिकेषु मनीषिण्य स्वमेवलयनाय प्रकीकारितो

नरपतिना गज । आरोपितस्तत्र मनीषी । स्थितोऽस्य सत्पत्न्य
पचधारक । घोषित च नरपतिना हर्षातिरेकरोमाञ्छितपुष्प
दृष्टता शब्देन । यदुत भो भो सामन्ता भो भो मन्त्रिमन्त्र
समाकर्णयत धूमम् ।

विभूतिरत्र सभारे नरस्य ननु तत्त्वत ।

भक्त्यमेषाविगानेन प्रसिद्ध सर्ववेदिनाम् ॥ ३५७ ॥

ततो यस्याधिक सत्त्व नरस्यैव प्रकाशते ।

स जेषनरवगच्छ प्रभुल कप्तुमहति ॥

एव च स्थिते ।

सत्पत्न्यस्य साहाय्य यदचास्य मनीषिण ।

तद्वदमेव युष्माभि सर्वैरेव परिष्फुटम् ॥

पत्न्यद्वयतादिष्ट सादृशा चापकारणम् ।

अनेन रभसा धन्य याचित तन्महात्मना ॥

तदेव यावदस्माक सदनुग्रहकाम्यया ।

यच्च तिष्ठति ताश्च स्वामी देवो गुह पिता ॥

वयमस्य भवन्त्याय सव किङ्करता गता ।

विधूतपापमात्मान विनयात्करवामह ॥

तत वयमशौचक प्रमोदोद्भुरमानमे ।

यदादिशति राजेन्द्र कर्णौ तस्याच रोषते ॥

अचान्तरेऽतितोषेच दक्षणा या मनीषिण ।

विश्रुम्भिता शिरोवच जननो शुभसुन्दरो ॥

तत वयोक्ततामाप्य सजेन सुवर्णानिगाम् ।

रराज राजलोकेन परिवारितविषह ॥
 करेणुकाधिहृदेन सह मध्यमबुद्धिना ।
 अथावाप पुरदार धृष्टमान सपुद्धिना ॥
 ततोऽपिपताके च देहयोभामनोरमे ।
 विशेषोऽङ्गलनेपथ्ये सर्वाङ्गसुखमागते ॥
 अथाद्यौ नगरे तत्र मनोयौ तोषनिभरे ।
 एव नागरकैलोकै प्रविश्येन हतश्रुति ॥ युष्मम् ॥

तद्यथा ।

धन्योऽयं हतश्रुत्योऽयं महात्माय नरात्तम ।
 अष्टैव यत्नज जगत् भूविनाशेन मेदिनी ॥
 अष्टैव धन्यतात्माक येवामेव स्यपत्तने ।
 सजातो न अधन्यानां रजपुच्छेन मोक्षक ॥

ततश्च ।

कामिनीनयनानन्द लुर्वाकोऽर्पाभिलाषिणी ।
 ददानस्य महादान दधानो दिवङ्मयताम् ॥
 बहूमे पश्यतां च देहिनामात्माचेष्टितै ।
 जनयश्चभित्तानन्दो विचचार पुरेऽधिष्ठे ॥
 ततो महाविमर्देन यथाज्ञो राजसन्धिरम् ।
 रजरात्रिप्रभाजाधौ बहो बह्वैङ्गकार्मुकम् ॥
 तत्र चाग्निपराजादिलोकसन्मानमानित ।
 सकामकामिनीहृन्दलोललोचनवीचिग ॥
 गीतनृचप्रवन्धेन सोऽमराजयविभजे ।

वर्धमानस्याश्रुतिरेको निवतपाशाव भोजनमिति । ततो मृहीत-
पद्मधुगन्धिवोन्मिदतामूले मलयजमृगनाभिकलीरज्जुदीपाङ्गरागे
विन्दलप्रवरभूषणे दिव्योदुषाण्यादितारोरे माण्डविष्यसि-
मौरभाहृष्टहृष्टविष्टिरोवे चणामिनमहाहृष्टिदासने प्रपन्नामय
महायामनकिरीटीहृष्टाभरविनचरणे खट्वाभन्दिमृष्टमानदया
वन्दिनगुणमन्दाहे दशापदाने मनीषिणि रघुनिरेकनिभरो राजा
सुबुद्धि मयाह । यत्ते युद्धदनुभावजन्तेदमन्दादुर्गा वन्तःपरम्परा
येनोष्ठाहितोऽह भवता भवद्वन्द्याय । तथा हि ।

त्रिलाकिनी मया नाथा जगदानन्दनाथक ।

भक्तिनिभरविजनेन वन्दिनी भुवनेश्वर ।

दृष्ट वन्तद्रुमाकार य सुखिबन्दिनी सुदा ।

अयो भागवता धम ममावोन्मिदवारक ।

जानयेदुत्तरापेक्ष नररत्नेन मीलक ।

हनदामेन सर्ववामनाय हृष्टयोमाय ।

अथवा विमवाद्ययम् ।

महाभागा प्रजायन्ते परवा नाददृष्टये ।

अराधनोत्तरेषा यत्परमोतिवारकम् ।

मदय्य शुभमेवहं विधानु पुष्टवमम् ।

मगाहृतमिदं ज्ञात क क्षीण क लिङ्गद्वयम् ।

मर्द्विधिविधवकाकमात्रिका विमवाद्यम् ।

उपमाचरता कुर्वन्मया अपादितः जगम् ।

राजो हिनयतो जगत्तु शुद्धिदुःखमयम् ।

तस्मात्तवैव मन्त्रित्वं ययार्था ते सुबुद्धिता ॥

सुबुद्धिरुवाच ।

देव मा भैवमादिशत । न खलु देव पुण्यभाग्यारायत्तञ्जीवि-
तयेऽथ किङ्करजनेऽप्येवमतिगौरवमारोपयितुमर्हति देव । वत्सा
धपादने केऽथ वयः । उचित एव देव मन्त्रेवविधकक्षाणपरम्प-
राया । नैव हि निर्मंजाम्बरतले निशि प्रकाशमाना इति
नक्षत्रपङ्क्ति कक्षचिदसम्भावनीयेत्याद्यर्थबुद्धि जनयति । मनीषि
णाभिहित । महाराज भगवति यप्रसादे कियतीयमद्यापि भक्त
कक्षाणपरम्परा । भाविदिनञ्जीसम्बन्धेव गगनतलस्यादृशोद्योतकत्वा
हि भवतो भविष्यत्कीवत्सास्योक्तसचिवपरमपदानन्तानन्दसन्दा
सम्बन्धस्य प्राद्यमकल्पिक खल्वेष सम्यग्दर्शनजनित प्रमोदः । नृपति
रुवाच । नाथ महाप्रसादः । कोऽत्र सन्देहः । किं न यदस्ति
पुत्रदनुचराणां । ततो मन्त्रिण प्रत्याह । सखे पश्चामौषामघं दिन
प्रबुद्धानामपि विवेकातिशयः । सुबुद्धिरुवाच । देव किमत्र वि-
मनीषिण खल्वेते ययार्थमभिधीयन्ते । प्रबुद्धा एव द्वैविधपुत्रा
जायन्ते । गुरवः केवलमौदृशा प्रतिबोधे निमित्तमात्र भवन्ति ।

इत्य मनीषिणो राजमन्दिरे प्रवेशावसरे राजानमनुशास्यदि-
एव सुबुद्धिना साधर्मिकवात्सल्येन मध्यमबुद्धिर्नात आघौदाक्रो-
सदने । कारितस्तदागमननिमित्त परमानन्दो दत्तानि महाद-
नानि । तत सोऽपि निवर्तितस्नानभोजनताम्रलविलेपमाङ्गद्वारे
पथ्यमाश्लोपभोगः-कृतव्यः । स्नेहनिभरसुबुद्धितत्परिकरनिदपत्ति
सुतिगभपेशकास्तापसमानन्दितद्वय समागतस्तत्रैवाद्याने । ॐ

चित्प्रतिपत्ति समक्षम् मनोविषयं दासिते तदुपकृष्टमुपविष्टो
महति विष्टरे । ततो राजा तमुद्दिश्य सुबुद्धिं प्रयाह । मत्ते
महोपकर्तायमकारक महापुरुष । सुबुद्धिनाभिहित । देव कथं ।
पतिराह । समाकर्ण्य यतो भगवतापदिष्टे मक्षिष्यमादयन्ते तस्य
दुरनुष्ठेयतामालोचयतो मम महाममरे कातरमरम्येव प्रादुभूता
चित्ते समाकुलता ततोऽहमेन महान्मना तत्रावमरे भगवन्त
द्विधम् याचयता मद्दृष्टव्युत्पादकत्वेन समापामितो । यतो
रातो द्विधर्गाङ्गीकरणेनापि मे चेतसा महामरवृथा । ततो
ममापमेव महोपकारक इति । सुबुद्धिनाभिहित । देव यथा-
नाभिधानो मध्यमबुद्धिरेव । समानग्रीसख्यग्रीषु मध्यमिति च
लोकप्रवादः । तत समानग्रीसतया युक्तमेवास्तु मध्यमजननामा
समाश्रयम् ॥ नृपतिना चिन्तित । अथे समाय मिथ्याभिमानयेत-
क्षीपक कालमाधोत् किनाह नरेन्द्रतया पुद्गलीसमो यावता-
धुनानेन सुबुद्धिनापापयता गणितोऽह मध्यमजनलेख्ये । ततो
धिष्ठा मिथ्याभिमानिनमित्यथवा वस्तुस्थितिरेवा न मयाच
विवादो विधेयः ।

तथा हि ।

गन्धेष्टावदाभाति दूरं वन्तावकारकः ।

यावद्दामुग्दहायो न सिद्ध उपलभ्यते ॥

यदा सिद्धं गन्धोऽपि स्यादाग्रात करेणुना ।

जायते कल्पमानाऽपौ तदाहा कातर करो ॥

मनोविषयमपेक्षे ॥ मे मध्यव्यता ।

अथ मिहो महाभागो मादृगा करिकातरा ॥

तद्वच न विपाटो मे कतु युक्त प्रयोजने ।

यतो दितौयलेसापि मादृग्रेरपि दुर्नभा ॥

तथा हि ।

भवेत्सर्वोत्तमभावात्पुरुषो यदि पारयेत् ।

अज्ञको मध्यमोऽपि स्यात्त जघन्य कटाक्षन ॥

मिथ्याभिमानो नैवाद्यमेक एवाभवत्पुरा ।

किं तहि बहवोऽन्येऽपि किं वा मे चिन्तया तथा ।

एव चिन्तयति राजनि सुबुद्धिराह । देव सत्यगर्भी
देवेन यथैव महोपकारक इति । यता जिनधमानुष्ठाने प्र-
मानस्यास्य जीवन्त यो निमित्तमात्रमपि भवति न ततोऽ-
परमोपकारी जगति विद्यते । नृपतिराह । एवमेतन्नाह स्व-
केवलमिदानीं मे मनसि वित्तो

कृतोऽपि निर्जञ्जनाद्भूत इव प्रकरणे पुन पुन प्रविशतीति
तदेनमुपनेतुमहत्याय । सुबुद्धिराह । कौटुम्भोऽपि । नृपतिराह
समाकर्णय स्वसवेदनसन्निद्धमिदमासीत्तदा यदुत तत्र
प्रविष्टमात्राणामस्माक शान्तानोव सर्वद्वन्द्वानि सदादितेव
चिद्राज्यकायचिन्तापिशाचिका विलीनमिव सकलमोहजाल ।
इव प्रयत्नरागानल विध्वस्त इव विपरीताभिनिवेशपथ नि-
मग्नतसेकसम्पर्केणैव शरीर सुखसागरावगाढमिव इदं
मात्रेणासीत् । यत्पुनर्नमस्तुतभुवननायक प्रणतगुरुचरणस्य वरि-
मुनिवन्द्य भगवद्वचनामृतमाकर्णयतस्तत्र मे निरुपम सुखसर्व

मभ्युत्पन्नमस्य वाग्योचरामोतमिति ह्यस्य न प्रवृत्ते कथयितुम् ।
तदेवविधेऽपि तत्र चैनेष्टमन्त्रिरेव विचिन्तितेऽपि तादृशे भगवति
ह्यस्य कथयति रागविषयमत्र विरागमात्रे मेदीयमिदं भागविते
तद्विचिन्तितेऽपि यति तावति जनममुदये कथं वाग्यं तथाविधो
ऽप्यस्य च यत्न इति । सुबुद्धिनाभिहितः । हेव यत्तावदुक्तं द्वेन
यथाच जिनमन्त्रिरेव विचिन्तितं मे जिनमन्त्रिणादित्तितं गुण
व्यवहाराविर्भावीऽभूदिति तथायथः । प्रमोदयिष्ये हि तद्वचनमभि-
धायते चतुरेव तत्तादृशकलापः । यत्पुनरभ्यधाति यथा कथं
पुनराप्येवविधमप्यामिदं पापाचरतेषु प्रवृत्तता इति ।

अथ । भगवदुपदेशाद्वचमेव तर्कयामि यदुत्पन्नमस्येवकास
भावाभ्यासयेद्यथा प्राणिनां शुभाशुभपरिणामा भवन्ति । तदस्य
वाग्यं चेन्नित्यतोऽप्यशुभपरिणामः । नृपतिराह । ननु गुण-
कारणमैवमर्थः । तदेव तत्र चेन्नः । तत्कथं तदशुभपरिणामहेतु-
मर्थदिति । सुबुद्धिराह । न मन्त्रिरेवविधोऽपि किं तच्च उच्यते-
दायनदुष्टानं तत्र यामान्येव तत्र चतुष्टयं वास्यं तथाविधा-
ध्यवसाययेति । नृपतिराह । यदि दुष्टाध्यवसायहेतुमदुष्टानं ततो-
ऽप्याह किमिति क्रियचित्तकारणं तत्र यत्नः । सुबुद्धिनाभिहितः ।
हेव विचिन्तितं तत्कालं पुत्रादिकमपेक्षानेकाकारकाय-
कारकं यदयते । अथ एव । तद्विचिन्तितमिति तावता गीयते ।
प्रकटयत्येव तज्जन्तूनां विचिन्तितकारिकारणकलापैर्निज निज
विमर्शितम् । तथाहि । तस्य वाग्यं तेन स्पष्टमेव तथा चाकुशल-
मात्रं यत्नं भद्रकन्दर्पी प्राप्य तत्र तथाविधाध्यवसायः ।

पूर्वकं सर्वत्र महादायानि । विशारितो देवेश्वरैरावतविभक्त
करिवराकृद्ध स्वयं पदातिभात्र भजता त्रिकुचनुष्कन्वरी
सुराकारैर्नागरिकजनैः श्रूयमानो निरुपमविनामविभारमन्त्र
यता नरपतिना प्रतिदिनं नगरे मनोयी प्राप्ताऽष्टमवामर । त
नीत निखिलजनमन्त्रानदानाद्यमानविमोदेन प्रहरद्वय । इत्य
दिनकराचरितेन मनोयिवन्म सूचयताभिहित कालनिवदम् ।

माशयित्वा तमो लोके हत्वाह्लादं मनस्विनाम् ।

हे लाका कथयत्येष भास्करो वाऽधुना स्फुटम् ।

वधमानं प्रतापेन यथाहमुपरि स्थित ।

सर्वोऽपि स्वगुणैरेव जनस्योपरि तिष्ठति ॥

ततस्तदाकर्ण्य राजा सुबुद्धिप्रभतीनुद्दिग्वाह । अये प्रतापोदी
स्तप्रवेला । ततः मञ्जीकुक्षतं तूष्णं भगवत्पादमूले गमनमाकर्ण्य
सुबुद्धिस्त्वाच । देव प्रह्वैव वक्तव्यं मनोयिपुष्पपरिपाटी-
तथाहि ।

अमी घणघणारात्र कुर्वन्त कनकोज्ज्वला ।

रघौघा प्रख्यितास्तुण्णमायुक्तवरवाजिन ॥

एते सख्यामतिक्रान्ता रात्रवृन्दैरधिभिता ।

जीमूता इव नागेन्द्रा दारे गजान्ति मन्यरम् ॥

वयायवारैः सरुद्धा कथञ्चिच्चटुक्षाननैः ।

खमापिबन्तोऽमी देव इया हेषन्ति दयिता ॥

अथ पदातिषघातं क्षीरनौरेयरोपमम् ।

भक्तं प्रयोजनं भ्राता सुवेपथुसितोऽखिल ॥

रत्नाक्षरहारनेपथ्याः सङ्ख्यपटसाकुलाः ।
 प्रस्यिता वारणारोणमेते वारा वरेचणा ॥
 मनोपिपुण्ड्रभाराहृष्टार्णवमागताः ।
 एते विबुधसपाता द्योतयन्ति नमस्तसम् ॥
 एव नागरको लोकः कौतुकाधिपमानवः ।
 कुरते वपकसोऽसौ नागरकोभविधमम् ॥

अथवा ।

मनो विदितयत्नानो मनोपिपुण्ड्ररजितः ।
 द्यातयुग्मदभिप्रायः सो वाचाप्रगुणो भवेत् ॥

इव तस्याव्यक्तमुत्पातुमवयवं द्रव्यं । ततः समुत्पत्तौ मनोवि-
 नरेन्द्रो निगता दारदेयोः । ततो रत्नाक्षरिणीनामभूविते समाहृ-
 तप्रधानशब्देने मनोवो । ततः सुखसुकुमारावनोपविष्टः सद्यः प्रति-
 पन्नधारविभागेन सह नरपतिना विजयत्किरीटांशुरधिनोक्त-
 माङ्गभागो विषयभागेन निजयग्रोधवलेनातपसेन कपोलश्रीकाय-
 मानकुलसो धूपमानेन शशधरदीधितिच्छटाब्जेन वरविज्ञाविनी-
 करवतिना चामरप्रकरेण मूलमुत्पादकसापविराजितवस्त्र-
 पठनानितारमुद्गागबन्दिष्टन्देन वटककेयूरसचिनवाङ्मदण्डो नृपता-
 लोपनिभरवरविज्ञाविनीशार्चनः । अनिसुरभितामूकाङ्गरागप्रोधि-
 ताग्नेवेन्द्रियधामो बधिरयता दिक्चक्रवालः वरद्वयनिर्देशक-
 विग्रहदिश्यांशुकप्रतिपक्षदेहो ज्ञापता मनोहारिविचरधरेण दूर-
 मानविशिष्यवगमाकानिचयचचित्तग्रोरो सुसुता वसन्तिरेका-
 युक्तदृष्टिनादवस्थम् । देवधनेन प्रीतिताग्नेवद्वयविग्रहमनोरथ-

द्वाघयता नागरलोकेन तथासुरकुमाराकारधरोऽपमिति पश्य
 काभि समागतोऽस्माकमय दृष्टिपथमिति सहर्षाभिरप्रदम्बि
 मवलोकयतीति स्रष्टृद्वाराभिर्मन्दनरसवशीकृतहृदयतया नानाभि
 विलासाभिर्माभिय तिरोधाय दग्धनलोततया स्वयमवलोकनी
 परस्पर चेष्ट्याभिर्गुरुजनोऽस्मानेवमवलोकयन्ती पश्यतीति ल
 ङ्गाभि प्रजित क्लिषाय मविध्यतीति स्रष्टोकाभिरलक्षणे
 योऽयमेवविधैरपि त्यज्यत इति समवेगाभिरेवमनेकरसभाविभ
 हृदयमुद्वहन्तीभिर्निरोध्यमाणमूर्तिवातायमविनिर्गतवदनपराभि
 सुरसुन्दरीभिरभिनन्दमानोऽम्बरविवरवर्तिनीभि सुरसुन्दरीभि
 सहितो रथान्तराह्वेन स्वप्रतिबिम्बसन्निभेन मध्यमपुङ्गवा चतु
 र्म्यमानो रथहरिकरिगतैर्महासामन्तसमूहेर्महता विमर्देन शो
 मनीषी निजविस्मयितोद्याने । रथादवतीथ स्थित घणमात्र शरी
 रशेखरदारे । परिवेष्टितो राजवृन्देन । इत्य
 राजा विशेषतस्तदा सत्त्वपरीक्षार्थं मनीषिस्वरूप दत्तात्रेय
 निरूपयति स्म । यावता तस्य विशुध्यमानाध्यवसायप्रवाहिनो
 मलकलङ्कस्य सत्यपि तादृशे रूपहेतौ न लक्षितस्तेन तिस्रमुर्व
 गमाचोऽपि चेतोविकार प्रत्युत गाढतर चारमृत्पुटपाकादि
 विविधससारविस्मयितदग्धनममुद्धूतैर्भावनाविशेषेनिमनीभूत ।
 रज्ज । तत परस्परानुविद्धतया मन शरीरयोजांतमस्य र
 शरीर । विज्ञोक्तं च राज्ञा यावत्तन्नेजसाभिभूतं वि
 निहरतिरह्मणमिव तारकानिकुपस्व न राजते मम ।
 इति तद्वाक्यम् । ततस्तदोषगुणप्रकर्षेण राज्ञोऽपि विज्ञो

कर्मजालं यज्जातद्वरणपरिणामो निवेदितं सुबुद्धिमध्यमबुद्धि-
मदनकन्दलीयामलादिभ्यो निजोऽभिप्रायः । ततोऽचिन्तमाद्यात्य-
न्तया महापुरुषस्यविधानस्य^१विचिन्तया कर्मस्योपशमस्य^२रक्षित
चिन्तया निष्कचिममनोयितुं^३ । समुच्चयितं सर्वेषां तदा जीव
वीथे । ततस्तैरभिहितम् ।

साधु साधूदितं देव युक्तमेतद्गुणादृशाम् ।

सवारे च नि सारे गान्धर्वाद् विवेकिनाम् ॥

तथा हि ।

देव यद्यपि सवारे किंचित्स्याद्रामणीयकम् ।

छाये चारमुपादेयं यस्तु सुन्दरमेव वा ॥

ततः किमौदृश्या क्व पृथ्वा पुष्पादृश्यामपि ।

सवारेमेवं मुञ्चेयुर्ज्ञाततत्त्वा महाधिप ॥

ततोऽमृदुग्रन्थोक्तत्यागादेशावगम्यते ।

नास्त्यपि किंचित्सवारे चारं चारकस्यभिर्मे ॥

अतो मनोविभक्त्ये देव नैवापि युज्यते ।

स्यात् विज्ञाततत्त्वानो भवे भूरिभयाकरे ॥

अन्यद्देव सर्वेषामप्याकमपि शाक्यतम् ।

दृष्ट्वा मनोविषयिणं न चिन्तयन्मते भवे ॥

यथैवाद्य प्रभावेण यज्जातद्वरणोद्यमः ।

अप्याकमेव निर्वाहं तथा तेनैव याच्यते ॥

ततोऽप्यानभुजानीत सवारोऽप्येदकारिणीम् ।

येन भागवती दीक्षामप्रीक्षुम सुनिमलाम् ॥

मृगतिरगाव ।

चक्षो विरेको घृष्णाक्रमदो नभोऽवितता ।
 चक्षे नभनविनामस्तगादो वलमारता ॥
 बाधनप्रमित भट्टे माधु प्रोत्साहिता वयम् ।
 माधु भो चक्षमात्रेण चोदितं भाष्यपरम् ॥
 एवं वामाश्रयतावत् सर्ववामभिनन्दनम् ।
 कृत्वा प्रोत्कमयाच्च न राजा हयनिर्भर ॥

तत्र सुबुद्धि तावदुदाह ।

वक्षे विदितममारम्भभावेन तया गृहे ।
 इयत्ता निवृत्ता काल वयमेव प्रतीक्षिता ॥
 चक्षया ते गृहे किं वा व्यादवस्थानकारणम् ।
 को नाम राज्यलाभेऽपि भजेचावशान्तरूपताम् ॥
 तत्साधु विहित साधु कृतोऽस्माकमनुपच ।
 एवमाचरता मित्र दक्षिता च सुमित्रता ॥

मध्यमबुद्धि प्रत्याह ।

त्वमादावेव धन्योऽसि यस्त वज्रो मनीषिण ।
 मैत्र कल्पद्रुमोपेतो नरोऽकव्याणमहति ॥
 अधुना चरितेऽप्यस्य दधानेन मति तया ।
 स्वभासुनिविशेषैव दक्षिता तुम्हारूपता ॥
 तत्साधु विहित भद्र यं पयादपि सुन्दर ।
 सोऽपि सुन्दर एवेति यतो वृद्धा प्रचक्षते ॥

ततो मदनकन्दर्षी प्रत्याह ।

धार च सुकुमार च देवि काञ्चनपद्मवत् ।
तावकीर्णमिदं चित्तं येनाङ्गीकृतमौदृश्यम् ॥
प्रसिद्धा धर्मपत्नीति यत्न लोकोपचारतः ।
मम तत्सत्यतां नीतं कर्तव्येन त्वयाधुना ॥
तस्मात्तु विहितं देवि नास्त्यत्र भवपञ्चरे ।
निष्पन्नितानां जीवानां कतव्यमपरं वरम् ॥
तथा ।

धैरभ्युपगता दीप्ता तान्म्यानपि भावतः ।
य राजा मधुरैरेव वाक्यैरानन्दं तोषतः ॥
तदप्या ।

धन्या धूम्र महात्मानः कतव्या नरोत्तमा ।
धैरभ्युपगता त्वं बहोधा पारमेष्ठरी ॥
तस्याहं विहितं भद्रा युक्तमेतद्गवाङ्मुखात् ।
धूम्रमेव परं लोके निमित्तं मम बान्धवाः ॥
ततश्च ।

राजचिह्नापणाद्वाग्ये स्थापयित्वा सुलोचनम् ।
ततः कृतान्यकतया प्रविष्टो निमग्नश्चिरे ॥
ततश्च ।

विहितामेव कतया पुनर्यत्ना जगद्गुरुम् ।
आचार्येभ्यो निजाकृतं ते सर्वेऽप्याचष्टिरे ॥
ततोऽभिगन्धितास्तेऽपि सुरिभिः वक्षसा निरा ।
वत्सं विसन्धितेनाप्यध्वजार इति भाषिता ॥

तत प्रवचनोक्तेन विधिना धूतकस्त्रवै ।
 सर्वे ते चण्मावेण दौचिता सुखभिर्जना ॥
 अथ सवेगवृद्ध्यर्थं कन्धोऽपमिति वा चण्म् ।
 हता समञ्ज लोकस्य सूरिभिर्धर्मदेयना ॥

तद्यथा ।

अनाद्यनन्तसमारे जन्ममृत्युभयाकरे ।
 मौनोद्गी दुर्लभा सत्त्वै प्रवन्द्येय सुनिर्मला ॥

यत ।

तावदुच्छान्यनन्तानि तावद्वागादियन्तति ।
 प्रभव कर्मवृत्तावत्तावज्जन्मपरम्परा ॥
 विपदस्तावदेवैतास्तावत्सदा विजृम्भना ।
 तावद्दोषानि जल्पन्ति नरा एव पुरो नृणाम् ॥
 तावद्दौगत्यमहावक्तावद्भोगसमुद्भव ।
 तावदेव बह्वक्त्रो घोरसमारवागर ॥
 पार्श्वेति श्रेयसावद्ययोगापरतिलक्षणा ।
 एषा न लभ्यते जीवे प्रवज्यात्यन्तदुर्लभा ॥
 प्रपादास्तोकनायक्य स्वरुर्मविवरेण च ।

यदा तु सन्निभेत प्रवन्द्येय विनोदिता ॥

त पापानि पाप्मि ते परमा गतिम् ।

पूषा निशेषकेशवजिताम् ॥

एत प्रोक्ता सर्वेऽपि भवभाविनः ।

त पूरापाप्ता भवन्ति ते ॥

किं च ।

इहापि भी भवन्त्येते प्रप्रमादप्रपापिनः ॥
 प्रप्रमादप्रपापिनो जीवा निर्वाधा सुखप्रतिता ॥
 या च भागवती दीक्षा युष्माभिरधुना स्पृष्टम् ।
 यथाज्ञा तेन यथाज्ञ यथाज्ञाय भवोद्भू ॥
 केवलं यतत यत्नं प्रमादपरिवर्जिते ।
 धारण्योर्व विधातव्यो भवद्विरिदमुच्यते ॥
 यतः ।

नाधन्या पारमेतया गच्छन्ति सुखाधमा ।
 ये तु पार मज्जन्त्यास्त एव सुखपीतमा ॥
 ततस्तौ प्रपन्ते सर्वज्जन्ते हरिचमुच्यम् ।
 इच्छामोऽनुग्रहं नाथ सुतो नाथानुगायनम् ॥
 सगितानमदेयेन सुखवस्तिकया मुदा ।
 यथाज्ञारे ह्येन मय्य प्रपुमन्त्रेणधुना ॥
 कथम् ।

विद्यान निमल धीर गच्छीर दृष्टविकम् ।
 इयापरीत निधिन देवाभिष्यज्जितम् ॥
 क्षिप्रिग जगदानन्द यदा वाञ्छावरातिगम् ।
 कथमोदुग्रवे विजं नाथ पादूक मनोविक ॥
 यत्नं चेष्टितमाकोष्य प्रियकोधनवन्धना ।
 एते सर्वे यय मुक्ता भोगान् यथास्वास्वाम् ॥
 यथास्व ।

भदन्त किं वा नो सन्ति मध्यबुद्धे महीदरा ॥

सूरिणाभिहित । वक्तव्यमात्रे विद्यते । यतः ।

ये बालचरिता केचिन्नमोपिचरिताश्च ये ।

एतेभ्यो ये परे मत्ता सर्वे तेऽमुष्य महीदरा ॥

ये केचिच्छब्दभाषारा ममा मध्यमबुद्धिना ।

सुता सामान्यरूपायाम्ते जीवा भुवनोदरे ॥

मत्ताद्यादितराभ्यां ते गण्यमाना जगत्त्रये ।

चमत्तगुणिताम्तेन प्रोक्ता भूरितमा मया ॥

राजपिदवाच । भदन्त यद्येव ततो मम चेतसि परिस्फुरति ।

एवैव ध्वस्यति सत्येतदाप्यस्य यदुत ।

भाषाचयेषु जनिता जगत्त्रयोक्तममध्यमम् ।

तस्य कमविज्ञातस्य जगदेतत्कुटुम्बकम् ॥

सूरिदवाच ।

चाप्य नैवात्र सन्देहः सत्यगार्थेण जडितम् ।

मार्गानुसारिणी बुद्धिर्भवत्येव भद्रादृशाम् ॥

तथाहि ।

जगदमध्यमोत्पत्त्या यत्रथोनिषु जगत्त्रये ॥

विद्यमाने क्षेत्रज्ञे ज्ञाने ध्यक्तभावा भवन्ति ते ।

ततश्च ।

नरत्वेऽपि विनिर्दिष्टं ध्यायैवर्दं कुटुम्बकम् ।

यदत्र विद्युता काये तदिदानीं निबोधत ॥

तदाकथं बालचरितं न कायमात्रमागम ।

मनीषिचरिते यत्न कर्तव्य सुखमिच्छता ॥
 यतोऽत्र बहवो जीवा प्रायो मध्यमबुद्धयः ।
 ते च सम्यगनुष्ठानात् मपद्यन्ते मनीषिणः ॥
 एतद्विज्ञाय भो भव्या सर्वेऽपि गदिता मया ।
 कार्यं मदसुरोधेन वृत्तमस्य मनीषिणः ॥
 वज्रनीयस्य यत्नेन पापमित्रैः समागमः ।
 यतः स्वग्रनमन्पकर्तुं न वास्तो निधनं गतः ॥
 वर्जनेन पुनस्तस्य मनीषी सुपरिस्फुटाम् ।
 लोके श्रेष्ठरता प्राप्य जातोऽयं मोक्षसाधकः ॥
 कल्याणमित्रैः कर्तव्या मैत्री पुनः क्षितैर्विणा ।
 इहामुच्यते च विज्ञेया सा हेतुः सर्वसम्पदाम् ॥
 दोषायेह कुसमर्गं सुसमर्गं गुणावहः ।
 एतच्च दयमप्यत्र मध्यबुद्धौ प्रतिष्ठितम् ॥

तथा हि ।

वाचः स्वग्रनसम्बन्धादेयोऽभूद्बुद्धिः स्वभाजनम् ।
 पुक्तोऽभूत्सतताद्वाद् एव एव मनीषिणाः ॥
 तदिदं भो विनिश्चित्य बहिरङ्गान्तरे सदा ।
 न कार्यो दुर्जनैः सङ्गः कर्तव्यः सुजनैः सह ॥

ततश्च ।

इदमाकण्य मौनीन्द्र वचनं सुमनोहरम् ।
 प्रबुद्धा बहवः भक्ता जाता धर्मपरायणाः ॥
 प्राप्ता देवा निजं ध्यानं स्थितो राज्ये सुलोचनः ।

गतोऽन्यत्र विहाराय सुरिः शिष्यगणे सह ॥

ततश्च ।

विदित्य काल भूयान्मागमोक्तेन वर्तमाना ।

पयस्काले सप्राप्ते विधाय सकल विधिम् ॥

ज्ञानस्थानतपोवीर्यवर्द्धिनिर्दग्धवस्त्रम् ।

मनीषी निवृत्ति प्राप्तो हित्वा स्व देशपञ्चरम् ।

ये ॥ मध्यममदीर्घांशे तनूभूतकमका ।

गता मध्यमबुद्ध्याद्या देवलोकेषु साधवः ॥

बालस्य तु यदादिष्ट भद्रमोभाविचेष्टितम् ।

तत्तथैवास्मिन् जात मान्यया मुनिभाषितम् ॥

॥ स्वयनकथानक समाप्तम् ॥

विदुर उवाच । कुमार तदिदं मया ह्य कथानकमाकणित-
माकणयतश्च मम जडित दिग् । तेन युष्मत्समीपे गगतोऽस्मि ।
मयाभिहितः । भद्र सुन्दरमनुष्ठितः । यतोऽतिरमणीयमिदं कथा-
नकं बुध्यत एव श्रोतुम् । अतो अत्यन्तदुरन्त पापमित्रममन्त्रो
यतस्तस्य बालस्य स्वयनमन्त्रकादिहामुच्यते च निबिडविदुस्त्वनागभां
दुःखपरपरैव केवल मयसा मान्यत्विचमेति । विदुरेण चिन्तितः ।
बुद्ध्यावदनेन कथानकनात्पथाय इति । भविष्यति मे वचनाय
काशः ॥ इतश्च तत्रावधरे मत्ता नातिदूरे वतते वैशानरः । युत
तेन मामक्रीन वचनं । चिन्तितमनेन । अये विरूपको नदि
वर्धनस्यान्नापो । व्युत्पादितप्रायोऽयमनेन विदुरेण । तच्च सुन्दर-

मिदं वतते दृष्टं खल्वेयं विदुरो ज्ञापयिष्यत्यस्य मदीयस्य
मिति । साशङ्क मपन्नो वैश्यानरः ॥ विदुरेणाभिहितः । इत्थं
मत्स्यमिदं सम्यगवधारितं कुमारेण । अन्यच्च । प्रकृतिरेषा इह
प्राणिनां यथा यच्च कुत्रचित्किञ्चन दृष्टं श्रुतं वा मवमान्तिता
योजयन्ति । ततो मयापीडं कथामकमनुश्रुत्य स्वहृदये चिन्ति ।
यदुत यदि कुमारस्य कदाचिदपि पापमिचममन्वो न भवति
ततः सुन्दरं मपद्यते । मयाभिहितं । भद्रं किमत्र चिन्तितौ ।
मास्त्येव मे मापि भविष्यति पापमिचममन्वगन्वोऽपीति । तिरु
प्राह । वयमप्येतावदेवार्पयामहे । ततः स्थितो मदीयकृष्ण
विदुरः । शनैः शनैरभिहितं चानेन । यदुत वेवहतेरोऽपि
वैश्यानरो लोकवार्त्तया दुष्टप्रकृतिं श्रूयते । तदयं वस्तुवृत्तौ
क्षणीयं कुमारेण । मा भूदेव स्वप्नमवद्वानस्य पापमिरा
भवतोऽन्यपरपराकारणमिति ।

निरौचते च तस्मिन्प्रवचने वैश्यानरः साकृत् मय्यभिप्रेतं
मदीयवदम् । जलितोऽहमनेन मुस्यविकारतप्तौविदुरतश्चैर्दूष्यम्
ततः कृता वैश्यानरेण मां प्रति मा पुर्वभाहेतिका मज्ञा । मम
मया क्रूरचित्ताभिधानं तद्वटक । ततस्तत्प्रभावान्ते क्षणेन हा
ऽन्तस्तापः । ममुक्तमिता स्त्रिंविन्द्वो जातः शुश्रार्धमग्निम इति
मपथ विषमदृष्टाश्च भग्नपथकुटितरङ्गमतिक्रान्तं वक्रकुहरं ।
भद्रे अग्रेहीतमहेते तथा वैश्यानरवटकप्रभावाभिभूतात्मना
पापकर्मकानाकल्पयन्त्यं तस्य वक्तुमतामनाकाशा ।
नगव्यं विरपविचयं परित्यज्यं चैवभावमुररोक्तं दुःप्रवर्ता इति

निर्गुणवर्णेन्द्रियगोष्ठी विदुर । यदुतारे दुरात्मन् नित्यमस
मा वाञ्छन्त्य वक्ष्यमि तदादिन्दमभोद्येत परमोपकारकमना
, यदुभय ॥ वैद्यान्तर तदाविधदुष्टत्वागोपम मन्दम् । अददान्य च
, यदुत्तर विदुरस्त मया इत्या कपोलद्वारको चयेटी । द्योतीता
महत्त्वक ॥ यदुत्तरकोऽह । ततो भवतिरेककल्पमानगावयष्टि
मटी विदुर । अमलान्तमोप । कथित वमकोऽपि हतात्म ।
ततो निहित वमनमि तामेन । यदा न प्रकृत एव कथयिदपि
हुम री विद्योतयिनुमेतका वैद्यान्तरपायमिवाहिति । तदेव धिते
यद्विद्यतामैवाकाभिर्मन्त्रिनेष आतु दुष्कमिति आदितातेन
धिहान् ॥

इतश्च नि देवित मया कलापयत् । ततो गवित प्रमत्तदिन ।
ततो गोऽह वलाद्यालादायातेनतायमीप । पुत्रित कलाचार्यो
, तानि महादानानि कारितो महोदय । अभिनन्दिनोऽह
, तातमात्राभि देवत केद । वितीर्षो मे इयगावाचक । यदा-
, उद्यमाकागेव इति इत्या तातेन निपुत्र परिजन । समुप
, यतानि मे भोगापभोगेपहरणानि । धिगोऽह पुरकुमारवत्तन-
मान । तनक्षिभुवनविकीर्णगोपोऽमृतरव इव वागरव वक्त-
, ताकनयमानमृदममदमोदय इव प्रदोवत्त वक्तरामविकारभङ्गुर
, पुरवापकलाप इव वक्तधरवमयत्त मकरध्वजायुधभुज कुचम-
, यत्त इव कल्पपादय अभिव्यक्तमानरागरमणीय सूर्योदय इव
, मलावत्त विविधलायविलासवाग्म कलाप इव शिघ्रचिह्न
, दुभता मे यौवनारव । अपवमतिरमणीय प्ररीर । वितीर्षो-

भूत वच श्रुत । परिपूरितमृदुदृष्टदय अगमत्तनुतां मधुरे ।
 प्राप्त प्रथिमान नितम्भभाग । प्रतापवटाकटा रोमराजि । वै-
 मवाप्ते लोचने । प्रलम्बतामुपागत भुजयुगल । यौवनमहायेनैति-
 द्रितोऽह मकरध्वजेन ॥ इतश्च स्वभवनाच्चिमध्य प्रजामि जा-
 राजकुले गुरुणा पादवन्दक । ततोऽन्यदागत प्रभाते । ॥
 तातस्यात्मादौर्णा ॥ पादपतन । अभिनन्दितत्तराग्नीवादेन । कि-
 स्तत्समीपे किथन्तमपि क्षण । समागत स्वभवने निविष्टो शि-
 यावदकाण्ड एवोक्षसितो राजकुले बहल कलकल । त-
 किनेतदित्यक्षचिततन्निमित्ततया जाती मे अभ्यम । प्रसित-
 भिमुख यावत्तूर्णमागच्छन्नालोकितो मया धवलाभिधान पर-
 यक्षाधिकृत । प्राप्तो मदन्तिक । प्रणतोऽहमनेन । आह ॥
 कुमार देव समादिशति । यदुत्तेतो निगतमाचक्ष्य ते
 मत्समीपे दूतो । निवेदित च तेन । यथा कुमावत्तपुरात् कस-
 चूडराजसूनु कनकशेखरो नाम राजकुमारो जनकापमा-
 भिमानाहवत्समीपमागतो गच्छूतमाचवर्तिनि मलयनन्दने काम-
 तिष्ठत्येतदाकण्य देव प्रमाणमिति । ततोऽह
 प्रत्यासन्नवन्धुतया महापुरुषतया च प्रत्युद्गमनमवति कर-
 शेखर कुमार इति आस्थानस्याचिभ्यो राजवृन्देभ्य
 एव समुच्चलित स्वय तदभिमुख । कुमारेणापि नौ-
 मित्यह प्रहितो युष्मदाङ्गनाथ । तच्छून प्रस्थातुमवति ।
 यदाजापयति तात इति भ्रुवाण्यलितोऽह अपरिकरो ।
 तातयत्ते दृष्टो मया धवला । कथमेष

वन्धुरिति । धन्वेनाभिहितः । यतो जन्दाया कनकचूष मशोदरो
भवति तेन ते मातुलसुनुरेष भातेति । प्राणस्यसमीपं । इत
कनकशेखरेण तातस्य पादघटनः । समाभिहितस्मातेन मया च ।
इतोऽपि प्रतिपत्तिः । प्रवेष्टितो नगरे महामन्दविमर्देन ।
अभिहितश्च तातेनाश्वमेधा च कनकशेखरो । यथा कुमार
सुन्दरमनुष्ठित यदाश्वीयवदनकमलदम्बनेन जनितोऽस्माकं मनो
रयानामप्यगम्यो महाविजयानन्दः । तदेतदपि कुमारस्य पैटकसेन
राज्यः । तस्मात्तच्च कुमारेण तिष्ठता विक्रम्यो विधेय इति ।
अभिनन्दित ताताभावकन कनकशेखरेण । समपितस्मातेन मदीय
भवनाभ्यन्तर्गतं कनकशेखरस्य महाप्रासादः । स्थितस्तथापि ।
जातोऽप्य मया सह खेडभावः । समुत्पन्ना विद्यया । अन्यदा
रश्मि दृष्टोऽपि मया । यदुत मयाकणितः । किञ्च जनकाप-
मानाभिमानाद्भवतामिहागमनमभूजत्कीदृशो जनकेन भवतो-
ऽपमानो विहित इति श्रोतुमिच्छामि । कनकशेखरेणाभिहितम् ।
आकण्ठ्यः ।

तातेन धूमसन्ध्यां जगन्नाथस्तथासितः ।
कुमारवत्पुत्रे तावद्दृष्ट्वा कुमारकः ॥
अन्यदा मित्रद्वन्द्वेन युक्तः केचिपरायणः ।
गतः प्रमावद् नाम काननं जन्मोपमम् ॥
तत्र बाधुचिते देशे रक्षाशोकतलस्थितः ।
दृष्टो मया महाभागः प्रशान्तो मुनिधत्तमः ॥
श्रीरामरत्नश्रीरत्नावलीपगिरिस्थितः ।

दिवाकरमहातेजा शुद्धस्फटिकमर्मल ॥
 तन प्रादुर्भवद्वक्तिरह गता तदन्तिकम् ।
 प्रणम्य शरणौ तस्य निषण्ण शुद्धभुतमे ॥
 वयस्या अपि मे सर्वे प्रणिपत्य मुनीश्वरम् ।

उपविष्टा मदभ्यर्णे विनयानस्रमस्तका ॥
 उपमद्वतमह्याम स साधुर्त्तनामक ।
 दत्ताग्रीर्मेधुरैर्वाक्यै ममस्तान ममभाषत ॥
 तदीयवाक्यप्रोतेन मयोक्त प्रहृष्टचेतसा ।
 भदन्त कौटूभ प्रोक्तो धमस्तावकः शर्गे ॥
 अथ प्रह्लादयन्मुच्यमानो मे कलया गिरा ।
 धममाख्यप्रपञ्चेन जैनचक्र स मे मुनि ॥
 तथापि प्रथम तेन साधुधर्मा निवेदित ।
 ततस्तदनु विस्तार्य गृहिधम प्रकाशित ।

ततश्च ।

सम्यग्दर्शनसन्मूलो व्रतस्कन्धो महाफल ॥
 शमादिशाखो गृहिणां धर्म कल्पद्रुमोपम ॥
 गृहीत सवयस्येन गतोऽन्यत्र महामुनि ।
 धर्मं पालयतो मेऽसावन्यदा पुनरागत ॥

इत्यथ ।

युत्पन्नबुद्धि शत्रातस्तदाहमपरापरै ।
 यावकै सह समगे कुर्वाणो धमकाम्यया ॥
 अयामौ वन्दितो भक्त्या गत्वोद्याम महामुनि ।

इष्टयेद भद्रमेव किं मारं जिह्मामने ॥
मुनिवशात् ।

अहिंसा ध्यानयोगश्च रागादीनां विनिषद् ।
माधमिकानुरागश्च मारगेतस्मिन्नागमे ॥
मया चिन्तितम् ।

सर्वारम्भप्रवृत्तानां मादृशं सुपरिष्कृतम् ।

अहिंसा प्राणिनां तावद्विधातुमतिदुःश्रमा ॥

निष्पृक्तमनसा यो ध्यानयोगोऽपि मादृशम् ।

विषयानिवृत्तानां दूराद्दूरतरं गतम् ॥

रागादिनिषेधोऽप्यत्र तत्त्वाभ्यासपरायणैः ।

अप्रमादपरैः शक्तं कतुं मुनिना मादृशम् ॥

माधमिकानुरागश्च यो भद्रमेव साधितः ।

न कदाचिद्विधीयेत मादृशैरपि जन्तुभिः ॥

तद्वच्च यत्र कतयो यथाशक्ति मयाधुना ।

यतः मारमनुष्ठेयं नरेण हितमिच्छताम् ॥

एव निश्चित्य चित्तेन वन्दित्वा तं मुनीन्द्रम् ।

प्रवर्धमानमवेगस्ततोऽहं स्पृहमागतम् ॥

इतश्चैकसुतत्वेन जीवितादपि वयम् ।

अहं तातस्य सर्वत्र दृष्टेष्टाकरणधमः ॥

विनयं राजनीतिं च अनुव्रतयतां मया ।

तथापि तात प्रवृत्त्यै प्राचिन्तो न तया गिरा ॥

पदा ।

करिष्येऽहं यथाशक्ति वात्सल्यं जैनधर्मिणाम् ।

तात तत् कुर्वतो यूयमनुष्ठां टातुमर्हस्य ॥

इत्यथ ।

मत्पुत्रेणैव तातोऽपि भट्टकां जिनिशामने ।

ततः सा मामिका तस्य प्राथमा रुचिरा मता ॥

आहं च ।

राज्यं पुत्रं तवायत्तमायत्तं तव जीवितम् ।

स्वाभिप्रेतमतं कुर्वन् त्वं मां प्रष्टुमर्हसि ॥

ततोऽहं हयप्रणाङ्गं पतितस्तातपादया ।

महाप्रमाणं इत्येव ब्रूयाणं प्रीतमानसः ॥

ततः प्रभृतिं मयाऽपि सा नमस्कारधारकः ।

माऽन्यथाऽपि निजं दृष्ट्वा बन्धुबुद्ध्या मयेक्षितः ॥

भाजनाच्छादनैर्दिव्यैरलङ्कारैः शरद्वकैः ।

धनेन च यथाकामं भूतं साधमिको जनः ॥

अन्यच्च ।

अहतो यो नमस्कारं धत्ते पुण्यधनो जनः ।

स देशे चाषणापूर्वं विहिताऽकरदा मया ॥

साधवः परमात्मानं साध्यः परमदेवता ।

गुरवः श्रावकाः श्लोका ममेति स्थापितं मया ॥

जिनेन्द्रशामने भक्तिं यः कस्यितं कुर्वते जनः ।

आनन्दजन्मपूर्णाचक्षतमहं वज्रं सुखे ॥

याचाद्याचमहोत्सर्गं प्रमोदमुदिताग्रया ।

विचरन्ति सा जैनद्वामता मयच सज्जना ॥
 तथाभिन्नधर्माको ये गौरीभूतते स्थिता ।
 कृता विशेषतस्तोषा सपर्या भावतो मया ॥
 ततो मदनुरागेण लोका धरूपरायणा ।
 बहवस्तत्र सपत्ना यथा राजा तथा प्रजा ॥
 अथ न तादृश वीर्य प्रमोद जिगृह्मते ।
 अमात्यो दुभुषो नाम पाप प्रदेयमागत ॥
 ततो रक्षन्ति ताताय स दुरात्मा हितं किञ्च ।
 पुत्रभयमहमिच्छेत् प्रायाप्य शठमानस ॥
 इदं व्यवेदयद्देव नैव राज्यस्य पालना ।
 उच्यते लोहता सर्वं कुमारैः यतो जना ॥
 नातिशामन्ति मघादां लोका हि करभौरव ।
 ते मुक्ता मुखमाचारा कमनय न कुर्वते ॥
 राजदण्डभयादेव देव लोको निरङ्कुश ।
 उन्मादप्रस्मितवृण करीष विनिवर्तते ॥
 उद्दण्डोऽनायकार्येषु वतमान स केवलम् ।
 प्रतापवान्ने राज्ञोऽपि लाघव जनयन्त्यलम् ॥
 अन्यथाबाधुना भूरिलोको जैनेमते स्थित ।
 कं कुमारप्रमादार्थं नाशयेत्तत्कृष्णक ॥
 च ।
 करदौने जने जाते यथेष्टप्रविचारिणि ।
 कस्यापि धूय राजानं किं वा राज्यं विनाशया ॥

तदिदं यत् कुमारेण देव प्रारम्भस्तौकिकम् ।
 राजनीते ममुत्तीर्णं बुध्यते तन्न सुन्दरम् ॥
 तात प्राहाय यद्येव स्वयमेवोच्यतां तया ।
 कुमारो न वयं तस्य मम्यख भाषितुं क्षमा ॥

ततश्च ।

ताताभुजामवाप्येव दुमुखो मामभाषत ।
 कुमार नेदृशीं नीतिर्नृपतेऽलोकपालने ॥

यत ।

करापीतजगत्सारी महेशा व्याप्तभ्रतल ।
 राजा दिनकराकारो लोकस्थोपरि तिष्ठति ॥
 यस्तु प्राकृतलोकस्य वशम स्यान्महोपति ।
 तस्य स्यात्कौटुम्बराज्यं का वा न्यायस्तदाशया ॥
 राजदण्डमयाभावाक्ततो लोका निरङ्कुशा ।
 दुष्टचेष्टितमार्गेषु प्रवतन्ते यथेच्छया ॥

तदेवं स्थिते ।

आदित करदण्डाभ्यां यस्तास्तां शाप्ति भुपति ।
 तेनैव परमार्थेन न कृता धममध्यव ॥
 कुमार तदिदं श्रुत्वा राजधमव्यतिक्रमात् ।
 नास्तीकधमवाक्यस्य युक्तं कतं भवादृशम् ॥
 ततः प्रादुभवत्कौपत्रिकसीधृतचेतसा ।
 आचारमशरं कृत्वा मया तं प्रति भाषितम् ॥
 आद्यं युक्तमिदं वक्तुमेव मीं प्रति वयमहम् ।

दुष्टवहादिभोवष्य क्षुधा भङ्गानपूजनम् ॥
ये तु स्वगुणमाहात्म्याद्देवानामपि पूजिताः ।
तेषां यथेच्छादानेऽपि नैतत्प्रवर्धते वच ॥

तथा हि ।

ये चौघपारदाद्यदि यथाहोहोचिह्नान् ।
स्वत एव महात्मानो निहन्ता यशभावन ॥
तेषां जैनेन्द्रलोकानां दण्डं पदान् कुचकारणे ।
दण्डबुद्धिर्भवेत्तेषु यथाधौ दण्डमर्हति ॥
करोऽपि रक्षणीयेषु लोकेषु ननु पुण्यते ।
तस्यापि मोचिता जैना ये गृहेरेव रक्षिताः ॥
यत किङ्करतां मुखा नाज्यस्त्रिचन भुञ्जाम् ।
विधातुं पुनस्तेषां येषांशामिबिधीयते ॥
येषां नाथो जगन्नाथो भगवानेषु किङ्करः ।
यः पदाद्वाजा यः एवाय राजा येषांशु किङ्कराः ॥
एव चाचरता ब्रूहि राजनीतेर्विकल्पनम् ।
किं मया विहितं येन भवानेव प्रकल्पति ॥

किं च ।

यत्कीकधमवाश्रय्य मदीयं वदता तया ।

परिष्पृष्टोऽहं नूनं दुमुखमभिवाक्यम् ॥

एव च वदति सवि कवितां दुमुखं मदीयोऽभवात् ।
चिन्तितममेन । यथे चरदहमे निर्भरोऽप्यानुशासः । चरदह
कथितप्रधरः । कथितवाच मदीयवचनः । तदहमममपुत्रा ॥ ८ ॥

तरमुद्देजितेन । प्रगणीकृत एवावाय मथा राजा । तत मयम
 स्वाभिमतमनुष्ठाम्यामि । माम्प्रत पुनरेनमनुलोमयामीति मन्त्रिणा
 भिक्षितमनेन । माधु कुमार माधु । सुन्दरस्ते मद्धमस्यैयातिरेक ।
 मया हि भवतयिन्नपरौत्तणाथ मवमिन्मुपकान्त । ततश्च सुति
 द्यितमधुना । यदुत तावकौन मन । स्थिरतया मेरुशिखरमवध
 यति । तस्मैद मदीयवचन कुमारेणान्यथा सम्भावनीय । मयाभि-
 हितम् । आद्य किमत्र वक्तव्य । अत्रिययो भवादृशा अन्यथापक्षत्र
 नाथा । ततो निगता मत्समीपाद्दुमुख । मया चिन्तित । प्र
 प्रकृतिरेष दुमुख पापात्मा च । तच्च विज्ञायते किमयमाचरिष्यति ।
 यतो सहताकृतेन प्रथममनेन मन्त्रिन पद्यादतित्वरया कृतमाकार
 सवरणम् । अतो निरूपयामस्तावत । तत प्रयक्ता मया प्रक्षिप्ति
 क्षतुरो नामाग्न्यारक ॥ गतेषु कतिचिद्दिनेषु समागतोऽसौ
 मत्समीप । निवेदितमनेन । यथा स्वामिन तावदिता निगतोऽसौ
 विमयेताराध्य दुमुख मपक्षस्तस्याह्वरलक । तता दुमुखेण रहसि
 समाह्वय समस्तम्यानेभ्य प्रधानश्रावकानिदमभिहित । यदुत शरे
 एष कनकश्रेष्ठकुमारोऽस्मीकधमयद्वट्टहीनो राज्य विनाशयति
 क्षण । ततो धुम्रभ्यमित प्रवृत्ति यदेव किञ्चित प्रयच्छति एष
 राजभागवद्धूतो भवता करस्तद्वयमपि प्रच्छन्मेव मम समपणीय
 न च कुमाराय निवेदनौयमितरथा नास्ति भवता जीवितमिति ।
 श्रावकेरुक् । यदाज्ञापयति महामात्य । ततो निगतास्ते । मया
 भिक्षित तास्ते । भद्र अपि शानमेतत्तातेन । चतुर प्राह । शान ।
 । कुत मकाशात् । चतुरेणोक्त । तत एव दुमुखात् । मया

भिहितः । ततः किमापरित तातेन । अतएव प्राह । न किञ्चित्
 केशम् कृता गजनिमोभिकाः । ततो मया चिन्तितः । यद्येष दुर्मुप
 केशम् एव तातस्थानभिप्रेतमिदमकरिष्यन्ततोऽहमदमयिष्यमस्य
 यदौदुगन्ताविनयस्य फलम् । यदा तु परकृतमनुमतमप्रतिषिद्धमिति
 व्याप्यात् तातेनापीदं गजनिमोभिकां कुर्वतामिमममेव तदा
 किमेष कुर्मः । एतो दुष्प्रतिकारौ मातापितरविश्याख्यात
 भगवता । ततो न युक्त तावन्तातेन च विग्रहकरणेनापीदमी-
 दुग्ममिदानौ द्रष्टुं शक्यः । तस्मादितोऽपकमलमेव येय । इत्यालाप्य
 कस्यचिदप्यकथयित्वा आत्ममिच्छन्तेन महापकान्तोऽहं समागतो
 षेति । तद्विषये जनेनेनापमानो विहित इति ॥

मयाभिहितः । कुमारसुन्दरमनुष्ठित भगता । न युक्त एषाभि-
 मानमालिनी पुत्रवाणी मानमालिकारिभिः सदैक्य मिश्रम् ।
 तथाहि ।

भास्करकावदेवान्मे गगने तीजर्षा निधिः ।
 निर्धूय तिमिरं यावत् कुर्वते न जनोत्पन्नम् ॥
 यदा तु लक्ष्ययेव तमसोऽपि सद्योदयम् ।
 तदापरममुद्रादौ बला कालं प्रतीचते ॥

ततश्चुष्टौ मदचनेन हनकमेधरः । तद्विषये परस्परमीत्या तत
 दमराथः । अचान्तरे मद्भवे निष्ठतोरावधो समागतो वेदकः ।
 प्रकृतिपृथक्प्रभिहितमनेन । यदुत कुमारौ द्वेय समाभाषयति ।
 श्रीप्रमाणकस्य कुमारारम्भाभितिः । ततो यदाज्ञापयति तात ।
 एतन्निधायाथा गतौ तातसमीपे यावदतिरमभक्षणेन तातम्दान

दुत्याय गन्तवानन्दोदकप्रवाहकावितनयनयुगनाम्नय
 समागत्य अपरिकरा पतिता कमकग्रेसरचरणयो । तत
 कैते सुमतिवराङ्गकेसरिण इति वदता मध्वेहमूर्ध्वोत्थ
 लिङ्गिता कमकग्रेसरेण । मयोक्त । कुमार क एते । कमकग्रे
 प्राह । मदीयजनकमहत्तमा इति । तत कृतप्रतिपत्तय मनुष्यैः
 सर्वेऽपि ताताम्यर्थे । तात कमकग्रेसर प्रत्याह । कुमार एतैर्भगैः
 जनकमहत्तमैराख्यात । यथा यत प्रभृति कुमारोऽनाख्याय किञ्च
 गेहात् तत आरभ्य राजा कमकचूड परिजनसकामाश्च दुष्ट
 कापि कुमार इत्याकथ्य महसा वञ्चाहत इव पिष्ट इव परावृत्त
 इव भक्त इव भूर्द्धित इव न किञ्चित्तयते स्म । देवी च दूतमहरी
 प्रविष्टा महामोह मृतेव स्थिता मुहूर्तैः । कृत परिजनेन दयारि
 यश्चमन्दनादिभिराश्रयण । ततो हा पुत्रक क गतोऽमीति प्रवृत्ति
 प्रवृत्तौ तौ देवीमृषौ । तत परिजमप्यापि मनुष्यमितो महान्त
 न्दरव मिश्रित मन्त्रिमण्डल । अभिहितमनेन । देव नयमने
 पाय । ततो मुष्ट विवाद अवलम्ब्य धैर्य क्रियता यत्र कुत
 राशेषणे । राजा न तदप्यन वदयते स्म । ततयतुरेण चिन्तित ।
 शोकातिरेकेण त्यज्यति देव प्राणान् । ततो नाधुना ममापेक्ष
 कतु युक्ता । तत पादयानिपत्य तेन राशे निवर्तित प्रकार
 मदीयमपक्रमण । ततो जीवति कुमार इति हत्या मदीय
 राज्ञचेतना । शृष्टयतुर क पुनगत कुमार इति । एतुरेण
 । न मे किञ्चिदाश्याम कुमारेष्वप्यक्रमणकारणमिति ।

मया कथित कथनमेतावदित्तयाभि । यदुत अवश्य

वेदमसु ममोये गतो भविष्यति । वक्षमा वि मन्दा कुमारस्य
 वक्षम पद्मराज । कुमारपरिचयादेवावगतमिदं गथा । इतो
 निर्गतस्य तत्रैव चित्तनिर्वाण नान्यथेति ॥ तत माधु चतुर विज्ञात
 वाञ्छिति वञ्छता दापित चतुराय पारितोषित महादान राज्ञा ।
 वयमप्यानर्ह्यतिकरस्य हेतुरिति हत्वा निशमित स्वविषयास-
 न्नेवो दुःखम् । प्रतिज्ञात च देवीनुवाभ्यां । यथा यावत्
 कुमारवदन मावाप्तावलोकिन् तावन्मैवावाभ्यामाचारशरीरसंस्कारा-
 दिकं करणोपमिति ।

इतश्च तत्रैव दिने प्रविष्टो ब्रूत । तेन च विचिन्तोषितप्रति-
 रतिना निवेदित कनकचूडाय । यथा देव चक्षि विशाला
 ताम नगरी । तस्यां मन्दनो नाम राजा । तस्य च द्वे भार्ये
 प्रभावती पद्मावती च । तयोश्च यथाक्रम द्वे दुहितरो विमलानना
 रजवती च । इतश्च कनकपुरे प्रभावत्या महोदरोऽग्नि प्रभाकरो
 नाम राजा । तस्य बन्धुसुन्दरी नाम भार्या । तस्याश्च विभाकरा-
 मिधामेतामय । तयोश्च प्रभाकरपद्मावयो पुत्रमजातयोरेव विभा-
 करविमलाननयो परस्परमभ्युज्जयन् । यदुतावयोयस्य कस्यचिदु-
 दित्ता जायेत तेनेतरधम्मन्त्रिने सुताय मा देयेति । अत पुत्र-
 प्रतिपक्षा मा विमलानना विभाकरस्य । अन्यदा गुणधभारगभ-
 निभर वन्दिभिर्दुःखमात्र युत तया कनकमण्डरकुमारनामक ।
 तनूदावयस्य मा विमलानना कुमारे विजृम्भितरागातिरेका भिज-
 यूपपरिभट्टेव हरिणिका धवपरविपुलेव चक्रवाकिका माकनिर्वा-
 सितेव देवाग्रनिका मानसपर धमुष्कण्डितेव वल्लहसिका मुरदि-

राष्ट्रे तदेव समाचर । न यन्नु वत्सा स्वयमेवानुचितमाचरिष्यति ।
ततो महाप्रसाद इति वदन्ती प्रवृत्ता रजवती । ततोऽनवरत-
प्रमाणकै प्राप्ते ते विमलाननारजवत्यौ अद्यामिष्वगरे स्थिते
वह्निदद्याने । प्रक्षितोऽहममुमद्य विज्ञापयितुं देवपान्मूलमेतदाकण्ड
देव प्रमाणमिति ।

ततस्तद्वृत्तवदनमाकण्ड कनकचूडराजा वधविषादपुरितश्चक्षुः
कन्यावामकदानाय व्यापाद्य शूरसेन वत्साधिष्ठितमस्मान् मुमति-
पराङ्मुखमरिण प्रधानमहत्तमान् प्रत्याह । पश्यताहो परमानन्द-
कारणमपौदमस्माकं नन्दनराजदक्षिणोरागमनं कुमारविरचानन
वर्षिप्रसेपकल्पतया सते चारमिवेकतुष्य प्रतिभासते । तद्गच्छत
श्रीं यय जयध्वने । निश्चितमेतत्तत्रैवास्ते कुमार । निवेदयत
पद्मपुत्रये मदीयावत्सा कन्यागमनं च । कारणदयमवगम्य प्रहे-
ल्यतेव कुमार पद्मराज । अन्यस्य नन्दिवधनकुमारोऽपि पद्मरा-
जमनुज्ञाय पुत्राभिराग्रेयो यत न एवोचितो वरो रजवत्या ।
ततोऽस्माभिरभिहितं । यदाज्ञापयति देव । ततश्चेक्षामुना प्रयो-
जनेन समागता वयमिति । तदिदं सवसम्प्राप्त्येतेराख्यात ।
तदेव स्थिते यद्यपि पुत्रद्विरहकातरश्चक्षुःतया भिदमस्माभिरभि-
धातुं शक्यं तथापि महाप्रयोजनमित्याकल्पय्याभिधीयत । यदुत
मा कुर्वताधुना कामविलम्बं गच्छतातिमरया कुशावर्णे जलपत-
दावपि पुत्रा कनकचूडराजचित्तानन्दमिति । ततः शोभनमाज्ञा-
पित तानेन भविष्यत्येक कनकशेखरेण सह समाविधोग इति
चिन्तयता मया कनकशेखरेण चाभिहितं । यदाज्ञापयति

राजते तदव समाचर । न यत्तु वक्ता स्वयमेवानुचितमाचरिष्यति ।
ततो महाप्रपाद इति वदन्तो प्रवृत्ता रजवती । ततोऽनवरत-
प्रपाणकैः प्राप्ते ते विमलाननारजवत्यौ अद्याग्निसमने स्थिते
वदितुमाने । प्रहितोऽहममुमय विज्ञापयितुं देवपादमूलमेतदाकथ्य
देव प्रमाणमिति ।

ततस्तद्भूतवचनमाकथ्य कनकचूडराजा इवविद्यादपरितद्धृदय
कन्याशमकदानाय व्यापार्य शूरसेन वक्ताधिकृतमग्नान् सुमति-
वराङ्कमरिषः प्रधानमहत्तमान् प्रत्याह । पश्यताहो परमानन्द-
कारणमपौदमग्न्याक नन्दनराजदुहिषोरागमन कुमारविरहानम
मपिप्रत्येककथयता अते चारुनिषेवतुभ्य प्रतिभासते । तद्गच्छत
शौचं पुण्यं कथयन्ते । निश्चितमेतत्तत्रैवास्ते कुमार । निवेदयत
पञ्चगुणतये भदीयावस्थां कन्याममन च । कारणद्वयमवगम्य प्रहं
मत्येव कुमारं पद्मराज । अन्यच्च नन्दिबध्नकुमाराऽपि पद्मरा-
जमनुज्ञाय पुष्पाभिरानेयो यत न एवोचितो वरौ रजवत्या ।
ततोऽग्राभिरभिहित । यदाज्ञापयति देव । ततश्चेत्तामुना प्रयो-
गनेन समागता वयमिति ॥ तदिह मयमग्न्यभ्यगोतेराख्यात ।
तदव स्थिते यद्यपि पुष्पद्विरहकातरहृदयतया भेदमग्राभिरभि-
धीतुं शक्यं तथापि महाप्रयोजनमित्याकल्पय्याभिधीय । यदुत
ना कुर्वताधना काकविलम्ब गच्छतातिमरया कुशावर्णे जनयत
तावपि पुनः कनकचूडराजचिन्तामन्दमिति । तत शौभनमाज्ञा-
येत तातेन भविष्यत्येव कनकशेखरेण सह ममाविशोग इति
चेत्तायता मया कनकशेखरेण आभिहितं । यदाज्ञापयति

मवा मध्वीतयमावप्रवर्तन्ते जगत्त्रये ।
 दुष्टाभिषन्धिना यावत्तामा विघटको भवेत् ॥
 प्रादुर्भावे पुनस्तस्य क धर्म क च नीतय ।
 तेनामौ नीतिमार्गस्य धोरैर्गतिो विमोपक ॥

तस्य च दुष्टाभिषन्धिनरेन्द्रस्यानभिज्ञा परवेदनामा^१ कुत्र
 पापमार्गे^२ वसना चरटवृन्दस्यानुरक्तचित्ता मित्रे भर्तारि^३ पुनराकाशा
 निष्कलणता माम महादेवी । तथा हि ।

दुष्टाभिषन्धिना तेन नामाकारै कदर्थनै ।
 चिर कदर्थित दौम लोकमालोक्य मस्मिता ॥
 सा निष्कलणता देवी दुःख गाढतर तत ।
 जनयेत्तस्य गो वेत्ति तेन सा परवेदनाम् ॥
 नेचोत्पाटशिरश्चेदनामिकाकर्णकतनम् ।
 उक्ततन त्वचोऽङ्गस्य खदिरस्त्रेव कुड्मनम् ॥
 ये चान्ये जन्तुपीडाया प्रकारास्तेषु कौशल्याम् ।
 सा निष्कलणता देवी पापमार्गे विचक्षणा ॥
 ये ये भुवनमन्तापकारिणो दुष्टवष्टका ।
 रौद्रचित्तपुरे लोका भन्ति द्रोहादय खला ॥
 ते तेऽतिवृक्षभास्तस्यास्ते ते खलनायका ।
 अतश्चरटवृन्दस्य देवी मात्यन्तवधमा ॥
 दुष्टाभिषन्धिरावेन्द्र त भतार दिवानिशम् ।
 मन्यते परमात्मान सा शूरापरायणा ॥
 न मुञ्चति च तद्देह सवाहयति तद्वत्सम् ।

अनुरक्ता निजे पत्नौ वा देखो तेन वर्णते ॥

तथाच निष्कलताया भवादेव्या^१ अभिरुद्धिहेतुण्य रौद्र
‘वत्सपुरण’ वचसा तस्मिन्नाभिजनानां विनीता जननीजनकयो-
‘तिभौवणा स्वरूपेण^२ भावात्कालकुटम्बपुटघटितेव^३ हिमा नाम
द्विता । तथा हि ।

यत प्रसूति वा जाता कन्दका राजमन्दिरैः ।

तत आरभ्य तत्सर्वं पुरं वसभिवर्धते ॥

राजा पुष्टतरीभूतो दशौ व्यूज्यमानता ।

अतोऽभिरुद्धिहेतु वा पत्नस्य सुकन्दका ॥

ईयांप्रदेवमात्मधश्चत्वाप्रग्रमादय ।

प्रधाना ये जनास्तत्र पुरे विप्यातकीर्तय ॥

तेषामानन्दजननी वा हिमा प्रविभोकिता ।

स्मिता परापरोक्षे कथरन्ती करात्करे ॥

बुभुक्ष्यमाना जनेनोचैवभूमौति निजेच्छया ।

वा तस्मिन्नाभिलोकस्य तेनोक्तात्यन्तवचसा ॥

दुष्टाभिषन्निगुपतेनच नानिवतते ।

वा निष्कलतादेव्या वचनेन प्रवर्तते ॥

शुश्रूषातत्परा निश्च तयोर्विंश सपुत्रिका ।

जननीजनकयोरेव वा विनीतेति नीयते ॥

भौवणा वा स्वरूपेण पञ्चाभिहितमन्त्रा ।

तदिदानीं तथा वदन्त्यमान निबोधत ॥

अपि वा नाममात्रेण चासक्यविधायिका ।

सर्वेषामेव जन्तूनां किं पुनः प्रविलोकिता ॥
 माधोमुखेन शिरसा नरकं नयति देविनः ।
 सा ममारमहावर्तगतमपातकारिका ॥
 सा मूलं सर्वपापानां सा धर्मध्वंसकारिणी ।
 सा हेतुस्थिततापानां सा शास्त्रेषु विगर्हिता ॥
 किंचेह वृद्धमोक्षेन मास्येव मनु तादृशी ।
 लोकेऽपि द्रावणाकारा सा हि सा हन्ता पादुशी ॥

इत्यस्मिन् नाममचित्तं नाम नगरं । तत्र महामोक्षलक्ष्मे
 द्वेपगजेन्द्रो नाम नरेन्द्रः प्रतिवसति । इत्यस्य सा प्रागज्ज्ञाता
 वैशानरस्य जन्मो मम धात्री आविवेकिता नाम मादृशी च
 तस्य द्वेपगजेन्द्रस्य भार्या भवति । सा च केनचित्प्रयोजनेन तत्र
 क्षाममचित्ताक्षगराद्गर्भं ध्यते सति वैशानरे तत्र रौद्रचित्तपुरं
 समागतानीत् । यादृक् तत्क्षाममचित्तं नगरं यादृशीऽपौ द्वेप-
 गजेन्द्रो राजा यादृशी आविवेकिता यच्च तस्याक्षाममचित्तं
 नगराद्रौद्रचित्तपुरं प्रत्यागमनप्रयोजनमेतत् सर्वसुखरूपं कथं
 विद्यामः । केवलं भद्रेऽप्यधीतमहते न तस्यास्य स्थितिरस्य
 गत्वमपि ज्ञातवान् । इदानीमेवास्तं भगवतः सदागमस्य प्रकाशं
 दिदं ममल मम प्रत्यक्षोभूतं । तेन तूभं कथयामि ।

तत्र आविवेकिता तत्र रौद्रचित्तपुरे स्थिता किरण-
 भासः । जातो दृष्टाभिमन्थिना सह परिचयः । यतो द्वेपगजे-
 प्रतिपद्य एतावौ दृष्टाभिमन्थिद्वयरेण ततोऽविवेकिता
 किं हरभूतो वतते । तत्र आविवेकिता सा मनुजगती सा

ततश्च ममीपरि येद्वेदोनागत्य ततो रौद्रचित्तपुरात् स्थिता
 यत्तिष्ठिता । आगोऽस्या मम जन्मनि वेद्यानरो^१ बुद्धि गत
 बभूव । कथितमाद्या तस्यै योऽप्यातीत्य स्वजनस्य । ततश्चाप्य
 वेद्यानरेण तच्च मार्गं मया सह गच्छत मनुष्यस्यैवता बुद्धि ।
 एतन् नयाम्बेन नन्दिबर्धनकुमार रौद्रचित्तपुरे । द्रवयाम्यग्रे
 दुष्टाभिषम्बिना तां हिमाकन्दका । ततस्तथा परिणीतया समेष
 सरस्योजनेषु गाढतर निधमिषारो भविष्यति । ततो विचिन्त्य
 तेनैवमभिहितोऽहं तच्च गमनाये । मयोक्त । कनकजोषरादयोऽपि
 गच्छन्तु । वेद्यानरं प्राह । कुमार नामीषां तच्च गमनपथरो यतो
 ऽनारब्धं तद्रौद्रचित्तं नरं । ततो विना परिजनेन मन्त्रहाय एव
 कुमारस्तच्च गच्छन्महति । ततस्तदाकर्ण्यैवमन्त्रोद्यतया तदवनत्य
 एतस्या तच्च खेडभावस्य अग्रानोपहततया चित्तस्थानाकलय्य तच्च
 परमप्रभुतां चपद्यान्मोच्यान्महिताहित अदृष्टाप्यागामिनीमनघपर-
 पत्तां ततो वेद्यानरेण सह रौद्रचित्तपुरे । दृष्टो दुष्टाभिषम्बि ।
 दापिता वेद्यानरेण मद्या तेन हिमा । परिणीता क्रमेण । तत
 बुद्धितकरणीय ॥

ततः प्रहितो दुष्टाभिषम्बिना महितो हिमावेद्यानराभ्यां^१
 मिलितोऽहं कनकजोषरादिबले । गच्छतां मार्गं प्रारब्ध सहर्वेण
 वेद्यानरेण सह जल्प । यदुत कुमार कृतकृत्योऽहमिदानीं । मयोक्त ।
 कथम् । य प्राह । यदेषा परिणीता कुमारेण हिमा । केवलमेता-
 यदधुनाहं प्राथये यद्येषा कुमारस्य यततमपुरका भवति । मया-
 भिहित । कं पुनरेवभवनेऽस्या उपाया भविष्यति । वेद्यानरं

प्राह । मापराधं निरपराधं वा प्राणिन मारयता कुमारेण
 मनागपि धनायितव्यं/अयमप्या + अन्ननुरक्तीभवनोपाय ।
 भिहित । किमनयात्यन्तमनुरक्तया भविष्यति । वैश्वानरा
 कुमार मत्ताऽपि महाप्रभावेय । यतो मयाधिष्ठितं दुग्धं
 तेजस्वितया परेषा अन्नं चाभमाच जगयति इतदा तु
 हिमयात्यन्तमनुरक्तयासिद्धितमृतिमहाप्रभावेतया दानमन्नं
 जौवितमपि नाग्रयति । तस्मादभिमुखीकृतव्येयं कुमारेण ।
 भिहितमेव करामि । वैश्वानरेणोक्तं । महाप्रमाद इति । तत्र
 मार्गे गच्छन्नाह यशसूकरशरभशम्बरमारुद्धादीनामाग्दश्रीणां
 शतमहन्नाणि मारयामि अन् । ततः प्रवृत्ता हिमा 'हरणं' ब्रह्म
 कृन्ता । ततः कम्पने महश्चनेन जीवा 'मुञ्चन्ति' प्राणानपि हरिन् ।
 ततः वज्रातो मे वैश्वानरकचित्तिहिमाप्रभावे प्रत्यक्षः । प्राप्ता एव
 कनकचूडविषयाभ्यर्णः । तत्रास्ति विषमकृतो नाम पर्वतः । तस्मिन्
 कनकचूडमण्डजोपद्रवकारिणाऽम्बरीषनामानयुरता प्रतिपन्ति । ते
 च कदधिता एव वज्रं कनकचूडेन । ततः कनकचूडैरमात्रं
 मन्त्रगम्य निहन्तुर्मागः । प्रत्यामन्त्रीभूतमभ्यहृद्य । ततः वज्रं
 कुर्वन् समुत्थिताश्चरता । समान्यमायोधनः । ततश्च

निपतितशरजालभिन्नेभकुम्भक्षणाभोगनिर्गच्छदक्षाश्चतुर्दश
 क्षप्तोममपूरिताशेषपीठभृदेश्च चणान् । तथा

विदलितमटमस्तकाभ्यराजीववृन्दानुकारेण रक्षीधनोत्त
 दण्डाभ्यक्ष्ममघातहर्सेन तुल्य तडागेन भज्जातमुच्चैर्महापुड्मक
 कमिति ।

नत प्रवृत्तीकृतया चरटवगण्य मज्जाता परिभ्रमणाया कनक-
 राश्यादयः । अथाकारे प्रवरसेनाभिधानेन चरटनायकेन माधं
 यमायनित समाधोधनमिति । ततः कश्चिन्नोऽह वैद्यानरेण । भक्षित
 मया तत्पूरयिताभिधानं वटकः । ततः प्रवृद्धो मेऽन्तमायः । मज्जातो
 ध्वस्तनरदुर्महुरो कलाटपटः । यमाधित ज्येष्ठविन्दुनिकरेण
 गौरः । यः च प्रवरसेनोऽन्तमायकुशलो धनुर्वेदे निर्बुद्धपात्रय
 वाचाभेतिनिपुण सर्वस्ययोग्यु' गदोद्गुरो विद्यावलेन 'प्रवण
 वेद्यो देवतामुपरेण । तथापि अविचिनपुण्योदयमाहास्यामे न
 कर्त्तुमि यत् तदोऽपिचोमुखा' न प्रभवन्ति यत् तदोऽप्यस्तापि न
 वदन्ति यत् तथा विद्या' अकिञ्चिन्करोभृता देवता । मम तु
 चेति परिष्कारित कश्चो मिथमिव वटकस्य प्रभावातिशयो' यदप्य
 तेजसा समाय रिपुवृष्टिमपि धारयितुं न शारयति । ततो
 मया तथा वेद्यानरवटकप्रभावाधिहितेन य प्रवरसेनचरटनायको
 विशिष्टकामुक्त प्रतिहतमेवान्यत्रस्तं यन् मदीयवमत्कुवद्वास्वर-
 कर्त्तव्यं स्पन्दनादवतीथ स्थितो भूतमे प्रस्थितो मदभिसुख ।
 अथाकारे पाशरतिन्वा विजाकिताऽह विषया । आतो गाढतर
 रौद्रपरिणाम मुक्तो मया कलाम्तमाह्वय निश्चितोर्ध्वचन्द्र । द्विज
 तेन तन्मागच्छती मलाकः । समुच्चभितोऽप्यहमे कलवन् । निपा-
 तिता ममोपरि दवे कुसुमद्युष्टि । हृष्ट मुगन्धादकः । यमायता
 दुस्तुभय । समुद्गोषितो जयजयप्रभदः । ततो जतनायकमादिवन
 चरटवजः । अत्रन्मितप्रवरण तत मे प्रवरस्य प्रतिपक्ष मया ।
 निवृत्तमाधोधन मज्जात मन्थि । प्रतिपक्ष सर्वदरटेमम मत्तुभाय ।

पुरनिवासो प्रभाकरश्चतुर्मुखः पञ्चविंशत्यो विभाकरो यन्मै प्रभावत्या
 भूमा विष्णोः प्रमाथोदिति निवेदित दूतेन । ततयेवो
 काम् परिभूय वरमेते वधौ दृष्टान्तेति भावयतो मे विचिता
 वेदान्तेषु मया । ततो भवित मया क्रूरचित्ताभिधान वटक ।
 वशात् भासुर परिणाम । ततो मयाभिहित । वरेरे पुनयाधम
 विभक्त्यै परदारपरजन्तश्चर क यामि पुनयो भव पुनयो भवेति ।
 मज्जदाकच्छ मृगाप्रवाह इव विभि ध्यातोमुद्यैवनिमित्तमभिमुख
 पारम् । काविभूतालदधिहायकाय एव नायका । ततो मया
 कनकचूडराजेन कनकज्येष्ठरेण च विभिरपि योद्धुकामैययाममुख
 ताजे । इत्य योद्धौ कन्यागमनस्युचनार्थे कनकचूडराजममीये
 त्मागत पुनमाथोदन्द्राजदूत च तत्रावसरे मयकातो वतते ।
 ततोऽभिहितोद्धौ मया । वरे विकट जानीये म कतमा खल्वेते
 चत् नायका । विकट प्राह । देव सुष्टु जानामि । य एव वाम-
 र्देनोक्त बह्वो भवत एव कलिङ्गाधिपति समरवेनो नाम
 राजा । एतद्वनेनैव हि प्रारब्धमिदमेतन् विभाकरेण । यतो मया-
 वृत्तया विभाकरपितु प्रभाकरव्याय कामिभूतो वतते । य पुन
 रेव मध्यमयैव वततेऽभिमुख कनकचूडनरपतेरय विभाकरस्यैव
 मातुको बङ्गाधिपतिद्रुमो नाम राजा । यस्त्वैव दक्षिणभागवतिनि
 श्चे नायकोऽभिमुख कनकज्येष्ठरेण योद्धु विभाकर एव । यावदेव
 वदयति विकट तावत्समालप्रमाथोधन । तथ कौटुम्भम् ।
 द्रव्याकृतिरक्षुगदृष्टिपय पयरोधयमाकुलतीप्रभटम् ।
 भटकोटिविपाटितकुप्यतट तटविभमक्षिप्ररीरचितम् ॥

मया चिन्तित । अथा विद्याया माहात्म्यप्रकथ । यत्नयानि
 क्रियन्ते ममैतानानुश्रितिविज्ञेय मय्य इति ।
 कण्ठमगच्छामि । अथ प्रयाणकः । मयाग्रा वय कुशावत्तपुरे ।
 मन्त्रित कनककण्ठरकुमारागमनेन कनकचूडराजमुपे नमस्क
 ततो विधापितस्तन मयाग्रा पञ्चित प्रणयिवग । तदा रत्न
 विमलाननारत्नवत्योविवाहमिति समागत पयायेण । इतमुत्स
 र्णय । ततो स्वीयमानमहागानविधायमानैर्जननममानैरन
 कुमाचारै रूपाद्यमानरभ्यक्षितजनोपचारैरानवादनपानसागरै
 दन निभरौभुते ममस्त कुशावत्तपुरे परिणीता कनकेश
 विमलानना मया रत्नवतीति । ततो विहितेष्वक्षितस्त
 निवृत्ते विवाहमहानन्दे गते त्विनचयऽदृष्टप्रवतया कुशावत्तपुरे
 रमणीयतया तत्रदशानो कुट्टहम्परतया धौवनस्य समुपवनया
 म्नासु विश्रम्भभावस्य मृद्वीत्वास्मदनुज्ञा नगरावस्तेकनाथ निगते
 भ्रमणिकया सपरिकरे विमलाननारत्नवत्यौ । ततोऽनेकाद्यदश
 नेनामन्दपूरितवदये मयाग्रे ते धूतधूतुक नामाद्यान प्रवृत्ते क्रीडि
 तुम । वय तु कनकचूडराजाभ्याम तदा तिष्ठाम । यावदकाश
 एव प्रवृत्त कोलाहल पूरित दामवेटीभि किमेतदिति स्थान
 उत्थितमास्थान । इते विमलाननारत्नवत्यौ केनचिदिति प्रादुर्भा
 प्रवाद । तत सञ्चद्रमस्यहल लभ्य तदनुमार्गण । ततो मार्गसिधत्त
 परमैत्यस्य मोक्षाक्षतयासादनीकस्य लोकभूभाग एव समवृत्त
 परचमूरस्त्रात्पताकिन्या । युतमस्माभिविभाकरनामक वन्दिमिहदु
 माणम् । तत सर्वैरेव चिन्तितमस्माभि । अये स एव कनक

पतितो यः ह विभाकरः । शरत्पर्वण्येदानन्तरं मुक्तानि तेन कनक-
 शेरकोपरि चाष्टोपचक्रादीन् प्रधात्ति । निधारितानि वाक्प-
 नादहादिभिः प्रतिष्ठां कनकशेरकेण । ततोऽभिलतामहाय
 ममस्तौ चन्द्रादिभाकरः । कौटुम्भ रचय्य भूमिभ्येन मह
 पुष्टिर्माति ममा कनकशेरकाऽपि स्थितो भूतमे । ततो द्वावि-
 षैककालविद्याममभिर्वाहितममेष्वार प्रतिप्रहारवद्वेषाभार मजात
 इषोऽपि इष्टो मेला वल करवाङ्गपुष्टम् । तत समाहृत्य स्कन्ध- ३/
 र्द्वये पतित कनकशेरकेण विभाकरो भूतमे । ततो मूर्च्छा । समु-
 द्भूत कनकशेरकमेव हृदयकनकम् । ततो निराय न वायुदान
 र्बन्धनाभ्युत्थनादिभिराद्यामिती विभाकरः कनकशेरकेण अभि-
 रितम् । माधु भो नरेन्दनय माधु न मुक्तो भवता पुष्ट्यकार
 नाङ्गोक्तो दीनभावः समुत्थानिता पूर्वपुष्टयस्मिति क्षेपितमात्मीय
 र्गम्भरे नामकः । तद्व्याप पुनर्वाङ्गमवति राक्षसम् । ततोऽहो
 यद्य महागुभावता यद्यो मभीरता यद्यो पुष्ट्यातिरेक यद्यो
 वचनातिरेक इति चिन्तयता विभाकरेणाभिहितः । चाय कन-
 मितामौ पुष्टेन । निमित्तोऽह भवता न केवलं तद्वेन किं तच्च
 चरितेनापि । तत परमबन्धुत्वं ज्ञेय निविधितो विभाकर
 छकीयलन्दनं कनकशेरकेण समाह्लादितो मधुरतन्त्रे । उपमहत-
 मयाधनः । ततं पदातिभावः भवमपि परमैव कनकशेरकम् । दृष्टे
 भवतिरेकप्रकल्पमानगायद्यहो विमला-नारयणायै समानन्दिने
 पेयजवाक्ये ध्यायिते निजभटलन्दनया कनकधूनेन । ततो रुज्य
 मयतया हृदपरिपूर्णाङ्ग ह्य मुक्तावशपुरे प्रवधुमारज्या । कपः ।

रचितप्रतिभोदमुद्विगच्छ घटमागतमोदकतातरुम् ।

रवप्रतिभुधरदिमित्र वरहेतिनिशरणमिन्द्रनृपम् ॥

नृपभिन्नमन्दोद्विगच्छ गच्छमिन्द्रनमयराघुपुत्रम् ।

जयमम्यटयोधयतेयुद्धेन चतुष्पादमहमविमन्करम् ॥

करस्युष्टरौघविदाणरय रयमद्रुविवद्वितवीनरयम् ।

बलशान्तिभेटेतिमिन्द्रनद नदभोयणरक्तनटोप्रवहम् ॥

ततयेदृशे प्रवृत्ते महारणे दत्त परे हतमोदकताये वर-

भर । अग्रमम्यद्वल । ममुन्नमित परवत्ते कनकम् । वरु न वृत्ति

वय पदमपि पराङ्मुख । अयोऽपि नायका ममुत्कटतया निकृती

भूता परे । अचान्तरे पुन मज्जितोऽह वैशान्तरे । मन्त्रि मया

कूरविन्ताभिधान वटक । जातो मे माधुरतर परिणामः । तत

माचेपमाङ्गतो मया समरभेनो वलितोऽहो ममोपरि मुह्यन्मयम् ।

केवल मन्त्रिहिततया मुष्टोदयस्य न प्रभवन्ति स तानि वे

श्रुताणि । ततो विलोकितोऽह हिमया । जातो मे दाहकता

भाव । तत प्रहिता मया परविदारणचतुरा शक्ति । विदारित

समरभेनो गत पञ्चल । अग्र तद्वत् । वलितोऽह द्रुमाभिमुख । व

च अग्र एव योद्धु कनकवूडेन । ततो मयाभिहितो । रे हिम

भवति इत्यर्थे तातेनयामितेन । न खलु गोमायुकेरिषारव

रूपमायोधन । ततस्त्वमारादागच्छेति । ततो वलिना ममाभिमुख

द्रुमनरेन्द्र । निरौचितोऽह हिमया । ततो दूरादेव निपातितमथ

चन्द्रेण मया तथोत्तमाङ्ग । अग्र तदीयमेव । विहितो मयि निद्र

विद्याधरादिभिर्जयजयम् । इतथ कनकमेखरेकापि वरा

हनीय प्रजाय ।

नो पांडु विभाकर । शरवर्षेदेवान्तरं मुक्तानि तेन कनक-
 रण्योपरि चाग्नेयपथगादीन्प्राणि । निवारितानि वारुण-
 द्वादभि प्रतिगच्छे कनकग्रेष्वरेण । ततोऽभिलतामहाय
 मयतीजं लब्ध्वादिभाकर । कीदृशं रचयत्य भूमिव्येन मय
 युहुमिति मत्वा कनकग्रेष्वरोऽपि स्थितो भूतले । ततो दक्षिणा-
 नेकहरणविन्द्याममभिर्वाहितममप्रहार प्रतिप्रहारवधनाभार मजात
 इषारपि एवतीं वेत्ता वेत्त करवाणयुहुम् । तत प्रमादतय स्कन्ध-
 र्द्वये पातित कनकग्रेष्वरेण विभाकरो भूतले । गतो मूर्च्छा । मधु-
 र्वित कनकग्रेष्वरवले हवकनकल । ततो निशाय त वायुदान
 वक्षिणाभ्युक्षणादिभिरापावितो विभाकर कनकग्रेष्वरेण अभि-
 शित्य । माधु भो नरेन्द्रजनय माधु न मुक्तो भवता पुष्टकार
 नाङ्गोऽतो दीनभाव समुत्पन्नता पूर्वपुष्टयस्थिति लेखितमात्मीय
 द्रष्टव्ये नामक । तदुत्थाय पुनर्वाङ्मुहति राजसूय । ततोऽहो
 रथ महानुभावता चक्षो गभीरता चक्षो पुष्ट्यातिरेक चक्षो
 वक्ष्यातिरेक इति चिन्तयता विभाकरेणभिहित । चाप कल-
 मिदानौ युद्धेन । निजितोऽह भवता न केवलं यद्धेन किं तद्धि
 र्वर्ततेनापि । तत परमबन्धुवत् स्वय निविमितो विभाकर
 क्षीयलब्धने कनकग्रेष्वरेण प्रमादादितो माधुरवचने । उपसङ्गत-
 मायोधन । गत पदातिभाव यवमपि परमैव्य कनकग्रेष्वरस्य । दृष्टे
 भयातिरेकप्रकम्पमानगाचयष्टी विमलान्गारयवद्यौ समानन्दिते
 पेशजवाक्ये व्यापिते निजभटल्लन्दनयो कनकपूहेन । ततो कम्प
 जयतथा हवपरिपूर्णाङ्ग वय कुशावनपुरे प्रवेष्टुमारम्भा । कथम् ।

कुटूहलवग्नेनाथ वीक्षमाणेन सर्वत ।

गवाक्षे लीनया दृष्टिर्मया तत्र निपातिता ॥

ततः कनकमञ्जया लोमलोचनमौलिता ।

क्षणं मां मामिका दृष्टिचलति स्म न कीलिता ॥

आपि तां मामिकां दृष्टिं पिवन्ती क्षिमितेषणा ।

स्वेत्कल्पनरोमाश्चैर्यङ्गकामा क्षणं स्थिता ॥

मम तस्याश्च भानन्दं दृष्टिसंयोगदोषितम् ।

मन्तीयस्मारयिर्भावो तेतन्निमित्तमलक्षयत् ॥

ततश्चिन्तितं तेतन्निना । अथै रतिमकरकेतनयोरिवातिप्रब-
रोयमनयोरनुरागविशेषः । केवलं गवाक्षजलमलक्षमेवमनिमेषाक्षत-
निरीक्षमाण्येनां लीनमस्यतया जायवमस्य सपत्यते । रवाद्या-
कदाचिन्तीया सपत्यते । ततो न मे युक्तमुपेक्षितुमिति । त-
त्कालोऽहं कदा चादितमोतनिना व्यन्दन । ततोऽहं जायवम-
पहमद्यामिव नयोलपुलककण्ठकण्ठ्यामिव भवनप्ररमकाशतो-
लितामिव तदीयमौभाग्यगुणभूतामिव कनकमञ्जरीयदनक्रम ।
लोहनात् कचविदृष्टिमाह्वय तस्यामेव निश्चितहृदयं प्राप्तं क्षमे-
निश्चमन्दिते । तत्र च शून्यमनस्योविधाय दिवसाचितं कनकमञ्जरी-
रमुपरितमभूमिकायां । ततः प्रपञ्चय्य समला परिश्रममेवा-
न्विष्य प्रपञ्चय्य । तस्यां चापहापरै कनकमञ्जरीगोचरैर्वि-
वर्धयेत्तद्विधुर्गन्तव्यतोऽतिमममामि आह । यन्तु किमागतोऽहं ।
किं ज्ञातोऽहं । किं तवैव स्थिताऽहं । किमेवकोऽहं । कि-
यं ज्ञातमहं । किं युक्तोऽहं किं वा जागर्मी । किं रोहि-

प्रभादेन शरीरकुशलवातामाचायत्तजीविताय किङ्करापसदायै
 जनाय यदस्य व्यतिकरस्य कारणमिति ब्रुवाण पतितो मेघ
 णयोस्तेतलि । ततो मया चिन्तित । अहो अस्य मयि भक्तिप्रकर्षं
 अहो वचनकौशल । युज्यत एवासौ मद्भावं कथयितु । तथापि
 वामगौलतया मदनविकारस्य मयाभिहित । भद्र तेतले न जाने
 किमत्र कारण । केवलं यत प्रभृति दृष्टमागमतिक्रम्य समानीत
 स्वया रथो राजकुलाभ्यर्णे धारितस्तत्र कियन्तमपि सद्य तदा
 राक्षसाणि मे विन्वीयन्ते, प्राणि प्रवर्धन्तेऽन्तस्ताप ज्वलतीव भवत
 न सुखायन्ते जगोष्मापा आविभवति रणरणक समुद्रूतामीह-
 चिन्ता शून्यमिव चक्षुः । ततोऽहमस्य दुःखस्यालक्षपरिचाणापाय
 सत्त्वेन क्षित इति तत महर्षेण तेतलिनाभिहित । देव घटे
 तता विज्ञात मयास्य दुःखस्य निदानमौषध च । न विशद कतयो
 देवेन । मयाभिहित । कथ । तेतलि प्राच । ममाकर्णय निदान
 तावदस्य दुःखस्य चतुर्दोष । मयोक्तः कस्य सम्बन्धी । तेतलि प्राच ।
 न जाने किमसौ लक्षिता न वा देवेन मया पुनरुदरौ वक्ता
 निरूपिता तत्र राजकुलपयसावतिनि प्रभादे वतमाना काचिद्
 दृष्टारिका देवमर्धतिरथोमेनेक्षणयुगलन माभिनिवेशमङ्गप्रयुज्जतो
 निरूपयन्तौ । तन्निश्चितमेतत्तस्या एव सम्बन्धी चतुर्दोषो, य । यतो
 देव अतिविषमा विषमगौलानां दृष्टिभवति । ततो मया चिन्तित ।
 वष्ट मन्त्रत ततलि । बुद्धाऽमेव मदीयभाव । विन्वाविता वा
 । अत पुण्यवानय । यद्य वन्त्रोप यथा लभ्य मया ताव
 दुःखस्य भेदजमिति तत मयाऽपि यति गुण ता मन्त्रमर

द्वितीय प्रस्ताव ।

हरणमूर्त्तिकं कल्पकामेष मे । तस्मात्प्राणनाथो ममाद्य वतत इति
विचिन्त्य समारोपितो बन्धापघ्नो तेतलि । अभिहितय । माधु
भो माधु सुष्ठु विज्ञात भवता मदीयरोगनिदान । इदानीमौप-
धमस्य निवेदयतु भद्र । तेतलिनाभिहित । देव इदमद्य चतुर्दशे
भेषज । यदुत निपुणवृद्धनारीभि कायतां सम्यग् कवचावतारणक
विधीयतां मन्त्रकुशलेरपमात्रम निव्यन्ता रचा निबध्यन्तां
कण्टकानि चतुर्भुजानां भूतिकर्माणि । अन्यथा । आकल्पयि किम
प्रत्युपादिता न प्रभवतीति कृत्वा यत्ना निहुरवचनेगाढ निर्भ-
क्षतां वा दारिका । यदुत हे वामलोचने निरोचितस्तथा
विषमदृष्ट्या देव । ततस्त्व ज्ञाता बुद्धा तिष्ठसि । यदि च
देवस्य शरीरे मनागपि स्थलित भविष्यति ततो नास्ति ते
जीवितमिति । एव क्रियमाले देव नियमादुपगम्यदेव चतुर्दश ।
तदिदमस्य भेषज मया विज्ञातमिति । ततो विचिन्त्य मयाभिहित ।
भद्र तेतले पर्याप्त परिचायेन । निवेद्यतां यद्यप्यधारित कथितवता
निश्चित मनुष्यविगमोपाय । तेतलि प्राह । देव किमस्य
देवदुःखप्रतीकारा एव देवपादोपजीविन कदाचित्पि देवस्य
पुरतः सोढेने सति देवे सर्व्वे जन्वितुमुत्सहन्ते । तस्मान्ना कुहन
विवाद । मिदमेव देवमसीदित । मया हि देवोदेगनिरामायनवैव
परिचायो विहित । मयाभिहित । वर्य्य तदि कथं विदुमग्रस्य
सीदितम् । तेतलि प्राह । देव विज्ञापितमिदमादावेव स्यात् ।
यथा मम प्रत्युपदेव देवमसीपमागच्छतो वृक्षमम प्रयोजनान्तर-
मापतित । तेन चरितो ममाद्य दिनाधपहर इति । तदेवमसी-

दितमिद्वयमेव प्रयोजनान्तर । कथमन्यथा दृष्टमलमन्योपपद्यते ।
 यतोऽस्ति मम परिचिता मलयमञ्जरीमन्त्रिणी कपिञ्चला
 नाम दृष्टगणिका । सा मम ग्रयनादुत्तिष्ठत पुरतः प्रविष्टा
 मङ्गवने वयस्य चायध्व चायध्वमिति महता शब्देन पृथगतनी ।
 ततोऽमुपपन्नभयकारणेन मयाभिहित । भद्रे कपिञ्चले कुतमे भव ।
 तथाभिहित । मौनकेतनादिति । मयाभिहित । कपिञ्चले अत्रैव
 मिद । यतोऽहमेव तर्कयामि । यदुत कुङ्कुमरागपिङ्गलपलितवि
 ताञ्जालावलीभासुर कटकटायमानाभ्यपञ्चरशिवाशब्दैरेव श्रु-
 तितवलीतिजकजालपिच्छलताभीषण लज्जामितशवाकारलममना
 तिल्लुप्तमभयानक अतिरौद्रमहाशयानविभ्रम मदीयमरीरमि
 दमुपपन्नं नूनं कामं कातरनर इवाराटोदत्ता दूरतः प्रपन्नं
 यते । ततः कुतमे भयमिति । कपिञ्चलमयाभिहित । अयि अतो
 कदुविदग्ध न ललितस्त्वया मदीयोऽभिप्रायः । तेनैव प्रवीणि ।
 अतः ममाकण्य यथा मे मदनाङ्गमिति । मयाभिहित । तर्हि
 निवेदयतु भवतो । सा प्राह । अस्ति तावदिदितैव भवतो मम
 यमञ्जरी नाम मम स्वामिनी । तस्माद्यास्ति कनकमञ्जरी नाम
 दुहिता ॥ अचान्तरे तेतलिना कनकमञ्जरीनामपहणादेव ललित
 मिदं दक्षिणच्छात्रमेव स्फुरितमधरेण लज्जामित इदमेव रोमाञ्चि
 तमङ्गुलं गतमिवोद्देगम् । ततो मया चिन्तित । नूनं देवा मम
 इत्यदिता कनकमञ्जरीत्युच्यते । सर्व्वेण चाभिहित । ततस्ततः ।
 ततो ललितमन्त्रोचभावेन अतो मिथ्यामाचारलमन्त्रमामन्त्रमिति
 विचिन्त्य तेतलिनामुपवन्धनेन कपिञ्चलावचनमिदमभिहितम् ।

श्रीगोप प्रस्ताव ।

वा च मदीयस्तन्यपात्रेण सर्वार्थिता । तेन मम सर्वं स्वमिव शरीर-
 मिष इदममिव जीवितमिव वा कनकमञ्जरी स्वच्छपादव्यतिरे-
 किणी वती । यधुना घोचते वा वराकौ मकरध्वजेन । ततो
 यत्तद्या मौनकेतनाद्गच्छ तत्परमायतो ममैव भयमिति ॥ तदि-
 दमाकृष्य धारयतमेतन्नेराह्य करवाणमरे रे मन्मथहतक मुघ
 मुघ मे प्रिया कनकमञ्जरी पुरुषो वा भव दुरात्मन्नास्यधुना ते
 जीवितमिति मुवाणोऽहमुत्थित शयनीयतत्तादेगेन । तेतन्निनाभि-
 हित । देव कनकमवेगेन । न यन्मु मध्ये देवेद कनकमञ्जरी
 मदनहतकादन्याग्राहा मकाग्राह्यगन्धोऽपि । कथानक चेदमतल-
 श्वेपमप्याकणयतु देव । ततमदचनेनाह पुन प्रत्यागतचेतनो
 मनाग् विरजोभूतो निषण शय्यातले । तेतजि प्राह । तता
 मयाभिहित । भद्रे कपिञ्चले कि पुननिमित्तमायाय तव्या
 कनकमञ्जरी प्रभवति मदनहतक । कपिञ्चलयाभिहित आकणय ।
 शक्ति तावदतीते दिने मपस्य बधूहरणविद्धर । मजातो देवस्य
 कनकचूडस्य परै वह मन्मथहताम । ततो लक्ष्मणपताकेषु नगर
 प्रविशन्तु कनकचूडकनकगोमरनन्दिवधनेषु कुठहलवगेनाह गेहा-
 श्विगत्य स्थिता हृदमार्ग । प्रविष्टेषु गता ध्यामिनी भवन ।
 आकृता चोपरितनभूमिकायां । तत्र च वातायने वतमाना राज
 मार्गाभिमुखानि पारितवदनकमला निष्यन्दमन्दकिमितशून्यदृष्टिका
 विश्वविन्यलेव शैलपटितेव निष्यद्ययोगेव परमयोगिनी धूपरता-
 श्वाङ्गप्रत्यङ्मुखजनचेष्टा दृष्टा मया कनकमञ्जरी । ततो हा
 किमेतदिति विचिन्त्य स यन्मम पुत्रि कनकमञ्जरीति पुन पुनस्ता-

महमाहृतवती । न च दत्त मे मन्दभाग्यायास्तथा प्रत्युत्तर ।
 इत्य तस्मिन्नवसरे तत्रामीत्कदमिका नाम दामदारिका ।
 ततस्ता प्रति मयाभिहित । भद्रे कदलिके केन पुनर्हेतुना वस्त्राणां
 कनकमञ्जया इयमेवविधानम्या सज्जातेति । कदमिकयाभिहित ।
 अम् ॥ सम्यग् लक्षयामि । केवलं यत् प्रभृति राजमार्गोत्तरीके
 मन्दिवर्धनकुमार पतितो दृष्टिगोचरे भद्रदारिकाया तत्
 आरभ्येय प्रमुदितेव सत्त्वरमेव अमृतमिक्षेव महाभुङ्क्षमात्रेव
 आख्येय किमपि रसान्तरमनुभवन्ती मया दृष्टामोत् । यदा
 ततोऽमौ दृष्टिगोचरात् तदेयमिदृशीमवस्था प्राप्तेति तत्
 तदाकथं मरिच्यतीयमकृतप्रतीकारेति मचिन्त्य शोकविज्ञप्त
 तथा विहितो मया चाहारव । तदाकण्ठेन समागता मन्मथ
 चरो । तत् मापि किमेतत्कपिचक्ष्णे किमेतदिति वदन्ती निरीक्ष
 कनकमञ्जरीं विष्पितुमारब्धा । ततो दृष्टान्तमनया बोध
 जननीवन्नमतया चन्दन्य स्वभक्ततया विनयका मनाश्च संजात
 चेतना मपद्या कनकमञ्जरी । मोदितमनया शरीरक । प्रह्ला
 दृभितु । ततर्मा स्वकीयात्कृते निधाय मन्मथमञ्जयाभिहित ।
 वधे कनकमञ्जरी किं ते शरीरके बाधते । कनकमञ्जरीभिहित ।
 अम् नाहमन्यात्किञ्चिन्नक्षयामि । केवलं दाहचरो मे शरीर
 बाधते । ततो धावदाकुला वय कुमपत्त्या शरीरस्य मन्मथगरदन
 चरण प्रेरयाम कपूरजलविन्दुवपाणि तालट्टनानि प्रचञ्चामोऽ
 विमलचरितेनका जलाद्रा समपयामो मुहर्मुह कपूरपूतानि
 ॥ १७६ ॥ समाचरामोऽन्यामन्यनेकाकारां शीतत्रिया

गवहृतोऽप्य वाधरेयसः समुद्रतो निग्रीयिनीनाथ परिद्रावित
 श्रिकया भभस्तसः । ततो मयाभिहितो भजयमध्वरी । क्षामिनि
 वधममिद् ध्यातः । अतः प्रकाशे निवार्यतां राजदुहिता ।
 तथाभिहितः । एव कियतां । ततो हिमगिरिविशालशिलाविभ्रमे
 सुधाधवलपकाग्रहस्यतले कथञ्चिद्वायमाणा नीता कनकमध्वरी
 विरचितं तथातिथीतन्मननिनोदक्षपवशमयनीयः । तत्र तां निवेद्य
 विहितानि भुज्युमन्ते मृणालमालवज्जयामि । क्षापितो वक्ष्यन्ते
 विन्दुवारहारः । समुपनीता ज्योत्स्नाय प्रक्षेपमाक्षेप महामरीचर-
 क्षापि क्षान्ताभावस्यत्वाद्वा ग्रीतवीर्या महामणयः । जगति च
 तत्र प्रदेशे क्षत एव बलिनामपि रोमहृदन्तवीणामध्वननो
 गन्धवाहनः । ततो भजयमध्वर्याभिहितः । वस्ते कनकमध्वरि किम-
 प्यताधुना भवत्या दाहज्वरवाधा । कनकमध्वरी प्राह । नहि
 नहि चम्ब प्रत्युताधुना मम मतिः घटुतामलपुष्पा मा वतते ।
 अतः प्रज्वलितस्यादिराज्ञारमुच्चायते मां प्रत्येव ज्ञाधरहमकः ।
 ज्वालाकलापायते चन्द्रिका । विष्णुलिङ्गायते तारकानिभरः ।
 दहति मामेव जलिनीदक्षपक्षरः । शीघ्रयन्ति विन्दुवारहारा-
 दयः । किञ्चना हतजरीरकमपि मेधुना पापाया दाहात्मक
 तथा वज्रिपिच्छायते ॥ ततो दीप नि यथा भजयमध्वर्याभिहित
 भद्रे कपिध्वने ज्ञानाधि वक्ष्यामि किं पुनरीदृशदाहज्वरकारणः ।
 मया तु कर्षं क्षिप्त्वा निवेदितं तस्मात्तत्त्वदर्शिकावचनः । मज्जय
 मध्वर्याभिहितः । अथेव ततः किं पुनरत्र ज्ञातव्यम् । अथ नरे
 समुत्थितो राजमार्गं शब्दः । अतः विदुर्मेवेदं प्रयोजनम् । अथ नरे

वेताच विम्विते । तत महर्षया मयाभिहित । स्वामिनि गृहीत
 शब्दार्थ । सा प्राह । वाढ गृहीत । मयाभिहित । यद्येव त
 सिद्धमेव वत्साया कनकमञ्जया भूमीहित । स्पन्दते च मम
 वामलोचन । अतो नाच सन्देहो विधेय । मलयमञ्जरी प्राह ।
 कोऽद्यापि सन्देह मिध्यत्येवेद् ॥ अचान्तरे कनकमञ्जर्या एव ज्येष्ठा
 भगिनी मणिमञ्जरी नाम सा समारुह्य हर्म्यतन् सहर्षा निवशा-
 स्मत्समीपे । मयाभिहित । वत्से मणिमञ्जरि निर्दुःखसुखतया
 कठोरा त्वमसि । सा प्राह । कथ । मयोक्त । या त्वमेवमस्मास
 विषादवतीषु सहर्षा दुःखे । मणिमञ्जर्याभिहित । अथ कि
 क्रियता । न शक्यते गोपयितु महन्ने हर्षकारण । मयाक्त ।
 आख्याहि वत्से कीदृशमिति । मणिमञ्जर्याक्त । गताहमास तात
 समीपे । निवेशिता तातेन निशोत्सङ्गे । तदा च तातस्य कनक-
 ग्रोखर पार्श्ववर्ती वर्तते । ततस्त प्रति तातेनाभिहित । पुत्र
 येनानेन नन्दिवर्धनेन महाबलावपि ती समरधेनद्रुनौ लीलया
 विनिपातितौ स नैव सामान्य पुरुष । न चास्य सुहृत्सु इय
 जीवितदानेनापि निश्चय गच्छाम । तदिदमप प्राप्तकाल ।
 जीवितादपि वल्लभतरे ममैते मणिमञ्जरीकनकमञ्जर्या । इता
 चेय पूर्वमेवास्यैव महत्तममहोदराय प्रीत्यवर्धनाय । इयत्तु कनक-
 मञ्जरी साम्प्रतमसौ नन्दिवर्धनाय दीयतामिति । कनकग्रोखरेषोक्त ।
 प्राह मभित तातेन । तात एवोचित जानीते । ततो दातये-
 वेति । स्थापितस्ताभ्यां सिद्धान्त । समुत्थिताह तातोत्सङ्गात् प्रवृत्ता
 चेहागन्तु । चिन्तित च मया । अहो मे धन्यता 'अहो अनुकूलता

यद्येव ततो यद्यपि वशेन्द्रियो देवो महासत्त्वतया च दृष्टमिव-
स्त्रैणमाकलयति तथाप्येव विज्ञापयामि यथाभ्युद्धरति निजदग्नेन
राजदुहितर । केवल रतिमन्मथे कानने भवतीभि स्यातव्य । ततो
महाप्रसादोऽनुष्टहीतोऽस्मीति वदन्ती पतिता मञ्जरणयो कपि-
ञ्जला । गता स्वभवन । अहमपीहागत । तदिदं देव मया भव
द्भवेवजमवाप्त ॥

मयाभिहित । साधु तेतले साधु त्वमेव वक्तु जानीषे । तत
समारोपितस्तस्य वच स्थले मयात्मीयो हार परिहिता भुजयो
कटककेयूरादय । तेतलि प्राह । देवाश्च तुच्छकिङ्करजने दृष्ट-
कीयोऽयमतिप्रसादोऽनुचित इवाभासते । मयाभिहित । चार्ध
प्राणप्रदेऽपि मदैद्ये किं किञ्चिदनुचितमस्ति । तस्य कर्तव्योऽपि
भवता मद्योभ । त्व ममेदानीं जीवितादव्यतिरिक्तो वतसे ॥

अचान्तरे समागतो दारि विमलो नाम महाराजमहत्तमो
निवेदितो मे प्रतिद्यायां । स्थित इष्टगात्रने तेतलि । प्रविष्टो
महत्तम । कृताचिता प्रतिपत्ति । अभिहितमनेन । कुमार देवत
प्रहितो धुम्रसमीपेऽनेनार्चण । यथान्ति मम जीवितादपीहृता
कनकमञ्जरी नाम दुहिता । सा समोपरोधात् कुमारैण स्व
पालिग्रहणेनाह्लादनीया ॥ ततो निरोचित मया तेतकिरदन ।
तेनाभिहित । देवानुवतनीयो महाराजो देवस्य । अतो माञ्जरा
मिय तस्य प्रथमप्रणयप्रापना । मयाभिहित । तेतले मम
प्रमाण । विमल प्राह । कुमार महाप्रसाद । ततो निगतो
विमल ॥ तेतनिनाभिहित । देव गम्यतामिदानीं तच्च रतिमन्मथे

कानने । मा लक्ष्मीभूषा राजदुहिता कालहरणेन । मया-
 भिहितमेव भवतु ॥ ततस्तैतल्लिख्याय एव गतोऽह तपोदाने ।
 दृष्ट तदपहमितनन्दनवन कानन । ततश्चम्पकवैधिकास्तु कदली-
 शृपिणेषु चतिमुक्ककलतावितानेषु केतकीपत्रेषु गृध्रीकामण्डपेषु
 शम्भोकरनेषु लक्ष्मीगहनेषु भागवद्वारामेषु नलिनमरोवरोपान्नेषु
 विचरितमित्येतत् भूयो भूय कनकमञ्जरीद्वयमलोलुपतया ।
 न च दृष्टा सा कुरङ्गलोचना । ततो मया चिन्तित । हमा
 प्रतारितोऽहमेन तैतलिना । विमलपतिकरोऽपि नूनं तत्तलेरेव
 मायाप्रपद्य । कुतश्चाहमनम्यादकामि भाग्यानि मादुर्गा ॥ अथा-
 न्तरे युतो मया तद्वलतागहनमध्ये कलनूपुरध्वनि । ततोऽप्युच्य
 तैतलिषमौपाधिऋषित तद्वहन मया । दृष्टा च तमानतरोरध-
 शादतमाना 'सुर्गात्परिभ्रष्टेवामराङ्गना स्तम्भवन्निष्ठासितेव नाग-
 कन्यका रतिरिव मदनविरहकातरा शम्भोकाकनकमञ्जरी ।
 विलोकितमनया तरलतारया दृष्ट्वा दिक्चक्रवाल । ॥ दृष्ट
 कोऽपि यत् । ततोऽभिहित तथा । हे भगवत्यो वनदेवता
 प्रतीतमेवेदं भवतीनां । यत्किञ्च प्रतिपद्य तैतलिना तस्य जनक्या-
 नयन दत्तोऽह रतिमन्त्रणे कानने महेत इत्युपमन्त्रोभ्याहमिहा-
 नीता तथा जरन्मार्जार्या । अधुना किलामौ जनो न दृश्यत इति
 त गवेय्यमौत्यभिधाय मामेकाकिर्णो विमुच्य सा न जाने कुत्र-
 विद्वता । तदेव प्रतारिताहमिन्द्रजालरचनाचतुरया कपिञ्जलया ।
 तदस्य मे जीवितेन मियविरहानलदग्धाया आश्रमेनापि
 वद्विताया मन्दभाग्याया । केशव प्रयादाहमवतीनां जन्मान्तरेऽपि

म एव जनो भर्ता भूयादिति वदन्त्या वन्मौकमाह्वय निवृ-
 त्तमानतरुशाखार्था पाग्रक । निमिता तत्र शिरोधरा । प्रवृत्ता
 मोक्षु शरीर । अचान्तरे सुन्दरि मा बाहम मा बाहमिति
 भ्रुवाण माश्रोऽह वेगेन धृतं वामभुजेनाश्लिष्य मध्यदेशे निपत-
 रीर । द्विषो दक्षिणकरेणापिपुचिकया पाग्रक । आश्लिष्य
 पवनदानेन । अभिहिता च । देवि किमिदमसमञ्जसमारब्ध ।
 स्वाधीनोऽय जनस्ते यतते । तन्मुञ्च विषाद । तत सा तथैव क्षिता
 घूर्णमानविक्षोक्तविलोचना मा निरीक्षमाणा तत्क्षणमनेकर-
 सभारगर्भनिर्भर सुपरिस्फुट मदनचिह्न योगिनामपि वामोचरा
 तीत स्वरूप धारयन्ती मया विलोकिता । कथ एकाकिनीति
 भीता 'स एवायमिति सख्या' कुत इति भागङ्गा 'स्वरूपोऽयमिति
 ससाध्या 'स्वयमागतेति सलज्जा 'विजने प्राप्तेति दिक्षु निवि-
 तरक्ततारिका 'दत्तवहेतेति विश्रुता 'कृष्टमिदमनेन मदीयमा-
 रणमिति सवेष्टया 'सन्मौरिव शीरोदमन्यनोत्थितमाचा विग्रह
 स्नेदजलभावितादेहतया 'कदम्बकुसुममालिकेव परिस्फुटपुलकोद्भे-
 सुन्दरतया 'पवनप्रेरिततरुमञ्जरीव प्रकम्पमानववाङ्मतया 'आनन्द-
 सागरमवगाहमाना स्तिमितनिष्यन्दमन्दलोचनतया । सानभिष्यन्ते-
 रघरैमुच्च मुञ्च कठोरहृदय मुञ्च न कायमनेन जनेन जनस्तेति
 वदन्ती मदीयभुजमध्याद्वहिसुख निष्यतितुमारब्धा । ततो निवे-
 शिता मया क्षमितकोमले दूर्वाविताने । निषण्ण स्वयमभर्षण एव
 तदभिमुख । ततो ऽभिहित मया । सुन्दरि मुञ्च लज्जा । परि-
 त्यज कोप । न खल्वज्ञाकारी किङ्करजनोऽय कोपस्य गोचरो

भवितुमर्हति । एव च वदति मयि वा कमलमञ्जरी किञ्चिदकु-
शमापि ॥ वक्तुं प्रकुवती केवल विलसद्दृग्गणकिरणरञ्जिताधर-
विन्ना कपोलामलम्फुरितसूचिताम्भ्रिता वामधरणाद्गुप्तेन भूतल
निबन्धनी स्मितेयदधोमुखी । मयाभिहित । अलमच सुन्दरि
विकल्पितेन । धतः ।

वदयाञ्जीविताद्देहात्मकायादतिवचभा ।

नायोऽहं तां विद्यायान्धो नास्ति मे भुवनपथे ॥

अक्षयश्च निमिष्य तव पद्मविहारेण ।

क्रीतं बद्धावमृष्येन दासोऽहं पादधावकः ॥

कठोरहृदयो नाहं कठोरोऽहं विधि परम् ।

यो मे दग्धविष्येदं कुपान्ते वक्त्रपङ्कजे ॥

एतच्च मामकं वाक्यमावध्य प्रीतमानसा ।

मया निरोक्षिता बाला भजन्ती वा रसान्तरम् ॥

कथम् ।

चयेनामृतविक्रमे स्त्रियेव सुखसागरे ।

प्राप्तराज्याभिषेकेव तोषादम्येव वा क्षिता ॥

इत्ययं मामन्विष्य नानाधामेषु पश्यन्ती प्राप्ता तमुद्ग-
कपिप्रका । दृष्टमेतत्ति । अभिहितमनसा । स्वागतं वक्ष्य क
पुनः सुभार इति । तत्तत्तिनाभिहित । अथ तत्तत्तनागरम्
प्रविष्टः । तत्तत्तत्तिने दे अयि ते अक्षदभिमुख । दृष्टमावधोमिदुन ।
मन्नातो चर्चानिरेकः । वपिप्रकायाभिहित । नमस्तस्मै भगवते
देवाय येनेदं पुनस्तमस्तमस्तमस्तु रूपं कथोजित । तत्तत्ति प्राह ।

[illegible]

